МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет
«Одеська юридична академія»

«СУЧАСНІ ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ: ГЛОБАЛЬНИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІРИ»
«MODERN POLITICAL PROCESSES: GLOBAL AND NATIONAL DIMENTIONS»

МАТЕРІАЛИ ІІІ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ

30 листопада 2023 р.

м. Одеса

УДК 323.2+327(043.2)

За загальною редакцією президента Національного університету «Одеська юридична академія», доктора юридичних наук, професора, академіка Національної академії правових наук України, академіка Національної академії педагогічних наук України **С.В. Ківалова.**

Сучасні політичні процеси:глобальний та національний виміри: матеріали III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м.Одеса, 30 листопада 2023 р.) /за заг.ред. С.В. Ківалова. –Одеса , 2023. 238с.

Modern political processes: global and national dimensions: materials of the 3rd International scientific and practical internet conference (Odesa, November 30, 2023) / by general editor. S.V. Kivalov. - Odesa, 2023. 238p.

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції.

УДК 323.2+327(043.2)

© Національний університет

«Одеська юридична академія», 2023

ПЕРЕДМОВА

Національний університет “Одеська юридична академія” систематично виступає платформою комунікації науковців і практиків шодо пошуку та обговорення оптимальних рішень для розв’язання складних проблем життя сучасної української держави та суспільства. Жодні обставини, навіть такі трагічні як війна РФ проти України, не повинні ставати на шляху наукового прогресу. Вони лише потребують нових форматів, використання інноваційних засобів спілкування та взаємодії. Саме таку роль відіграє вже ІІІ-тя Міжнародна науково-практична інтернет-конференція “Сучасні політичні процеси: глобальний та національний виміри”, ініційована кафедрою політичних теорій нашого університету, що відбулась 30 листопада 2023 року. Захід пройшов напередодні чергової річниці створення нашого закладу вищої освіти, який демонструє високі показники навчальної та наукової діяльності, готуючи сучасний кадровий потенціал України, що є визнаний та затребуваний не тільки в нашій державі, а й в інших демократичних країнах.

В центрі уваги конференції, як в концептуальному так і в прикладному аспектах, були актуальні питання сьогодення та перспектив розвитку, важливі для України і світової спільноти. Це, зокрема, питання демократичних трансформацій, необхідних для успішного демократичного транзиту України та її євроінтеграції; ефективності механізмів етнонаціональної, соціальної, культурної політики держави; першочергових кроків укріплення національної безпеки та їх пов’язаність з регіональною і глобальною безпекою; напрямів змін світового порядку та в системі міжнародних відносин задля формування широкого безпекового середовища сталого розвитку.

Важливо, що до конференції долучились фахівці різних регіонів нашої країни, зокрема, представлені Київ, Львів, Харків, Дніпро, Івано-Франківськ, Луцьк, Миколаїв, Херсон, Краматорськ та безумовно різні ЗВО Одеси. Що не менш важливо, до дискусій долучились науковці, які сьогодні працюють у наукових і освітніх інституціях інших країн, запозичуючи кращий досвід і презентуючи наші здобутки – це, зокрема, Велика Британія, Польща,

Словаччина, Швейцарія. Таке широке представництво дозволило охопити великий спектр підходів та концепцій до формування політичних процесів.

Ще один значущий момент, це участь в обговоренні представників різних поколінь науковців: від молодих початківців-магістрів та аспірантів до відомих дослідників зі значним досвідом, що є свідченням постійного інтересу до науки та визнанням значення освітньої і дослідницької діяльності.

Тож хочеться побажати, щоб результати даного наукового заходу сприяли плідній науковій співпраці, стимулювали подальший науковий пошук та знайшли своє застосування на практиці, забезпечуючи інноваційний розвиток України, прискорюючи перемогу над агресором та європейську і євроатлантичну інтеграцію нашої держави. Адже наука та освіта це база суспільного прогресу.

Президент НУ “ОЮА”
академік Сергій КІВАЛОВ

ЗМІСТ:

ПЕРЕДМОВА..... 3

І СЕКЦІЯ: МЕТОДОЛОГІЧНІ ПАРАДИГМИ І КОНЦЕПТИ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ: ЕВОЛЮЦІЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН

Балан С. (Київ) Від інформаційного суспільства до інформаційної держави: закономірності та перспективи формування держави нового типу……9

Кормич А. (Одеса) Динаміка концепту держави в контексті цифрової трансформації: чинники та виклики……13

Ovcharenko S. (Switzerland, Geneva) Post-non-classical discourse of informational confrontation policy research……...17

Яковлев Д. (Одеса)Раціональний вибір у сучасному політичному процесі: соціально-психологічні дихотомії ……...23

Білий В. (Одеса) Політичні дебати у сучасному політичному процесі……...27

Яковлева Л. (Одеса) Соціальне проектування легітимності влади у сучасних політичних процесах……...31

Желєзков А. (Одеса) Політико-правова регламентація узурпації влади……...35

Чигідін В. (Одеса) Демократичне представництво у сучасному політичному процесі……38

Ярова Л., Кольцов В. (Одеса) Демократизація політичного процесу в Україні: від деолігархізації до консолідації суспільства……...43

Яковлев Д., Іваськова Д. (Одеса) Свобода вибору як визначальна умова демократичного політичного процесу……..47

Огаренко Є. (Одеса) «Глобальний партизан» як «новий політичний суб'єкт» доби сучасних світ-системних трансформацій ……50

Гученко К.(Київ) Вплив політичних процесів на вчинення військовослужбовцями злочину дезертирства……55

Чоста К. (Краматорськ) Імідж державного службовця як предмет політичного аналізу……...60

ІІ СЕКЦІЯ: БАГАТОРІВНЕВЕ УПРАВЛІННЯ ТРАНСФОРМАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ.

Доценко О., Доценко Д. (Харків) Правові аспекти роботи з DeFi в Україні ……64

Завгородня Ю. (Одеса) Політична діяльність в умовах становлення кібернетичних можливостей……66

Наумкіна С. (Одеса) Регулювання лобізму в ЄС:

між цілями забезпечення прозорості та секьюризації……70

Узун Ю., Коч С. (Одеса) Конституювання нової територіальної ідентичності міста в умовах асиметричної децентралізації……74

Безродна В. (Одеса) Політика сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні……81

Попазогло А. (Одеса) Регіональна політика України в умовах повномасштабної війни……84

Возненко Л. (Одеса) Функціонування органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану в Україні……87

Сіленко А. (Одеса) Роль засобів масової інформації в інформаційній війні……91

Кройтор А. (Одеса) Війна як виклик демократичному транзиту в Україні……...96

Олійник І., Колос І. (Херсон) Сучасні стратегії управління соціальною політикою підприємства в умовах цифрової трансформації……...101

Барасій В.(Одеса) Передвиборча «Дія»: е-вибори в епоху цифровізації……...104

Олійник С. (Київ) Взаємозв'язок рівня освіти та стану здоров'я в контексті держави загального добробуту……..108

Pronoza I. (Одеса) Political public relations (PR) : the art of influence through communications……..113

Прохоренко А. (Одеса) Блоги в політичній комунікації як інструмент двосторонньої взаємодії з громадянським суспільством……116

Руцький С. (Одеса) Загрози в сучасному політичному процесі: інформаційний аспект……119

III СЕКЦІЯ: ЕТНОНАЦІОНАЛЬНА ТА СОЦІОКУЛЬТУРНА ПОЛІТИКА: МОДЕЛІ, МЕХАНІЗМИ, ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ.

Вітомський Ю., Бондаренко С. (Київ) Етнопсихологічна динаміка: виявлення перетину з політичними процесами……123

Гедін М. (Київ) Туристичне краєзнавство як складова соціокультурної діяльності……127

Сушко А. (Одеса) Соціокультурні аспекти розвитку українського суспільства……..132

Лакіза В., Іванюк К. (Львів) Соціальна політика України: проблеми та способи їх вирішення……...135

Марко О. (Київ) Шляхи підвищення медіаграмотності громадян……139

Polovyi M.(Slovak Republic, Bratislava) Some outlines of post-war landscape in the post-Soviet region……..144

Шмаленко Ю., Булатов Д. (Одеса) Швейцарська модель допомоги українцям під час війни……147

Євценко Р. (Одеса) Регулювання лобізму в країнах Східної Європи: кейси Польщі, Литви, Латвії……151

IV СЕКЦІЯ: НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ.

Кормич Л. (Одеса) Основні параметри, моделі і технології національної безпеки України в контексті сучасних викликів і загроз ……158

Кресіна І., Коваленко А. (Київ) Ідентично-руйнівна форма консцієнтальної війни РФ проти України.....163

Лисенко Ю., Манелюк Ю.(Київ) Соціальна безпека: місце і роль у системі національної безпеки……168

Іовчева А. (Миколаїв) Трансформація безпекової політики ЄС після повномасштабного російського вторгнення в Україну……...171

Калашлінська М. (Польща, Люблін) Використання методів посередництва та медіації під час гібридних конфліктів……..175

Онищенко О. (Одеса) Вдосконалення державних механізмів протидії дезінформації та «фейкам» в сучасних умовах……180

Грушецький Б., П'ятниця П.(Дніпро) Роль Греції в Ініціативі трьох морів…….....184

Rostetska S. (UK) Modern slavery in conditions of war……..190

Ярош О. (Луцьк) До питання стратегій розвитку гендерної рівності

в умовах збройної агресії росії проти України…… 193

Габро І., Шевчук О. (Миколаїв) Безпекові перспективи повоєнної України…….196

Шендер Т. (Київ) Використання альтернативних джерел енергії як крок до стабілізації енергетичної безпеки України……199

V СЕКЦІЯ: СУБ'ЄКТНО-ОБ'ЄКТНИЙ СТАТУС УКРАЇНИ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН.

Дерев'янко С., Бичай Р. (Івано-Франсківськ) Потреби вдосконалення державної міграційної політики в умовах інтеграції України до Європейського Союзу…….....204

Шмаленко Ю., Цебренко А. (Одеса) Динаміка та вплив міжнародної міграції: порівняльний аналіз України та країн Європи у контексті сучасних викликів ……207

Козьміних А. (Одеса) Особливості воєнної дипломатії при здійсненні зовнішньої політики України……212

Krasnopolska T., Orinda E. (Kenya) Cultural diplomacy as a tool of «soft power» in Kenya……214

Мамонтова Е. (Одеса) Співпраця України з міжнародними організаціями: напрямки, проблеми, перспективи……218

Мельник Ю. (Одеса) Відносини зі Сполученими Штатами Америки як один із пріоритетних напрямів зовнішньої політики України…….....223

Мельник Ю. , Форостов В. (Одеса) Релігійний фактор і питання інтеграції Туреччини до ЄС……228

Панасюк В. (Одеса) Українські землі як об'єкт в системі міжнародних відносин (історичний екскурс)……...232

Гевелюк Д. (Одеса) Просування іміджу держав інформаційними ресурсами……235

І СЕКЦІЯ:

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПАРАДИГМИ І КОНЦЕПТИ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ: ЕВОЛЮЦІЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН

Сергій Балан,

кандидат політичних наук,

старший науковий співробітник,

Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України

Від інформаційного суспільства до інформаційної держави: закономірності та перспективи формування держави нового типу

Суспільство перебуває в процесі постійної трансформації, створюючи нові соціальні феномени та типи відносин й поступово адаптуючись до них. Глобальні соціальні зміни впродовж людської історії відбувалися в різною частотою, швидкістю і тривалістю. Деякі з таких змін навіть характеризувалися вченими як «революції» - когнітивна, аграрна, промислова.

Впродовж другої половини XX століття з боку соціальних філософів, соціологів, антропологів, економістів стали досить помітними зусилля щодо виявлення закономірностей розвитку типу суспільства, в якому інформація виконує функцію ключового елемента соціальної взаємодії, – інформаційного суспільства. То ж в цьому контексті інформаційне суспільство протиставлялося своєму антиподу, індустріальному суспільству.

Інформація є важливою складовою сучасного суспільства, яка лежить в основі будь-якого аспекту суспільного життя. В епоху цифрових технологій, коли інформація поширюється вільно та швидко, її роль лише посилюється, що робить вивчення закономірностей її створення, передачі, зберігання та використання вкрай важливим етапом розуміння особливостей перебігу соціальних процесів та незамінною передумовою ухвалення обґрунтованих

стратегічних рішень, зокрема тих, що мають стосунок до виконання функцій держави.

Концепція інформаційного суспільства бере свій початок від протиставлення іншому типу суспільства, який домінував у суспільній думці впродовж попередній кількох століть, – індустріальному, рушієм і основою розвитку якого була промисловість. Власне саме усвідомлення того, що розвиток важкої промисловості досяг свого апогею, змусило дослідників шукати відповідь на питання «що буде рушієм суспільних відносин після промисловості». Цей етап еволюції спочатку був названий постіндустріальним суспільством. І оскільки промисловість була центром, в першу чергу, економічних відносин, саме економісти першими почали шукати і описувати майбутній фундамент соціальних відносин.

Більшість дослідників (5, с.15; 3, с.6) погоджується з тим, що першим представив і описав те, що пізніше було названо концепцією інформаційного суспільства, Ф.Махлуп в 1962 році (4), хоча особисто він називав цей феномен «індустрією знань».

Ще однією віхою у дослідженні інформаційного суспільства став доробок Д.Белла з його концепцією постіндустріального суспільства (1). Д.Белл намагався зробити свою концепцію сучасного суспільства якомога більш універсальною, тому відкидав термін «інформаційне суспільство» як надто обмежений і директивний, хоча зосередився, як і Ф.Махлуп, на економічних аспектах його функціонування. Белл навіть обґрунтовував взаємозв’язок між «інформацією» та «знанням» за допомогою застосування філософських категорій (3, с.8).

За кілька років М.Порат розвинув ідеї Д.Белла. І хоча його первинний задум стосувався опису інформаційної економіки, він перейшов у своїх роботах до концептуалізації феномену «інформаційної держави». М.Порат став першим дослідником, який застосував чіткі кількісні критерії для класифікації інформаційних суспільств та звернув увагу на постійне зростання інформаційної складової в економіці (5, с.15).

Досліджуючи становлення концепції інформаційного суспільства неможливо оминути увагою доробок японських учених, які розвинули цілий дослідницький напрям цього феномену. Саме японським дослідникам приписують впровадження у науковий обіг термін «joho shakai» («інформаційне суспільство», «інфоцентричне суспільство», «інформаційно свідоме суспільство») та похідний від нього «johoka shakai», який можна перекласти з японської як інформатизоване суспільство (2, с.24).

Впродовж кількох останніх десятиліть дослідники розробляли концепцію інформаційного суспільства в кількох вимірах, як-от: технологічному, економічному, культурно-цивілізаційному, соціологічному, просторовому. Ці виміри не є взаємовиключними і деякі дослідники поєднували у своїх роботах елементи відразу кількох підходів. Водночас спільним для всіх напрямів є те, що кількісні параметри змін у використанні інформації визнаються причиною виникнення якісно нового типу соціальної системи – інформаційного суспільства (5, с.11).

Проте є ще один аспект, який впродовж десятиліть отримував недостатньо уваги з боку дослідників, але має визначальне значення для розвитку інформаційного суспільства, – політичний. Саме на цьому рівні набуває суб'єктності інформаційна держава, яка виступає провайдером інтересів інформаційного суспільства і його середовищем, життєвим простором.

Політичний вимір інформаційного суспільства має дві складові. З одного боку, формування інформаційного суспільства відбувається в межах національних держав, які формують відповідні політики і цим самим стимулюють розвиток досліджень, розробку і впровадження технологій, а також їх функціонування. В межах національних держав відбувається інституалізація інформаційного суспільства через створення державних інститутів – органів влади. З іншого боку, держави виступають об'єктами впливу глобального інформаційного суспільства – технологічні новації перетворюються на мету політичного процесу, чому сприяє наявність рейтингів

цифровізації та конкурентоспроможності. За їх допомогою відбуваються вибори, референдуми, збираються петиції, формується порядок денний.

Впродовж тривалого часу дослідження нового типу соціальних відносин, які виникли разом з поширенням технологій створення, передачі, обробки і зберігання інформації, велися економістами, соціологами, філософами, дослідниками технологій. Об'єктом досліджень усіх цих груп вчених було суспільство нового типу, в якому «інформаційність» (включно з «технологічністю») є об'єктивною й визначальною характеристикою всього суспільства, рівнем цивілізації.

Проте політичні, правові та інституційні аспекти функціонування інформаційного суспільства залишалися поза увагою дослідницьких зусиль до кінця XX століття.

Інформаційна держава як об'єкт наукового пошуку довгий час залишався поза фокусом уваги дослідників, оскільки від самого початку науковці перебували в парадигмі соціального детермінізму, в межах якого одна наступна формація замінює попередню (індустріальна – інформаційна (постіндустріальна)). Тож науковці намагалися передбачити та охарактеризувати феномен, який мав би прийти на заміну «індустріальному суспільству» - «постіндустріальне суспільство».

Проте наразі не випадає говорити про «інформаційне суспільство», як цілісний феномен або етап розвитку, оскільки рівень інформаційності суспільств носить чітко виражений національний характер, залежить від розвитку владних інститутів у визначеній державі і, як наслідок, лідери дуже суттєво випереджають аутсайдерів за рівнем інформатизації суспільних відносин.

Попри те, що дослідники тривалий час досліджували інформаційне суспільство, очевидно, що основні зміни у ролі та сприйнятті інформації відбуваються на рівні держави через реалізацію нею інформаційної політики із залученням політичних інститутів.

Список використаних джерел:

1. Bell D. The Coming of Post-Industrial Society. New York: Basic Books, 1973.
2. Fietkiewicz K.J. The Development of Information Society in Japan: A Case Study of 21 Metropolitan Areas. In Proceedings of the 2019 Hawaii University International Conferences on Arts, Humanities, Social Sciences & Education (AHSE). Honolulu, HI: Hawaii University, 2019. 24 pp. URL: https://huichawaii.org/wp-content/uploads/2018/12/Fietkiewicz-Kaja-Joanna-2019-AHSE-HUIC.pdf
3. Karvalics L. Information Society – what is it exactly? (The meaning, history and conceptual framework of an expression). Budapest, 2007. P.6 URL : https://www.researchgate.net/publication/237332035
4. Machlup F. The Production and Distribution of Knowledge in the United States. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1962.
5. Webster F. Theories of the Information Society. 4-th edition. Routledge. New York, 2014.

Анатолій Кормич,

кандидат історичних наук, доцент,

доцент кафедри загальної теорії права та держави,

Національний університет «Одеська юридична академія»

Динаміка концепту держави в контексті цифрової трансформації: чинники та виклики

Питання цифрової трансформації сьогодні активно впроваджуються як у політичний дискурс так і у практику публічного управління, впливаючи на зміну поглядів на зміст багатьох функцій сучасної держави та прийоми і способи їх реалізації. Разом з тим, не дивлячись на популярність даного терміну, існує доволі широкий спектр поглядів на те, що саме слід розуміти під «цифровою трансформацією». При цьому слід розуміти, що сам термін початково виник в рамках трансформацій у приватному секторі, що багато у чому обумовлює його специфіку. Зокрема, у цьому контексті цифрову трансформацію розглядають як використання нових цифрових технологій «для забезпечення суттєвих покращень бізнесу, таких як покращення досвіду

клієнтів, оптимізація операцій або створення нових бізнес-моделей» (1). При цьому сам термін «трансформація» позначає комплексний характер змін, обсяг яких для кожної організації визначається стратегічним оновленням таких аспектів як: 1 - це бізнес-модель, 2 - це підходи до співпраці та, зрештою, 3 - це культура (5). Застосування такого підходу до публічного управління, тим не менш, не змінює його принципових елементів, та що найважливіше, комплексного характеру, за якого змінюється не лише досвід взаємодії громадян та органів публічної влади, а й виникають нові формати такої взаємодії, відбувається внутрішня трансформація державних інституцій.

Саме тому, найбільш вдалим виглядає визначення цифрової трансформації як організаційних змін, викликаних та сформованих широким розповсюдженням цифрових технологій. При цьому, оскільки межі розповсюдження цього явища наразі залишаються невизначеними, немає впевненості, що сучасні знання про організаційні зміни здатні належними чином його охопити (2). І дійсно, лише за декілька останніх років в Україні використовувалися багато різних дефініцій для позначення реалізації заходів цифрової трансформації, наприклад, «сервісна держава», «держава в смартфоні» тощо, які з одного боку виступають продуктом такої трансформації, а з іншого є каталізатором подальших інновацій у публічному управління. Цей факт дозволяє нам більш детально поглянути на взаємозв’язок та взаємний вплив концепції цифрової трансформації та реформування політичної та управлінської моделей функціонування держави.

В літературі, як правило, розглядають два базові механізми, які використовуються для планування та реалізації цифрової трансформації – інновації та інтеграція. Інноваційні механізми охоплюють розробку нової цифрової стратегії діяльності організації, мобілізацію нового покоління працівників, використання потенціалу цифрових можливостей, створення нових процесів та моделей діяльності. Механізми інтеграції спрямовані на узгодження нових цифрових елементів з існуючими в рамках організації (розробка стратегії цифрової трансформації, розблокування потенціалу організації, забезпечення

технологічної гнучкості, гармонізація цифрових технологій з відповідними функціями тощо) (2). Іншими словами, в рамках органів публічної влади та функціонування держави в цілому, цифрова трансформація вимагає наявності політичної волі щодо запровадження відповідних технологій та розвитку нових форм та методів діяльності, з одночасним забезпеченням їх узгодження та інтеграції з вже існуючими.

Слід зазначити, що в рамках цифрової трансформації Україна виступає не лише прикладом ефективного слідування сучасним світовим трендам та запозичення кращих практик, але й в деяких аспектах робить свій внесок у формування сучасних тенденцій. Багато у чому це обумовлено не лише загальною динамікою прогресивного розвитку та політичною волею їм слідувати, а й спричинене необхідністю відповідати на виклики, сформовані негативними явищами та чинниками. Адже саме негативні явища часто унеможливлюють або виключно ускладнюють функціонування традиційних моделей, прийомів та способів публічного управління та створюють необхідність більш широкого використання новітніх технологій у функціонуванні держави. Тобто, у багатьох випадках руйнація традиційних процесів створює певний вакуум. І цей вакуум досить швидко може бути заповнений інноваційними рішеннями, які б в інших умовах потребували значного часу та зусиль для інтеграції і узгодження.

В той час, коли загальносвітовим каталізатором цифрової трансформації стала криза, спричинена пандемією COVID–19, для України додатковим викликом стала необхідність забезпечення ефективності публічного управління в умовах військового конфлікту з Російською Федерацією, який після гібридної стадії 2014–2021 років перейшов у стадію повномасштабної війни з 24 лютого 2022 року. Більше того, є свідчення того, що цифрова трансформація у багатьох секторах (наприклад, фінансовому) протягом декількох років сприяла формуванню певного резерву безпеки та стійкості, який дозволив Україні витримати шок від повномасштабного російського вторгнення та зберегти керованість та функціональність (4).

І дійсно, нові формати функціонування держави та її інституцій створені завдяки інноваціям у публічному управлінні, як виявилося не лише здатні підвищувати його ефективність у звичайних умовах, а й забезпечувати додаткову стійкість у надзвичайних ситуаціях. Адже саме цифрові технології, запроваджені у попередні роки, дозволили пом'якшити цілий ряд наслідків повномасштабного російського вторгнення, серед яких: руйнація місцевого самоврядування на тимчасово окупованих територіях, втрата традиційних можливостей взаємодії з органами публічної влади для внутрішньо-переміщених осіб або вимушених мігрантів; складнощі надання державних послуг в небезпечних регіонах, близьких до лінії фронту; збільшення навантаження на інституції, задіяні в соціальній підтримці постраждалих від війни тощо. Цифрова трансформація, за цих умов, надала додаткові можливості вибудовувати нові прийоми та способи функціонування держави та її інституцій, забезпечити високий рівень оперативності та залучення у поточні процеси. Зокрема, після початку повномасштабної російсько-української війни сферами, де найбільш активно відбувалася цифрова трансформація, стали освіта, безпека, державні послуги як для населення, так і для бізнесу; аграрний сектор, банківська справа, фінансовий сектор тощо (3).

Разом з тим, слід зазначити, що невизначеність кінцевих обсягів та змісту процесу цифрової трансформації держави містить і певні небезпеки. З одного боку, цифрова трансформація вже має доведений позитивний вплив на взаємодію між громадянами, інститутами громадянського суспільства та державою у питаннях обміну інформацією або отримання адміністративних послуг. З іншого боку, застосування цифрових технологій для вирішення більш важливих політичних питань, зокрема, виборів та референдумів, очевидно може бути пов'язана із значними ризиками надмірного цифрового контролю або зловживання цифровими перевагами з боку державних інституцій. Тож ці проблеми потребують додаткового наукового аналізу.

Список використаних джерел:

1. Fitzgerald M. et al. (2014). *Embracing Digital Technology: A New Strategic Imperative.* MIT Sloan Management Review. https://sloanreview.mit.edu/projects/embracing-digital-technology/
2. Hanelt, A., Bohnsack, R., Marz, D. & Antunes Marante, C. (2021), A Systematic Review of the Literature on Digital Transformation: Insights and Implications for Strategy and Organizational Change. *Journal of Management Studies*, 58: 1159-1197. https://doi.org/10.1111/joms.12639
3. Nehrey, M., Kostenko, I., Kravchenko, Y. (2023). Digital Transformation in Ukraine During Wartime: Challenges and Prospects. In: Hu, Z., Wang, Y., He, M. (eds) *Advances in Intelligent Systems, Computer Science and Digital Economics IV. CSDEIS 2022. Lecture Notes on Data Engineering and Communications Technologies*, 158. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-24475-9_33
4. Shkolnyk, I., Frolov, S., Orlov, V., Datsenko, V. & Kozmenko Y. (2022). The impact of financial digitalization on ensuring the economic security of a country at war: New measurement vectors. *Investment Management and Financial Innovations*, 19(3), 119-138. http://dx.doi.org/10.21511/imfi.19(3).2022.11
5. Warner, K. & Wäger, M. (2019). Building dynamic capabilities for digital transformation: An ongoing process of strategic renewal. *Long Range Planning*, 52(3), 326–349. https://doi.org/10.1016/j.lrp.2018.12.001

Svitlana Ovcharenko,

Doctor of Science in Philosophy, Full Professor,

Inviting Fellow Researcher in Global Governance Center,

Graduate Institute of International and Development Studies

Post-non-classical discourse of informational confrontation policy research

Communication is a universal characteristic of society, without which there is no common action, including political action. However, the process of information exchange can be used for different purposes, as we once again saw by observing the course of the Russian-Ukrainian war, in which information became a weapon. Today,

it is obvious that political events inspired by Russian aggression depend on the reliability and quality of information. Information itself affects the time of peace, as well as the power of the weapons used to defend Ukraine.

Information warfare is a social phenomenon that is most often studied as a practical technology for influencing human consciousness and even taught as a practical training course. There is a well-developed list of publications on the information confrontation during the Cold War, on the methods of organizing covert and uncovert special measures, and on the features of the use of information in the current warfare between Russia and Ukraine, in particular. But, I suggest looking at the information war in the context of philosophical discussions about the problem of reality and methodological skepticism.

At the beginning, briefly about the paradigmatic stages of the scientific knowledge development. Classical scientific discourse it is about the belief in the objective knowledge gaining thanks to specific methods of obtaining facts and their generalization. Non-classical scientific discourse it is about the awareness of the unattainability of objectivity in the field of knowledge of social reality, and about the clear division of science into natural sciences, which study physical reality, and humanitarian sciences, which study manifestations of our consciousness. But post-non-classical science is inspired precisely by achievements in the field of studying physical reality, when the dependence of experimental results on the position of the observer was awarened. Consequently, even our willingness for objectivity in the knowledge of nature has been questioned. It was found that always, without exception, we deal only with information from our consciousness.

From this moment, it was not far from the idea of purposeful formation of reality, which exists only in our consciousness and may not have any physical supports. Back in the first half of the 20th century, the idea was formulated that the multiple repetition of any nonsense becomes the truth, because the multiplicity of information begins to be an independent phenomenon of reality - something like an information condensate, an "information cloud". This is how the reality of "post-truth" began to take shape, when any information could be treated as a preconceived,

namly conditioned by defects of human consciousness, interpretation of what was generated by consciousness itself.

In parallel with universal doubts about the authenticity of our reality, during the entire existence of philosophy, another topic that is quite important for understanding the functioning of our world was actively discussed: how exactly does a person get his knowledge and what is the role of emotions in this? Are emotions our evolutionary disadvantage, which should be gradually eliminated, or is it our universal ability, which is an additional advantage? In general, modern interpretations of emotions refer to them as the most important way of processing information for our survival.

Therefore, any information always has two dimensions - emotional and rational. The degree of emotionality and rationality can vary. And actually, an interesting fact about artificially created information, such as propaganda or disinformation messages, is that it may be devoid of logic, in the everyday sense of the word, but will always be emotionally charged. And so it may be unreliable, but it is "true" because it corresponds to our emotional patterns as "correct". Our aesthetic experience is responsible for the formation of such "emotionally correct" information, which can be related to real life experience or be completely virtual. In any case, it acquires artificial cultural features that have their own logic, which can be defined as "another rationality".

The rapid development of science during the last century has shown the fragility of our generalizing theories as well. There was a problem of constantly correcting conceptual statements due to the fact that they did not explain new data that were constantly observed experimentally. Let's call it a "single case" phenomenon that prompted doubt. One of the technologies for creating an artificial information reality is built on this phenomenon of a "single case", which is rapidly gaining importance. This fact can both verify an ideological statement and falsify it. So, if I launch an information war, I can always create a debatable situation and cast doubt on any general statement, or, on the contrary, achieve the effect of confirmation, with just one video, one account of one eyewitness, one news of any

origin. In modern Ukraine, we are well acquainted with this phenomenon - specially organized stories of poor elderly people, offended mothers, disgruntled migrants, anonymous soldiers. These are, in a general sense, the same "single case" that should excite the imagination and cast doubt on the validity of your vision of reality, or even be harbingers of a reality that has not yet been revealed to you.

Thus, spreading only one informative message, I can claim to destroy the established worldview, or to form a quite likely new picture of the world, which will describe all other information from a different point of view. It is clear that if I deliberately fabricate facts to support the purpose of my ideological influence, I will be quite successful in my propaganda campaign. That is why the only way to prevent this is to interrupt the process of fabricating such facts.

Another characteristic of information warfare is the flirtation with the phenomenon of pervasive doubt about the validity of the knowledge we possess. In philosophy, this is discussed as a crisis of scientism or as a phenomenon of post-positivism. But one must realize that noble philosophical skepticism in the process of social reduction turns into disrespect for any statement of a general nature and for any corps of data. As a final result, the statements of experts and "just the public" are equal to each other. And, ultimately, one can say about everything - "it's not so clear-cut." This statement seems very reasonable, but is it morally productive?

The idea of permanent development of knowledge in its everyday version acquires the characteristics of cognitive nihilism. The right arises not to know anything, but to draw conclusions about everything.

In addition to mass skepticism, information confrontation also uses the phenomenon of information inequality, which is generated and supported by the cultural experience of functioning and receiving information. This inequality is most clearly manifested in the availability of information, so to speak, not for everyone. This is esoteric information. And this is not only about certain assumptions about hidden reliable information for the chosen ones in the context of the existence of religious or quasi-religious groups. It is also about hidden information that is available only to certain officials or representatives of the elite. Therefore, special

information operations often use the method of disseminating messages as the discovery of secret knowledge or notifications from insiders. In general, it is a phenomenon of opening the veil between hidden and accessible knowledge. At the same time, it is still possible to use an additional tool of interpretation in a beneficial direction, because such information requires interpretation, as it is, as one say, "not for everyone."

Such a cultural tradition of searching for secret information and its confidential carrier manifests itself in the information war as fueling mistrust of publicly available information and its carriers. This is how interest is formed in unofficial sources of information, in predictions from fortune tellers, in rumors from uncertain but very respectable persons. This can be called the pattern of suspicion towards information that is known to everyone or is provided to the public in general. Because we have a permanent culturally determined belief that this information does not reveal the essence of things. They, these entities, are still for the chosen ones. But you can create a feeling of being chosen by constantly suggesting it. These are, for instance, stories about a "Great nation".

So, in the phenomenon of information war, we are faced with a strange combination of the traditional idea of the secrets of the world, which are hidden from the public, and modern scientific methodological guidelines about the relativity of our knowledge and ways of obtaining it. In this union of tradition and modernity, an important role is played by a "single case" that corresponds to our established "emotional truth". This fact can appear both as a result of complex experiments and as a revelation in the process of esoteric initiation. Our interest in "single case" that can radically change the information space was not invented by the organizers of the information war, but is actively exploited.

As painful as it may sound for Ukrainians now, including those present at this conference, the war is imbued with cultural patterns that can be explored, for example, as Ruth Benedict did. She studied Japanese culture while helping the US understand the enemy's motivations for military action during World War II. If we use such a statement as "violation of the rules of war", it must be understood that we

state the existence of such rules. These "rules of war" appeared only thanks to the embodiment of the results of understanding the world, that is, we must state - "nothing about understanding the world without the participation of our mind and mindeset." This statement also extends to the conduct of information warfare.

References

1. Giles, Keir (2016) Handbook of Russian Information Warfare. NATO Defense College https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/resources/docs/NDC%20fm_9.pdf
2. Fry, Douglas P.(2013) , War, Peace, and Human Nature. Oxford University Press.
3. Molander, Roger C. (1996) Strategic information warfare : a new face of war / Roger C. Molander, Andrew S. Riddile, Peter A. Wilson. https://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR661.html
4. Perez, Christian; Nair, Anjana (2022) Information Warfare in Russia's War in Ukraine. Foreign Policy https://foreignpolicy.com/2022/08/22/information-warfare-in-russias-war-in-ukraine/
5. Russian Analytical Digest. №282. Russian Information Warfare. Center for Security Studies 12.04.2022 https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/spesial-interest/gess/cis/center-forsecurities-studies/pdfs/RAD282.pdf
6. Russian Analytical Digest No. 299 Ideological and Conspiratorial Underpinnings of Russia's War Against Ukraine. Center for Security Studies. 04.08.23 https://css.ethz.ch/en/publications/rad/rad-all-issues/details.html?id=/n/o/2/9/no_299_ideological_and_conspiratorial_un

Денис Яковлев,

доктор політичних наук, професор,

декан факультету психології, політології та соціології,

Національний університет «Одеська юридична академія»

Раціональний вибір у сучасному політичному процесі: соціально-психологічні дихотомії

Для сучасного політичного процесу ситуація вибору є точкою біфуркації з невизначеним, «відкритим» результатом. Вибір спричиняє якісні трансформації політичного процесу, визначає рух політичної системи у напрямку демократії або авторитаризму. Ситуація вибору, у якій знаходяться індивідуальні чи колективні політичні актори у соціально-політичному вимірі характеризується публічністю, – вона завжди привертає увагу масмедіа, громадської думки, експертів тощо. Однією із головних вимог до вибору в умовах демократичного політичного процесу є його раціональність. На усіх етапах вибору індивід здійснює раціональний розрахунок вигоди (власної чи суспільної).

У сучасному політичному процесі раціональний вибір складається із послідовних кроків: 1) визначення індивідом «ситуації вибору» та ідентифікації себе як «людини, яка вибирає»; 2) готовності нести відповідальність за наслідки власного вибору; 3) визначення проблеми сучасного політичного процесу, яка потребує вирішення; 4) формулювання альтернатив (вибір є раціональним, якщо індивід обирає з-поміж двох альтернатив); 5) вибір однієї з альтернатив; 6) здійснення рішучих кроків щодо реалізації вибору.

Водночас, вибір є предметом міждисциплінарних досліджень – від соціології до економіки, від математики до психології. За визначенням В. Духневича, «З точки зору політичної психології, про вибір індивіда в певній проблемній ситуації (якими, зокрема, є вибори) варто говорити тоді, коли він

зобов'язаний використовувати об'єктивно існуючі обставини (зробити вибір), прийняти рішення, взяти відповідальність» (1, с. 70). Принагідно зазначимо, що електоральний вибір є складовою політичного вибору, а раціональний вибір кожного громадянина, який голосує, визначає подальші напрямки розвитку політичного процесу.

У фокусі досліджень раціонального вибору є дійова особа – індивід, який обирає; дихотомія «атомізм – холізм» вирішується на користь атомізму. У ВУЕ принцип методологічного індивідуалізму визначається, як «…принцип, згідно з яким суспільство розглядається як сума індивідів, а вивчення соціальних явищ, процесів зводиться до вивчення поведінки окремих індивідів» (3).

Для демократичного політичного процесу готовність індивіда до вибору є фундаментальною умовою. Зокрема, Е. Фром, досліджуючи феномен «втечі від свободи» називає його передумовою тоталітарного політичного режиму. Він пише: «Основним суб'єктом соціального процесу є індивід, його бажання і страхи, пристрасті й роздуми, схильність до добра чи зла… Свобода хоч і принесла людині незалежність і раціональність, але й зробила її ізольованою, а отже – стривоженою та безсилою. Ця ізоляція нестерпна, тож людина має кілька альтернатив: або втекти від тягаря свободи до нової залежності, нового підпорядкування або просуватися далі аж до повної реалізації позитивної свободи, заснованої на унікальності та індивідуальності кожного… розуміння причин тоталітарної втечі від свободи є передумовою будь-якої дії, спрямованої до перемоги над силами тоталітаризму» (4, с. 5-6).

У сучасному політичному процесі тривають пошуки раціонального конституційного та інституційного дизайну. Цим обумовлюється необхідність визначення альтернатив, які стосуються фундаментальних питань розвитку українського політичного процесу. Йдеться про вибір між 1) авторитаризмом та демократією, як типами політичного режиму; 2) президентською та парламентською формами правління; 3) пропорційною та мажоритарною виборчими системами (6, с. 197).

Дослідження раціонального вибору у сучасному політичному процесі передбачає визначення соціально-психологічних дихотомій. До них віднесено, по-перше, дихотомію «політика – адміністрація», тобто розмежування бюрократії та політиків (її сформулював В. Вілсон). Раціональна бюрократія, згідно веберіанській традиції, не потребує електоральної легітимації. Навпаки, політичний діяч має бути обраним громадянами. Ця дихотомія, яка пройшла тривалий шлях у теоретичному та практичному вимірах, знайшла своє вирішення у концепції «компліментарності політики та адміністрації» (8, с. 165). У сучасному політичному процесі відбувається політизація бюрократії, яка, задля забезпечення успішної кар'єрної траєкторії, потребує визначеної партійної ідентифікації.

По-друге, щодо раціонального вибору індивіда слід відзначити дихотомію вибору «автоматизована дія v. реакція на екстремальну ситуацію». Для громадян демократичних країн вибори є рутинною справою; навпаки, для перехідних країн – це завжди екстремальна ситуація, виклик усталеному порядку речей.

По-третє, дихотомія «життєвий вибір v. політичний вибір». Якщо для представників інститутів публічної влади від політичного вибору залежить їх подальший життєвий шлях, то для інших категорій громадян електоральний вибір – це делегування повноважень іншим особам, яке не впливає напряму на їх повсякденне життя. Водночас, посадові особи органів публічної влади мають найвищий рівень психологічної готовності до виборів.

По-четверте, у виборі слід розрізняти дві складові: «1) вибір як акт прояву електоральної активності індивіда під час проведення виборів у державні органи влади; 2) вибір як позицію індивіда щодо соціально-політичної дійсності» (2, с. 154). Для деяких громадян електоральний вибір є прямим продовженням їх сформованої позиції відносно сучасного політичного процесу, у той же час для інших – це рішення, прийняте у день голосування.

По-п'яте, дихотомія «масмедіа v. політичні ідеології». Очевидно, що сучасний політичний процес характеризується зменшенням ролі ідеологічної та

партійної ідентифікації. Натомість зростає роль інформації, а раціональний вибір потребує від громадян медіаграмотності та постійної інформаційної селекції. Комунікативні технології, зокрема медіа-скандали, стають основним чинником електорального вибору. Ідеології відійшли на другий план під час виборів до Верховної ради України у 2019 році: «У процесі парламентських виборів у 2019 році ідеологія не була визначальним фактором. Партія «Слуга народу», яка перемогла з великим відривом і отримала більшість голосів у парламенті, мало уваги приділяє ідеології… Навпаки, парламентські старожили, які мають відносно розгорнуту ідеологічну доктрину, отримали мінімальну електоральну підтримку. Це тривожний сигнал, який призведе до зниження уваги до ідеологій на наступних виборах» (7, с. 24-25).

Навпаки, медіа-скандали стають впливовим соціально-психологічним чинником раціонального вибору. Їх потужність зростає внаслідок медіатизації сучасного політичного процесу, коли публічними стають порушення з боку політичних акторів суспільних норм та заперечення демократичних цінностей. Відзначимо: «У сучасному політичному дискурсі не залишилось місця для такого, здавалось би, елементарного здобутку політики епохи модерна й маркеру демократії, як політичні дебати… дискурс медіа сьогодні формується розважальними ток-шоу на політичну тематику та обертається навколо медіа-скандалів… застосування раціональної аргументації в дискурсивному просторі з метою переконання громадян поступилось місцем медіатизації політики» (5, с. 85).

Раціональний вибір у сучасному політичному процесі характеризується дихотоміями, його ускладнює процес медіатизації політики, внаслідок чого з’являється небезпека «втечі від вибору». Це одна із найбільших загроз для демократизації політичного процесу в Україні, подолати яку можливо лише впровадженням раціональних дебатів.

Список використаних джерел

1. Духневич В. Психологічна готовність до політичного вибору. *Соціальна психологія*. 2004. Випуск 2 (4). С. 70-76.

2. Духневич В.М. Проблема готовності до політичного вибору. *Наукові студії з соціальної та політичної психології.* 2005. Випуск 12(15). С. 151- 161.

3. Індивідуалізм методологічний. *Велика українська енциклопедіїя: електронна версія.* URL: https://vue.gov.ua/індивідуалізм_методологічний

4. Фромм Е. Втеча від свободи / перекл. з англ. М.Яковлева. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2019. 288 с.

5. Яковлев Д. В. Дискурс вітчизняних медіа щодо країн Балтії. *Актуальні проблеми філософії та соціології.* 2020. № 26. С. 82-87. URI: https://hdl.handle.net/11300/16496

6. Яковлев Д. В. Соціологія політичного вибору: контури теорії. *Актуальні проблеми філософії та соціології.* 2016. Вип. 10. С. 194-197. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprfc_2016_10_55

7. Kroytor A. V., Yakovlev D. V. Post-election situation in Ukraine: changing faces or ideological transformations? *Contemporary issues of the world community and the role of social sciences in ensuring its development : collective monograph* / A. V. Kroytor, D. V. Yakovlev, S. V. Kutsepal, O. M. Yeremenko, etc. Lviv-Toruń : Liha-Pres, 2020. P. 1-29

8. Uwizeyimana D. E. The politics-administration dichotomy: Was Woodrow Wilson misunderstood or misquoted. *Journal of US-China Public Administration*. 2013. № 10(2). P. 165-173.

Веніамін Білий,

аспірант кафедри політичних теорій

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник – *д. політ. н., проф.* ***Д.В. Яковлев***

Політичні дебати у сучасному політичному процесі

Інформаційна революція, яка відбувається у глобальному масштабі, впливає на усі без винятку соціальні простори та відносини. Сучасний політичний процес трансформується під впливом комунікативних технологій, інтернет-комунікацій, політичних шоу. Однією із характеристик сучасного

політичного процесу виступає медіатизація. Вона спричиняє зміну «…системи представництва громадянських інтересів відповідно до медійного формату, перетворює політику у медіа-процес, віртуалізує політичний простір» (7). Внаслідок цього зменшується роль раціональної аргументації у сучасному політичному процесі, а політичні дебати поступаються місцем розважальним шоу та медіа-скандалам. Це має негативні наслідки, адже ускладнює прийняття раціональних рішень, заважає відокремленню правдивої інформації від політичних маніпуляцій. Це глобальна проблема. Наприклад, у США дебати між двома кандидатами на президентську посаду у 2020 році між Д. Трампом та Дж. Байденом були охарактеризовані як «хаотичні», а експерти пропонували змінити правила дебатів для «більш упорядкованого обговорення питань» (6).

Як зазначала К. Одарченко, аналізуючи досвід президентських дебатів в Україні на виборах 2019 року, «Український глядач ставиться до передвиборчих дебатів як до шоу. Найбільш відомі українцям дебати для масового глядача – «стадіон – так стадіон». На тих дебатах не було звичного обговорення програм кандидатів, дискусії щодо стратегічного бачення України на геополітичній мапі світу чи вдосконалення економічної моделі. Ні, дебати стали формою вираження суспільних претензій чинному президенту особисто» (4).

Особливо небезпечним згортання раціональних дебатів є саме під час війни, бо громадська думка починає активно реагувати на спеціальні інформаційні операції ворога. Незважаючи на правовий стан, який унеможливлює проведення виборів у сучасній Україні, необхідно активно працювати над підвищенням ролі раціональної аргументації та політичних дебатів у політичному процесі. Політичні дебати не можна зводити лише до електоральних дебатів, вони охоплюють весь спектр важливих для громадян тем. У цьому контексті звернемо увагу на інституції громадянського суспільства, які активно пропагують дебати. Це просвітницька діяльність, спрямована на популяризацію дебатів серед населення. Серед таких організацій слід відзначити мережу дебатних центрів, яку створено в Україні за фінансової

підтримки Міжнародного Фонду «Відродження» та Інституту Відкритого Суспільства (Нью-Йорк), Інформаційно-методичний центр «Дебати». У 2001 році ними було видано навчальний посібник «Дебати» (2). Тут визначено сутність, структуру та правила проведення дебатів. Зазначено: «Культура на межі двох тисячоліть і культура діалогу. Вона діалогічна за своєю суттю. Будь-який діалог виконує ряд функцій. По-перше, причиною діалогу є пізнавальний та емоційний інтерес, тобто він виконує інформаційну функцію в широкому розумінні слова. По-друге, в діалогах передбачена інтерактивна взаємодія того, хто передає інформацію, і того, хто її сприймає. Таким чином здійснюється комунікативна функція. І останнє ñ діалог виконує орієнтувальну функцію, адже виникає мимовільний зв'язок з певною «справою», вчинками, діями всіх, хто бере в ньому участь. Саме реалізація названих вище функцій і створює інформаційно-комунікативне поле, в якому ми всі перебуваємо зважаючи на природні особливості людей. Людина може відкрити широкі простори для своїх думок і дій, якщо вона готова до спільних роздумів, до діалогу» (2, с. 3).

На сайті всеукраїнського громадського об’єднання «Інститут Республіка» розміщено статті, присвячені різним форматам проведення дебатів (3) та визначенню сутності дебатів та їх користі для політчиного процесу (1).

Відзначено такі формати дебатів, як «формат Карла Поппера», «Британський парламентарій», «Лінкольна-Дугласа», «Американський парламентарій». Зазначено: «Дебати – це не суперечка, а інтелектуальна гра. А кожна гра має свої правила! І перемогти в дебатах може лише та команда, яка чітко їх дотримується. У світі існує безліч форматів проведення дебатних ігор, але найпопулярнішими є наступні чотири: формат «Карла Поппера» та «Британський парламентарій», формат «Лінкольна-Дугласа» та «Американський парламентарій». Інститут «Республіка» традиційно використовує два з них: восени студентські команди дебатують за форматом К. Поппера, а навесні проходять дебати за британським форматом» (3).

Портал «ГУРТ» у рубриці «ІнФорматор» пропонує увазі користувачів статтю «Політичні дебати – дискусія, що вирішує долю держави» (5). У ній

відзначено: «Політичними дебатами є дискусія лідерів політичних сил або ж кандидатів на виборні посади, що відповідають на запитання, які ставлять усі учасники дискусії тим самим надаючи глядачам та слухачам можливість безпосередньо порівнювати позиції кандидатів з важливих питань. Найважливішим є те, що кандидати повинні переконувати не одне одного**,** а виборців**.** Політичні дебати, як елемент демократичного суспільства, мають надавати можливість виборцям робити усвідомлений та об'єктивний вибір, а кандидатам змістовно розкривати свої програми тощо. Натомість, в Україні до дебатів ставляться радше як до чергового телешоу, яке не несе за собою змістовності» (5).

Слід відзначити, що громадські організації в Україні досить багато уваги приділяють проблемі політичних дебатів, проводять дебатні турніри серед студентів, вчителів та викладачів, громадських діячів, представників інших соціальних груп. Головне, що це зміцнює «позиції» раціональних дебатів у громадській думці, сприяє впровадженню дебатів у політичний процес. Важлива роль належить академічні спільноті, адже саме наукова дискусія є зразком для аргументованого діалогу у формі політичних дебатів.

Список використаних джерел

1. Все про дебати: що таке дебати та яка від них користь? *Інститут Республіка*. URL : https://inrespublica.org.ua/aktyvna-hromada/vse-pro-debaty-shho-take-debaty-ta-yaka-vid-nyh-koryst.html

2. Дебати: Навч. посіб: Метод. рек. щодо ведення дебатів. Київ: А.П.Н., 2001. 102 с.

3. Друга публікація з рубрики «Все про дебати». Розповідаємо про найпопулярніші формати цієї гри. *Інститут Республіка*. URL : https://inrespublica.org.ua/podii/vse-pro-debaty-formaty-provedennya-debativ-abo-na-yaki-pravyla-gry-ochikuvaty.html

4. Одарченко К. Риторичні дебати. *LB.ua*. 5 жовтня 2020. URL : https://lb.ua/blog/katerina_odarchenko/467457_ritorichni_debati.html

5. Політичні дебати – дискусія, що вирішує долю держави. *Ресурсний центр ГУРТ*. 9 грудня 2019. URL : https://www.gurt.org.ua/news/informator/57103/

6. У США змінять правила дебатів для більш упорядкованого обміну думками. *LB.ua*. 1 жовтня 2020. URL : https://lb.ua/world/2020/10/01/467165_ssha_zminyat_pravila_debativ.html

7. Яковлев Д. В. Політичні дебати як засіб раціоналізації політичної взаємодії. *Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр*. 2010. Вип. 40. С. 50-57. URL : http://app.nuoua.od.ua/archive/40_2010/9.pdf

Лілія Яковлева,

доктор політичних наук,

професор кафедри соціології,

Національний університет «Одеська юридична академія»

Соціальне проектування легітимності влади у сучасних політичних процесах

Наукові візії майбутнього, які ґрунтуються на раціональному аналізі тенденцій соціально-політичного розвитку та обґрунтуванні різних сценаріїв розгортання подій є важливою складовою сучасного політичного процесу. Від якості наукового прогнозування залежить соціальне, економічне та політичне проектування діяльності інститутів. А здатність публічної влади враховувати результати наукового прогнозування та проектування повною мірою обумовлює її легітимність. Наголосимо: «Легітимність влади є центральним поняттям політичної науки та однією з головних характеристик сучасного демократичного суспільства. Найбільш очевидною є відповідь, яку дає електоральна демократія: легітимною є влада, яку громадяни обирають у результаті проведення регулярних конкурентних та чесних виборів» (4, с. 93).

Роль науковців та публічних інтелектуалів у легітимізації публічної влади ґрунтується на застосуванні раціональної аргументації щодо прогнозування та проектування розвитку політичного процесу в інформаційну епоху.

Слід відзначити, що «Завдяки використанню раціональної аргументації публічні інтелектуали відіграють важливу роль у процесі легітимації публічної влади, обґрунтовуючи «право на владу» як окремих осіб так і політичних інститутів. При цьому, інститут публічних інтелектуалів може бути віднесено до одного з основних інститутів легітимності публічної влади» (5, с. 167).

Взаємодія публічної влади, науковців та публічних інтелектуалів у демократичному («відкритому») суспільстві не може обмежуватись пошуком адекватних вимогам часу інтерпретацій політичної реальності. Це стосується як окремих соціальних сфер суспільства (національний рівень прогнозування та проектування) так і світу у цілому (глобальний рівень).

У цілому, соціальне проектування легітимності влади визначається як творче конструювання образів можливих станів легітимності влади з урахуванням найбільш ймовірних сценаріїв розвитку політичного процесу у національному та глобальному вимірах. Відзначимо, що «Метою проектування є таке перетворення дійсності, коли створюються (чи передбачається створення) об'єктів, явищ чи процесів, які б відповідали бажаним властивостям… Проектування – це: − визначення версій чи варіантів розвитку або зміни певного явища чи об'єкту; − конструювання варіантів оптимального майбутнього стану об'єкту; − форма випереджального відображення і перетворення дійсності, спрямована на конструювання системи параметрів майбутнього матеріального об'єкту чи якісно нового його стану; − прийняття рішень в умовах невизначеності» (1).

Саме тому, прогнозування, разом із науковими новаціями та відкриттями є основою легітимності наукового знання у суспільстві. Від К. Маркса (одного із фундаторів напрямку соціального проектування) до О. Тоффлера (найвідомішого футуролога XX століття) сценарії можливого (та бажаного) майбутнього є важливою складовою наукового знання. Щоправда, слід погодитись із тим, що «Марксизм створив науковий апарат, що увійшов до класичних надбань соціальних наук, але, разом з тим, припустив антигуманну інтерпретацію суспільного життя та відповідну соціальну інженерію. Питання розвитку творчості розглядалося переважно в контексті „локомотивів історії" та міжформаційного переходу від „предісторії до історії" людства» (3, с. 43).

Водночас, соціальне проектування є потужним чинником легітимності не лише для науковців та публічних інтелектуалів, але й для публічної влади. Соціальне проектування відображає потужний запит індивідів щодо

прогнозування власного життя. Соціальне проектування легітимності є затребуваним з боку суспільства та невід'ємною складовою діяльності публічної влади. У сучасному політичному процесі змінюються умови соціального проектування – відповідно до футурології О. Тоффлера, суспільство переходить від індустріального до інформаційного стану (хвилі). Знову, як і під час переходу від традиційного до індустріального типу суспільства, зростає вага соціального проектування. Від того, яка держава чи клас, спираючись на наукові прогнози, виявиться здатною до проектування власного майбутнього, залежить їх місце у глобальному політичному процесі.

Слід наголосити, що «у культурно-історичній ситуації Модерну спостерігається підвищена потреба в соціальних ідеалах і утопічному проектуванні, які згодом набувають рис науково обґрунтованої практики передбачення майбутнього у футурології… ставлення до соціальних ідеалів і утопій визначається характером культурно-історичних ситуацій, у яких існує суспільство… в основі практики перетворення буття в контексті тріади минуле-сучасність-майбутнє знаходиться соціальний ідеал – як образ досконалого соціального устрою, в якому зняті реальні дефекти, а реальні потреби задоволені» (2, с. 178).

Визначений соціальний ідеал легітимності публічної влади є, водночас і вектором розвитку політичного процесу і його метою. Ідеальна легітимність є недосяжною, але наукові сценарії її проектування, які ґрунтуються на соціальному ідеалі легітимності є важливою складовою конструювання політичної реальності. Соціальне проектування легітимності влади виступало в ролі каталізатора процесів модернізації та демократизації під час переходу від традиційного суспільства до індустріального. Наразі становлення постмодерної епохи потребує переосмислення феномену легітимності влади та визначення візій його майбутнього за допомогою соціального проектування. Відзначимо, що у епоху модернізації легітимність влади залежала від підтримки громадською думкою її раціональних рішень, спрямованих на задоволення суспільних потреб.

У процесі соціального проектування легітимності публічної влади відбувається взаємодія між соціальним ідеалом, соціальним прогнозуванням та соціальним проектуванням. Обґрунтованими є наступні визначення: «Соціальний ідеал» визначено як теоретичний конструкт, що описує досконалий стан суспільного устрою та відображає аксіологічні домінанти та соціо-культурний стан соціуму. «Соціальний прогноз» осмислюється як гіпотеза про можливі напрями культурного поступу, розвитку суспільних відносин чи конкретних соціально-економічних процесів на підставі виявлених закономірностей та тенденцій. «Соціальний проект» визначається як сукупність цілей, завдань та конкретних дій, метою яких є наближення до певного соціального ідеалу прогнозованого стану соціокультурної реальності з використанням існуючого потенціалу та врахуванням об'єктивних обмежень» (2, с. 179).

У сучасному політичному процесі слід відокремити наступні характерні риси соціального проектування легітимності влади: 1) легітимність влади набуває справді глобального виміру. Відтепер соціальне проектування легітимності потребує врахування глобального виміру політичного процесу – задля реалізації курсу на європейську та євроатлантичну інтеграцію влада має бути легітимною не лише в очах громадян власної країни, а й для громадян країн-партнерів. Це набуває особливої ваги під час широкомасштабного збройного вторгнення. Тільки легітимна влада здатна перемогти агресора, тому у сучасній війні завжди дії спрямовуються на вплив на громадську думку «третіх» країн. Запобігти такому впливу, нейтралізувати його та перехопити ініціативу у процесі делегітимації є одним із важливих завдань соціального проектування легітимності у сучасній Україні; 2) розмивання символьних кордонів між наукою та мистецтвом у просторі соціальних мереж та інтернет-комунікацій. Медіатизація та віртуалізація просторів соціальної взаємодії сприяє дивергенції меж соціального проектування та розширює простір для інтелектуального конструювання реальності. Водночас, медіатизація кидає виклик науковій раціональності та узалежнює легітимність від медійних шоу,

які формують громадську думку; 3) політичний плюралізм та множинність версій «соціального ідеалу» у глобальному вимірі політичного процесу утворює різноманітність принципів та концепцій легітимності влади. Це також ускладнює соціальне проектування легітимності у сучасному політичному процесі.

Список використаних джерел

1. Безпалько О.В. Соціальне проектуваня: навчальний посібник. Київ, 2010. 127 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/2615/1/O_Bezpalko_SP_IL_KUBG.pdf

2. Клешня Г. М. Соціальний проект у епоху постмодерну: дис… канд. філос: наук: 09.00.03. Київ, 2016. 206 с. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/40304/Kleshnia_dis.pdf?sequence=1&isAllowed=y

3. Шедяков В. Соціальна творчість та інноваційність стратегічного управління. Політичний менеджмент. 2013. № 1-2. С. 42-51. URL: *https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/shediakov_sotsialna.pdf*

4. Яковлева Л. І. Координація публічної влади. Актуальні проблеми філософії та соціології. 2022. № 35. С. 93-97.

5. Яковлева Л. І., Яковлев Д.В. Політика без ток-шоу. Потенціал звернень публічних інтелектуалів щодо легітимації влади. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2022. № 39. С. 163-169.

Андрій Железков ,

аспірант кафедри політичних теорій

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник - *к.політ.н., доц.* ***Краснопольська Т.М.***

Політико-правова регламентація узурпації влади

У процесі еволюції людство, в глобальному сенсі, вибрало шлях до демократизації політичного ладу, захисту прав і свобод громадян, створення законів, які регламентують порядок функціонування політичної системи та захищають суспільство від свавілля. Це дало б наснагу в розвитку соціуму, групи, індивіда та держави в цілому та захистило від можливої дестабілізації як

внутрішньої, так і зовнішньої. Але сучасні тенденції – це незворотне продовження боротьби за власні права та свободи в багатьох регіонах світу.

Правові аспекти щодо захисту від узурпації мають витоки в дослідженнях багатьох відомих дослідників, в тому числі вітчизняних, серед яких Н.Л. Буроменьска, І.І. Оніщук, О.І. Остапенко та інші. На рівні нормативно-правових актів вони закріплені на рівні ООН: у Загальній декларації прав людини 1948 р., Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права та Міжнародному пакті про громадянські та політичні права 1966 р.; Ради Європи – Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. До національних законодавств держав – в питаннях захисту державного ладу, конституційному закріпленні прав та свобод людини, закріпленні принципів народовладдя.

Вивчивши досвід революцій XVIII-XX ст. та минулі уроки «холодної війни» держави, які ідуть демократичним шляхом, заклали правову основу захисту державного ладу від посягань або захоплень, що несуть в собі кардинальні зміни для держави та народу. Серед інших діяльність політичних партій, незалежність та ієрархічна не підзвітність такого явища як вибори до органів влади всіх рівнів, проголошення носієм влади народу, верховенство права над силою, політичними інтригами або маніпулюванням. До цього переліку належить і високий рівень політичної культури суспільства, освіти, активності та незалежності громадського суспільства, свобода слова, незалежні ЗМІ, політичні клуби тощо.

Таке явище як узурпація, дуже виразне – не існує точної гарантії та можливості її уникнення, як в історичному контексті, так і в сучасності. Узурпація – незаконне, заплановане захоплення влади групою осіб, здатних на це (тобто таких, які так чи інше мають вплив в системі та залучені до прийняття рішень), для здійснення кроків щодо зміни системи та впровадження нового курсу. Наприклад, перевороти в Зімбабве (2017 р.), Малі (2020 р.), Гвінеї, Чаді, Буркіно-Фасо (2022-2023 рр.).

Загалом застосування воєнних сил притаманно для регіонів з нестабільною адміністративною системою, посиленою роллю силових структур, які мають широку автономію в ланках політичної системи держав, наприклад регіону західної та центральної Африки. За період 1960-2000 рр. інтенсивність воєнних переворотів за даними статистики складала 4 рази на два роки.

Подібні перевороти не мають за собою ідеологічної стратегії або гучних політичних гасел, їм не потрібний натовп або харизматичний лідер. Достатньо авторитетної групи військових або політиків для консолідації важливих пунктів (центрів зв'язку, резиденцій, центральних вулиць столиці та міст). На відміну від тоталітарної консолідації (захоплення влади однією партією) подібний тип узурпації веде до авторитаризму. При цьому чіткого характеру він не має, набуваючи таких форм, як заколот, змова, єдине що можуть здійснити – це привести до довготривалого ізоляціонізму, нестабільної ситуації та агресивної зовнішньої політики. Існування нестабільної та загалом непередбачуваної влади в одній держав регіону дуже часто призводило до конфліктів в цьому регіоні.

Узурпація, рушійною сило якої є політична партія, яка вже займає провідні позиції у законодавчих органах влади, може здійснити консолідацію всю повноту влади в свої руках, застосувавши обмеження на існування інших партій, заборону агітації та високу цензуру через тиск на ЗМІ, маніпулювання інформацією, що подається широким верствам населення. Подібні узурпації зустрічаються рідше, але вони мають більш руйнівний характер через ідеологічне підґрунтя, або мультиплікаційні «принципи та ідеї», які дуже привабливі для популістів та поширені в державах з низьким економічним розвитком, або соціальною кризою. Характерними рисами тут є загальнодержавний контроль над усіма сферами життя як і людини, так і всіх верств населення, жорстка ієрархія у владній структурі, занадто великий апарат виконавців-бюрократів.

Отже, можна констатувати що навіть крізь призму часу, розвитку наукових теорій та принципів, розподіл гілок влади, встановлення прав та

свобод, закріплення в законодавстві положень, спрямованих на захист від узурпації, все одно існують ризики прояву симптомів узурпації влади, консолідації або захоплення. І не завжди в правовому полі можна виміряти або повністю гарантувати захист політичної системи, при існуванні механізмів на рівні міжнародного права та національних законодавств – сучасний стан є загостреним та розповсюдженим, більшість держав світу не є «повноцінними демократіями», а існуючі економічні і соціальні кризи можуть дати ускладнення до політичного рівня, що в свою чергу приведе до занепаду правового фундаменту функціонування держави.

Список використаних джерел:

1. Остапенко О. І. Про заборони та обмеження в адміністративному праві. *Вісник НУ «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки*. 2018. № 2. Вип. 5. С. 51-59.

2. Бурменська Н. Л. Міжнародно-правове регулювання принципу заборони зловживання правом: науково-теоретичний аспект. *Вісник Південно-регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2019. № 19. С.171-179.

3. Колісник В. Конституційні засади демократичної трансформації публічної влади на пострадянському просторі та визначальні фактори впливу на цей процес. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2011. Вип. 22. С. 18–25

Валерій Чигідін,

аспірант кафедри політичних теорій

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник – *д .і. н., проф.* ***Кормич Л. І.***

Демократичне представництво у сучасному політичному процесі

Проблема забезпечення демократичного представництва є однією із визначальних для сучасного політичного процесу як на глобальному так і національному рівнях. Адже розвиток демократичного політичного процесу історично пов’язується саме із пошуком оптимальних форм політичного

представництва. В Україні демократичне представництво інтересів різних суспільних груп на рівні публічної влади має інституційний, правовий, організаційний та комунікативний виміри. Вони взаємопов'язані та забезпечують легітимне панування демократичного представництва, як специфічного політичного порядку у сучасному політичному процесі. Відзначимо: «…саме представницька демократія залишається найпоширенішою у світі моделлю участі громадян в управлінні державою. Тим більше важливим є дослідження репрезентативного народовладдя в Україні як посттоталітарній державі, яка перебуває наразі у вирі демократичних перетворень» (2, с. 245).

Одним із завдань демократичного політичного представництва є подолання відчуження. Визначаючи політичне відчуження, як відчуження народу від влади, Н. Амельченко зазначає: «У горизонті очевидностей сучасної політичної та політологічної думки політичне відчуження постає як відсторонення більшості свідомих громадян від реальних процесів формування влади та контролю над нею, яке вважається «природно» притаманним автократичним та тоталітарним режимам… сучасна представницька демократія не тільки не скасовує чинники політичного відчуження, але й містить такий чинник у самій своїй суті, а саме – у самому процесі представництва. У цьому контексті політичне відчуження постає як панування над індивідами та соціальними групами тих установ та персоналій – партій, парламентів, апаратів та лідерів, які «за визначенням» повинні відображати інтереси своїх громадян або членів, а не панувати над ними» (1, с. 12).

Будь-яке політичне делегування іманентно містить у собі відчуження, адже воно має елементи узурпації влади над «обранцями» з боку «обраних». Повноцінне представництво має враховувати різноманітні соціальні, етнонаціональні, економічні та політичні поділи, які наявні у сучасних суспільствах. Це означає, що представництво має бути забезпечено у багатьох вимірах: від класового (клас багатих, середній клас, бідні тощо) до національного (представництво інтересів української політичної нації на усіх рівнях з урахуванням соціокультурних потреб етнонаціональних меншин), від

груп інтересів (лобістські групи з вузьким економічним інтересом) до партій та ідеологій. Водночас, це не тільки не «знімає» проблему відчуження, а навпаки – загострює її. Представники намагаються «приватизувати» інтереси певної групи, від імені якої вони діють та сховати за її інтересами (від вузькогрупового до національного інтересу) власні приватні потреби.

Як обґрунтовано зазначає Н. Амельченко щодо лідерів певних українських політичних партій, «Така «приватизація» представництва трудящих та партії певними особами часто ґрунтується на формуванні (свідомому чи несвідомому) страху, що з переобранням тих осіб, що юридично оформлювали партію та представляли численних її адептів, сама партія щезне, а комуністи або соціалісти залишаться без представництва. Керівники починають свідомо позиціонувати себе фундаторами партії: вони або створили партію, або «відродили» її, не згадуючи навіть про своїх адептів, які доручали їм цю справу. Це ще один приклад політичного фетишизму. Але така фетишизація досить небезпечна, бо розвінчання керівництва враз призводить до недовіри до партії та її програми: це той бумеранг політичного фетишизму мас, який настигає й апарат, що залишається без представництва хоча б у формі підтримки виборців» (1, с.15). Ще одним викликом для демократичного партійного представництва у сучасному політичному процесі є зменшення ролі ідеологічних ідентичностей, ідеології у цілому у політичному позиціонування партій. Швидше слід говорити про медійне конструювання іміджу лідера (лідерів) політичної партії за допомогою комунікативних технологій. Аргументованою є позиція щодо «розмитості ідеологічних орієнтацій» сучасних партій (5).

Д. Норт, на новому етапі розвитку нормативного підходу, наголошує на важливості як організацій так і інститутів (норм та правил) у забезпеченні демократичного політичного представництва. Порядок відкритого доступу – це рецепт Д. Норта. Він зазначає: «Сучасні суспільства відкритого доступу часто обмежують насильство за допомогою інститутів. Останні встановлюють правила, які відохочують від насильства тим, що знижують користь від

насильницької поведінки. <…> Для того щоб офіційні правила (інститути) стримували насильство, а особливо насильство між індивідами, які особисто не знають одне одного, потрібна організація, у межах якої група чиновників за допомогою безособового примусу гарантувала б дотримання правил. Інакше кажучи, офіційні інститути можуть контролювати насильство лише за умови існування організації, здатної в безособовий спосіб примушувати до правопорядку» (3, с. 36).

Щодо комунікативного виміру демократичного політичного представництва, то в умовах інформаційного суспільства неможливо уявити повноцінне політичне представництво без доступу різних соціальних груп, спільнот та класів до інтернет-комунікацій, соціальних мереж та масмедіа. Політичне представництво поступово переміщується у простір політичних комунікацій, а бути представленим у масмедіа сьогодні означає мати вплив на публічний порядок денний та публічну владу. Відзначимо суттєві трансформації політичного процесу у зв'язку з розвитком комунікацій. Погодимось: «Розвиток комунікативних процесів та пов'язані з цим трансформації стосуються не тільки характеристик дійових осіб (в деяких країнах зміни правлячих груп так і не відбулось), а і специфіки самої сучасної взаємодії: фактично нині спостерігається цілковита зміна характерних ознак реальності порівняно з тими її ознаками, що були об'єктом дослідження попередньої філософської та політичної думки… становлення глобального комунікативного простору, що трансформує політичну реальність, змінює роль мас-медіа, які, окрім традиційних функцій, тепер віртуалізують політичний простір, створюють «гіперреальність» і, як наслідок, уможливлюють перетворення політики у медіа-процес. Усе назване вище кидає нові виклики демократії як у глобальному контексті, так і процесам демократизації політичної інтеракції у нашій країні» (4, с. 3).

Отже, демократичне політичне представництво потребує як розвитку та удосконалення інститутів політичного представництва (парламентаризму,

політичних партій та виборчої системи) так і формування демократичної політичної культури.

Список використаних джерел

1. Амельченко Н. А. Політичне відчуження в умовах представницької демократії. *Наукові записки НаУКМА. Політичні науки.* 2015. Т. 173. С. 12-16. URL : https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/445b48f8-b317-4671-86bf-a3d92f668888/content

2. Богів Я. С. Представницька демократія як форма реалізації народного суверенітету. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : Юридичні науки*. 2019. Вип. 21. С. 244-253. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2019_21_37.

3. Норт Д., Волліс Дж., Вайнгест Б. Насильство та суспільні порядки. Основні чинники, які вплинули на хід історії / пер. з англ. Т. Цимбал. Київ : Наш формат, 2017. 352 с.

4. Яковлев Д. В. Політична інтеракція у сучасній Україні: особливості та складові : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 23.00.02. Одеса, 2009. 30 с.

5. Kroytor A. V., Yakovlev D. V. Post-election situation in Ukraine: changing faces or ideological transformations? *Contemporary issues of the world community and the role of social sciences in ensuring its development : collective monograph* / A. V. Kroytor, D. V. Yakovlev, S. V. Kutsepal, O. M. Yeremenko, etc. Lviv-Toruń : Liha-Pres, 2020. P. 1-29.

Ліліана Ярова,
доктор політичних наук, професор,
завідуюча кафедри соціології
Національного університету «Одеська юридична академія»

Віталій Кольцов,
доктор політичних наук, професор,
професор кафедри мистецтвознавства
та загальнотеоретичних дисциплін
Міжнародного гуманітарного університету

Демократизація політичного процесу в Україні: від деолігархізації до консолідації суспільства

В умовах широкомасштабної збройної агресії проблема демократизації політичного процесу України не втрачає актуальності. Навпаки, вона набуває особливої ваги як у теоретичному так і у практичному вимірах. Від успішного завершення демократичного переходу та встановлення режиму «консолідованої демократії» (саме так визначив «пункт прибуття» для пострадянських країн американський дослідник Л. Даймонд) залежить легітимність влади в Україні, підтримка Заходу, продовження процесів європейської та євроатлантичної інтеграції. Серед викликів демократизації політичного процесу в Україні слід, передусім, відзначити олігархію, як режим політичного панування груп, які стали монополістами в економічній сфері. Це відбулось внаслідок формування після здобуття Незалежності «гібридного» політико-економічного процесу та його подальших трансформацій. «Гібридність» процесу обумовлена тим, що він характеризується плюралізмом та конкуренцією у політиці та, водночас, монополією фінансово-промислових груп та відсутністю ринкових механізмів у економіці.

Контекстом утворення нового (пострадянського) конституційного та інституційного дизайну задля демократизації політичного процесу виступає подвійний перехід українського суспільства. Йдеться про перехід від радянського тоталітаризму до консолідованої демократії та становлення мережевого суспільства. Вже доводилось акцентувати увагу на тому, що «…інституційна взаємодія в українському політичному процесі відбувається у контексті «подвійного переходу». Демократизація інституційної взаємодії пов'язується із подоланням радянської спадщини, а становлення мережевого суспільства із глобальним розповсюдженням комунікативних мереж. Серед усіх компонентів інституційної взаємодії найважливішими є публічна влада, опозиція та групи інтересів. Саме від їх участі в інституційній взаємодії залежить успішність європейської інтеграції України. Серед причин, які стають на заваді підвищенню ефективності інституційної взаємодії виокремлено «конституційні реверси» (тобто, зміну законодавства щодо інституційної взаємодії між парламентом, президентом та урядом) та недостатню урегульованість діяльності груп інтересів» (3, с. 85).

Демократизація політичного процесу передбачає підвищення рівня політичної участі громадян, зростання їх ролі у інституційній взаємодії, забезпечення «відкритого доступу» для громадян до прийняття рішень у інститутах публічної влади.

Безумовно, у контексті політичної історії України, олігархія була б неможливою без контролю з боку фінансово-промислових груп над масмедіа. Олігархія спричинила медіатизацію політики, коли декілька телевізійних каналів визначали порядок денний суспільства та влади в Україні. Ще одним політичним наслідком олігархізації стало формування «партії влади», як певної «внутрішньої партії», що об'єднувала бюрократію, медіакратію та фінансово-промислові групи. Деолігархізація є необхідною умовою демократизації політичного процесу в Україні. Адже політичний процес представляє собою як інституціоналізовану так і неінституціоналізовану взаємодію акторів. Інституційна взаємодія в Україні, спрямована на демократизацію політичного

процесу, потребує підвищення ролі опозиції, громадських об'єднань, незалежних масмедіа. У процесі її конструювання необхідно враховувати досвід країн Вишеградської групи щодо демократизації політичного процесу, спрямованого на європейську та євроатлантичну інтеграцію.

Більш детально дану проблему висвітлено раніше у працях одного зі співавторів (1), зараз лише відзначимо, що «Поряд з визначальним впливом системної політичної, зокрема парламентської, опозиції на структуризацію політичного процесу та консолідацію/деконсолідацію демократії у різних країнах Вишеградської групи, доволі вагоме значення має апелювання й до феноменів антисистемної, екстремістської та наднаціональної політичної опозиції у регіоні… Відтак сьогодні на прикладі країн Вишеградської групи… є всі підстави для дихотомії між: системною (зазвичай, але не завжди парламентською) опозицією, яка часто синонімізується як відповідальна, законна, класична, конституційна, легальна, лояльна, нормальна, реальна, регулярна, і така, що функціонує «спокійно і конструктивно», виступаючи «проти» влади, але не перешкоджаючи владі і… антисистемною (зазвичай, але не завжди позапарламентською) опозицією, яка синонімізується категоріями антиорганізаційної, девіантної, екстремістської, невідповідальної, незаконної, нелегальної/напівлегальної, нелояльної/напівлояльної, ненормальної, протидіючої тощо і позиціонується як така, що ставить під сумнів легітимність політичного режиму в цілому» (2, с. 22). У процесі деолігархізації, враховуючи досвід країн Вишеградської групи, необхідно будувати конструктивну взаємодію між публічною владою та системною опозицією, поступово витісняючи олігархічні політичні проекти на маргінес суспільно-політичного процесу.

Без деолігархізації неможливою уявляється консолідація українського суспільства навколо демократичних цінностей, подолання його соціальних патологій, таких як патерналізм, амбівалентність масової свідомості, атомізація суспільства, конформізм, нігілізм, депрофесіоналізація, деактуалізація загальнолюдських цінностей тощо. Відзначимо, що частково ці соціальні

патології вже було подолано під час спротиву широкомасштабній збройній агресії. Слід наголосити, що «Подолання медіатизації політики, популізму, індоктринації буде сприяти раціоналізації політичної взаємодії та зростанню впливу середнього класу. У процесі раціоналізації політичної взаємодії якраз головна роль належить середньому класу, як класу індивідів, які мають повну середню або вищу освіту. Це дозволяє на основі медіа-грамотності здійснювати факт-чекінг, відрізняти правду від брехні, раціональну аргументацію від популізму» (4).

Демократизація політичного процесу, як передумова європейської та євроатлантичної інтеграції, передбачає деолігархізацію та впровадження ринкових механізмів у економічний простір. Лише за таких умов в Україні не лише будуть подолані пострадянські соціальні патології, а й завершиться процес консолідації суспільства навколо демократичних цінностей.

Список використаних джерел

1. Кольцов В. М. Міжінституційні відносини як чинник структуризації парламентської опозиції. *Науковий журнал «Politicus»*. 2021. № 1. С. 52–57. URL: http://politicus.od.ua/1_2021/8.pdf

2. Кольцов В. М. Особливості становлення та структуризації політичної опозиції в країнах Вишеградської групи : автореф. дис. ... д-ра політ. наук : 23.00.02. Одеса, 2020. 42 с.

3. Ярова Л. В. Яковлева Л. І., Кольцов В. М. Компоненти інституційної взаємодії в українському політичному процесі. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2022. Вип. 38. С. 82-86. URI: https://hdl.handle.net/11300/23318

4. Yakovlev, D., Yakovleva, L., & Koltsov, V. Middle Class In Ukraine: Government Or Opposition? *Baltic Journal of Economic Studies*. 2023. Vol. 9 No. 3. P. 86-95. DOI: https://doi.org/10.30525/2256-0742/2023-9-3-86-95

Денис Яковлев,
доктор політичних наук, професор,
декан факультету психології, політології та соціології,
Національний університет «Одеська юридична академія»

Дар'я Іваськова,
здобувачка,
Національний університет «Одеська юридична академія»

Свобода вибору як визначальна умова демократичного політичного процесу

Сучасний демократичний політичний процес неможливо уявити без основоположних свобод індивіда. Їх фундамент складають різні інтерпретації природних прав людини, які формувались протягом століть. Навколо прав і свобод в умовах демократії формується зовнішня «захисна» оболонка у вигляді політичних інститутів, які безпосередньо виходять із прав людини та захищають їх. Політичні інститути у демократичному процесі керуються принципом верховенства права.

Свобода вибору є рушійною силою демократичного політичного процесу. До невід'ємних свобод індивіда, відповідно до діючого українського законодавства, відносяться свобода думки, сумління, переконань, релігії, вираження поглядів, зібрань і об'єднань тощо. Конституція України (3) закріплює такі свободи, як свобода світогляду та віросповідання (ст. 35), пересування, вільного вибору місця проживання (ст. 33), свобода творчості (ст. 54), свобода думки і свобода слова (ст. 34), свобода політичної діяльності (ст. 15), свобода об'єднань у політичні партії та громадські об'єднання (ст. 36), інші.

Усі ці свободи, так чи інакше, пов'язані із свободою вибору. Слід цілком погодитись із наступною думкою: «Вибір пронизує усі сфери буття людини. Водночас він може здійснюватися на основі чітких і зрозумілих критеріїв, коли

не потрібно затрачати значних зусиль для його здійснення. Але є вибір у невизначених ситуаціях, коли необхідно самому сформулювати критерії, на основі яких він буде реалізований. Такою є ситуація ціннісного вибору, де внутрішні переконання суб'єкта доволі часто (особливо тепер), наштовхуються на зовнішні умови, які не відповідають очікуванням, а отже, є йому «чужими»… Вибір ми розуміємо як процес усунення невизначеності в умовах ризику, коли прийнята відповідальність за його незворотність… У прийнятті невизначеності як умови власних дій, рішень і виборів взаємодіють процеси когнітивної та особистісної регуляції» (1, с. 138).

Свобода вибору індивіда в умовах демократичного політичного процесу передбачає наявність альтернатив, а також відповідних знань та вмінь для раціонального вибору. Остання вимога напряму стосується сфери політичної освіти, адже політична компетентність громадянина залежить від рівня освіти, яку він може здобувати протягом життя у різних формах – від університетської (вищої) освіти до різноманітних курсів та тренінгів. У сучасних умовах особливої ваги набуває медіаграмотність індивіда. Адже ми живемо в умовах процесу переходу від індустріального до інформаційного суспільства, коли масмедіа потужно впливають на політичний вибір.

В умовах плюралізму масмедіа та величезної кількості інформаційних джерел та потоків, громадянин повинен володіти інструментарієм інформаційної селекції. Свобода вибору в інформаційному суспільстві проявляється як відбір адекватної інформації, її селекція та аналіз.

Відзначаючи важливу роль медіа у демократичному політичному процесі, слід зазначити: «…дискурс медіа сьогодні формується розважальними ток-шоу на політичну тематику та обертається навколо медіа-скандалів… Дискурс медіа є найбільш масовим. Він не лише транслює інші дискурси (передусім політичний), а й формує порядок денний завдяки використанню власних критеріїв відбору та презентації інформації. Дискурсивна формація медіа визначається, зокрема, критеріями рейтингу та формату. Рейтинг вимірюється кількістю переглядів, тобто охопленням аудиторії. Формат означає, що

комунікаційна стратегія вибудовується таким чином, аби охопити найбільшу аудиторію та покращити рейтинг. Унаслідок цього раціональні політичні дебати досить часто елімінуються з медіапростору. Замість них дискурс формують розважальні ток-шоу» (4, с.85).

Масмедіа здатні маніпулювати вибором індивіда на усіх етапах (від формування порядку денного та визначення переліку проблеми, від штучних альтернатив вибору до хибних шляхів його реалізації), вони мають для цього усі технологічні можливості. До головних чинників вибору, окрім діяльності масмедіа, відносяться: соціальна та політична ідентифікація індивіда (належність до певної соціальної групи, партійна та ідеологічна визначеність тощо), політична ситуація та конфігурація конкретних політичних акторів на момент вибору. Свобода вибору є невід'ємним правом людини у демократичному політичному процесі, адже вільна людина здатна брати відповідальність за свій вибір.

Дуже обґрунтованою щодо ролі свободи вибору у демократичному політичному процесі видається думка В. Кириченко, яка зазначає: «Свобода проявляється здатності людини вибирати з численної множини можливостей та діяти як незалежне, автентичне «Я». Вільна людина здатна до самоконструювання; внутрішній неспокій змушує постійно працювати над собою, змінювати Світ і змінюватися. Свобода робить людину незалежним суб'єктом, і ключовим словом є саме «робить»: вільним може бути лише той, хто здатен до праці, у іншому випадку, «непрацюючий» є підневільним життєвих обставин, оточення, та заручником самого себе… Політичний вибір передбачає добровільну згоду суб'єкта соціальних відносин передачі групі людей (політичній еліті) права здійснення державного керівництва у різних сферах життєдіяльності. Право вибору дає можливість людині відчувати свою співучасть у політичному процесі, управлінні життям країни, громади, міста, територіальної спільноти» (2, с. 350).

Отже, однією із головних свобод індивіда у демократичному політичному процесі є свобода вибору. Адже, демократія передбачає наявність

культурного різноманіття, політичного плюралізму та ринку, як економічної системи конкуренції за споживача. Динаміка політичної та економічної конкуренції між індивідами за владу, яка є осердям демократичного політичного процесу була б неможливою без свободи вибору.

Список використаних джерел

1. Галян І. Психологія вибору особистості у ситуації невизначеності. *Проблеми гуманітарних наук. Серія : Психологія*. 2015. Вип. 37. С. 137–149. URI: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgn_ps_2015_37_14.

2. Кириченко В.В. Політичний вибір особистості: формування позиції «за» та «проти». *Проблеми політичної психології : зб. наук. праць.* 2015. Вип. 2 (16). С. 349-360.

3. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. В*ерховна Рада України.* URI: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text

4. Яковлев Д. В. Дискурс вітчизняних медіа щодо країн Балтії. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2020. № 26. С. 82-87. URI: https://hdl.handle.net/11300/16496

Євген Огаренко,

кандидат філософських наук, доцент,

доцент кафедри політології

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

«Глобальний партизан» як «новий політичний суб'єкт» доби сучасних світ-системних трансформацій

В книзі «21 урок для 21 століття» сучасний історик і прихильник лібералізму Ю. Н. Харарі наголошує критичну для сучасних ліберальних демократій дату – 2050 рік. На думку автора, людство втрачає віру в ліберальну ідею, що переважала у світовій політиці останні десятиліття, саме зараз, коли злиття інформаційних технологій з біотехнологіями спричиняє виклики, з якими людству ще ніколи не доводилося мати справу (7).

Одна з найвпливовіших концепцій щодо розвитку політичних процесів у світі - це концепція «кризи лібералізму», сформульована ще наприкінці XX століття І. Валерстайном (4). Концепція передбачає, що ліберальна світ – система, що є пануючою у світі в останні 500 років, наближається до свого кінця. Потрібно, проте, на думку автора, щонайменше п'ятдесят років передсмертної кризи, тобто хаосу, перш ніж людство може сподіватися вийти до нового соціального порядку. Серед ознак кризи лібералізму автор називає такі: по-перше,це серйозне виснаження світового фонду доступної дешевої праці; по-друге, це стиснення середніх страт, які небезпідставно сприймалися як політична опора існуючої світ – системи; по-третє, демографічний розрив, що подвоює економічний розрив між Північчю та Півднем, який швидше прискорюється, ніж зменшується.

Третя ознака, що може провокувати прийдешні геополітичні трансформації, акцентується автором. Як висновок І. Валерстайна : після завершення періоду біфуркації у 2050 чи 2075 році., ми не будемо більше жити в умовах капіталістичної світ - економіки.

Пізніше світ-системну методологію аналізу напряму розвитку сучасної ліберальної системи доповнив Дж. Аррігі у книзі «Довге XX століття: гроші, влада та витоки нашого часу» (1).

Автор використовує поняття «мегациклу» та «СЦНК» («Світові центри накопичення капіталу») і пропонує формулу влади, що розкриває механізми динаміки капіталістичної світової системи: «влада = військова сила + капітал».

У цій формулі сила і капітал виступають як форма влади, невіддільні один від одного в циклі: "виробництво - торгівля - політика - війни - ВПК - виробництво". А сам мегацикл є ланцюжком: «надлишок капіталу – зниження його прибутковості – інвестиції у владу – захоплення територій – зростання прибутковості капіталу – надлишок капіталу».

Хронологія чотирьох циклів накопичення, що пов’язані із зміною світових центрів накопичення капіталу, побудована Аррігі, приводить до висновку про прискорення процесу накопичення капіталу та скорочення

тривалості відповідних циклів накопичення: кожний наступний цикл на 20–25% коротший за попередній. Проглядається глобальний висновок - капіталізм рухається до кінця шляхом скорочення циклу накопичення капіталу.

В концепції Дж. Аррігі еволюція ліберальної світ-системи невід'ємна від використання військової сили як фактору геополітичних перетворень.

Геополітичні перетворення, що спостерігаються у світі після розпаду на початку 90-х років XX століття СРСР і сягають до сьогодення, зокрема, у фактах довготривалої сирійської війни, агресії Росії проти України, сьогоденного військового конфлікту у секторі Газа, можуть розглядатися як маркер зростання геополітичного хаосу, що передує народженню «нового проекту майбутнього», зокрема, геополітичного проекту майбутнього.

Методологічно важливою є відповідь на питання: чи пов'язані пошуки альтернативних сценаріїв розвитку людства з появою нових політичних суб'єктів, що можуть стати тригером глобальних політичних перетворень ?

Ще на початку 90-років XX століття у книзі «Повернення людини чинної» французький соціолог А. Турен (6) проводив думку, що сучасна боротьба за визнання у світі змістилась в сферу визначення культурної орієнтації. Турен називав боротьбу за культурні орієнтації боротьбою за історичність.

Цікаво, що концепція «зіткнення цивілізацій» С. Хантінгтона також акцентувала проблему боротьби за культурно-історичну ідентичність, але переводила її у геополітичну площину.

В контексті пошуку нового політичного суб'єкта здається доцільним звернутись до творчої спадщини К. Шмітта і його концепції «глобального партизана», висловлену у роботі «Теорія партизана» (8).

Аналізуючи еволюцію поняття «партизан», К. Шмітт доводить, що класичний партизан веде політичну війну, яка знаходиться за межами державного контролю, і держава навіть намагається затаврувати партизанів як «нелегальну» і навіть «нелегітимну» військову силу.

На думку К. Шмітта, партизан відрізняється загостреним почуттям ворога, але своїми діями підриває традиційну різницю між цивільним населенням і військовими. Крім іррегулярності, класичний партизан відрізняється гнучкістю і рухливістю в реальній битві, але головне – телуричним характером: у звичайному випадку цілі партизана обмежені його власною територією. Тобто він виходить із «логіки Землі», що, за Шміттом, протилежна «логіці Моря».

Сучасний партизан, за Шмітом, уособлюється у «бійці революції» або «революційному активісті», появу якого Шмітт зводить до поширення у світі ленінської теорії соціалістичної революції, і який претендує на втілення «абстрактної справедливості». А сьогоднішній терорист, на думку К. Шмітта, це спадкоємець чи останнє за часом втілення партизана такого типу. Шмітт пророкує майбутню еру «глобального партизана», якому технічний та індустріальний прогрес дають нові якості.

Сучасний тероризм – це так звана політика «прямої дії», спосіб цілеспрямованого знищення випадкових людей для того, щоб залякати мирне населення, змусити політичне керівництво ворожої держави відмовитись від своїх політичних намірів щодо іншої держави, а також привернути увагу світових ЗМІ.

Він є відповіддю на певну політичну стратегію у міждержавних відносинах, зокрема стратегічну логіку геополітики США. Цікаво в цьому сенсі, що 11 вересня 2002 року, через рік після страшного теракту в Нью-Йорку, американський президент Дж. Буш зухвало заявив, що "ідеал Америки - надія людства". А у своєму особистому журналі Дж. Буш описав теракт 11 вересня як «Перл-Харбор XXI століття» (3, с. 98), не усвідомлюючи різницю між сучасним глобальним тероризмом і подією другої світової війни, що була спричинена конкретною державою по відношенню до іншої конкретної держави. Своєму плану боротьби з тероризмом Білий дім дав кодову назву «Нескінченна справедливість» (3, с. 117).

Поставимо питання: чи не є глобальний партизан-терорист тим новим політичним суб’єктом, появи якого очікував А. Турен, але навряд чи сподівався побачити його в такому обличчі ? Чи не стає партизан-терорист головним політичним суб’єктом доби руйнування сучасної світ-системи ?

Е. Балібар у роботі «Що у війні?» (2) намагається створити концепцію війн, що має оновити концепцію «тринітарної війни», створену ще К. фон Клаузевіцем. "Нові війни" в розумінні Е. Балібара, зокрема:

- концентруються частіше у країнах, що знаходяться «за межею бідності», що поділяє сучасний світ, особливо на землях неспроможних держав;
- розмивають різницю між регулярними арміями та партизанськими чи терористичними силами або навіть між військовими та громадянськими, зовнішньою війною та громадянською війною;
- роблять необхідним визнання не тільки суб'єктивної, а й об'єктивної ролі етнічності, етнорелігійних ідентичностей та політики ідентичності у виникненні, розвитку та наслідках «нових воєн».

Сучасна війна з крайніми проявами, на думку Е. Балібара, виходить тепер з-під контролю самих держав, скасовуючи інституційні «регулярні» відносини між урядами, арміями та народами і, як правило, мобілізуючи так звані «меншості» (етнічні чи релігійні, або й ті, й інші), яким самі прагнуть кинути виклик державі, якщо не зруйнувати її.

Чи не доводять події «арабської весни», зокрема, переростання революційних подій 2011 – 2014 років у збройні конфлікти у Сирії, Лівії, Ємені з участю партизанських і терористичних угрупувань, намагання терористичного угрупування ІДІЛ створити власну державу, правильність точку зору Е. Балібара? І чи не доводять ці події пророчі передбачення К. Шмітта стосовно сучасної геополітичної ролі «глобального партизана» ?

Але найцікавіше питання: чи може постать «глобального партизана» претендувати на роль «нового політичного суб'єкта» ? Відповідь на це питання дає Грег Джонсон в рецензії на «Теорію партизана» К. Шмітта: «Кошмаром Шмітта, як і Гайдеґґера, є здійснення нашого поточного «прогресу» до

повністю гомогенізованої, глобальної технологічної цивілізації. Його найглибша надія, здається, полягає в тому, що партизан, завдяки своїй телуричній природі, може протистояти цьому майбутньому» (5).

Список використаних джерел:

1. Аррігі Дж. Довгий шлях у двадцяте століття : Гроші, влада і витоки нашого часу. Пер. з англ. О.Смирнова і Н.Едельмана. М.: Видавничий дім «Територія майбутнього», 2006. 472 с.
2. Балібар Е. Що у війні? Політика як війна, війна як політика. URL: http://www.intelros.ru/pdf/Prognozis/Prognozis_4_2008/3.pdf
3. Бенуа А. Карл Шмітт сьогодні. Пер. з французького. М.:Видавництво: ІЗД, 2014. 196 с.
4. Валлерстайн І. Після лібералізму: Пер. з англ. / За ред. Б. Ю. Кагарлицького. М.: Едиторіал УРСС, 2003. 256 с
5. Джонсон Г. Політичний солдат: Теорія партизана Карла Шмітта. URL: https://drukarnia.com.ua/articles/greg-dzhonson-politichnii-soldat-teoriya-partizana-karla-shmitta-
6. Турен А. Повернення людини чинної. Нарис соціології. М.: Науковий світ, 1998. 204 с.
7. Харарі Ю. Н. 21 урок для 21 століття. К.: Bookchef, 2022. 416 с.
8. Шмітт К. Теорія партизана. Пер. з нім. Ю. Ю. Коренца. М.: Праксис, 2007. 301 с.

Катерина Гученко,
аспірантка Київського університету
інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник- *д.ю.н., проф.* ***Мірошніченко С.С.***

,

Вплив політичних процесів на вчинення військовослужбовцями злочину дезертирство

Взаємозв'язок між політичними процесами та явищем дезертирства в Україні є складним і еволюціонував у відповідь на динамічний політичний ландшафт країни. Кілька ключових політичних процесів і подій вплинули на дезертирство серед українських військовослужбовців. Останніми роками Україна пережила значну політичну нестабільність, включаючи Українську

революцію 2014 року та широкомасштабне російське вторгнення. Ці події створили умови, в яких військовослужбовці можуть дезертирувати з більшою ймовірністю (5, с. 115). Конфлікт призвів до посилення стресу, частих передислокацій і підвищеного відчуття небезпеки, що може сприяти дезертирству.

Рівень громадської підтримки уряду та його військових операцій може впливати на рівень дезертирства. Коли солдати вірять, що вони воюють за справедливу справу і мають підтримку уряду, вони менш схильні до дезертирства. Однак зміни в суспільних настроях і політичні розбіжності можуть вплинути на їхній моральний дух і лояльність. Політична корупція і проблеми, пов'язані з прозорістю та підзвітністю, впливають на довіру солдатів до своїх командирів і уряду. Корупція може підірвати бажання військовослужбовців служити і може призвести до того, що деякі з них дезертирують на знак протесту.

Політичні лідери приймають важливі рішення, пов'язані з військовою стратегією, в тому числі щодо розгортання військ, правил ведення бойових дій і мирних переговорів. Ці рішення можуть впливати на солдатів, коли вони вирішують, чи залишатися в армії. Політика, яка сприймається як неефективна, ризикована або несправедлива, може впливати на рівень дезертирства.

Деякі військовослужбовці в Україні можуть дезертирувати через відмову від участі в конфлікті з міркувань совісті, вважаючи його політично несправедливим або незаконним. Їхні політичні переконання та особисті цінності можуть суперечити військовій службі, що призводить до дезертирства. Наприклад, чоловік просив замінити йому військову службу за мобілізацією на альтернативну невійськову службу відповідно до положень ст. 35 ч. 4 Конституції України у зв’язку із релігійними переконаннями. Однак суд першої інстанції не врахував позицію обвинуваченого, яку він повідомив в показаннях, щодо обставин його відмови від направлення до військової частини, мотиву таких його дій та дійшов до висновку про можливість здійснити судовий

розгляд в спрощеному порядку ст. 349 ч. 3 КПК без з`ясування всіх обставин (2).

Політичний клімат в Україні також впливає на ширші питання, такі як економічна стабільність і безпека. Економічні проблеми та занепокоєння щодо особистої безпеки можуть бути факторами, що впливають на рішення дезертирувати. Політична нестабільність може загострити ці проблеми.

Політичні процеси та інформаційна війна відіграють важливу роль у формуванні наративів навколо конфлікту. Пропаганда і дезінформація можуть впливати на сприйняття військовослужбовців, впливаючи на їхній моральний дух і рішучість продовжувати службу.

Важливо зазначити, що зв'язок між політичними процесами і дезертирством не є одновимірним, і індивідуальні мотиви дезертирства можуть дуже сильно відрізнятися. У той час як одні можуть дезертирувати через політичні заперечення або розчарування, інші можуть мати особисті або економічні причини. На загальне співвідношення впливає поєднання політичних, соціальних, економічних та особистих факторів (4). Розуміння цієї динаміки має вирішальне значення для вирішення проблеми дезертирства і підтримання військової дисципліни.

Вплив політичних процесів на вчинення військовослужбовцями злочину дезертирства є складним і багатогранним питанням. Політичні процеси можуть мати як прямий, так і непрямий вплив на поширеність і мотивацію дезертирства серед військовослужбовців. Нами визначається кілька способів, як політичні процеси можуть впливати на вчинення злочину, передбачений ст. 408 КК України.

Політична нестабільність, громадянські війни або міжнародні конфлікти можуть створювати ситуації, в яких військовослужбовці більш схильні до дезертирства. Невизначене або небезпечне політичне середовище може призвести до посилення стресу, розчарування і відчуття того, що їхня служба може суперечити їхнім особистим цінностям. Це може сприяти дезертирству.

Політичне керівництво, в тому числі рішення, прийняті урядовцями і військовим командуванням, можуть впливати на відданість військовослужбовців своїй службі. Якщо військові лідери приймають рішення, які широко сприймаються як несправедливі або неетичні, це може підірвати моральний дух і лояльність військовослужбовців, що потенційно може призвести до зростання рівня дезертирства (3). Політична ідеологія режиму або уряду може також впливати на лояльність військових. Коли вони відчувають, що дії або політика уряду суперечать їхнім власним переконанням, вони можуть бути більш схильні до дезертирства на знак протесту проти політичного керівництва.

Деякі солдати можуть дезертирувати через політичні переконання. Вони можуть відмовитися брати участь у військових діях, які, на їхню думку, є морально чи політично несправедливими, наприклад, брати участь у війні, яку вони вважають незаконною чи неетичною. Політичні процеси і державна політика впливають на те, як набирають і мотивують військовослужбовців. Агресивні рекрутингові кампанії або політична пропаганда (у тому числі ТЦК), яка прославляє військову службу, можуть призвести до збільшення кількості призовників, але також можуть спричинити розчарування і дезертирство, якщо реальність служби не відповідає обіцянкам.

Політичні рішення щодо правової бази та програм амністії також можуть впливати на рівень дезертирства. Уряди можуть впроваджувати програми амністії для дезертирів в рамках мирних переговорів, що може заохотити солдатів повертатися без страху перед судовим переслідуванням. У деяких випадках політичні процеси можуть призвести до того, що військовослужбовці шукатимуть притулку в інших країнах, щоб уникнути потенційної шкоди або переслідування за дезертирство в рідній країні.

Щодо попередньої тези, то в 2022 році група партії Die Linke запропонувала «негайно вжити всіх необхідних заходів на національному та європейському рівні» і надати статус захисту громадянам рф після нещодавно оголошеної часткової мобілізації, щоб російські дезертири та персони, які

хочуть уникнути війни в Україні, могли отримати безперешкодний вступ на територію ЄС, зокрема, Німеччини. Необхідність надання саме статусу захисту Ліві мотивували тим, що ті, хто відмовляються «брати участь у воєнних злочинах в Україні» наражаються на високий особистий ризик, у тому числі до 15 років ув'язнення (1).

При цьому ліві не говорять виключно про російських солдатів, вони пропонують надавати захист також білоруським і українським дезертирам, адже «відмова від проходження військової служби - це право людини». Опозиційна фракція ХДС/ХСС заявила, що «видача гуманітарних віз російським дезертирам не спадає їм на думку», а наданням притулку майже мільйону українських біженців за 7 місяців Німеччина вже зробила великий гуманітарний внесок. Комуни та волонтери не витримають ще більшого потому біженців.

Політичні процеси, які призводять до тривалого розгортання, активізації бойових дій або травматичних ситуацій, можуть сприяти високому рівню стресу і проблемам з психічним здоров'ям серед військовослужбовців. Це може бути фактором, що впливає на рішення про дезертирство, оскільки солдати можуть намагатися впоратися з психологічними наслідками своєї служби. Політичні процеси також можуть впливати на економічні та соціальні умови в країні. Економічна нестабільність і обмежена соціальна підтримка можуть зробити військову службу менш привабливою, що призводить до того, що деякі особи розглядають дезертирство як спосіб уникнути складних обставин. Політичні рішення, пов'язані з лікуванням, реабілітацією та реінтеграцією дезертирів, можуть вплинути на те, чи повернуться вони на військову службу, чи залишаться в стані дезертирства.

Отже, вплив політичних процесів на вчинення військовослужбовцями злочину дезертирства є багатогранним питанням. Політичні рішення і ширший політичний контекст можуть мати значний вплив на мотивацію, сприйняття і вибір військовослужбовців, коли йдеться про дезертирство. Розуміння та усунення політичних чинників, які сприяють дезертирству, має важливе значення для підтримання військової дисципліни та бойового духу.

Список використаних джерел:

1. Ukrinform. Німецькі законодавці не погодилися надати негайний прихист російським дезертирам. Укрінформ - актуальні новини України та світу. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3582542-nimecki-zakonodavci-ne-pogodilisa-nadati-negajnij-prihist-rosijskim-dezertiram.html (дата звернення: 07.11.2023).
2. Військовозобов'язаний через релігійні переконання просив направити його на альтернативну службу, Судово-юридична газета. URL: https://sud.ua/uk/news/publication/279611-voennoobyazannyy-po-religioznym-ubezhdeniyam-prosil-napravit-ego-na-alternativnuyu-sluzhbu-verkhovnyy-sud-obratil-vnimanie-chto-sudy-ne-vyyasnili-vsekh-obstoyatelstv-i-otmenil-prigovor (дата звернення: 07.11.2023).
3. Гученко К. (2023). Компаративістський аналіз кримінальної відповідальності за вчинення дезертирства в Україні та в світі. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*, (10). https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-10-01-02
4. Гученко, К. (2023). Щодо поняття і значення встановлення суб'єктивної сторони кримінального правопорушення у формі злочину дезертирство. *Наукові інновації та передові технології*, (5 (19)).
5. Кавунська, А. О. Дезертирство в Україні: кримінально-правовий та кримінологічний аспект : монографія / А. О. Кавунська, М. В. Корнієнко, О. О. Шкута. Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. 212 с.

Костянтин Чоста,

Донбаська державна машинобудівна академія

Імідж державного службовця як предмет політичного аналізу

Імідж державного службовця є необхідним критерієм оцінки ефективності управлінської діяльності. Він фіксує ступінь відповідності дій державних органів вимогам та очікуванням конкретних соціальних груп та суспільства загалом. Отже, формування позитивного іміджу державних службовців є обов'язковою умовою оптимізації діяльності державних органів та системи державної служби в цілому.

Імідж державного службовця в рамках політологічного сприйняття можна уявити, по-перше, у вигляді певного набору якісних характеристик, що формують його статусний вигляд, по-друге, у вигляді іміджевих переваг у порівнянні з іншими соціальними категоріями суспільства, по-третє, у контексті особливостей реалізації функцій, делегованих державними органами влади (1, с. 380).

Проблема іміджу політичного державної служби – це проблема сприйняття державного службовця не лише з боку суспільства, а й з боку його колег та вищих осіб. Крім того, на наш погляд, це ще й проблема асоціативних зв'язків, які викликає образ держслужбовця загалом у переважній частині громадян. Таким чином, питання позиціонування держслужбовців у сучасному суспільстві насамперед пов'язане з їхніми професійними та людськими якостями (1, с. 379).

До персональних характеристик державного службовця слід віднести фізичні, психологічні особливості, характер, тип особистості, індивідуальний стиль прийняття рішень державного службовця. При цьому ефективність персональних характеристик, на наш погляд, визначається ступенем виділення провідних політичних позицій державного службовця (2, с. 541).

Інституціалізація керівних функцій державного службовця відбивається у можливості пріоритетного впливу на членів суспільства, закріплене в її нормах і правилах і що ґрунтується на становищі в суспільній ієрархії, місці у рольових структурах, володінні ресурсами державного впливу. (2, с. 342)

Оскільки вдосконалення системи державної служби неможливо розглядати поза контекстом компетентнісного підходу у професійній діяльності, настільки результативність роботи державного апарату багато в чому визначається професіоналізмом та компетентністю державних службовців, які мають безпосереднє відношення до розробки та реалізації державної політики. Компетентність передбачає досконале знання своєї справи, істоти виконуваної роботи, можливих способів та засобів досягнення поставленої мети, наявність знань у галузі науки управління (3).

Не менш важливо мати такі якості як діловитість, комунікабельність, організованість, здатність керувати і спілкуватися з людьми, мати адміністративну «жилку», що дозволяє компетентності виявлятися повною мірою як сукупності знань, умінь і досвіду (4, с. 21).

Соціальні характеристики іміджу держслужбовця значною мірою пов'язані з поточною ситуацією, що потребує розробки адекватної моделі рольової поведінки. Іміджу відповідають символічні характеристики. Вони пов'язані з культурою управлінської праці та культурою поведінки особистості. Інакше висловлюючись, існує певний набір якостей, що характеризує «еталонний» тип державного службовця. Справа все в тому чи відповідає цей стандарт справжньої реальності. Знання цього робить необхідним постійний моніторинг реакції населення ті, чи інші дії державних службовців (4, с. 22).

Найважливішою умовою ефективності ділового спілкування державного службовця стає володіння комунікативними технологіями, підвищення рівня комунікативної компетентності. Ми повністю поділяємо цю думку, і переконані, що підготовка державних службовців вимагає не лише глибоких творчих знань та певних практичних навичок у вирішенні різних управлінських завдань та ситуацій, а й уміння спілкуватися, вести себе в суспільстві, проводити наради, ділові бесіди, мати навички спілкування. з пресою та ін. (5, с. 80).

Аналіз наукової літератури дозволив нам уявити систему характеристик іміджу державного службовця регіону, що включає такі основні складові:

1. Етнографічні, історичні, соціальні та культурні особливості індивіда (стаття, національність, фізіологічні особливості, рівень культурної освіти, сімейна наступність, дотримання традицій, психологічне здоров'я, минулий досвід та ін.) (6, с. 311).

2. Економічні можливості (трудові потенціал, наявність необхідної кваліфікації, фінансові можливості, рівень ділової активності) (6, с. 318).

3. Інформаційні особливості як система природних та набутих якостей (комунікабельність, стресостійкість, репутація, набір технологій спілкування,

емпатичність (здатність до співпереживання), рефлексивність (здатність зрозуміти іншого), промовистість) (авторська розробка на основі систематизації існуючих класифікацій) (6, с. 341).

Таким чином, позитивний імідж державних службовців значною мірою здатний підвищити ступінь довіри населення до влади, забезпечити діалогову взаємодію з громадянами, істотно вплинути на стан професіоналізму та компетентності державних службовців. Політичний імідж має стати головною умовою ефективності державного управління у регіоні.

Список використаних джерел:

1. Дубицький В. В. (2014). Формування позитивного іміджу інституту державної служби. *Університетські наукові записки.* №2(50). С. 379 –387.
2. Енциклопедичний словник з державного управління / за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. Київ: НАДУ, 2010. 820 с.
3. Кринична І. П. (2013). Сучасні підходи до формування іміджу державного службовця. *Публічне адміністрування: теорія та практика.* Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2013_1_22 (дата звернення: 15.11.2023).
4. Ларіна Н. (2013). Імідж як комунікативна основа позиціонування влади. *Вісник державної служби України.* № 2. С. 20–23.
5. Мельничук Т. П. (2018). Принцип професіоналізму здійснення публічної служби в європейських державах. *Публічне управління і адміністрування в Україні.* Вип. 8/12. С. 80–84.
6. Тлумачний словник української мови / укл. Т. В. Ковальова, Л. П. Коврига. Харків: Синтекс, 2002. 672 с.

ІІ СЕКЦІЯ:

БАГАТОРІВНЕВЕ УПРАВЛІННЯ ТРАНСФОРМАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ.

Олексій Доценко,
викладач, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Дмитро Доценко,
здобувач, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Правові аспекти роботи з DeFi в Україні

Децентралізовані фінанси (DeFi) - це децентралізована фінансова система, яка працює на основі блокчейну. Вона пропонує широкий спектр фінансових послуг, включаючи кредитування, страхування та торгівлю.

Розглянемо правовий статус DeFi в Україні.

Державне регулювання DeFi в Україні знаходиться в стадії розробки. Наразі відсутні спеціальні законодавчі акти, які б регулювали діяльність DeFi.

Однак, деякі аспекти діяльності DeFi можуть підпадати під дію чинного законодавства України. Наприклад, діяльність DeFi-протоколів, які надають кредитні послуги, може підпадати під дію Закону України "Про споживче кредитування". Діяльність DeFi-протоколів, які надають страхові послуги, може підпадати під дію Закону України "Про страхування".

Розглянемо основні правові проблеми, пов'язані з DeFi в Україні

Основними правовими проблемами, пов'язаними з DeFi в Україні, є:

1. Невизначеність правового статусу DeFi: В Україні відсутні спеціальні законодавчі акти, які б регулювали діяльність DeFi. Це призводить до невизначеності правового статусу DeFi-протоколів та учасників DeFi-операцій.
2. Недостатня правова визначеність смарт контрактів: Смарт контракти є важливою частиною DeFi. Однак, в Україні відсутні спеціальні законодавчі акти, які б регулювали правовий статус смарт

контрактів. Це призводить до невизначеності правового статусу смарт контрактів та учасників смарт контрактних відносин.

3. Ризик шахрайства та інших фінансових злочинів: DeFi-протоколи є децентралізованими системами, що підвищує ризик шахрайства та інших фінансових злочинів. В Україні відсутні спеціальні механізми захисту учасників DeFi-операцій від таких ризиків.

Розглянемо деякі пропозиції щодо вирішення правових проблем DeFi в Україні.

Для вирішення правових проблем DeFi в Україні необхідно:

1. Прийняти спеціальний закон про DeFi: Це дозволить визначити правовий статус DeFi-протоколів та учасників DeFi-операцій.

2. Внести зміни до чинного законодавства України для регулювання смарт контрактів: Це дозволить визначити правовий статус смарт контрактів та учасників смарт контрактних відносин.

3. Розробити механізми захисту учасників DeFi-операцій від шахрайства та інших фінансових злочинів: Це дозволить зменшити ризик таких злочинів.

Висновки та перспективи розвитку DeFi в Україні.

Незважаючи на правові проблеми, DeFi має потенціал стати важливою частиною фінансової системи України. Це пов'язано з такими факторами, як:

1. Зростаюча популярність DeFi в світі: Дедалі більше людей та компаній використовують DeFi-протоколи для надання та отримання фінансових послуг.

2. Розвиток технологій блокчейну: Технології блокчейну, на яких базується DeFi, продовжують розвиватися та вдосконалюватися.

3. Зростаюча потреба в більш доступних та безпечних фінансових послугах: DeFi-протоколи пропонують більш доступні та безпечні фінансові послуги, ніж традиційні фінансові установи.

У майбутньому використання DeFi в Україні, ймовірно, буде зростати. Це потребує вирішення правових проблем DeFi в Україні.

Список використаних джерел:

1. Демиденко, А. О. (2022). Правові аспекти регулювання децентралізованих фінансів в Україні. Юридичний вісник, 2, 10-21.

2. Костецький, І. В. (2022). Правове регулювання децентралізованих фінансів (DeFi): світовий досвід та перспективи для України. Право і суспільство, 11, 34-42.

3. Стадник, О. О. (2022). Правові аспекти використання смарт-контрактів у децентралізованих фінансах (DeFi). Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія "Правознавство", 878, 49-59.

4. Шевчук, В. В. (2022). Правове регулювання децентралізованих фінансів (DeFi) в Україні: проблеми та перспективи. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія "Правознавство", 21, 111-117.

5. Якіменко, В. В. (2022). Правові проблеми регулювання децентралізованих фінансів (DeFi) в Україні. Віче, 11, 12-14.

Юлія Завгородня,

докторант кафедри політичних теорій,

кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політичних теорій

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий консультант – *д .і. н., проф.* ***Кормич Л.І.***

Політична діяльність в умовах становлення кібернетичних можливостей

Будь-яка політична зміна проходить через реалізацію оновленого формату політичних процесів. Шлях переформатування політичних процесів проходить ряд викликів, за які людство в історії свого розвитку платило велику ціну. Революції, перевороти, мітинги, страйки та пікети – це лише частина переліку дій до змін у політичній системі. Одним із факторів сучасності, який суттєво потребує політичного координування, є кібернетичний простір, як нова нематеріальна площина, котра забезпечує широкі можливості до швидкісного обміну інформацією, що створює рушійну силу до дій суб'єктів політичної дійсності.

Основою становлення кібернетичного порядку є нормативна складова внутрішньо-політичної діяльності країн та зовнішньополітичних глобальних порядків. Сучасні політичні процеси демонструють глобальну роздробленість в питаннях щодо кібернетичного порядку. І це зрозуміло, оскільки глобальним гравцям вигідно мати простір, у якому можливо неформально, безвідповідально впливати на опонента. Тому, кібернетична безпека напряму пов'язана від рішень політичних гравців.

Окрім того, щоб говорити за міжнародний рівень кіберзахисту, варто розуміти, степінь розвитку країни та політичних процесів, оскільки дані характеристики напряму впливають на рівень кіберзахисту при чому на світовому рівні.

Тому, потрібно розуміти, що процеси внутрішньодержавних політичних рішень країни відіграють важливу роль у формуванні глобальної системи кіберпорядку. Сучасні політичні діячі та фахівці в галузі кіберпростору розуміють, що рівень кібербезпеки та кіберкультури знаходиться на низькому рівні, а країн з потенціалом для кібератак є досить багато, тому потрібно формувати безпеку в кіберпросторі на скільки це можливо для окремих кран чи регіонів. Звичайно, це не є вирішенням проблеми, лише локальні процеси щодо захисту активів (кошти, інформація), як інструменту для нанесення шкоди політичній системі опонента.

Значна увага до сфери кіберзахисту приділяється країнами, які мали вплив на об'єкти критичної інфраструктури, та мають практичний досвід у боротьбі з кібератаками. Сучасні європейські країни такі, як Латвія, Литва, Естонія одні з перших у Європі, хто суттєво почали боротись з кіберагресієї та пропагувати систему міжнародної кібербезпеки (1). Україна, в свою чергу, визначивши орієнтири співпраці офіційно приєдналася до Центру НАТО з питань співробітництва в галузі кіберзахисту для максимальної ефективності у кіберзахисті. Оскільки, повномасштабна війна стала рушійним чинником до новітніх технологій для України та світу у використанні роботизованих механізмів ведення війти та кібернетичного протистояння на глобальному рівні.

Розвиток кібернетичного захисту спрямований на посилення позиції політичної влади чи групи політичних гравців, з метою демонстрації глобальної консолідованої роль в глобальному управлінні. «Об'єднаний центр передових технологій з кібероборони НАТО (Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence, NATO CCDCOE) — один із центрів передового досвіду НАТО. Він забезпечує боротьбу з кібератаками й кіберзахист інформаційних систем, а також навчання та підготовку фахівців з кіберзахисту НАТО. З часу заснування 2008 року базується у Таллінні»(2).

Оскільки, на початку 2000-них років країни Балтії боролися з кібератаками, сьогодні вони стають ядром для кібербезпеки в Європі та навіть світі. Основним із пріоритетів у сучасних політико-кібернетичних процесах є ряд заходів щодо підготовки якісних фахівців у сфері кібербезпеки, для країн учасниць координаційного центру. Адже, саме людський ресурс та потенціал подальшого вдосконалення стимулюють розвиток політичних процесів в галузі кібернетичної безпеки.

Україна переживає ряд викликів у сучасності та пропагує заходи щодо безкоштовного навчання фахівців, які можуть протистояти агресору, що демонструє комплексний підхід в вирішенні проблем, які назрівають хаотично з різних напрямків.

Окрім цього, питання захисту вже сформовано в нормативній базі та подовжує розвиватись. У вільному доступі знаходиться Стратегія кібербезпеки України. У даному документі зазначено, що «кібернетична безпека (кібербезпека) – стан захищеності критичних об’єктів національної інформаційної інфраструктури та окремих її складових, за якого забезпечується їх стале функціонування і розвиток, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація кібернетичних загроз в інтересах людини, суспільства, держави»(3). Визначення кібербезпеки демонструє нагальну значимість питання для держави та суспільства, без виокремлення та ієрархізації окремих інститутів у суспільстві.

Тому, політична діяльність в умовах кібернетичного розвитку досить важлива та актуальна, оскільки політична воля є важливим чинником до вдосконалення системи захисту кіберпростору. Діяльність політичних гравців, які мають глобальний вплив, щодо кіберпростору, довгий час знаходилась на стадії бездіяльності, тому сьогодні кібератаки є щоденною працею, як тих хто атакує, так і тих хто захищає критичну інфраструктуру держав та міжнародних установ.

Список використаних джерел:

1. Zavhorodnya Y. Political decisions on cyber security in European countries. *«KELM (Knowledge, Education, Law, Management)»*. № 1(53), 2023. P.129-135
2. Україна офіційно приєдналася до Центру НАТО з питань співробітництва в галузі кіберзахисту. *Укрінфо.* 2023. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3710022-ukraina-oficijno-priednalasa-do-centru-kiberzahistu-nato.html
3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року "Про Стратегію кібербезпеки України". 2021. URL: https://www.president.gov.ua/documents/4472021-40013

Світлана Наумкіна,

доктор політичних наук, професор,

завідувач кафедри політичних наук і права Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Регулювання лобізму в ЄС: між цілями забезпечення прозорості та секьюризації

Лобізм визнається засобом представлення та захисту інтересів різних груп суспільства. Водночас, запорукою збереження довіри громадськості до інституцій влади визнається прозорість лобіювання. У сучасних умовах розвитку демократичних інституцій та процесів в ЄС, тема регулювання лобізму набуває особливої актуальності. Лобіювання, яке розуміється як діяльність з впливу на законодавчу та політичну діяльність, є важливим способом дії в тому числі зовнішніх акторів. Феномен зростаючого впливу на прийняття політичних рішень зовнішніх акторів, таких як іноземні уряди, корпорації та організації громадянського суспільства заслуговує на особливу увагу.

З одного боку, політичні експерти вважають зовнішній «зворотний зв'язок» корисним, оскільки за допомогою інституційних шляхів доступу, таких як публічні консультації, іноземні актори можуть позитивно впливати на демократичні процеси в інших країнах, оскільки в глобалізованому світі дії однієї держави можуть мати наслідки для людей та організацій в інших державах. З іншого боку, останніми роками на зовнішніх акторів стали дивитися зі зростаючою підозрою. Виник дискурс щодо секьюризації політичний систем з метою обмеження іноземного лобіювання в критично важливих для національної безпеки сферах. Аналіз політики управління потенційними ризиками, спричиненими іноземним лобіюванням представлено

в працях Емілії Коркеа-Ахо, Юстіни Пєрєвой, Оділла Амман, Альберто Бітонті та Джона Хогана, Гійса Яна Брансми, Девіда Коена, Олександра Кацайтіса та Матія Ванноні. Проблеми секьюризації лобізму також розглядають Джехед Атіє, Крістін Берзіна та Етьєн Соула, Ану Бредфорд, Мішель Кейсі, Едоардо Брессанеллі, Енн Расмуссен.

Сек'юритизація іноземного лобіювання спонукала до прийняття законів про прозорість іноземного впливу, оскільки регулювання лобізму має балансувати між забезпеченням прозорості та врахуванням інтересів національної безпеки. В ЄС нерівномірне регулювання лобізму в країнах-членах створює додаткові виклики для уніфікації підходів та забезпечення рівних умов діяльності для всіх зацікавлених сторін, що є ключовим для єдності внутрішнього ринку ЄС. У цьому контексті ЄС виступає актором, який задає стандарти в регулюванні лобізму для інших держав. Втім, включення іноземного лобіювання в контекст безпеки є особливо проблематичним для ЄС, який не лише зобов’язався підтримувати активні та відкриті відносини з третіми країнами через різноманітні двосторонні угоди про асоціацію, але також культивував свою ідентичність «нормативної сили» і здатність керувати через «Брюссельський ефект», який визначено професоркою Колумбійського університету Анн Бредфорд як «перетворення односторонніх регулятивних заходів на джерело глобального економічного впливу… за допомогою не м’язів, вишуканого поєднання розуму та досвіду» (1).

Діяльність урядів Королівства Саудівської Аравії, КНР та РФ щодо впливу на інституції ЄС викликало ряд питань, особливо, як зазначає Е. Брессанеллі, «після анексії Росією Криму» (2, с. 10). Тоді ЄС активізував зусилля протистояти іноземному втручанню, використовуючи «комплексний» підхід, «концепцію «гібридності», щоб охопити широкий спектр інструментів дестабілізації, які використовується іноземними гравцями» (2, с. 10). Відповіддю ЄС стали: Спільна рамкова програма протидії гібридним загрозам; Глобальна стратегія 2016 р., Спільне повідомлення 2017 року – Стратегічний підхід до стійкості у зовнішніх діях ЄС, Спільне повідомлення про підвищення

стійкості та зміцнення спроможностей протидії гібридним загрозам 2018 р., План дій зі стратегічної комунікації, Стратегічні відповіді на загрозу дезінформації (2). Сек'юритизація іноземного лобіювання стала побічним продуктом сек'юритизації іноземного втручання. Незважаючи на те, що іноземне лобіювання, можливо, увійшло в політичний порядок денний як другорядне питання по відношенню до іноземного втручання, є ознаки того, що іноземне лобіювання набуває популярності як проблема безпеки сама по собі. Згідно з позицією К. Берзіни та Е. Соула, іноземне втручання має два елементи: «злий намір» і «відсутність прозорості» [3]. Тому прозорість стає визначальним елементом законної практики: у тій мірі, в якій іноземна діяльність розкрита в публічному реєстрі або іншим чином є загальновідомою, вона не є іноземним втручанням.

У ЄС іноземне втручання розглядається як загроза безпеці. План дій ЄС щодо демократії формулює дві форми загроз: 1) операції інформаційного впливу («скоординовані зусилля вітчизняних або іноземних суб'єктів, спрямованих на вплив на цільову аудиторію з використанням ряду обманних засобів» та 2) іноземне втручання («примусові та оманливі спроби порушити вільне вираження політичної волі осіб іноземним державним актором або його агентами») (4, с. 18). Обидві форми передбачають обман, але іноземне втручання включає елементи примусу з явним наміром порушити функціонування демократичного врядування. РФ та КНР наводяться як приклади країн, які брали участь у зовнішньому втручанні в ЄС (4, с. 3).

Спеціальний комітет Європарламенту (ЄП) ухвалив звіт про іноземне втручання в березні 2022 р. і закликав ЄС створити спільну стратегію для протидії виклику дезінформації (5), розглядаючи відкритість формування політики як загрозу безпеці ЄС. ЄП описує, як «зловмисники, які прагнуть втрутитися у виборчі процеси, використовують відкритість і плюралізм як стратегічну вразливість для нападу на демократичні процеси» (5, с. 13).

ЄС регулює іноземне лобіювання за допомогою свого загального інструменту прозорості лобіювання – Реєстру прозорості (EUTR), який

засновано *Міжінституційною угодою* (ІІА) між ЄП, Комісією та Радою 20 травня 2021 р. Прийняття ІІА було в у Політичних орієнтирах ЄК на 2019–2024 рр., які оголошувала У. фон дер Ляєн щодо необхідності посилення прозорості законодавчого процесу в ЄС. Прийнята ІІА знаменує останній етап еволюції Реєстру прозорості ЄС (EUTR) як єдиного для інституцій ЄС.

Відтак, в ЄС, який реалізує «Брюссельський ефект», з 2022 р. виникла тенденція розглядати іноземне лобіювання через сек'юритизовану призму в контексті питання безпеки.

Список використаних джерел:

1. Bradford A. (2020). The Brussels effect: How the European Union rules the world. Oxford University Press, USA. 424 p.
2. Bressanelli E. (2021). Investing in destabilisation: How foreign money is used to undermine democracy in the EU. European Parliament. 49 p. URL: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/653631/EXPO_STU(2021)653631_EN.pdf
3. Berzina K., Soula E. (2020). Conceptualizing Foreign Interference in Europe. Alliance for Securing Democracy. URL: https://securingdemocracy.gmfus.org/wp-content/uploads/2020/03/Conceptualizing-Foreign-Interference-in-Europe.pdf
4. The European Commission. (2020). On the European Action Plan for Democracy. COM/2020/790 final.
5. European Parliament. (2022). Motion For A European Parliament Resolution on foreign interference in all democratic processes in the European Union, including disinformation (2020/2268(INI)) URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2022-0022_EN.html

Юлія Узун,
доктор політичних наук, професор,
Одеський національний університет ім.І.І.Мечнікова
Світлана Коч,
доктор політичних наук, професор, завідуюча кафедрою політології,
Одеський національний університет ім.І.І.Мечнікова

Конституювання нової територіальної ідентичності міста в умовах асиметричної децентралізації

Резолюція, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 25 вересня 2015 року «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року», а згодом прийнятий Європейським Союзом в 2021 р. «Територіальний порядок денний, 2030» анонсували продовження глобальних реформ децентралізації, пов'язаних з: визнанням принципу асиметрії для функціонально різних територій; розвитком потенціалу регіонів як «полюсів зростання»; розвитком «поліцентричних мереж», «транснаціоналізації», «розумної спеціалізації»; «деконцентрації ресурсів та інвестицій»; розвитком «циркулярної економіки» (локальний промисловий симбіоз); розвитком «політики на основі місця» (5).

З кінця XX століття держави ЄС та Європи впроваджували реформи децентралізації з метою оптимізації адміністративно-територіального устрою як основи розвитку бюджетного, адміністративного та політичного регіонального автономізму – принципу розвитку «Європи регіонів». Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD) активно сприяла впровадженню моніторингу процесів впровадження стандартів територіальної політики в державах ЄС, зокрема шляхом вимірювання та порівняльного аналізу таких індексів як: 1) Індекс децентралізації в ЄС (методика розрахунку оновлена в 2021 р. за ініціативою Комітету Регіонів ЄС); 2) Індекс «податкової влади» субнаціональних урядів (розроблений OECD); 3) Індекс регіональної автономії

(вимірюється р 2016 р. за методикою розробленою спеціалістами Оксфорду на замовлення OECD); 4) Індекс локальної автономії (вимірюється за методикою Оксфорду з 2014 р. на замовлення Генерального директорату Єврокомісії з питань регіональної та міської політики) [14]. Метричні індекси були доповнені якісними формами аналізу Євробарометру (з 1974 р. функціонує при Єврокомісії); Європейської мережі спостереження за просторовим плануванням (ESPON, European Spatial Planning Observation Network), що досліджує стан формування політики територіального розвитку в ЄС для підвищення інституційної спроможності органів влади та ефективного державного управління та даних Європейської групи територіального співробітництва (EGTC).

В більшості випадків реформа децентралізації призвела до посилення інституційної, адміністративної, політичної, фіскальної спроможності субнаціональних одиниць. Наприклад, в Італії після конституційної реформи 2001 р. ст. 116 Конституції вводить можливість для італійських регіонів вимагати надання додаткових форм і особливих умов автономії. Цю диференційовану автономію можна надати на вимогу регіону, після консультацій з місцевою владою, за допомогою державного закону, схваленого абсолютною більшістю членів, на основі угоди між державою та відповідним регіоном. За останні роки дев’ять регіонів (Ломбардія, Венето, Емілія-Романья, П’ємонт, Лігурія, Тоскана, Марке, Умбрія та Кампанія) висунули запит на більшу автономію, а в двох з них, Ломбардії та Венето, було проведено референдуми у 2017 році, які підтвердили такий запит громадян, передбачаючи переговори з центральною владою. Навпаки, Емілія-Романья прямо зобов’язала губернатора регіону розпочати переговори з державою того ж року. В Іспанії після завершення конституційного процесу виникло 17 автономних громад, результатом яких стала дуже асиметрична квазіфедеративна система. Однак у більшості випадків субнаціональна автономія була менше пов’язана з фіскальною децентралізацією, і набагато більше з регуляторною децентралізацією (2).

Впроваджуючи комплекс реформ децентралізації, відомий як комплекс 4D, ряд держав Європи переживали кризи, оскільки єдині стандарти деволюції не завжди забезпечували очікуваний ефект, як правило через дисфункціональність субнаціональних рівнів влади або управління. Рецентралізація стала реактивною політикою на проблеми ефективності децентралізації з боку центрального (національного) управління, коли регіони або локальні спільноти не впоралися з організаційними чи фінансовими труднощами. Через рецентралізацію в певних обсягах або в сферах пройшли ряд держав як Європи та ЄС, зокрема Норвегія (в 2001 р.); Данія (в 2007 р.); Франція (в 2010 р.); Чеська Республіка (в 2015 р.). Спробу рецентралізації в Італії зупинив референдум, який відхилив зміни до Конституції щодо редецентралізації в 2016 році. В Польщі внаслідок часткової редецентралізації з 2013 р. діють більш жорсткі фіскальні правила для субнаціональних урядів. Найбільш тривала рецентралізація спостерігається в Угорщині. Після децентралізації 90-х років Конституційна реформа 2012 р. та новий «Закон про місцеве самоврядування» визначили тенденцію редецентралізації. В 2021 р. Конгрес місцевих та регіональних влад Ради Європи закликав Угорщину відмовитися від «чіткої тенденції до редецентралізації».

Між тим, просування децентралізації як тактики нової глокальної територіальної політики орієнтованої на підтримку розвитку автономності субнаціональних одиниць (локалітетів, регіонів) в тому числі з метою зламу стримуючих бюрократичних практик національних держав, послаблення протекціоністських національних стандартів, і самої Вестфальської логіки світового порядку, – обумовила обґрунтування асиметричних підходів. OECD підготували ряд методологічних праць, присвячених доцільності впровадження асиметричних принципів в реформах децентралізації, орієнтуючись на функціональні особливості окремих субнаціональних утворень: «децентралізація передбачає низку компромісів, які необхідно враховувати», «досвід країн показує, що оптимального дизайну багаторівневого управління (MLG) немає», «децентралізація сама по собі не є доброю чи поганою… її

результати залежать від того, як принципи багаторівневого управління адаптовані до особливостей субнаціонального потенціалу кожної країни», «децентралізація – це асиметричне ставлення до субнаціональних органів влади» (11; 12). Асиметричний принцип проявляється як: 1) політичні домовленості, які асоціюються з цілями послаблення напруги між національним центром та субнаціональними одиницями для послаблення сепаратистських мотивів; 2) економічні домовленості, пов'язані з міркуваннями ефективності, де «асиметричний федералізм або децентралізація означає, що субнаціональні одиниці державного управління на одному рівні мають різні повноваження щодо витрат або доходів»; адміністративна асиметрія проявляється в забезпеченні ефективності урядової політики, щоб врахувати різні можливості субнаціональних органів влади (1, с. 20). Асиметрична децентралізація проявляється як: диференціальна автономія надходжень, коли субнаціональні органи влади з більшою спроможністю можуть отримати більшу податкову автономію; диференціальне призначення витрат для виконання завдань щодо конкретних послуг; асиметрична автономія для збору плати за використання або продаж майна; диференційована обробка в системі спеціальних переказів; диференційні фіскальні правила щодо запозичень. Асиметрична децентралізація, наприклад, за визначенням Р. Конглтона (3), відбувається, якщо уряди знаходяться на одному субнаціональному рівні, але мають різні політичні, адміністративні чи фіскальні повноваження. Політична асиметрична децентралізація стосується ситуацій, коли деякі регіони або субнаціональні уряди отримали додаткові обсяги політичного самоврядування, яке відхиляється від норми або середнього призначення. Одним із поширених способів класифікації асиметричної децентралізації, за визначенням Р. Бірда, є розділення політик на домовленості «де-юре» або «де-факто» (3), коли де-юре асиметрична децентралізація базується на особливому правовому статусі певного регіону. У деяких випадках статус визначається конституцією, але частіше це стосується асиметричного правила, встановленого у звичайному праві. Регіони з особливим статусом «де-юре». часто користуються значно

ширшою політичною автономією, ніж інші регіони. Політично вмотивована асиметрія зазвичай також призводить до адміністративної та фіскальної асиметрії. Впровадження асиметричних статусів або обсягів повноважень внаслідок децентралізації обумовлює ситуацію, коли традиційна дихотомія федеральних та унітарних держав втрачає інструментальну значимість для визначення системних характеристик територіально-політичних утворень. Впровадження стандартів політико-територіальної реформи ЄС на рівні національних держав обумовило розвиток асиметричних моделей організації територіально-політичних відносин, що проявляються як варіації форм устрою. Асиметрії в системах демонструють: варіації правового закріплення статусів, повноважень регіонів; конституційні визначення складу ТПС, де держава визначається як один з елементів.

Тенденції до асиметричної децентралізації, однак, змінюються: тоді як в 1950-70-ті рр. асиметричні домовленості відбувалися переважно на регіональному рівні, то нинішня тенденція застосовується як асиметрична децентралізація до, переважно, міських районів. Це проявляється в розвитку статусу великих міст, наприклад, столичних, як міст з особливим адміністративним, політичним та фінансовим статусом; в розвитку становлення міст як суб'єктів міжмуніципальних, в тому числі міжнародних міжмуніципальних відносин. «Століття Метрополій» – саме таку назву XXI століттю надала Організація економічного співробітництва та розвитку, відзначаючи, що у розвинених країнах Заходу понад 2/3 населення проживає в містах і за прогнозами ООН до кінця століття 2050 року 85% населення світу буде проживати в містах.

Якщо наприкінці XX ст. ідеї заміни старого світопорядку суверенних держав глобальною системою міст визначався «хаосом нефункціональних мегаміст» (8), «утопією» (7, с. 214), «небезпечною фрагментацією» (6, с. 129), то в 2016 р. Дж. Найман зазначила, що глобалізація змінює відносини влади і Мегаміста, де останні цілком можуть стати містами-державами XXI століття» [10, с. 217]. Б. Катц та Дж. Бредлі визнали: «(р)еволюція

мегаполісів підриває стомлену державоцентричну конструкцію» (9). Порядок денний ООН-Habitat визнав децентралізацію інструментом перетворення міста «в машину світового розвитку» (13, с. XV).

Міжмуніципальна співпраця дозволяє інтерналізувати зовнішні ефекти в управлінні послугами і отримати вигоду від ефекту масштабування сервісних можливостей. Механізми міжмуніципального співробітництва добре розвинені в розвинених країнах світу і відрізняються за ступенем взаємодії, від найм'якших (одноцільових або багатоцільових кооперативних парнерських угод) до найсильнішої форми інтеграції (надмуніципальні органи влади с делегованими функціями і навіть податковими повноваженнями). Спеціалісти вказують, що на початку XXI ст. відбулося конституювання міста як актора, який пройшов «соціалізацію в міжнародній системі», забезпечивши визнання у здатності виступати зовнішнім актором. В процесі конституювання такої «нової ідентичності» місто, за визначенням А. Вендта, «імітує зовнішню політику та практики міжнародного права держави – стандартного актора міжнародних відносин». Міста заключають угоду про глобальні, регіональні форми партнерства, співпрацюють на Всесвітньому конгресі Smart City Expo в рамках «ЦСР FutureCity», в проекті Міжнародного співробітництва в містах ЕС (International Urban Cooperation), деякі з організацій, як, наприклад, «Всесвітня конференція мерів за мир через міжміську солідарність» або «Мери за мир» (Mayors for Peace), отримують консультативний статус при структурах ООН (в даному випадку при Економічній і Соціальній Раді ООН (ECOSOC). Перетворенню статусу міст як акторів міжнародних відносин сприяє розвиток концептуального поняття «міська дипломатія», а також міжнародні стандарти, подібні прийнятому в 2008 р. «Гаазькому порядку денному з міської дипломатії». Гаазький порядок денний з міської дипломатії як результат Першої Всесвітньої Конференції з міської дипломатії, організаторами якої були Всесвітня міжнародна організація «Об'єднані міста та місцеві органи влади» (UCLG), Асоціація Муніципалітетів Нідерландів (VNG), Італійська координація місцевих органів влади за мир і права людини, Конгрес місцевих і регіональних

влад Ради Європи (CEMR), проголосив завданням розробку Європейської хартії міської дипломатії, Всесвітньої хартії міської дипломатії та створення Фонду міської дипломатії.

Очевидно, що нові тенденції в реалізації Цілей Сталого Розвитку ООН, пов'язані з впровадженням «політики на основі місця» обумовлюють глобальну деконструкцію державоцентричного міжнародного порядку, пов'язану з делегуванням відповідальності за майбутній розвиток на рівень субнаціональних одиниць, що обумовлює конституювання нової ідентичності великих міст як акторів нової системи міжнародного порядку.

Список використаних джерел:

1. Asymmetric decentralisation: Policy implications in Colombia. 2019. 64 p. URL: https://www.oecd.org/colombia/Asymmetric_decentralisation_Colombia.pdf
2. Asymmetric decentralization: distortions and opportunitie / Fiorillo F., Giuranno M. G., Sacchi A. *Economia Politica*. 24 December 2020. Vol, 38. P. 625–656
3. Bird, R., Ebel R. Subsidiarity, Solidarity and Asymmetry: Aspects of the Problem / Bird, R., R. Ebel (eds.), Fiscal Fragmentation in Decentralized Countries, Edward Elgar Publishing Limited and World Bank. 2006 456 p.
4. Congleton, R. Asymmetric federalism: constitutional and fiscal exchange and the political economy of decentralization / Ahmad E. Handbook of Multilevel Finance. Elgar Publishing Limited. 2015. URL:https://www.researchgate.net/publication/255579158_Asymmetric_Federalism_and_the_Political_Economy_of_Decentralization
5. EU. Territorial Agenda 2030: A Future of all Place. 2021. URL: https://territorialagenda.eu/ta2030/
6. Giddens A. The Third Way: Renewal of Social Democracy. Cambridge: Press. 1998. 176 p.
7. Jacobs J. *Cities and the Wealth of the World*. New-York: Random House, 1984. 257 p.
8. Kaplan R. D. The Coming Anarchy. *The Atlantic Monthly*. 1994. February.
9. Katz B., Bradley J. The Metropolitan Revolution: How coties and Metros Are Fixing oUr Broken Politics and Fragile Economy. Washingrton, DC: Brookings Institution Press, 273 p.
10. Nijman J. E. The Renaissance of the City as a Global Actor – The Role of Foreign Policy and International Law Practices in the Construction of Cities as Global Actors'. *The Transformation of Foreign Policy: Drawing and Managing Boundaries from Antiquity to the Present* / Eds. by Andreas Fahrmeier et al. Oxford University Press, 2016. P. 209–241.

11. OECD. Making Decentralisation Work: a Handbook for Policy-Makers. 2018. URL: https://www.oecd.org/cfe/making-decentralisation-work-g2g9faa7-en.htm
12. OECD. Multi-level Governance Reforms: Overview of OECD Country Experiences, OECD Multi-level Governance Studies, OECD. Paris, 2017. 87 p.
13. UN-HABITAT. 2012/13 State of the World's Cities report: Prosperity of Cities. New York: Earthscan, 207 p.
14. Узун Ю.В. Привласнення простору: організація взаємодії в складних політичних системах. Одеса: Фенікс, 2021. 378 с.

Віра Безродна,
кандидат політичних наук, доцент,
Державний університет
інтелектуальних технологій і зв'язку

Політика сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні

В умовах повномасштабного російського вторгнення українське громадянське суспільство вкотре продемонструвало свою стійкість та спроможність. Організації громадянського суспільства (далі - ОГС) стикнулися з численними викликами: припинення або обмеження фінансування, необхідність переглянути пріоритети діяльності, втрата організаційної стабільності, необхідність переміщення до більш безпечних регіонів України або за кордон тощо. Однак, попри ці виклики, більшість ОГС змогли адаптуватись до нової реальності. Вони швидко мобілізувалися, опанували нові сфери діяльності та компетенції, залучили до співпраці широкі верстви населення, розвинули взаємодію з владою та бізнесом. Активність громадянського суспільства дозволила покрити багато потреб, які держава не могла забезпечити сама.

Наразі ОГС діють у найрізноманітніших напрямах. Насамперед, це: підтримка Збройних Сил України та територіальної оборони; комплексна допомога цивільному населенню (евакуація, пошук зниклих, гуманітарна

допомога, юридична та психологічна підтримка, пошук житла для внутрішніх переселенців); інформаційний спротив (розкриття фейків, цілеспрямоване поширення достовірної інформації як усередині країни, так і за її межами); документування воєнних злочинів і злочинів проти людяності, вчинених збройними силами РФ.

Важливо, що ОГС не лише розв'язують конкретні завдання, але й стають для їх учасників справжнімі школами громадянської участі. Завдяки ним мільйони українців отримують досвід кризового менеджменту, командної роботи, збору коштів, міжгалузевої співпраці та партнерства. Цей досвід сприяє формуванню компетентних громадян, здатних усвідомлювати та представляти власні інтереси та готових брати відповідальність за свою громаду та державу.

Розвиток громадянського суспільства збігається із суспільним запитом на пріоритетність демократії як цілеспрямованого вибору вектора суспільно-політичного розвитку України. За результатами соціологічних досліджень, що що проводилося соціологічною службою Центру Разумкова, у період між 2010 і 2021 роками частка респондентів, які вважали демократію найбільш бажаним типом державного устрою, перебувала в межах 48–56%. У вересні-жовтні 2022р. частка прихильників демократичного режиму зросла до 68%, а у травні 2023р. — до 73% (3).

Аналізуючи роль громадянського суспільства у протистоянні російській агресії, слід брати до уваги, що і до початку широкомасштабного вторгнення громадянське суспільство в Україні було досить потужним. Так, за даними Державної служби статистики, станом на 1 січня 2022 року в Україні було зареєстровано 96 543 громадських організацій, кількість благодійних організацій складала 20 498 (2). ОГС діяли практично в усіх сферах суспільного життя. Найбільшу активність виявляли правозахисні, антикорупційні, волонтерські, культурно-просвітницькі організації та організації національних меншин. Поступово розвивалася секторальна співпраця між організаціями громадянського суспільства.

Громадянському суспільству вдалося добитися встановлення публічного діалогу з владою та можливості брати участь у державних справах через такі механізми, як громадські ради, публічні консультації, робочі групи, громадські експертизи та громадський моніторинг, громадські слухання, запити на інформацію до органів державної влади тощо.

Високому рівню спроможності громадянського суспільства в Україні значною мірою сприяла цілеспрямована державна підтримка: розроблена правова основа діяльності громадських організацій, доступна і швидка процедура їх державної реєстрації, механізми державного фінансування тощо.

Державна підтримка громадянського суспільства збереглася і в умовах повномасштабного вторгнення. У 2022 році держава підтримала діяльність ОГС шляхом спрощення процедури їх реєстрації та запровадження сприятливої політики оподаткування. Також відбулися позитивні зміни у законодавстві, що регламентує волонтерську діяльність, наприклад, прийнято Закон «Про внесення змін до Закону України «Про волонтерську діяльність» щодо підтримки волонтерської діяльності». У лютому 2023 року було ухвалено План заходів із реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021—2026 роки.

Згідно з щорічним національним звітом з оцінки середовища для громадянського суспільства «Барометр ОГС: Україна 2022. Звіт про країну», ключовими пріоритетами для громадянського суспільства України на 2023 є: удосконалення законодавства щодо реєстрації та діяльності ОГС; цифровізації середовища взаємодії органів державної влади та ОГС; створення сприятливого податкового середовища для ОГС; уникнення нових законодавчих обмежень; посилення захисту журналістів та громадських активістів; реалізація Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства на 2021-2026 роки. співпраця між органами державної влади, бізнесом та ОГС; створення сприятливих умов для розвитку соціального підприємництва (1).

Подальша підтримка громадянського суспільства з боку держави має передбачати мінімум регуляторних заходів і максимум стимулів (податкових,

соціальних, репутаційних тощо).

Список використаних джерел:

1. Барометр ОГС 2022 або Як війна мобілізувала громадянське суспільство України. URL: https://euprostir.org.ua/stories/213530

2. Державна служба статистики України. Реєстр статистичних одиниць. Кількість зареєстрованих юри- дичних осіб за організаційно-правовими формами господарювання з розподілом за ознакою статі керівника . 2022. URL: https://ukrstat.gov.ua/

3. Суспільно-політичні орієнтації громадян України (травень 2023р.). URL: https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/suspilnopolitychni-oriientatsii-gromadian-ukrainy-traven-2023r

Артур Попазогло

аспірант кафедри політичних наук і права,

ДВНЗ «Південноукраїнського національного педагогічного

університету імені К.Д. Ушинського»

Науковий керівник - *д.політ.н., проф.* ***Наумкіна С .М.***

Регіональна політика України в умовах повномасштабної війни

Українське суспільство перебуває в стані постійних політико-військових потрясінь. Війна корегувала державний порядок денний. Проте, політичні процеси продовжують свій розвиток, як складова для стабілізації політичних процесів та повоєнної відбудови. Політика держави щодо децентралізації в Україні продемонструвала актуальність та значимість регіональних політичних рішень та їх реалізації.

Особливістю сучасного розвитку регіональної політики є військова агресія та повномасштабний супротив українського народу, процеси розподілу коштів в регіонах та питання корупції, як гальмівного чинника для процесів регіонального політичного розвитку.

Для подолання викликів основою до дій є нормативна складова, так 26.04.2023 року у Верховній Раді України зареєстровано законопроект, який містить назву «про оновлення державної регіональної політики в умовах відновлення регіонів та територій від наслідків повномасштабної збройної агресії проти України»(1). Така, актуалізація даного напрямку є вкрай актуальною та вимагає уваги на теперішній час для напрацювання механізмів дій для відновлення регіонів, які постраждали від агресії.

Уже в комітеті та в сесійній залі виникають дискусії щодо окремих пропозицій в даному напрямку регіональної політики. Так, «центральному органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної регіональної політики, надається право за результатом моніторингу реалізації Державної стратегії регіонального розвитку України подавати Уряду України пропозиції щодо її коригування; у разі затвердження вказаних коригувань, протягом шести місяців забезпечується відповідне коригування регіональних стратегій розвитку Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями; у разі затвердження регіональних стратегій розвитку, також у шестимісячний строк мають бути відкориговані стратегії розвитку територіальних громад сільськими, селищними, міськими радами (крім Київської та Севастопольської міських рад); коригування стратегічних документів розвитку здійснюється на однакових правових засадах із їх розробленням і затвердженням»(2).

Така система акцентування уваги свідчить про системність в роботі органів управління, послідовність у процесах децентралізації з урахуванням вимог сьогодення. Так, на думку Ю. Харченко «державна регіональна політика в Україні в 2014-2021, яка вийшла на новий рівень розвитку та активізація децентралізаційних процесів, сприяла збалансованому розвитку українських територіальних громад і регіонів, були створені тисячі горизонтальних зв`язків між громадами, регіонами. Але навіть за цих умов не було сформовано дієвих інструментів координації секторальних політик міністерств в регіонах, а

реалізація Державної стратегії регіонального розвитку і регіональних стратегій розвитку мали надто обмежені фінансові ресурси»(3).

Тому, оцінюючи регіональну політику в умовах війни варто акцентувати увагу на те, що в період довоєнної трансформації, система видозмінювалась, але містила ряд недоліків, які потрібно було покращувати навіть в умовах війни. Серед сучасних чинників, які слід враховувати при формуванні стратегій регіонального розвитку варто відзначити: «окупація українських територій та руйнування інфраструктури; вимушена міграція та безробіття; позбавлення України транзитного потенціалу; деіндустріалізація промислових міст та відсутність можливості використання аграрний потенціал регіонів, окупація українських територій та руйнування інфраструктури» (3). Станом на листопада 2023 року частина території України залишається окупована, в окремих регіонах ведуться активні бойові дії, звільнені території зруйновані та заміновані.

Попри те, незважаючи на триваючу війну, нагальна потреба щодо планування та формування оптимальних умови для відновлення українських територій є нагальною потребою, з метою якнайшвидшого повернення українських біженців в Україну та повернення значної кількості вимушено переміщених осіб до України. Оскільки, їх постійне проживання у регіонах їх самоідентифікації, є важливою для відродження регіональних і національних економік.

Одним із ефективних процесів регіонального розвитку є можливість для України реалізувати свій вступ до Європейського Союзу (ЄС), тому плани реконструкції та регіональної модернізації вже мають реалізовуватись відповідно до європейських стандартів, здобуваючи досвід та зміцнюючи підтримку іноземних партнерів щодо інвестицій. Разом з тим, аналіз ризиків та досягнень української економіки під час повномасштабної війни акцентував увагу на основні інституційні процеси стабільності, які забезпечують ефективну протидію країни на першому етапі війни і надалі є основою її розвитку до переможного завершення війни. Шлях до перемоги формується з

комплексної політики держави в ключових сферах суспільного життя, в яких регіональна політика формує важливу частину.

Список використаних джерел:

1. Проект Закону про оновлення державної регіональної політики в умовах відновлення регіонів та територій від наслідків повномасштабної збройної агресії проти України. *Верховна Рада України: офіційний портал.* 2023. URL: https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41827
2. Законопроект про оновлення державної регіональної політики може бути прийнятий одразу в цілому. *Децентралізація.* 09.11.2023. URL: *https://decentralization.gov.ua/news/16741*
3. Харченко Ю. Виклики російсько-української війни для стратегії регіонального розвитку. *Проблеми сучасних трансформацій*. Серія: економіка та управління, 2023. № 7. URL: https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2023-7-05-02

Леонід Возненко,

аспірант кафедри політичних теорій

Національного університету «Одеська юридична академія»,

депутат, член Постійної комісії з питань земельних відносин та адміністративно-територіального устрою Одеської районної ради

Науковий керівник – *д.і.н., проф.* ***Л .І. Кормич***

Функціонування органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану в Україні

Воєнний стан в Україні визначається Конституцією та законодавством країни. В умовах введеного воєнного стану в Україні, органи місцевого самоврядування, такі як сільські, селищні, міські, районні та обласні ради, разом із своїми виконавчими органами, продовжують виконувати свої визначені Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» (1) повноваження. Вони зберігають свою роль у вирішенні питань, що стосуються місцевого розвитку, господарювання, соціальної політики та інших аспектів

місцевого самоврядування. Ці органи продовжують взаємодіяти з громадою, приймати рішення та впроваджувати заходи для підтримки громадського порядку та забезпечення життєвого комфорту на території, яку вони обслуговують. У той же час, виникає необхідність адаптації діяльності органів місцевого самоврядування до особливостей воєнного стану, зокрема в сферах безпеки, оборони та гуманітарної допомоги. Не менш важливим аспектом залишається й забезпечення відкритості, прозорості та участі громадськості в прийнятті рішень, навіть у складних умовах воєнного стану. За всієї необхідності впровадження додаткових заходів безпеки та обмежень, зберігається принцип самоврядування на місцях відповідно до чинного законодавства.

Органи місцевого самоврядування на всіх рівнях взаємодіють з військовим командуванням та адміністраціями, а також узгоджують виконання окремих повноважень за потреби, таких як примусове відчуження майна. Додатково, вони можуть отримати спеціальні завдання, пов'язані з реалізацією заходів воєнного стану, якщо таке рішення буде ухвалено президентом. Такі заходи можуть містити виконання додаткових функцій або призначення конкретних завдань, спрямованих на забезпечення безпеки та ефективного ведення оборонних операцій.

Згідно з Законом України «Про правовий режим воєнного стану» (2), за певних умов передбачено можливість припинення функціонування органів місцевого самоврядування. Існують три сценарії, за яких це можливо.

1. У контексті нормативних змін, перший випадок передбачає прийняття окремого закону Верховною Радою України, що є відносно новою можливістю, введеною у Закон (2) в 2018 році.

2. Другий сценарій стосується виключно районних і обласних рад. Їхні повноваження можуть бути припинені у разі, якщо депутати не скликають сесії у встановлені строки.

Щодо сесій органів місцевого самоврядування, вони повинні бути скликані не рідше одного разу на квартал, а щодо питань відведення земельних

ділянок та отримання дозволів на господарську діяльність - не рідше одного разу на місяць.

В умовах воєнного стану формуються відповідні військові адміністрації (обласні, а у деяких випадках районні, міські, селищні, сільські).

3. Третій сценарій стосується лише громад міст, селищ та сіл. Повноваження органів місцевого самоврядування у населених пунктах можуть бути зупинені у випадках, коли вони не виконують свої обов'язки. Причини можуть бути різні, такі як фактичний саморозпуск, самоусунення або просто невиконання повноважень.

Військові адміністрації можуть бути утворені як у конкретній громаді, так і у декількох громадах. Здобути підстави для припинення повноважень органів місцевого самоврядування - важко. Якщо голова місцевої ради чи депутати місцевої ради діють відповідно до законів і не порушують їх, таку раду без підстав розпустити неможливо. Однак така ситуація може виникнути в разі окупації територіальної громади, району чи області. У цьому випадку депутати можуть взяти на себе ініціативу саморозпуску, ігноруючи роботу ради. Президент, у свою чергу, може утворити військову адміністрацію, якщо обставини та тактична необхідність цього вимагають.

У випадку, коли органи місцевого самоврядування (сільські, селищні, міські ради та/або їхні виконавчі органи) не можуть або не реалізовують відповідно до Конституції та законів України свої повноваження, Закон України «Про правовий режим воєнного стану» передбачає утворення тимчасових державних органів - військових адміністрацій населених пунктів на територіях територіальних громад. У разі збройної агресії ці адміністрації виконують повноваження, делеговані органами місцевого самоврядування згідно із Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні».

Загалом ідея ліквідації органів місцевого самоврядування у поточний момент є необґрунтованою, мало обговорюваною та неприйнятною, і її важко виправдати з будь-якої точки зору. Навіть перед введенням воєнного стану на території України рівень довіри громадян до місцевої влади вважався одним з

найвищих серед інших інституцій (3). У останні роки, коли взаємодія людей з органами місцевого самоврядування стала більш інтенсивною через їхню близькість, ця довіра тільки зміцнилася.

Місцева влада має конституційний статус, аналогічний державному. Вона є найбільш доступною для громадян і результати її діяльності безпосередньо відображаються на їхньому житті. Депутати та керівники місцевих рад не випадкові особи, які опинилися при владі та намагаються випадково діяти. Це обрані виборцями політики, які виконують ключові функції, без яких держава не може функціонувати. Центральна влада, ймовірно, не зможе ефективно взяти на себе їхню роль та виконувати завдання з такою ж самою ефективністю.

Список використаних джерел:

1. Про місцеве самоврядування в Україні (1997): законодавство України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text
2. Про правовий режим воєнного стану (2015): законодавство України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text
3. Рівень довіри громадян до інститутів суспільства та політиків дослідив центр Разумкова (2021). Pravo. URL: https://pravo.ua/riven-doviry-hromadian-do-instytutiv-suspilstva-ta-politykiv-doslidyv-tsentr-razumkova/

Алла Сіленко,

доктор політичних наук,професор,

Одеський національний економічний університет

Роль засобів масової інформації в інформаційній війні

Актуальність теми зумовлена тим, що в даний час інформація пронизує всі сфери сучасного життя і для переважної більшості населення найважливішим засобом зв'язку із зовнішнім світом стали Інтернет, телебачення, радіо та друк. Цим зумовлена та особлива важливість інформаційної зброї, сфера застосування якої настільки широка, що сьогодні ряд фахівців та експертів беруть на себе сміливість стверджувати, що лише однією цією зброєю можна вигравати та програвати війни. Таким чином, за умов російської агресії проти України інформаційна війна є найважливішим чинником перемоги.

Президент Володимир Зеленський у своєму виступі на Всеукраїнському форумі «Україна 30. Культура, медіа, туризм» в березні 2021 р. наголосив, що «Не менш небезпечним є те, що інформаційно нашу країну атакують не лише ззовні, але й зсередини. Коли «великі патріоти» брешуть громадянам про Нові Санжари, про те, що захисникам на фронті заборонено стріляти, про тарілки з борщем, або ж коли називають вакцину словом, що насправді характеризує всю суть їхніх вчинків. Адже в гонитві за власною популярністю вони готові поставити під удар безпеку, життя, здоров’я українців» (3).

Поширюючи ті чи інші повідомлення та матеріали, ЗМІ створюють певну громадську думку, настрій, формуючи погляди та поведінку окремих особистостей, соціальних груп, а, зрештою - всього суспільства. Тому в такий скрутний час для України важлива громадська думка не лише всередині українського суспільства, а й закордонної публіки. Вонf, як відомо, впливає і на політичну підтримку, і на обсяги допомоги, і на політику санкцій щодо агресора.

Експерти справедливо вказують на те, що в інформаційній війні Україна вже здобула переконливу перемогу. Так вважає і політолог, директор Центру демократичних принципів (Відень) Антон Шеховцов: "Перемога тут, поза всякими сумнівами, за Україною. Україна перемагає на Заході, до українського наративу та дискурсу довіра є на порядок більшою, ніж до російського» (5).

Усі органи державної влади, Офіс президента, Міністерства оборони та внутрішніх справ, українські журналісти стали єдиним високопрофесійним інформаційним фронтом проти російської пропаганди та агітації.

Особливу роль в інформаційній війні відіграють засоби масової інформації (ЗМІ) – газети, радіо, телебачення, журнали, а тепер і Інтернет. Ефективність Інтернету як засобу поширення інформації підтверджується ступенем охоплення аудиторії Інтернетом. Так, за результатами опитування, яке провів Київський міжнародний інститут соціології (КМІС) 13-18 травня 2022 року, приблизно 82% українців користуються інтернетом хоча б раз на тиждень, із них 78% щодня чи майже щодня. «За даними дослідження приблизно 82% опитаних користується Інтернетом хоча б раз на тиждень, з них 78% щодня чи майже щодня. Міське населення частіше використовує інтернет, ніж сільське. Зі зростанням віку зменшується відсоток активних користувачів інтернетом. Чим вища освіта в українця/ки, тим частіше користується Інтернетом» (1).

У сучасній дослідницькій практиці утвердилася думка, що Інтернет кинув виклик традиційним ЗМІ, запропонувавши принципово нові форми ведення інформаційної війни. Водночас складно заперечувати й те, що Інтернет, по суті, запозичив багато інструментів емоційного впливу, які притаманні традиційним ЗМІ.

Емоційний вплив ЗМІ, пригнічуючи розум і раціональність людини, призводить до високої ефективності використання ЗМІ з метою маніпулювання – прихованого управління свідомістю та поведінкою людей з метою змусити їх діяти у тому числі й всупереч власним інтересам. Переваги цього – непомітність для керованих, відсутність жертв, економічність. Інформаційна

«наркотизація» сприяє нав'язуванню ілюзорних ідей та міфів, які сприймаються без раціонального осмислення. Для вкорінення міфів існує безліч розроблених спеціальних прийомів лінгвістичного маніпулювання та методів на людей з урахуванням закономірностей масової психології.

Як вважає Н. Больц, «Хоча журналісти неохоче в цьому зізнаються, війна – найкраща тема для медіа. Постійно йдуть новини, всім цікаво та всіх зачіпає. Невипадково наші війська висаджуються в прайм-тайм. Люди дивляться війну у прямому ефірі, перебуваючи водночас у безпеці. Але найважливіші питання про співвідношення війни та її висвітлення мас-медіа не можна ось так відразу критично, палаючи обуренням, перевести в глухий кут маніпуляцій. Занадто різні ефекти світових новин, щоб їх можна було просто вписати у схему легітимування та виправдання» (2, с. 25).

З метою штучного конструювання політичних реакцій та запитів населення крім маніпулювання використовуються дезінформація та фальсифікація відомостей. Дезінформація може бути складовою маніпулятивних технологій як особливого виду інформаційного впливу, спрямованого на приховування комунікатором своїх цілей, але при цьому збуджуючим у реципієнта наміри, що збігаються не з його власними бажаннями, а з інтересами даного комунікатора.

Термін «дезінформація» було запроваджено вищим командуванням німецької армії у роки Першої світової війни для позначення тієї частини польової тактики роботи з противником, метою якої було введення його в оману. Ця тактика передбачала прямий обман противника, використання брехні, наклепу, напівправди, що приховують часом як справжнє зміст явищ і фактів, а й саме існування.

Політична історія дала множинні приклади використання дезінформації як часткової технології, а також й як масштабного інформаційного курсу держави, що забезпечує здійснення великих політичних цілей.

«Нещодавно українські розробники створили платформу Mantis Analytics, яка за допомогою штучного інтелекту виявляє фейкову інформацію та

дезінформацію в онлайн-медіа та соцмережах. Mantis у режимі реального часу обробляє тисячі повідомлень та гігабайти даних, а потім представляє дані на інтерактивній карті» (6).

Нових підходів вимагає організація взаємодії та ЗМІ, у тому числі й у сфері протидії негативному інформаційному впливу. Правомірність такого підходу підтверджує зарубіжний досвід інформаційної політики у збройних конфліктах. Так, протягом останніх десятиліть керівництво НАТО окреслило низку проблем, які необхідно враховувати при інформаційній протидії в умовах криз:

- Високі громадські очікування «чистої, високотехнологічної війни». Наприклад, під час операції на Балканах у 1999 р. НАТО скинуло 23 тис. бомб, з яких лише близько 30 не вразили цілі. Але ЗМІ та громадська думка загалом були шоковані: вони ігнорували 99,9% успішних дій, а з 0,1% промахів зробили центральну драму та міряли оцінки військової та моральної ефективності НАТО;

- широке використання цензури та контрпропаганди, як у теле-радіо ефірі, так і в Інтернеті. Наприклад, у США та інших країнах НАТО досить чітко відпрацьовано механізм та принципи інформаційної політики під час збройного конфлікту. Для журналістів та інших представників ЗМІ відпрацьовуються спеціальні правила керівництва для роботи з висвітлення бойових дій;

- прагнення ЗМІ до безпосереднього наочного висвітлення подій. ЗМІ зацікавлені у новинах, причому у яскравих новинах, підкріплених «картинкою». Представники США під час війни в Іраку щодня витрачали тисячі слів, щоб роз'яснити, що відбувається, але багатьом словам не вірили, оскільки не було представлено фотографічних свідчень;

- фрагментарність у висвітленні подій, які багато в чому спеціально організовуються військовим командуванням. ЗМІ відбивають конфлікт як серію окремих яскравих інцидентів. У цьому втрачається чи стирається загальний контекст, фундаментальна динаміка події. Люлі виявляються недостатньо поінформовані про дипломатичні та політичні зусилля;

- непідготовленість прес-служб до ситуацій, коли конфлікт набуває дещо затяжного характеру (4).

Висновки. Сьогодні ЗМІ – вже не так джерело максимально повної та достовірної інформації про ті чи інші події, як відображення інтересів, стереотипів, ідеологічних установок, конкуруючих/конфліктуючих сил. Саме в цьому проявляється їх кризовий/конфліктний потенціал.

Роль ЗМІ в інформаційній війні зумовлена їх можливостями формувати медіапорядок денний у політичному дискурсі та впливати на механізми прийняття рішень. Без перебільшення ЗМІ сьогодні стали найпотужнішим елементом механізму цілеспрямованого конструювання політичних порядків, засобом вибудовування необхідних влади зв'язків та відносин із громадськістю.

Список використаних джерел

1. Близько 78% українців щодня користуються Інтернетом. https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3497671-blizko-78-ukrainciv-sodna-koristuutsa-internetom.html

2. Больц Н. Абетка медіа / За загал. ред. В. Ф. Іванов; Переклад з нім. В. Климченка. Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2015. 177 с.

3. Держава та суспільство мають усвідомити всі загрози інформаційній безпеці та знайти шляхи для протидії їм – Володимир Зеленський. https://www.president.gov.ua/news/derzhava-ta-suspilstvo-mayut-usvidomiti-vsi-zagrozi-informac-67001

4. НАТО проти дезінформації. Як Україна може розвивати співпрацю з альянсом. https://prismua.org/nato3/

5. Україна перемагає в інформаційній війні – політолог. https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3611854-ukraina-peremagae-rosiu-v-informacijnij-vijni-politolog.html

6. Центр стратегічних комунікацій та інформбезпеки запустив бот для боротьби з російськими фейками. https://ms.detector.media/trendi/post/33276/2023-10-22-tsentr-strategichnykh-komunikatsiy-ta-informbezpeky-zapustyv-bot-dlya-borotby-z-rosiyskymy-feykamy/)

Артем Кройтор,

кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політології

Одеського національного університету імені І.І.Мечникова

Війна як виклик демократичному транзиту в Україні.

Революція Гідності стала яскравим виявом формування політично-активного суспільства, вкорінення в ньому демократичних цінностей та свобод, які явно не вписувались у антидемократичну систему вибудовувану режимом Януковича. Такий режим мав втягнути Україну в союзну зону впливу російської автократії. Війна розв'язана Російською Федерацією проти України з 2014 року зумовила значні трансформаційні процеси пов'язані із змінами: партійного спектру, на користь зменшення впливу проросійських політичних сил; просторових орієнтацій українського суспільства на користь євроатлантичної інтеграції, історичної пам'яті та цінностей соціуму.

Зазначені трансформації сприяли посиленню демократичних тенденцій в державі. Зокрема «Після обрання Президентом України П. Порошенка та проведення позачергових парламентських виборів розпочато демократичні реформи, спрямовані на повернення до парламентсько-президентської республіки, децентралізації управління, розширення повноважень та прав місцевих громад. Крім того поновлення процесу демократизації прямо пов'язане з поновленням інтеграції України до ЄС та НАТО. Так у 2014 році Україна підписала Угоду про Асоціацію з ЄС» (7, с. 17).

Важливим кроком на шляху становлення сталої демократії та євроінтеграції стало структурування антикорупційної системи в Україні. А євроатлантичний курс та європейський вектор зовнішньої політики був визначений змінами до конституції як незворотний шлях держави.

Проте дані успіхи у процесі демократизації не означали, що загрози звороту вже подолані, а формування консолідованої демократії лише питання часу. Відсутність достатньо високого рівня національної консолідації та єдності

еліти навколо демократичних цінностей, неопатримоніальні практики в політиці, та постколоніальний тип мислення значної частини суспільства, який сприяв кризі ідентичності були основними чинниками криз транзиту.

Результати виборів 2019 року, хоч і сприяв формуванню однопартійної коаліції, однак не забезпечив активізації демократичного транзиту. Адже подолання авторитарних тенденцій в інституційному вимірі не можливе без внутрішньої демократизації усіх парламентських партій, зокрема і правлячої «Слуги народу». В протилежному випадку дія «залізного закону» партійної олігархії сприятиме посиленню авторитарних тенденцій у всій політичній системі. Крім того негативну роль у розбудові демократії відіграють медіатизації політики, деідеологізація політичних партій, персоніфікація політичних партій та зростаюча роль інформаційних технологій у конструюванні політичної реальності.

24 лютого 2022 року стало новим етапом у війна росії проти України, який здобув назву повномасштабної війни. Разом з нею перед Україною постала загрози не лише демократизації політично системи нашої держави, але й державності в цілому. У цих надзвичайно важких умовах суспільство продемонструвало разючу єдність навколо збереження державності. Будь-яка війна виступає одним із чинників консолідації суспільства, а в українському випадку сприяла народженню політичної нації, провідником якої є громадянське суспільство. Саме, воно продемонструвало високий ступінь організованості у вигляді волонтерства, яке охопило все суспільство у перші місяці війни.

Війна спричинила формування спільної ідентичності українців, що протиставили себе не лише всьому російському, алей переосмислили історичну пам’ять та оцінку радянського минулого. Поступова у дискурсі війни відбувається переосмислення політичною елітою ролі політики пам’яті та її наративу. Відбулося відторгнення українського суспільства від медійного і культурного простору держави-агресора (3, с.135).

Значно змінилося інформаційне поле України, а державна мова перетворилась на дієвий засіб комунікації. Таким чином, з огляду на транзитологічну теорію, консолідація суспільства є першочерговим і необхідним чинником на шляху успішної демократизації.

З 2022 року відбулись разючі зміни в партійній системі. Якщо до цього періоду політичні партії складно було ідентифікувати за ідеологічним критерієм, але умовно їх не важко було поділити на проукраїнські та проросійські, то наразі проросійський сегмент партійного спектру втратив підтримку українського суспільства. Крім того багато російськоорієнтованих партій призупинили свою діяльність у зв'язку з рішеннями Ради національної безпеки і оборони України. Крім того відбулося переформатування парламентської опозиції. «Натомість так і не вдалось подолати один із головних викликів демократизації. Адже, загрозу демократії в сучасних умовах становить те, що політичні партії (як владні так і опозиційні) у 2000-х роках перетворились на своєрідні комерційні проекти, які завдяки успішній маркетинговій стратегії отримують голоси виборців. Зазвичай такі партії популістичного типу, вони не мають чітко сформованої ідеології, а їх програма є досить розмитою і спрямована на усіх виборців. Головний акцент робиться не на програмових цілях чи стратегіях, а на особі лідера, який/яка фактично і виступає брендом політичної сили» (4).

Варто зазначити, що війна в будь-якому випадку веде до переривання процесу демократизації і після завершення за умови відсутності суспільного консенсусу навколо цінностей демократії може сприяти згортанню демократії на тлі консолідації нації навколо політичного лідера. Ознаки згортання демократії в сучасному політичному просторі України проявились і в діяльності ЗМІ.

«У інформаційному просторі відбулося витіснення альтернативних думок через формування єдиного каналу відображення політичних новин, яким став Телемарафон «Єдині новини». Безумовно, що на початковій стадії такий крок був вимушений і спрямований на забезпечення безпеки інформаційного

простору України. Однак після стабілізації ситуації в інформаційному просторі воюючої державі телемарафон став зручним засобом монополізації інформаційної політики в сегменті телебачення» (4, с. 172).

Аналіз телевізійного простору, наразі, вказує на те, що інформаційний порядок денний в ньому направлений на забезпечення іміджевої стратегії Президента та його команди.

Ще одним негативним проявом, який загрожує демократизації, є корупція. Питання корупції стає вкрай гострим особливо у стані війни. Адже дане явище підриває довіру суспільства до політичної системи, сприяє поширенню розчарування та зневіри у власну державу. Саме тему корупції проросійські агенти використовують в соціальних мережах для делегітимізації влади і підриву мобілізаційного потенціалу України, а також з метою зменшення підтримки нашої держави на зовнішньополітичній арені. «Громадяни країн ЄС та інших союзників нашої держави у війні під впливом пропагандистських російських медіа перестануть підтримувати свої політичні еліти в прагненні надавати допомогу Україні» (4, с. 172).

Важливим свідченням згортання демократії є формування культу політичного лідера, що зумовлено особливостями воєнного часу та сучасними засобами інформаційного впливу.

Отож чергова загарбницька війна росії проти України, але вже в XXI ст. знову поставила під загрозу державність українського суспільства і його демократичне майбутнє. В сучасних умовах глобального протистояння демократії та автократії, становлення демократичного ладу для України є запорукою уникнення поглинання російським авторитаризмом.

Тому майбутня перемога української нації у цій війні має забезпечити суверенітет України та її територіальну цілісність, формування консолідованої демократії, яка забезпечить вступ до ЄС та НАТО. І для подальшого убезпечення від російської агресії, Україна разом із світовою демократією мусять сприяти падінню та засудженню неофашизму в Російській федерації та «примушення» її до демократії. Адже збереження в країні-агресорі її діючого

режиму, навіть після відновлення територіальної цілісності України не забезпечить припинення війни і встановлення стабільного миру.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Редакція від 01.01.2020. Офіційний вебпортал Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text
2. Кравець Р., Романюк Р. Я – Україна. Для чого Єрмаку та ОП ще один канал. Українська правда. 28 листопада 2022. URL: https://www.pravda.com.ua/articles/2022/11/28/7378211/
3. Кройтор А. Роль консолідації еліти в процесі демократичного транзиту в Україні. *Актуальні проблеми політики*. 2023. № 71. С. 126–135. URL: http://app.nuoua.od.ua/archive/71_2023/71_2023.pdf#page=126.
4. Кройтор А., Кольцов М. Виклики демократизації України у процесі європейської інтеграції під час російсько-української війни. Актуальні проблеми філософії та соціології. 2022. № 39. С. 170–176. URL: http://www.apfs.nuoua.od.ua/archive/39_2022/29.pdf.
5. Кройтор А.В. Криза політичного транзиту в Україні /А.В. Кройтор// Актуальні проблеми політики: збірник наукових праць. Випуск 61– Одеса, 2018. – С.215-226.
6. Мацієвський Ю. Етапи трансформації політичного режиму в Україні (1991–2001). Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія. Соціо
7. Ніколаєва М., Кройтор А. Авторитарні звороти у процесі демократизації України. Актуальні проблеми філософії та соціології. 2022. № 38. URL: http://www.apfs.nuoua.od.ua/archive/38_2022/17.pdf.

Ігор Олійник,

Кандидат економічнихних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту, маркетингу та інформаційних технологій Херсонського державного аграрно-економічного університету

Ірина Колос,

здобувачка, Херсонський державний аграрно-економічний університет

Сучасні стратегії управління соціальною політикою підприємства в умовах цифрової трансформації

Одним із ключових аспектів успішного функціонування підприємства є його соціальна політика, яка вимагає комплексної адаптації до нових реалій та сучасних особливостей господарювання. Реалізація успішної соціальної політики в умовах цифрової трансформації стає важливим стратегічним завданням кожного підприємства: зміна уявлень щодо процесу праці; взаємодія між колегами та очікування працівників роблять це завдання ще більш комплексним та одночасно інноваційним за своїм характером (2).

Основним елементом успішного функціонування будь-якої компанії є не лише виробничі ресурси, але трудовий колектив – персонал, який сьогодні стає найціннішим активом будь-якої організації. У цьому контексті, стратегія управління персоналом виступає як центральна та ключова ланка управління підприємством. Суттєва особливість стратегії управління персоналом полягає саме в її нерозривному зв'язку з усіма іншими функціональними стратегіями організації. Вона є рушійною силою, що забезпечує виконання та досягнення всіх бізнес-цілей компанії. Цифрові інструменти не лише відкривають нові можливості для спілкування та зв'язку, але й стають ключовим елементом формування та вдосконалення стратегій управління персоналом підприємств(3).

Серед багатьох переваг застосування інноваційних технологій в управлінні соціальною складовою сучасного бізнесу, можна відокремити саме той факт, що цифрові технології надають можливість встановлення

ефективного внутрішнього спілкування та залучення співробітників до участі у формулюванні соціальної політики підприємства. Онлайн-платформи, внутрішні соціальні мережі та інструменти для збору зворотного зв'язку створюють сприятливу атмосферу для відкритої дискусії та обміну ідеями. Враховуючи потреби й бажання персоналу, цифрові засоби дозволяють підприємствам адаптувати свою соціальну політику більш точно та відповідально (4).

Сучасні діджитал-платформи дозволяють підприємствам проводити оптимізацію багатьох рутинних процесів у сфері управління персоналом. Електронні системи управління персоналом, HR-платформи та інші інструменти спрощують процеси набору персоналу, обліку робочого часу, оцінювання та розвитку працівників, що вивільняє досить багато часу для стратегічного аналізу та розробки ефективних соціальних програм.

В сучасному світі, де цифрові технології пронизують усі сфери життя та бізнесу, соціальна політика підприємств вимагає постійної адаптації до нових викликів цифрової ери. Це створює не лише можливості, але й ставить певні виклики перед бізнесом, які вимагають стратегічного підходу до їх вирішення.

Серед них можна виділити дистанційну роботу та гнучкий графік; цифрову безпека та конфіденційність; розвиток компетенцій та вражаючу швидкість зміни технологій, які разом вимагають постійного навчання та оновлення навичок працівників. Остання теза означає створення рівних можливостей та включення всіх категорій співробітників у робочий процес, що, безумовно, стають ключовими аспектами управління соціальною політикою в XXI столітті.

Як вже зазначалося вище, одним з основних викликів нашої епохи є впровадження дистанційної роботи та гнучких виробничих графіків. Підприємства повинні розробляти політику, яка б забезпечувала баланс між професійною та особистою сферами життя працівників, зберігаючи в той же час продуктивність та сприяючи їхньому благополуччю. Безпека та конфіденційність у сфері цифрової технології також є ключовими викликами.

За розвитком технологій стоїть необхідність у захисті особистих даних співробітників та забезпеченні безпеки в цифровому середовищі.

Динамічний розвиток технологій вимагає від персоналу постійного оновлення навичок та компетенцій. Отже, підприємства повинні забезпечувати доступ до освіти та розвитку, спрямованого на адаптацію до нових технологій та вимог ринку. Разом із тим, соціальна політика має сприяти рівності та інклюзивності. Створення рівних можливостей для всіх категорій працівників та врахування їхніх потреб та унікальності стає важливим аспектом управління персоналом у цифрову епоху (1).

Отже, успішна стратегія адаптації соціальної політики до цифрової ери вимагає гнучкості, інновацій та глибокого розуміння потреб сучасного ринку праці. Відповідно до цих викликів, підприємства повинні постійно аналізувати та модернізувати свої підходи до управління соціальною політикою, адаптуючи їх до змін у цифровому середовищі. Лише за допомогою вдосконалених стратегій та інноваційних підходів підприємства зможуть досягти успіху та підтримувати стабільність у цифрову епоху.

Список використаних джерел

1. Гражевська Н. І., Чигиринський А. М. Цифрова трансформація економіки в умовах посилення глобальних ризиків і загроз. Економіка та держава. 2021. № 8. С. 53–57. URL: https://doi.org/10.32702/2306-6806.2021.8.53
2. Кириченко Н.В., Хірса І.М. Мотиваційний механізм організації підприємницької діяльності. 2022. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка.* № 14. С. 32-36. URL : https://doi.org/10.32851/2708-0366/2022.14.
3. Краус Н.М., Голобородько О.П., Краус К.М. Цифрова економіка: тренди та перспективи авангардного характеру розвитку. *Електронне фахове видання «Ефективна економіка».* 2018. №1. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2018/8.pdf
4. Bedianashvili, G., Zhosan, H., Lavrenko, S. (2022). Modern digitalization trends of Georgia and Ukraine. Published in Scientific Papers. Series "Management, Economic Engineering in Agriculture and rural development". Vol. 22 ISSUE 3, 2022 https://managementjournal.usamv.ro/index.php/scientific-papers/current (Web of Sience), pp. 57-74.

Віта Барасій,

аспірантка кафедри політичних теорій

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник – *д. політ. н., проф.* ***Д. В. Яковлев***

Передвиборча «Дія»: е-вибори в епоху цифровізації

На сучасному етапі політичного процесу активізуються дискусії щодо доцільності та можливостей проведення виборів під час дії правового режиму воєнного стану в Україні. Термін повноважень Верховної Ради IX скликання та Президента України, які визначені Конституцією України, передбачають проведення парламентських виборів наприкінці жовтня 2023 року, а президентських виборів – 31 березня 2024 року (перший тур). Водночас, в умовах воєнного стану термін повноважності депутатів продовжується до першого дня роботи нових Рад. З одного боку, вкрай проблематичною є організація виборів – від висування кандидатів до підбиття підсумків. З іншого боку – не проведення виборів може мати негативні наслідки для легітимності публічної влади в Україні, адже західні партнери очікують підтвердження наявності демократичності політичного режиму. Як зазначає голова ЦВК О. Діденко, якого цитує «Суспільне»: «На Україну чекають найскладніші вибори за всю історію, коли б вони не відбулися… На базі ЦВК створили три робочі групи, що займаються проблемами організації майбутніх виборів. До їх складу входять народні депутати, представники державних органів, громадських і міжнародних організацій. В кожній групі – по кілька підгруп. На думку Діденка, з очевидних викликів – знищена інфраструктура для проведення виборів, голосування внутрішньо переміщених осіб (ВПО) і виборців за кордоном та безпековий фактор» (4).

Остаточне рішення владою що проведення виборів станом на час подання цих тез ще не прийнято, а керівництво держави робить амбівалентні заяви, реагуючі на вимоги зарубіжних партнерів. Натомість, можна стверджувати, що

в електоральному процесі в епоху цифровізації обов'язково будуть використовуватись механізми е-виборів. Зокрема, в Україні йдеться про потужні можливості застосунку «Дія». Перші підготовчі кроки технічного характеру вже зроблено, за допомогою «Дії» проводяться опитування, змінюється місце реєстрації, створено розділ «Опитування», готуються технічні умови реєстрації виборців за кордоном, є можливість отримати нові документи (водійське посвідчення). До речі, громадяни довіряють «Дії» свої документи (хоча технічно не так, але йдеться саме про довіру громадян, які можуть не володіти технічними тонкощами – В.Б.).

У «Дії» проводяться опитування: «Опитування у Дії позірно дуже схоже на соціологічне дослідження (в обох випадках теж ніби вивчається суспільна думка); на голосування за петицію на сайті Президента (якщо результати приймає «держава у смартфоні», то очікується й реакція від держави); на голосування на сайтах онлайн-видань, у соцмережах чи телеграм-каналах (і там, і там маємо електронне «волевиявлення»); і врешті на вибори чи референдум, оскільки голосування у Дії передбачає наявність визнаних державою документів, що підтверджують особу» (1).

Незважаючи на заяву М. Федорова, що влада не працює над проведенням виборів у застосунку «Дія» (6), проблематика е-виборів привертає постійну увагу масмедіа та громадської думки. Станом на січень 2023 року 66,4 українців підтримують проведення виборів через «Дію»: «Дві третини, тобто 66,4% українців підтримали б електронне голосування на виборах у додатку "Дія" після Перемоги і 61,5% довіряли би його результатам. Опитані заявили, що підтримали б електронне голосування на виборах у додатку "Дія", якщо воно буде запроваджено паралельно зі звичайним голосуванням: 37,4% однозначно підтримують, 29% швидше підтримують таку ідею. 12,6% респондентів швидше не погоджуються з такою пропозицією, а 12,6% однозначно проти. 4,7% опитаних не визначилися із відповіддю» (3).

Також «Дію» планують використовувати для перепису населення. М. Федоров у лютому 2023 року заявив: «Щодо перепису населення. Ми про це

публічно активно не комунікували, але я зараз відповідальний за реформу служби статистики. Ми ухвалили у минулому році два законопроєкти, один з яких про перепис населення. І там зазначено, що ми можемо проводити перший раунд перепису, використовуючи електронні засоби. І ми можемо задіяти «Дію» (5). Водночас, він же в іншому інтерв'ю зазначив, що для організації виборів за допомогою «Дії» необхідні рішення парламенту та ЦВК, проведення інтеграції «Дії» з реєстром виборців (2).

Отже, застосунок «Дія» має значний потенціал для е-виборів. Повною мірою це стосується президентської виборчої кампанії та пропорційної виборчої системи на парламентських. Це вчергове, у нових умовах, актуалізує дискусії щодо переваг та недоліків мажоритарної, пропорційної та змішаної систем. Погодимось: «Пропорційний розподіл голосів на парламентських виборах приводить до справедливого представництва, а також забезпечує чітку і відносно стабільну структуру парламенту — у цьому полягають основні переваги пропорційної системи. До того ж пропорційна виборча система дозволяє суспільству ідентифікувати політичну історію кожної партії, її ефективність у створенні коаліцій та результат участі в урядуванні… Пропорційна система зобов'язує формувати стійкі фракції та коаліції фракцій, які беруть на себе відповідальність за голосування та діяльність уряду й опозиції. Ефективність їх дій можна оцінювати, й кожний виборець здатен раціоналізувати свій вибір, спираючись на політичну історію певної партії чи блоку» (7, с. 160).

Слід відзначити, що у сучасному політичному процесі застосунок «Дія» може бути використано для голосування українців за кордоном (при цьому, обов'язково необхідно утворити додаткові дільниці для голосування), для голосування внутрішньо переміщених осіб. Також «Дія» може бути доповнена поштовим голосуванням (яке може виявитись більш захищеним від кіберзагроз) та голосуванням на дільниці за допомогою цифрових терміналів. Останнє спрощує роботу виборчих комісій щодо підбиття підсумків голосування.

Список використаних джерел:

1. Антонов О. Опитування у Дії: ризикована гра у демократію. *Український тиждень*. 8 червня 2023. URL: https://tyzhden.ua/opytuvannia-u-dii-ryzykovana-hra-u-demokratiiu/.

2. Вонс Р. Федоров розповів, чи проходитимуть вибори в «Дії». *Главком.* 30 жовтня 2023. URL: https://glavcom.ua/techno/telecom/fedorov-rozpoviv-chi-prokhoditimut-vibori-v-diji-965460.html#google_vignette

3. Бойко К. Дві третини українців підтримують електронні вибори через додаток Дія, - дослідження. *Інтент.* 12 січня 2023. URL: https://intent.press/news/election/2023/dvi-tretini-ukrayinciv-pidtrimuyut-elektronni-vibori-cherez-dodatok-diya-doslidzhennya/

4. Матола В. Післявоєнні парламентські вибори: як до них готуються влада і громадськість. *Суспільне новини*. 17 травня 2023. URL: https://suspilne.media/477739-pislavoenni-parlamentski-vibori-ak-do-nih-gotuutsa-vlada-i-gromadskist/

5. У Мінцифри розповіли, чи планує Україна проводити в «Дії» вибори і перепис населення. 5 лютого 2023. *Радіо Свобода*. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/news-mintsyfry-diya-vybory-perepys/32254311.html

6. Україна не працює над проведенням виборів у застосунку «Дія». *Укрінформ.* 16 вересня 2023. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3762143-ukraina-ne-pracue-nad-provedennam-viboriv-u-dii-fedorov.html

7. Яковлев Д. В. Вибір: пропорційна чи мажоритарна електоральна модель? Правове життя сучасної України: матеріали *Міжнар. наук. конф. проф.-викл. та аспірант. складу* / відп. за вип. В. М. Дрьомін; НУ ОЮА, Півд. регіон. центр НАПрН України. Одеса: Фенікс, 2014. Т. 2. С. 160-162**.**

Олійник Світлана

аспірантка відділу міжгалузевих і порівняльних правових досліджень

Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України

Науковий керівник – *д. політ. н., проф.* ***Кресіна І.О.***

Взаємозв'язок рівня освіти та стану здоров'я в контексті держави загального добробуту

Майже через 30 років після розпаду соціалістичного табору в Європі існує явне відставання в дослідженнях соціальних наук у постсоціалістичних державах, зокрема у сфері соціології здоров'я у контексті держави загального добробуту. Деякі дослідження зосереджувалися на буремних 1990-х роках, вивчаючи зростання смертності у Східній Європі після розпаду Радянського Союзу. Однак, з початку XXI ст. порівняльних досліджень у сфері охорони здоров'я було досить мало. Дослідження постсоціалістичних країн є важливим для порівняльних досліджень соціально-економічної нерівності у сфері охорони здоров'я та кращого розуміння ролі держави загального добробуту у цій сфері. В епоху соціалізму доходи були відносно рівномірно розподілялися серед громадян і не були вирішальним фактором, що визначав статус людини в суспільстві. Набагато важливішим була приналежність до номенклатури – управлінської еліти Комуністичної партії.

Попри спільну історію побудови соціалізму, після старту демократизаційних процесів країни Східної Європи пішли різними шляхами до ринкової економіки та побудови демократичних інститутів. Деякі з них, зокрема Угорщина та Словенія, змогли краще справитися з негативними соціальними та економічними наслідками перехідного періоду (3). Сьогодні колишні члени соціалістичного табору навіть у статусі держав-членів Євросоюзу відрізняються між собою за рівнем добробуту, безробіття, нерівності доходів та соціальними системами.

Дослідження показали, що нерівність у сфері охорони здоров’я всередині країни пов’язана з системою соціальної держави (2). Аналогічно тому, як структура та інститути соціальної держави впливають на повсякденне життя населення, вони також впливають на соціально-економічну нерівність у сфері охорони здоров’я.

Безліч теоретичних та емпіричних досліджень вказують на важливість соціальних детермінант нерівності у доступі до медичних послуг. Особливу роль у поясненні причин нерівності за медичними показниками відіграють два механізми: матеріалістичний і психосоціальний. Матеріалістичний підхід стверджує, що дохід створює матеріальні ресурси і можливості для кращого рівня здоров’я шляхом інвестування доходу в «здорові» товари і послуги. Як зазначає К.Бамбра, не лише індивідуальний дохід є причиною нерівності у сфері охорони здоров’я, але й доступ до державних послуг, таких як освіта і транспорт, які посилюють нерівність у сфері охорони здоров’я, пов’язану з доходами (1). Абсолютний дохід, або абсолютна бідність, втрачає своє значення як предикатор здоров’я, якщо задовольняються найнеобхідніші матеріальні умови (гігієна, доступ до проточної води, відсутність голоду). Тим не менш, нерівність у стані здоров’я зберігається в багатих індустріальних країнах, на всіх рівнях доходу і незалежно від абсолютної бідності. Здоров’я залежить не лише від власного доходу, але й від соціального порівняння дохідної позиції людини, що наводить на думку про психосоціальне пояснення.

Психосоціальний механізм стверджує, що люди порівнюють себе, щоб оцінити своє становище в суспільстві; зазвичай вони порівнюють себе з вищими соціально-економічними верствами населення і в результаті відчувають себе гірше. Більша соціальна нерівність створює більш тривожні порівняння. Постійне друге місце в цих порівняннях може призвести до хронічного стресу, який впливає не лише на психічне, а й на фізичне здоров'я через підвищений рівень кортизолу. Соціальний градієнт здоров’я та нерівність у здоров’ї, що зберігається в багатих країнах, підтримують психосоціальний

підхід (4). Дохід є важливим фактором, причому йдеться не стільки про абсолютний дохід і бідність, скільки про статус і відносний дохід.

Освіта є ще одним фактором, який через ці механізми сприяє посиленню нерівності у сфері охорони здоров'я. Рівень освіти відображає певні когнітивні здібності, які впливають на поведінку, наприклад, профілактику захворювань або знання про здоровий спосіб життя. Крім того, освіта збільшує шанси на майбутній успіх, наприклад, на роботу з кращими умовами праці та вищим доходом.

У поєднанні двох механізмів, описаних вище, підхід протягом життя розглядає здоров'я як результат накопичення ризиків для здоров'я. Матеріальні, соціальні та психосоціальні (не)переваги накопичуються протягом життя і проявляють нерівність у стані здоров'я, особливо якщо держава загального добробуту не запобігає накопиченню ризиків. Соціалізм структурував суспільство; залежно від перехідного процесу нерівність у сфері медичних послуг пом'якшувалася або поглиблювалася і, нарешті, впровадження соціальних і політичних реформ вплинуло на соціальну нерівність і здоров'я. Протягом життя ці історичні події мають кумулятивний вплив на оцінку стану здоров'я людини. Не акцентуючи увагу на жодній історичній події, кожен компонент відображено в кластерах добробуту.

Держави загального добробуту держави покликані запобігати соціальним ризикам і гарантувати основні соціальні права. Відмінності між ними щодо реалізації цих основних прав і того, що вони вважають соціальними ризиками або особистою відповідальністю, відображаються в різних типах режимів. Ідея держави загального добробуту виходить за рамки єдиної соціальної політики, а цілі держави загального добробуту включають: політику охорони здоров'я, яка захищає громадян у разі хвороби та нещасних випадків; сприяння участі на ринку праці та забезпечення рівня життя у разі втрати роботи; сприяння гендерній рівності через заходи з догляду за сім'єю та дітьми; пенсійну політику; захист мінімального доходу як остаточної системи соціального захисту. Соціальна політика слугує буфером на випадок серйозних життєвих

подій, які можуть зашкодити здоров'ю. Але цей перелік також показує, що в ненадзвичайних життєвих ситуаціях (наприклад, універсальна сімейна допомога) соціальна держава може впливати на соціальні детермінанти здоров’я і пом’якшувати або загострювати соціально-економічну нерівність.

Крім того, соціальна держава може забезпечити громадянам відчуття безпеки, що знижує рівень кортизолу і пом’якшує шкідливий вплив стресу на здоров’я. Державна політика теж може мати позитивний вплив на здоров’я не лише через економічний перерозподіл, але й через зміцнення соціальних ресурсів окремих осіб і громад. Соціальні ресурси допомагають людям збалансувати напругу між можливостями та життєвими викликами. Дисбаланс, як-от тривале безробіття, призводить до стресу, тривоги та погіршення здоров’я. Порівняльний аналіз підтвердив, що соціальна держава впливає на нерівність у сфері охорони здоров’я, пом’якшуючи зв'язок між соціальними детермінантами та здоров’ям.

Якщо порівнювати регіони Східної та Західної Європи, то очікування щодо впливу на нерівність у сфері охорони здоров’я різняться. З одного боку, на Заході держава загального добробуту має давні традиції. Соціальне забезпечення та перерозподіл мають пом’якшувальний вплив на нерівності у сфері медичного забезпечення. З іншого боку, Захід або орієнтація на Захід супроводжується неоліберальним капіталізмом і ринковою економікою, які посилюють нерівність у сфері охорони здоров’я. Хоча перерозподіл зменшує відносну нерівність у сфері охорони здоров’я, зумовлено доходами, капіталізм посилює цю нерівність, коли люди оцінюють своє відносне становище за допомогою несприятливих соціальних порівнянь. У постсоціалістичних країнах, де соціальні права ґрунтувалися на зайнятості, а соціальні гарантії були невід’ємною частиною соціалізму, перехід до капіталізму супроводжувався високим рівнем безробіття та необхідністю коригувати соціальну політику. Під час перехідного періоду соціальна нерівність посилилася і змінилася по суті; тепер вона була результатом лібералізації ринку, а не партійних привілеїв. Негативний вплив трансформаційних процесів у кінці XX ст. на здоров’я

населення чітко відобразився в зростанні рівня смертності в середині 1990-х років. Можна припустити, що нерівність у доступі до здоров'я у східноєвропейських кластерах добробуту є вищою, ніж на Заході. Однак для тих країн Східної Європи, які пережили важкий перехідний період відносна нерівність у сфері охорони здоров'я зумовлена рівнем доходів не є значною, а абсолютна нерівність у сфері охорони здоров'я є суттєвою.

Список використаних джерел

1. Bambra C. Health inequalities and welfare state regimes: theoretical insights on a public health 'puzzle'. *Journal of Epidemiology and Community Health*. 2011. Vol. 65. P. 740–745.

2. Brennenstuhl S., Quesnel-Vallée A., McDonough P. Welfare regimes, population health and health inequalities: a research synthesis. *Journal of Epidemiology and Community Health*. 2012. Vol. 66. P. 397–409.

3. Eder A., Volk H., Haller M. Patterns of social ties, trust, and participation after the fall of the iron curtain: new findings from Central and Southeast European countries. *International Journal of Sociology*. 2017. Vol. 47. P. 147–161

4. Mackenbach J.P. The persistence of health inequalities in modern welfare states: The explanation of a paradox. *Social Science & Medicine*. 2012. Vol. 75. P. 761–769.

Inna Pronoza,
Candidate of Political Science,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Political Sciences and Law
State Institution "South Ukrainian National
Pedagogical University named after K. D. Ushynsky"

Political public relations (PR) : the art of influence through communications

"Public Relations" (PR) or public affairs are known worldwide as crucial elements in business and, notably, in political relations. Today, PR can be seen as a new form of activity that plays a significant role in expanding the boundaries of political management, in the workings of governments, public services, non-governmental institutions, and civil society organizations.

Political public relations (PR) involve the process of shaping political public opinion and managing it in the interests of the political system or specific elements within it, such as the state, parties, civic associations, and so forth (3, p. 74).

Concerning the political system of society, it constitutes a system of state, party power, as well as the authority of various associations. It's not isolated from its external environment. On the contrary, in its functioning, the political system depends both on the immediate flow of information coming from the external environment and on a constant flow of information about its own activities and progress.

Global political experience has shown that an essential and primary condition for the effective functioning of a political system is political communication and information. This system is self-organizing, reacting both to external influences and to the outcomes of its own behavior. In essence, the political system is in a continuous search, determination, and clarification of goals and tasks, the realization

of which depends on the effectiveness of communications and information, namely, public relations or “PR”.

Public relations play a significant role in politics because politics involves conscious activities in defining the purpose and objectives of societal development across all its spheres. It involves the organization, regulation, control, and management of the processes of functioning and development of all the subsystems of the social system, social groups, and political organizations.

The art of influence through communications involves the utilization of various methods aimed at creating a positive image, fostering a favorable atmosphere for a particular political entity, and convincing the public of the correctness or importance of specific decisions or political courses.

This may encompass the use of media resources, crafting specialized campaigns employing diverse communication forms—from press to social media—and engaging in active lobbying to achieve particular objectives.

The structure of politics encompasses: the system of social-power relations; political activity, participation, and actions of political subjects; political culture, traditions, consciousness, and the value orientations of people; scientific-theoretical views, ideas, concepts, paradigms; political-legal norms; the adoption and implementation of political decisions, among other components, in their inseparable unity and interaction. None of these named components of politics can form, function, or be implemented without an effectively functioning system of political and other relations with the public.

Analysis suggests that no political, economic, social, or spiritual-cultural action, whether at the state or societal level, is possible without the active utilization of a system of relations with the public, comprising all its elements.

While financial, governmental, and crisis public relations (PR) lead in the West, political PR takes precedence in the post-Soviet territory. The entire development of PR here finds its origins in parliamentary or presidential elections. Each such event brings new intellectual forces into circulation, engaging new

financial opportunities. According to experts' estimates, 60% of orders in PR firms constitute political public relations.

Electoral PR technologies are actively utilized in Europe as well, with the sphere of their application constantly expanding, and the arsenal of tools diversifying. For instance, French advertiser Jacques Seguela, while assisting Francois Mitterrand in election campaigning, advised him to subtly alter his appearance by filing down two front incisor teeth for a positive change in perception. Utilizing PR capabilities astutely, he helped candidate proteges (like Lech Walesa, Vaclav Havel, Zhelyu Zhelev, and Oleksandr Kwasniewski) collectively win in eight electoral campaigns. Another great strategist, Jacques Pilhan, with his original solutions, assisted Jacques Chirac in securing the presidential seat, despite not being the frontrunner in public opinion polls at the campaign's outset. Success was ensured through an offensive approach in conducting the electoral campaign akin to a military operation (2).

During the 1979 parliamentary elections, Gordon Reece, a television journalist appointed as the Director of Public Relations for the Conservative Party of Great Britain, advised Margaret Thatcher to alter her appearance by getting dental crowns, changing her hairstyle, and adjusting her vocal presentation. This involved the work of an image-making team—individuals specifically tasked with creating or modifying a client's public image.

Specific directions within political PR include:

1. Participation in political party activities, representing the interests of specific segments of society and seeking to implement their agendas through acquiring or influencing governmental power.
2. Shaping the political culture of society through communication channels, where public relations play a crucial role.
3. Societal consolidation through purposeful citizen action, especially during periods of societal reform or development.
4. Establishment of civil society, safeguarding the rights and freedoms of citizens.
5. Public oversight of political and governing institutions to prevent the complete suppression of the population's will.

6. Involvement in electoral campaigns, systematically working towards nominating and electing political figures and parties into positions of authority (1, p. 82-83).

Hence, political PR serves as a significant socio-political tool, influencing the course of political processes within democratic frameworks, playing a substantial role within the PR market.

Therefore, political PR is not only the art of influencing through effective communication, but also a strategic instrument for achieving political goals, shaping an optimal perception of a political leader or party within the public, and contributing to their successful activity in the public domain.

References:

1. Slysarenko I. Y. Pablik rileishnz u systemi komunikatsii ta upravlinnia. Kyiv: TsUL, 2014. 364 p.
2. Strömbäck J. Political Public Relations: Old Practice, New Theory-Building. URL: https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:706703/FULLTEXT01.pdf
3. Tedesco, John C. Political Public Relations: Principles and Applications, New York: Routledge. 2011. p. 75–94.

Аліна Прохоренко,
доктор філософії з політології,
доцент кафедри політичних теорій
Національного університету «Одеська юридична академія»

Блоги в політичній комунікації як інструмент двосторонньої взаємодії з громадянським суспільством.

У контексті сучасних суспільних трансформацій можна розмежовувати не лише культуру та природу, але реальний та віртуальний соціополітичний простір. Віртуальний простір має штучність другого порядку, але сфера впливу віртуального простору на реальність, в останні два десятиліття стала такою

великою, що розмежовувати їх стає все складніше. Віртуальність проникає в реальність, стає частиною повсякденного досвіду будь-якої сучасної людини, і проблема розмежування віртуального та реального стає все більш значущою. І це помітно не лише представникам молодого покоління, які активно включені в актуальні тренди.

На сьогоднішній день можна з упевненістю стверджувати, що багато інноваційних технологій у рамках інформаційної цивілізації істотно впливають не тільки на побутове життя людей, а й на комерційні сфери життя, культуру, суспільне життя та політику як на регіональному, так і на міжнародному рівнях. Одне з досягнень сучасного світу, яке стало можливим із розквітом Інтернет-технологій, — це блоги, у тому числі й політичні блоги, як частина віртуальної реальності та віртуальної політики. Для того, щоб зануритися в оцінку ступеня впливу, що блоги надають на політичне життя, необхідно докладніше розглянути це явище в його цілісності. Особливість інтернету як засобу комунікації та поширення інформації полягає в тому, що на відміну від класичних, традиційних ЗМІ, мережа Інтернет є масштабним майданчиком для самореалізації, самовираження і різних видів творчості, тоді як доступ на телебачення, радіо і в пресу є привілеєм обмеженого кола осіб (2). У цьому ключі можливість завести свій авторський блог, в якому у людини з'явиться можливість висловлювати свої почуття, ідеї, думки про різні події в її особистому та суспільному житті - це досягнення виключно сучасних Інтернет-технологій.

Блог – англійське слово (Blog), яке в перекладі українською мовою варто тлумачити як «мережевий журнал» або щоденник подій. Блог є постійно оновлюваним сайтом чи профілем, розміщеним в Інтернеті. Його відмінною особливістю є те, що повідомлення, у тому числі ті, з яких складається смислове наповнення блогу – це завжди інформаційні повістки, а особисті, індивідуальні нотатки автора, який веде свою електронну сторінку. При цьому варто зазначити, що незважаючи на те, що зачастіше у блога один єдиний автор, існують приклади колективних блогів. До розквіту платформи Youtube

блоги найчастіше представляли колонку з особистими текстовими нотатками на різні теми, які цікаві автору. Блогами також можна вважати хронологічне викладання творчих робіт – зображень та коміксів, а з розвитком «Youtube», з'являлися і відеоблоги, які не відрізняються від текстових блогів змістовно, але помітно відрізняються від них мультимедійним форматом (1, с.52) Важливою особливістю блогів будь-якого формату є те, що тема не обмежена жодними зовнішніми правилами, може бути обрана довільно і не повинна проходити через весь зміст блогу. Це забезпечує якість особистої свободи автора.

Найважливішою для теми впливу блогів на політичне життя є можливість користувачів, які стежать за тим чи іншим блогом, залишати коментарі та відгуки на ту чи іншу тему після прочитання тексту автора. Таким чином, блоги – це двосторонній канал взаємодії, що робить його середовищем обміну інформацією та об'єднання груп людей за інтересами (3, с. 622)

Існують популярні діячі, чия думка, висловлена в Інтернет-просторі, знаходить більше відгуків, ніж думки інших людей, навіть з більш слабкою аргументацією. Але є люди, чия популярність у мережі обумовлена не їхнім соціальним авторитетом та досягненнями у якійсь сфері, а саме мережевим спілкуванням та створенням контенту для Інтернет-користувачів. До таких людей, безперечно, належать популярні блогери. До них їхня аудиторія прислухається більше, ніж до політичних акторів або, наприклад, бізнесменів, тому що їхній зв'язок з аудиторією носить двосторонній характер, який часто характеризується відкритістю. Таких популярних ораторів мережі традиційно називають «лідерами думок». Завдяки їхній здатності значно впливати на суспільну свідомість. Проте варто зазначити, що сам вибір лідера думки повністю залежить від самого користувача: від його приналежності до тієї чи іншої спільноти, професійних та особистих якостей, соціального статусу, віку, життєвого досвіду, національності, статі. При цьому той самий користувач може прислухатися до великої кількості різних лідерів думок, у тому числі і тих, які суперечать один одному.

Загалом блог — це не просто контент,а він є інструментом спілкування з широкою аудиторією і завжди дозволяє отримати зворотний зв'язок. Тому блоги у віртуальному політичному житті так важливі для формування нового громадянського суспільства.

Список використаних джерел :

1. Вітман К.М., Кормич А.І. (2021) Відеоблоги як інноваційний засіб політичної комунікації. *Актуальні проблеми політики: зб. наук. праць.* (68) , 52-57.
2. Інтернет стає основним джерелом інформації – результати дослідження, 04.11.2019, Профспілка працівників освіти і науки України, URL: https://pon.org.ua/novyny/7400-nternet-staye-osnovnimdzherelom-nformacyi-rezultati-dosldzhennya.html
3. Прохоренко А.М. (2022) Блогосфера, як особливий вимір політичної комунікації. *Українське суспільство в умовах воєнного стану: сучасні виклики та напрямки розвитку : матеріали Всеукр. наук. конф. молодих вчених (м. Одеса, 6 червня 2022 р.) / уклад.: Ю. Д. Батан, В. С. Кучерявенко, Л. С. Бондарчук та ін. ; за ред. М. Р. Аракеляна, К. І. Спасової*. Одеса : Фенікс, 622-624.

Сергій Руцький

аспірант кафедри політичних наук і права

ДВНЗ «Південноукраїнського національного педагогічного

університету імені К.Д. Ушинського»

Науковий керівник - *д.політ.н., проф.* ***Наумкіна С .М.***

Загрози в сучасному політичному процесі: інформаційний аспект

Політична дійсність демонструє ряд викликів та загроз, щодо розвитку та реалізації політичних процесів. Оскільки, розповсюдження інформації щодо політичних процесів може розвиватись дуже швидко та мати миттєву реакцію від суспільства. Тому, політичні загострення дій суб’єктів політики по своїй суті небезпечні адже масштабами не контрольовані, бо кіберпростір не обмежує територіальні рамки країн. Визначити ступінь небезпеки для держави чи суспільства напевно нереально, оскільки все залежить від сторін конфлікту та

об’єкта протиборства, тобто власне за що відбувається боротьба, як основна мета конфронтації. «За даними дослідження IBM Global Average Data Breach, у 2022 році глобальні втрати даних від кібератак становили 4,4 мільйона доларів, порівняно з 4,2 мільйона у 2021 році та 3,9 мільйона доларів у 2020 році»(1).

Звичайно, політика держав на пострадянському просторі в питаннях кібервзаємодії повинна бути чіткою та рішучою, навіть якщо питання кібератак ще не відчутно на політичній системі. Як показує практика європейських країн, то переважно реакція на кібератаки відбувається в момент виникнення проблеми, або при аналізі наслідків, які нанесли шкоду суспільству чи органам управління.

Так, на думку А. Пехник та Ю. Завгородньої «сутність політики міститься у боротьбі за владу та розподіл владних повноважень, а відповідно і бажанням кожного політичного та державного діяча є здобуття, збільшення влади, тоді як політичні партії метою своє діяльності ставлять саме збільшення підтримки серед населення для можливостей збільшення політичної сили, а відповідно і збільшення владних повноважень. Для досягнення таких цілей, і партія, і лідери застосовують ряд політичних технологій, які допомагають підтримувати і навіть збільшувати підтримку серед громадян. Категорія громадян на яких розповсюджують суб’єкти політики свій вплив для підтвердження ефективності власної політичної діяльності»(2).

У зв’язку з цим, «під час використання політичних технологій варто враховувати усі можливі особливості розвитку подій та враховувати усі можливі негативні наслідки та різні напрямки розвитку політичних процесів. Відповідно, до поданої інформації в різних інформаційних ресурсах, в різних регіонах сприйняття може бути інше, а відповідно і рівень підтримки може бути різним»(3).

Тому, важливим завданням для усіх учасників інформаційного простору, які не сформували єдиної політики у суспільстві щодо політичних процесів та мають протистояння в політичній площині, необхідно звернути увагу на сферу кіберзахисту, а саме: нормативне регулювання, суспільне обговорення,

роз’яснення небезпеки використання піратських сайтів, створення захисту для власних пристроїв, які допомагають користуватись кіберпростором а найважливіше реальні види відповідальності за злочини в кіберпросторі.

З розвитком суспільства розвивається система управління, а відповідно і розвиваються різновиди конфліктів. За останні п’ять років (через пандемію та повномасштабну війну) велика частина комунікаційних процесів трансформувалась в кіберпростір, тому небезпека та загроза кіберпротиборства стала актуальною, а кіберзагрози реальністю суспільно-політичного буття. Питання кіберконфліктів у протиборстві суб’єктів політики на території пострадянських країн, є серйозною загрозою для великої кількості осіб, які особисто не приймають участь у конфлікті, проте можуть відчути її наслідки.

Щодо міжнародного рівня кіберзахисту, то він знаходиться на стадії теоретичного обговорення з визначенням статегічних завдань. На теперішній час, кожна країна намагається вирішувати це питання індивідуально та звичними для себе методами, як до прикладу Китай закритою внутрішньою системою кібервідносин, та США, як зразок демократичних основ та вільного користування кіберпростором орієнтованим на свідомості громадян з системним підходом щодо захисту громадян в усіх сферах.

Окрім того, у ЄС існує позитивний досвід щодо регулювання кіберзлочинності. Основним документом, на який потрібно звернути увагу й оцінити для вжитку в національному законодавстві, є Директива з мережевої та інформаційної безпеки. Даний документ позиціонує загальний підхід і правила ЄС у сфері кібербезпеки. Він направлений на активізацію співпраці з кібербезпеки між країнами ЄС.

Тому, сучасним інформаційним країнам потрібно чітко визначатись з вектором подальшого розвитку та виходити на міжнародний рівень кібербезпеки для ефективного захисту в кіберпросторі. Україна визначивши орієнтири співпраці офіційно приєдналася до Центру НАТО з питань співробітництва в галузі кіберзахисту для максимальної ефективності у кіберзахисті.

Отже, конфронтація суб'єктів політики в інформаційному середовищі несе ряд викликів, які потребують уваги для стабілізаційного розвитку національних політичних систем країн на глобальної системи взаємовідносин.

Список використаних джерел:

1. Locked Shields is a unique international cyber defence exercise offering the most complex technical live-fire challenge in the world. 2022. URL: https://ccdcoe.org/exercises/locked-shields/

2. Пехник А.В. Завгородня Ю. В. Сучасні загрози кібертехнологій в політичному процесі. *Актуальні проблеми політики :* зб. наук. пр. Одеса, 2021. Вип. 68. URL: http://www.app.nuoua.od.ua/archive/68_2021/14.pdf

3. A. Ertan (Eds.) Cyber Threats and NATO 2030: *Horizon Scanning and Analysis:* 2022. URL: https://ccdcoe.org/uploads/2020/12/Cyber-Threats-and-NATO-2030_Horizon-Scanning-and-Analysis.pdf

III СЕКЦІЯ:

ЕТНОНАЦІОНАЛЬНА ТА СОЦІОКУЛЬТУРНА ПОЛІТИКА: МОДЕЛІ, МЕХАНІЗМИ, ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ.

Юрій Вітомський,

кандидат психологічних наук,

Київський університет інтелектуальної власності та права

Національного університету «Одеська юридична академія»

Степан Бондаренко,

Національна академія СБ України

Етнопсихологічна динаміка: виявлення перетину з політичними процесами

Етнопсихологічні політичні процеси стосуються взаємодії та динаміки між культурною або етнічною ідентичністю людей та їхньою участю в політичній діяльності (2, с. 177). Ці процеси ґрунтуються на розумінні того, що культурне чи етнічне походження людини може суттєво впливати на її політичні переконання, поведінку та приналежність до партій.

Люди часто ідентифікують себе з певними культурними чи етнічними групами, і це почуття ідентичності може відігравати вирішальну роль у їхній політичній активності. Люди можуть відчувати сильну прив'язаність до своєї культурної чи етнічної групи і підтримувати політичні рухи чи партії, які відповідають інтересам їхньої групи.

Процес політичної соціалізації, який передбачає вивчення та прийняття політичних переконань і моделей поведінки, може зазнавати значного впливу культурного чи етнічного походження людини. Родинні, громадські та культурні традиції можуть формувати політичні цінності та пріоритети людини.

Культурне та етнічне походження може впливати на сприйняття людиною політичних питань та подій. Упередження, пов'язані з цією ідентичністю, можуть впливати на те, як люди інтерпретують та реагують на політичну

інформацію. Ці упередження можуть впливати на вибір при голосуванні, політичні уподобання та політичні погляди.

Етнопсихологічні чинники відіграють певну роль у мобілізації людей до участі в політичній діяльності. Культурні або етнічні лідери, а також громадські мережі можуть відігравати життєво важливу роль у згуртуванні підтримки конкретних політичних справ, кандидатів або партій.

Політичні процеси часто включають взаємодію між різними культурними або етнічними групами. Етнопсихологічна динаміка може впливати на те, як відбувається ця взаємодія, приводячи до співпраці, конфлікту, переговорів або конкуренції. Етнопсихологічні чинники можуть відігравати центральну роль у міжгрупових конфліктах і співпраці в політичному контексті. Розуміння мотивацій і проблем різних культурних чи етнічних груп є важливим для вирішення суперечок, створення коаліцій чи сприяння мирному співіснуванню.

Політики повинні враховувати етнопсихологічні чинники при розробці та впровадженні політики держави (3, с. 95). Політика, яка не враховує унікальні культурні та психологічні аспекти конкретних груп, може виявитися неефективною або наштовхнутися на опір. Етнопсихологічна динаміка може підживлювати політичні рухи на основі ідентичності, такі як етнічний націоналізм, мультикультуралізм або рухи за права корінних народів. Ці рухи часто використовують культурну та етнічну ідентичність для досягнення своїх політичних цілей.

Засоби масової інформації та політичні кампанії можуть адаптувати свої повідомлення так, щоб вони резонували з етнопсихологічними характеристиками певних культурних чи етнічних груп. Ефективні комунікаційні стратегії враховують культурний контекст і цінності цільової аудиторії. Після етнічних чи культурних конфліктів розуміння етнопсихологічних політичних процесів є життєво важливим для вирішення конфліктів та постконфліктного примирення. Розгляд скарг і загоєння ран часто вимагає розуміння психологічної динаміки залучених груп.

Таким чином, етнопсихологічні політичні процеси включають складну взаємодію між культурною або етнічною ідентичністю та політичною активністю. Визнання і розуміння цієї динаміки є важливим для політичних аналітиків, політиків і дослідників, які прагнуть зрозуміти, як культурні та етнічні чинники впливають на політичну поведінку і результати.

Етнопсихологічна динаміка стосується вивчення психологічних процесів і динаміки в межах певних етнічних чи культурних груп (5, с. 113). Вона передбачає вивчення того, як культура, історія та соціальні чинники впливають на те, як люди в цих групах мислять, сприймають світ і взаємодіють з іншими. Ця галузь дослідження прагне зрозуміти унікальні психологічні характеристики та поведінку, які можна віднести до певного етнічного чи культурного походження.

Перетин з політичними процесами стосується того, як етнопсихологічна динаміка може відігравати значну роль у формуванні політичної поведінки та результатів. Ось кілька ключових моментів, на які слід звернути увагу при розгляді перетину між етнопсихологічною динамікою та політичними процесами.

Етнопсихологічна динаміка часто пов'язана з розвитком і підтримкою етнічної чи культурної ідентичності. Ці ідентичності можуть бути потужними рушіями політичної приналежності та активізму (4, с. 233). Особи, які сильно ідентифікують себе з певною групою, можуть бути більш схильні підтримувати політичні рухи або партії, які відповідають інтересам або цілям їхньої групи.

Культурне та етнічне походження може формувати сприйняття та упередження людини. Люди можуть сприймати політичні питання та події через призму своєї культурної чи етнічної ідентичності, що призводить до упереджень, які впливають на прийняття політичних рішень. Це може впливати на моделі голосування, політичні уподобання та політичні погляди.

Культурні та етнічні групи часто мають власні соціальні норми та цінності. Ці норми можуть впливати на те, як люди соціалізуються та отримують освіту, що, в свою чергу, впливає на їхні політичні переконання та поведінку.

Наприклад, культурні традиції та цінності можуть впливати на те, як люди ставляться до таких питань, як сім'я, гендерні ролі чи соціальна справедливість.

Етнопсихологічна динаміка може відігравати певну роль у міжгрупових конфліктах і співпраці. На політичні процеси, пов'язані з конфліктами, переговорами та розбудовою миру, може сильно впливати психологічна динаміка залучених етнічних чи культурних груп.

Розуміння етнопсихологічної динаміки має важливе значення для політичних акторів і політиків. Вони повинні знати, як ефективно взаємодіяти з різними культурними та етнічними групами, як мобілізувати підтримку або створювати коаліції на основі спільних ідентичностей і проблем.

Етнопсихологічна динаміка також впливає на розробку та реалізацію політики. Політика, яка не враховує унікальні культурні та психологічні аспекти конкретних груп, може виявитися неефективною або наштовхнутися на опір (1, с. 138-139).

У випадку етнічних чи культурних конфліктів розуміння етнопсихологічної динаміки є вирішальним для вирішення конфлікту та постконфліктного примирення. Ця динаміка може впливати на успіх миротворчих ініціатив і процес відновлення після конфлікту.

Таким чином, перетин між етнопсихологічною динамікою та політичними процесами є складною і важливою сферою дослідження. Вона висвітлює взаємодію між культурною ідентичністю, психологічними факторами та політичною поведінкою. Визнання і розуміння цієї динаміки може бути життєво важливим для політиків, політичних аналітиків і всіх, хто працює у сферах, пов'язаних з етнічною чи культурною політикою.

Список використаних джерел:

1. Vitomskyi, Y., & Bondarenko, S. (2023). Psychological and legal characteristics of crimes against the foundations of national security under the criminal code of ukraine. *Publishing House "Baltija Publishing"*. P. 116-140.
2. Воропаєва, Т. С. (2011). Динаміка становлення національної та європейської ідентичності громадян України: теоретико-емпіричні аспекти (1991–2011

рр.). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Історія. Філософія. Політологія*, (3), 176-179.

3. Кирич, Н. Б., & Ямпольська, Н. (2022). Публічна влада, як джерело стабілізації суспільно-політичних процесів у державі. *Збірник тез доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції „Трансформація бізнесу для сталого майбутнього: дослідження, діджиталізація та інновації “*, 94-96.
4. Мельник, В. М. (2013). Природно-географічна концепція у соціокультурній та фізичній антропології: теоретичний аналіз. *Biomedical and biosocial anthropology*, (21), 230-237.
5. Філіпенко, Л. (2023). Сучасні тенденції формування політичної стратифікації українського суспільства. *Scientific Collection «InterConf»*, (173), 112-115.

Максим Гедін,

кандидат історичних наук., доцент,

доцент кафедри психології та туризму

Київського національного лінгвістичного університету

Туристичне краєзнавство як складова соціокультурної діяльності

Сьогодні в умовах повномасштабної війни як ніколи важливим завданням видається консолідація зусиль науковців і практиків у розв'язанні актуальних питань національно-патріотичного виховання, обговорення теоретичних і практичних аспектів участі освітніх та культурних інституцій у реалізації політики пам’яті в Україні. Актуальною потребою також є обмін досвідом та визначення сучасних підходів до проведення освітньо-виховних, інформаційних та соціокультурних заходів національно-патріотичного спрямування, перспектив розвитку національно-патріотичного виховання в сучасних умовах. Завданням нашого часу є популяризація історичного минулого українського народу, подолання історичних міфів та боротьба з фальсифікацією історії. Виникає необхідність застосування нових підходів до патріотичного виховання, значна роль в якому належить туристичному краєзнавству.

Найхарактернішими ознаками краєзнавства є його багатогалузевість, багато проблемність. При цьому кожна з проблем має свою специфіку. За таких умов у краєзнавстві часто втрачаються індивідуальні риси, навіть при широкому висвітлені якоїсь із проблем. Це властиво практично всім галузевим напрямкам краєзнавства, і об'єктивно постає завдання вивести краєзнавство з вузьких галузевих рамок (2, с.33).

Краєзнавчий матеріал, як важлива складова системи знань з вітчизняної історії, виступає засобом конкретизації загальноісторичних подій і засобом активізації пізнавальної діяльності студентів. Зміст тем, пов’язаних з місцевою історією, дає можливість:

- на прикладі історії рідного краю показати основні тенденції економічного, соціального, політичного і культурного розвитку України;
- на основі історичних фактів конкретних подій, явищ, історичних постатей краю розкривати особливості історії рідного краю, специфіку його розвитку й характерні риси;
- здійснювати порівняльний аналіз подій і явищ місцевої історії з подіями та явищами, що відбувалися на території країни в цілому;
- формувати уміння самостійної системно-аналітичної діяльності студентів з різними джерелами інформації;
- розвивати науково-дослідницькі навички студентів;сприяти вихованню патріотичних та державницьких почуттів та якостей студентів, розвитку національної свідомості.

Разом з тим спостерігається певна невідповідність між масштабністю краєзнавства як суспільного явища та рівнем його наукового узагальнення. Механічне змішування різнорідних сфер призводить до того, що сучасне краєзнавство має вигляд досить суперечливого, багатошарового комплексу дисциплін, підходів, принципів та світоглядних орієнтацій. Тому, стосовно поняття краєзнавство, водночас спостерігається невизначеність і своєрідна регламентованість, глобальність і локальність, умоглядність і акцентованість на широкому спектрі практичних питань, верхоглядство і ґрунтовність

розроблень, професійність і відверте аматорство. Таке становище негативно відбивається на розвиткові всіх напрямків краєзнавства в Україні.

Туристичним краєзнавством як напрямом науки займаються не лише професійні історики і географи, а й досить успішно, представники інших галузей науки, які висвітлюють специфічні сфери діяльності суспільства. Із цього розмаїття формується цілісне уявлення про історію міста, регіону в цілому. Крім того, в реаліях сьогодення українське суспільство потребує правдивого висвітлення минулого. В той же час, коли ми говоримо про краєзнавство, зокрема туристичне, то дуже важливо пам'ятати, що йдеться не тільки про історію, адже краєзнавство – це базова річ, яка визначає збалансоване співвідношення загального і місцевого. Впродовж багатьох років XIX і XX ст., у нас цей баланс був порушений, оскільки, краєзнавство в Україні було заангажоване – досліджувалися побудова комунізму, імперська політика, діяльність людей, вшанованих у назвах міст і вулиць, хоча вони будували не нашу ідентичність.

В січні 2023 року набув чинності «Закон про основні засади у сфері утвердження української національної ідентичності» у якому прописано три напрями: військово-патріотичне виховання, національно-патріотичне виховання і громадянська освіта.

Національна система виховання, головною метою якої є формування особистості громадянина, покликана закласти основи демократичного світогляду особистості, виховувати здатність до критичного мислення, уміння відстоювати свої права, інтереси, переконання, виявляти толерантність до поглядів іншої людини, керуватися у вияві соціальної активності демократичними принципами й моральними нормами, визнаними суспільством. У структурі особистості, як активного суб’єкта суспільства, важливе місце відводиться саме краєзнавчій діяльності особистості, сутність якої складає любов до рідного краю, патріотизм, інтерес і творче ставлення до краєзнавчої роботи, потреба у здобутті краєзнавчих знань завдяки вивченню історичного

минулого і шанобливого ставлення до спадщини, народних традицій і звичаїв (3, с.11).

Зумовлений глобалізаційними процесами інформаційної культури перерозподіл функцій традиційних соціумів розширює можливості та поглиблює відповідальність усіх соціальних суб'єктів за майбутній поступ суспільства, що має знайти послідовне відтворення у змісті краєзнавства. Набуває актуальності процес соціокультурного перетворення (соціального становлення, реалізації, вдосконалення) всіх соціальних суб'єктів – творців національної і глобальної культури. Відзначаємо важливість взаємозв'язку адаптаційних й індивідуалізаційних процесів соціокультурного перетворення, що вимагає цілеспрямованої активізації ролі соціальних суб'єктів у свідомому та відповідальному культуротворенні себе і навколишньої дійсності.

Вивчення туристичного краєзнавства важливе для правильної і повної оцінки його сучасного і передбачення майбутнього розвитку, оскільки для учнів найближче соціокультурне оточення є відправним пунктом на шляху до пізнання природних і економічних особливостей своєї держави, світу в цілому. Географічне й історичне краєзнавство на рівні територіальної (просторової) організації певного соціуму «територія – час – людина» сприяє розкриттю найважливіших закономірностей і причинно-наслідкових зв’язків у природному середовищі, створює оптимальні умови впровадження в навчальному процесі елементів наукового пошуку, спрямованого на вивчення природних і соціально-економічних особливостей рідного краю, виявлення економічних проблем своєї місцевості, осмислення результатів пізнання рідного краю, відображення навколишньої дійсності в єдності зв’язків між природними та соціокультурними об’єктами. Літературне й мистецьке краєзнавство має потужний виховний потенціал, оскільки виокремлює категорію ідеалу (взірця) життєтворчості. Вивчення соціокультурного середовища на рівні рідний край – Вітчизна – світ позначене потужним виховним потенціалом, зокрема, звертаємо увагу на персоналії, діяльність яких набуває для формування майбутніх громадян надзвичайної значущості, слугує своєрідним вектором при виборі

подальшого життєвого шляху. Орієнтація виховного ідеалу української народної педагогіки на визнання неповторної вартості кожної окремої людини, на піднесення повноправної індивідуальної особистості зі своїм самопізнанням і повним утвердженням власного „Я” відповідає національній природі української дитини й дає оптимальні результати у її розвитку (3, с.13).

Сучасний науково-освітній процес є поліфункціональним феноменом, що характеризується складністю та різновекторністю. Він безпосередньо пов’язаний із національно-культурним розвитком нації, загальносвітовими тенденціями у галузі інтелектуальної діяльності людства. Щоб навчитися осмислювати загальнолюдські цінності та культурно-історичні надбання інших цивілізацій, насамперед треба всебічно і повно вивчити духовні та матеріальні досягнення національно-культурного соціуму. Тому найважливішим завданням освіти в Україні на сучасному етапі є активне залучення молоді до національної культури на основі рідної мови. Взагалі «духовним стрижнем української освіти завжди була українська культурно-історична традиція, боротьба за відродження і розвиток якої в усі історичні часи визначалася як головний вектор нації», а «народне життя, його мова, історія, культура, народознавство, етнографія, мистецтво, наука в українській педагогічній матриці завжди співіснували у тісній взаємодії з найновішими вимогами і досягненнями світової педагогічної думки» (1, с.9-10).

Краєзнавчий матеріал відіграє важливу роль, пов’язуючи життя і побут будь-якого населеного пункту країни з поняттям Батьківщини. Краєзнавчий принцип вивчення предмета сприяє усвідомленому засвоєнню найскладніших питань, і продуктивним такий підхід буде лише тоді, коли вивчення природи, господарства і економіки України буде розглядатися одночасно з місцевими явищами. Знання свого краю необхідні для безпосередньої участі в його перетворенні, формуванні поваги до національних здобутків народу, бережливого ставлення до рідної природи, планети в цілому (3, с.154).

Список використаних джерел:

1. Андрущенко В. Цивілізаційна вартість освіти. *Вища освіта України*. 2019, № 2. С. 5-9.

2. Кашаба О.Ю. *Феномен* історичного *краєзнавства* в контексті розвитку історичної науки. *Краєзнавство*. 2005. № 1. С. 31 – 34.

3. Кремень В. Вітчизняне краєзнавство: стратегічні орієнтири сучасної освітньої парадигми. *Краєзнавство*. - 2011. - № 3. - С. 10-15.

4. Пустовіт, Г. Компетентнісний підхід у змістових конструктах освіти й виховання особистості в позашкільних навчальних закладах: теоретичні концепти. *Науковий вісник Чернівецького університету. Збірник наукових праць. Серія : Педагогіка і психологія*. 2014. Вип.718. С. 152-163.

Анатолій Сушко,

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри політичних теорій Національного університету «Одеська юридична академія»

Соціокультурні аспекти розвитку українського суспільства.

Становлення України як унікальної локальної цивілізації відбувається під впливом різних факторів, в тому числі і соціокультурних процесів. Поєднання духовних цінностей і національних традицій з кращими здобутками сучасної цивілізації дозволяє визначати наше місце в глобальних процесах і задовольняє потреби більшості громадян і соціуму в цілому.

Метою дослідження є розгляд основних аспектів взаємозв'язку соціокультурного фактору і розвитку України як культурно-історичної цілісності, що вимагає осмислення стратегії нашого подальшого розвитку.

В сучасних умовах антропологічний підхід дозволяє розкривати більш глибоко весь комплекс різноманітних факторів і явищ, що сформували історичний контекст формування вітчизняного соціуму, розуміння наявності в його розвитку інтегруючого і деструктивного потенціалу. Так, сегментованість, неоднорідність регіональної структури зумовили як фрагментарність політичної культури так і відмінності у трактуванні національної ідеї. В рамках

парадигми Е. Гелнера, Б. Андерсона вітчизняні дослідники розглядають процес становлення нації сучасного типу через інститути культури в епоху модерну і в основному зусиллями інтелектуалів і приходять до висновку, що політична нація перетворюється у фундамент соціокультурного зв'язку.

Розвиток українського соціуму проходив частіше в умовах відсутності власної держави, а частини України були в складі досить різних держав, цивілізаційний процес яких був неоднозначний. Подібний чинник більше роз'єднував український народ, але й давав досвід використання ряду факторів для консолідації нашого суспільства.

В рамках соціокультурного аналізу історичний дискурс розглядається у відповідності до культурного контексту, коли історичне явище вивчається через контекстуальність. По суті все більше дослідників відмовляються досліджувати історію посередництвом універсальних теоретичних конструктів тому і закономірно, що є велика недовіра щодо створення загальної теорії соціокультурної еволюції. Так розглядаючи колізії перехідного типу, кризові явища науковці зосереджують увагу на причиннонаслідкових зв'язках історичного процесу. В рамках концепції розколу визначають дві програми відтворення соціокультурного цілого і таким чином через їх зіткнення розкривають розкол носіїв української культури (1, с.399).

Більшість дослідників розуміє, що страхувати соціум від конфліктів і розколів здатна перш за все культура. На цьому фундаменті мають розглядатися і різні аспекти національної безпеки нашої країни зокрема здатністю вчасно реагувати на конфлікти і акти зовнішньої агресії.

Нашому суспільству не завжди вистачало гнучкості політичного мислення для ефективного використання власного потенціалу — традиційних уявлень, способів поведінки, знань з метою здійснення поступової дієвої модернізації. У випадку радикальних змін політична культура, як правило, дезінтегруються, а що найгірше — продовжують дезорієнтацію політичному просторі. Саме здатність знайти баланс між традиційністю та сучасністю

дозволяє динамічно і без потрясінь рухатись до нової системи політичного життя, особливо в умовах необхідності консолідації суспільства.

Розвиток політичної думки дозволив узагальнити практику зміни, що знайшло відображення у Конституції України (2) і вже на цій основі відбуваються зміни способів залучення до політичного життя та інтеграцію політичної культури. В умовах плюралізму думок необхідно більш ґрунтовно розглядати і встановити причинно-наслідкові зв'язки між основними категоріями політичного життя, які необхідні кожному громадянину для дій в реальному просторі вітчизняної політики. Нажаль, знання щодо норм дій у сучасному демократичному суспільстві часто буває чисто гіпотетичним, а механізм перетворення знань в переконання через згоду соціальної групи щодо правильності суджень ускладнюється регіональними та міжконфесійними розбіжностями нашого населення. Порозуміння між політичними лідерами та електоратом призводить як до масові акції протесту, якими багато політичне життя нашої країни в XXI ст., так і дає привід зовнішнім агресорам.

Для системи політичної культури конкуренція партій та їх лідерів — це перш за все, конкуренція системи переконань щодо стратегічного курсу питання соціально-політичного розвитку нашого суспільства. Програми розвитку,які продукують і нові норми соціокультурного буття, конкретизувались певними соціальними силами і знаходили своє втілення в політичному житті. Цінність цих документів у можливості представляли різні політичні сили, в залученні громадянської думки для обговорення законопроектів, що створив умови для циркуляції соціокультурних цінностей у суспільстві.

Таким чином, соціокультурний компонент є домінуючим у становленні України як сучасної цивілізаційної спільноти. Дозволяє найбільш повно розкривати і внутрішні процеси трансформації суспільства, особливо в духовній сфері та є визначальним у процесах євроінтеграції.

Список використаних джерел:

1. Калакура Я. (2015). Українська культура: цивілізаційний вимір. 496с.
2. Конституція України.
URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text

Вікторія Лакіза,
кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри
менеджменту і міжнародного підприємництва
Національного університету «Львівська політехніка»
Ксенія Іванюк ,
здобувачка Національного університету «Львівська політехніка»

Соціальна політика України: проблеми та способи їх вирішення

Політика та культура- це нероздільні поняття, котрі чинять безпосередній вплив на всі сфери нашого життя. Щодня вихователі, вчителі, суспільство, батьки, навіть казки, які читає на ніч матір, закладають цінності, притаманні культурі суспільства, в якому ми ростем. Коли настає час приймати вибір, який буде впливати на майбутнє держави, ми керуємось саме тими наративами, що транслювалися оточенням весь наш свідомий і несвідомий вік.

Від культурного розвитку населення країни залежить його політичний курс, спроможність чи неможливість впровадження певних реформ, реалізації політичних програм та ідей. Рівень соціальної культури населення формує погляди, рамки моралі, переконання, впливає на вибір лідера та сприйняття ідейності його політичних поглядів на майбутнє держави. В свою чергу політика чинить вплив на формування ідентичності суспільства, а також на різноманіття та свободи його поглядів.

Соціальна політика поділяється за моделями на(1):

- консервативну;
- ліберальну;

- соціал-демократичну;
- скандинавську;
- англосаксонську;
- інституціональну;
- рудиментарну.

В табл.1 наведено різновиди моделей соціальної політики, їх сутність та приклади країн, де вони застосовуються на момент сьогодення чи застосовувались у минулому (1).

Таблиця 1

Різновиди моделей соціальної політики

№ з/п	Моделі	Сутність	Країни використання
1.	Консервативна	Спрямована на підтримку встановлених ідеологічних цінностей, морально-правових основ, традицій тощо	Німеччина, Франція, Австрія, Бельгія, Нідерланди тощо.
2.	Ліберальна	Спрямована на захист та підтримку необмеженої свободи для підприємств, торгівлі, індивідів у різних сферах життя, плюралістичної демократії.	Великобританія, Австралія, США, Нова Зеландія.
3.	Соціал-демократична	Спрямована на солідарність, соціальну рівність, свободу та справедливість.	Радянський союз (до спаплюження моделі ідеологіями лідерів)
4.	Скандинавська	Спрямована на соціальний захист громадян державою.	Швеція, Норвегія, Данія, Фінляндія.
5.	Англосаксонська	Спрямована на захист будь яких верств населення від скорочення доходів в наслідок хвороби, старості чи інших причин.	США, Англія, Австралія (використовується залишково)
6.	Інституціональна	Спрямована на налагодження інституційних структур за для втілення соціальних послуг.	Австралія, Німеччина
7.	Рудиментарна	Спрямована на надання державою базового рівня соціального захисту, за для задоволення первинних потреб громадян.	Іспанія, Португалія, Греція, Італія.

Основними напрямками соціальної політики є (2):

- політика зайнятості;
- політика в сфері доходів населення;
- політика соціального захисту;
- демографічна політика;

- молодіжна політика;
- житлова політика;
- політика розвитку соціальної сфери сіл;
- гуманітарна політика.

До основних принципів соціальної політики належать(2):

- соціальна солідарність ;
- соціальна справедливість;
- соціальне партнерство;
- індивідуальна соціальна відповідальність.

Серед завдань соціальної політики виділяють (2):

- гарантування конституційних прав громадян;
- направленість державної політики на забезпечення соціальних гарантій сім'ям;
- забезпечення зайнятості населення;
- вплив на демографічні показники, збільшення народжуваності та зменшення смертності ;
- розвиток громадської інфраструктури.

Актуальні проблеми соціальної політики України проявляються у наступному:

- низький рівень соціальної захищеності громадян;
- досить високий рівень безробіття ;
- низький рівень життя для окремих верств населення;
- низькі пенсії та соціальні виплати ;
- проблеми в сфері охорони здоров'я;
- недостатня ефективність соціальних заходів передбачених державою;
- проблеми в сфері освіти, науки та медицини;
- проблеми із забезпеченням належних умов для розвитку дітей;
- після закінчення війни, при умові неповернення більшої кількості громадян та подальшій тенденції до виїзду за кордон, повстане проблема із низькім рівнем народжуваності;
- нерівномірний розподіл соціальних виплат;

- низькі заробітні плати;
- недостатній рівень підтримки потребуючих груп населення;
- складності у боротьбі з бідністю;
- високий рівень корупції;
- низький рівень довіри громадян до правоохоронних органів та органів влади.

Способи вирішення нагальних проблем в сфері соціальної політики України:

- стимулювання повернення громадян, що вимушено мігрували;
- реформування сфери соціального захисту;
- реформування сфери освіти, медицини та наук;
- підвищення соціальних виплат та заробітних плат;
- розробка та впровадження програм зайнятості;
- модернізація антикорупційних засобів;
- підвищення ефективності заходів у боротьбі з бідністю;
- перерозподіл використання ресурсів соціального фінансування;
- збільшення бюджету соціальних програм на державному рівні;
- сприяння розвитку кількості робочих місць та заохочення зайнятості;
- підвищення рівня кваліфікації працівників у всіх державних сферах;
- стимулювання розвитку економіки;
- підвищення соціальної інтеграції та залучення громадської ініціативності;
- підвищення рівня народжуваності за рахунок підвищення виплат та надання більшої кількості пільг сім’ям з дітьми;
- вдосконалення системи аналізу витрат на соціальні виплати;
- реформа податкової системи;
- надання громадянам більшого рівня прозорості рішень та заходів державних органів та влади;
- дебюрократизація усіх сфер дотичних до соціальної політики;
- посилення заходів покарання для держ.службовців, порушуючих закон (хабарництво, перевищення зобов’язань, незаконне утримання людини проти її волі, побиття, фальсифікація доказів ітд)

Україна має успішний досвід застосування соціальної політики, проте є можливість втілити наступні кроки для вдосконалення цієї політичної сфери(3):

- скерування соціальної політики більшою мірою на соціальний захист, освіту, охорону здоров'я;
- забезпечення цифровізації соціальних служб з метою спрощення процесу одержання потребуючими соціальної допомоги;
- надання державної підтримки легкій промисловості.

Список використаних джерел

1. Моделі соціальної політики. lib.chmnu.edu.ua. URL: https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/posibnuku/315/6.pdf (дата зведення: 21.11.2023)
2. Соціальна політика. pharmencyclopedia.com.ua. URL:https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/7581/socialna-politika (дата зведення: 21.11.2023)
3. С.М. Бондаренко.Соціальна політика держави як основа забезпечення соціального розвитку. dy.nayka. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2021/42.pdf (дата зведення: 21.11.2023)

Олексій Марко ,
аспірант відділу міжгалузевих і порівняльних правових досліджень
Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України
Науковий керівник- *д. політ. н., проф.* ***Кресіна І.О.***

Шляхи підвищення медіаграмотності громадян

Масштаби дезінформації та широта її впливу – від інформаційної війни в рамках спершу гібридної війни, а згодом і повномасштабного вторгнення Росії в Україну, до виборчих компаній викликають дедалі більше занепокоєння як з боку органів публічної влади, так і широкої громадськості.

У політичній сфері поляризація політичних поглядів посилює тенденцію до використання брехні як частини політичного дійства, а неправдива

інформація моментально поширюється не лише користувачами, які менше переймаються якістю тверджень, ніж їхньою функцією в поточній політичній та ідеологічній боротьбі, а й різноманітними так званими «ботофермами», які у найближчій перспективі можуть замінити генеративні моделі штучного інтелекту. Нині суспільства, які дедалі більше зазнають впливу швидкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, все більше потребують підвищення медіаграмотності і так званої «епістемічної освіти», яка може сприяти залученню до раціонального і критичного мислення (4).

Потенціал медіаграмотності як засобу реагування на дезінформацію був проаналізований Р. Гоббсом (5), який здійснив прикладне дослідження щодо навчання реагування на теорії змови. Згодом з'явилося дослідження міжнародної сфери медіаграмотності, щоб оцінити її здатність протистояти фейковим новинам (3). Ці напрацювання набули особливої актуальності для аналізу до теорій змови, а останні дослідження вивчають важливість медіаграмотності в умовах криз, зокрема під час пандемії.

Розв'язання проблеми дезінформації передбачає дії з боку аудиторій, платформ і організацій усіх видів, але повільні темпи регуляторних і освітніх змін та різноманітні підходи – від регулювання до співрегулювання і саморегулювання – означають, що ефективність багатьох нинішніх спроб протидіяти шквалу дезінформації досить низька. Зокрема, зусилля, спрямовані на навчання аудиторії та зміну способів її взаємодії з інформацією, розпорошені між освітніми контекстами, ініціативами на конкретних платформах, ініціативами, пов'язаними з медіа, та службами фактчекінгу. Як наслідок, їхній вплив на знання, ставлення та поведінку аудиторії щодо дезінформації залишається не зрозумілим.

Дослідження програм з медіаграмотності та пов'язаних з ними навчальних планів показують, що вони є важливими інструментами для навчання аудиторії тому, як поводитися з дезінформацією. Нещодавнє дослідження Європейської комісії показує, що країни ЄС починають розв'язувати ці питання (7), а ініціативи з медіаграмотності, спрямовані на

боротьбу з дезінформацією, вже реалізуються у Великій Британії, Бельгії, Німеччині, Фінляндії та Франції. Деякі журналістські організації також беруть участь у роботі зі школами через програми навчання медіа- та новинної грамотності: в ЄС багато професійних журналістських асоціацій визнають свою потенційну роль у боротьбі з дезінформацією, навчаючи людей про те, як працюють ЗМІ, та поширюючи цінності доброчесної журналістики, хоча вони не завжди активно виконують цю роль.

Цифрова грамотність знаходиться на передньому краї заходів з медіаграмотності, оскільки дезінформація є найбільш поширеною і має найбільший потенційний вплив через онлайн-медіа. Крім того, мультимодальні методи, що використовуються в новинних онлайн-медіа, означають, що змістом можна маніпулювати за допомогою візуальних образів, а не тексту, тож цифрова грамотність має включати вміння «зчитувати» складні форми комунікації та їхні «системи символів», як окремо від тексту, так і в поєднанні з ним (8, p. 119).

Попри ці труднощі, багато авторів стверджують, що медіаграмотність необхідна для боротьби з дезінформацією. Так В. Рубін (9) пропонує концептуальну модель боротьби з епідемією фейкових новин, в якій заходи спрямовані на три причинно-наслідкові фактори фейкових новин: збудник (фальсифікації, клікбейти та інші форми фейкових новин); реципієнт (аудиторія та її обмеження при взаємодії з інформацією); та середовище. Автоматизація може боротися зі збудником і регулювати навколишнє середовище, але для зменшення впливу чинників, які роблять аудиторію вразливою до віри і поширення фейкових новин, необхідна освіта. Аналогічним чином Дж. Айзенбах пропонує модель боротьби з інфодемією, зумовленою коронавірусом, де грамотність в галузі електронної охорони здоров’я та наукова грамотність є важливими для посилення спроможності аудиторії точно відбирати та оцінювати інформацію про здоров’я (2).

Інші методи боротьби з дезінформацією включають регулювання та автоматизовані процеси виявлення і видалення дезінформації. Як і

медіаграмотність, ці заходи також стикаються з проблемами на практиці. Регулювання, наприклад, має забезпечити баланс між обмеженням поширення дезінформації та збереженням свободи слова. Саморегулювання та самоцензура стикається з цією ж проблемою, а також ставить питання про те, хто має право визначати істинність тих чи інших тверджень. Автоматизовані фільтри, методи блокування та розвінчання несуть у собі ризик хибних спрацьовувань, зворотних ефектів та увічнення людських упереджень. У цьому контексті, як зазначає К. Кертисова «підвищення медіа- та цифрової грамотності може бути одним із найефективніших і найпотужніших інструментів для відновлення здорового ставлення до інформації та підвищення стійкості наших демократій до дезінформації в Інтернеті» (6, p. 20).

Дослідження практик медіаграмотності описують низку підходів до медіаграмотності, які включають різноманітні умови, суб'єктів, формати та обґрунтування. Можна виділи сім основних підходів до підвищення медіаграмотності громадян.

1. Критичне мислення: включає конкретні методи, такі як розробка аргументів на основі фактів та ставити під сумнів інформацію в Інтернеті, а також більш комплексні здібності, такі як усвідомлення, рефлексія чи критичне застосування інформації.

2. Перевірка достовірності: перевірка надійності та достовірності ресурсів і перевірка точності інформації в інтернеті. Приклади включають виявлення оманливої інформації в ЗМІ, здатність оцінювати достовірність наукових досліджень, використання методів розвінчання теорії змови/чуток або застосування інструментів перевірки інформації.

3. Розвиток медіакомпетентності: розвиток компетентності щодо медіаекології, різних медіаформатів та інформаційної навігації. Один із напрямів цієї роботи зосереджений на новинній грамотності, включаючи переоцінку правдоподібності інформації та знань або оцінку упередженості.

4. Інтеграція медіа- та цифрової грамотності: усвідомлення цифрової екології як невід'ємної складової розуміння екосистеми медіа. Методи

зосереджені на усвідомленні алгоритмізованої автоматизації виробництва та споживання медіа, можливостях навігації в цифровому просторі або втручаннях, що підвищують компетентність міркування та стійкість до маніпуляцій.

5. Крос-контекстна грамотність: передача навичок, що формуються на межі академічного та ненаукового середовища. Методики вказують на взаємозв'язок між дослідницькими/академічними та науковими компетентностями (або «науковою грамотністю») і медіаграмотністю щодо пошуку, оцінювання та розпізнавання релевантної та достовірної наукової інформації.

6. Системний підхід до медіаграмотності: пов'язує медіаграмотність із соціальними та історичними процесами в суспільстві та/або владними відносинами, що стоять за медіаекономікою.

7. Розширення можливостей: рух медіаграмотності «від захисту чи щеплення до розширення можливостей» (1), що наголошує на вирішальній ролі медіаграмотності для громадянської участі, громадянства та добробуту. Деякі методики стосуються етичного та відповідального обміну інформацією для адвокації та можливостей участі.

Список використаних джерел

1. Bulger M., Davison, P. (2018). The promises, challenges and futures of media literacy. *Journal of Media Literacy Education.* 2018. Vol. 10. №1. P. 1-21.

2. Eysenbach G. How to fight an infodemic: The four pillars of infodemic management. *Journal of Medical Internet Research.* 2020. Vol. 22. №6.

3. Fowler-Watt, K., & McDougall, J. (2019). Media literacy versus fake news: Fact checking and verification in the era of fake news and post-truth. Journalism Education. 2019. Vol. 8. №1. P. 60–69.

4. Guoping Z. STEM education in the age of "fake news". *A John Stuart Mill perspective. Philosophy of Education Yearbook.* 2019. P. 393-406.

5. Hobbs R. Teach the conspiracies. *Knowledge Quest.* 2017. Vol. 46. №1. P. 16–24.

6. Kertysova K. Artificial intelligence and disinformation: How AI changes the way disinformation is produced disseminated, and can be countered. *Security and Human Rights.* 2018. Vol. 29. №1. P. 55-81.

7. McDougall J., Zezulkova M., van Driel B., Sternadel D. *Teaching media literacy in Europe: Evidence of effective school practices in primary and secondary education*. NESET II report. Publications Office of the European Union 2018.

8. Mehta R., Guzmán L. D. Fake or visual trickery? Understanding the quantitative visual rhetoric in the news. *Journal of Media Literacy Education*. 2018. Vol. 10. №2. P. 104-122.

9. Rubin V. L. Disinformation and misinformation triangle: A conceptual model for "fake news" epidemic, causal factors and interventions. *Journal of Documentation*. 2019. Vol. 75. №5. P. 1013-1034.

Mykola Polovyi,

Doctor of science, professor,

associate professor at the Institute of European Studies and International relanions in Comenius University

Some outlines of post-war landscape in the post-Soviet region

My presentation is devoted to assessment of several scenarios of regional international relations after the end of the hot phase of the Russian-Ukrainian war.

Regardless of the borderline on which the truce will be concluded, the threat of new conflicts will remain in the post-war region. Moreover, the greatest danger is presented by conflicts with the use of nuclear weapons, which the Russian Federation possesses.

I look positively at the perspectives of what country going to be a winner in the war. I suppose it will be Ukraine, sooner or later. But the main issue of this presentation is the post-war arrangement of post-Soviet Region.

The general background of post-war scenarios includes an economically weakened both Ukraine and the Russian Federation. Moreover, it is obvious that Ukraine will enjoy the economic and humanitarian support of the West.

However, the Russian Federation will still have more human resources and more opportunities for totalitarian mobilization.

Among the most realistic scenarios of the post-war landscape, I would like to highlight the following:

The first scenario assumed preservation of the unified Russian Federation, which inevitably entails the preservation of the Weimar syndrome in Russia.

Given the impossibility of defeating Ukraine with conventional weapons, the Weimar syndrome will lead to an increasing interest to decisions of the use of Russian nuclear weapons.

I insist that if its use, for example, against the peaceful cities of Ukraine, turns out to be successful for the Russian Federation and the Ukrainian authorities capitulate, this will untie the hands of the Russian Federation to involve in its orbit or direct subjugation of all the republics of the former USSR. It will be inevitable, because, firstly, no one country of post-soviet space has nuclear arms, secondly, Russia will not renounce its claims for widening to borders of Soviet Union, and, thirdly, because no one country beyond this space, would be interested in widening a nuclear war.

Draft of the second scenario based on the hypothesis of the emergence of centrifugal tendencies in the Russian Federation and their implementation in the form of the declaration of independence of at least several regions. Such events would mean a sharp decrease in the foreign policy conflict activity of the Russian Federation due to the need to fight disintegration.

We understand, what scenario is more appropriate for Ukraine and post-soviet countries and what – for the Russian Federation. But almost all post-soviet countries and at first Ukraine, still haven’t nuclear arms, have different political regimes with complicative attitude to democracy, and to Russia. And all those countries still depend, more or less, from the attitude of key World players. I will not dwell on strengths and weaknesses of key world players, I'd like to assess only one issue: theirs attitude to results of two abovementioned scenarios.

For this time, we have situation of the some kind of “imperial approach” to the problem of future Russia – the waste majority of western key decision makers are used to treat Russian Empire/USSR/Russian Federation as a long-aged stable imperial state. And dissolution of the Empire couldn't be imagined by them. The more so if this dissolution will be the result of the war against weak and small Ukraine.

The second, and maybe the most important reason for treating Russia as the single state in future – concerns about its nuclear weapons. The last thirty years were filled with attempts to strengthen control over nuclear weapons. As is known, the main way of this strengthening is concentration of all such weapons in hands of small number of international players. We remember successful international operations for transferring nuclear weapons from Belarus, Kazakhstan and Ukraine (former parts of the USSR) to the Russian Federation in 1990-th. The main aim of those transfers was to effectively restrict possibilities of dissemination of nuclear arms or even nuclear materials among terrorists. And therefore, the main nightmare for adepts of such approach is possible separation of several part of Russia in separate new states with their own inherited from Russia nuclear arms. Hardly any of those new states will use these arms, but it is quite possible they would be interested to sell it anybody of simply lost control over it and therefore not state but some guard will sell those arms to any interested - may be terrorist also.

Those beliefs are strict enough and partially explicate so weak support of Ukraine – because nobody at the west wants fast defeat of Russia for the sake of its integrity. But the main problem is that for now the contemporary Russian Federation become a nuclear empowered terrorist itself. And the clearer would be understanding of this transformation, the more will be support of idea of dealing with several smaller weak states on the place of Russia than with single consolidated and strengthened state-nuclear terrorist. I suppose that only after such transformation of perception among the majority of key world players an efforts of small nations settled in Russia, for their independence would be realized. And for our post-soviet states this is the single possibility to break away Empire's chains after the war.

Юлія Шмаленко,
кандидат політичних наук, доцент
доцент кафедри соціології
Національного університету «Одеська юридична академія»
Давид Булатов,
здобувач факультету психології,політології та соціології
Національного університету «Одеська юридична академія»

Швейцарська модель допомоги українцям під час війни

Повномасштабне вторгнення росії в Україну у лютому 2022 року спричинило одну з найбільших гуманітарних катастроф у Європі з часів Другої світової війни, змусивши мільйони українців полишити домівки та шукати притулку за кордоном (4, с.231). У контексті сучасних конфліктів та геополітичних турбуленцій важливо розглянути позитивний досвід Швейцарії, яка стала однією з ключових країн у наданні допомоги українським біженцям. Швейцарія демонструє приклад визначеної гуманної політики стосовно українського народу під час війни, що виходить за межі гуманітарної підтримки та включає конкретні заходи для покращення життя постраждалих. Це свідчить про готовність Швейцарії ефективно реагувати на міжнародні гуманітарні кризи.

Соціологічні дослідження показують, що громадська думка Швейцарії масово підтримує Україну в протистоянні російській агресії. Згідно з опитуванням травня 2022 року, 85% швейцарців висловили підтримку українцям (5). Багато громадян долучилися до волонтерської діяльності на підтримку українців. Загалом суспільство Швейцарії демонструє емпатію та розуміння щодо українських біженців, а також прихильно ставиться до надання гуманітарної допомоги Україні.

Швейцарія відзначається не лише наданням гуманітарної допомоги, але й активною участю у дипломатичних ініціативах для досягнення миру.

Наприклад, швейцарські банки заблокували рахунки російських олігархів (3, с.151), щоб надати ці гроші на відбудову українських міст після закінчення війни, що дозволить допомогти не лише на рівні забезпечення основних потреб, але й створює умови для відновлення економічного та соціального благополуччя. Окрім підтримки біженців, Швейцарія є одним з лідерів у наданні міжнародної гуманітарної допомоги Україні у військовому конфлікті з росією. Швейцарія надає фінансову допомогу Україні, підтримує проєкти на території України та для біженців за кордоном як безпосередньо, так і через міжнародні фонди. З початку повномасштабного вторгнення офіційний Берн виділив понад 100 млн швейцарських франків гуманітарної допомоги та 10 млн євро а фінансування українського бюджету (3, с.39). Уряд Швейцарії в межах довгострокової фінансової підтримки Україні планує до 2028 року виділити мінімум 1,5 мільярда швейцарських франків (1,7 мільярда доларів).

Швейцарія вживає значних заходів підтримки українських біженців, які шукають притулку у Швейцарії. Було прийнято спеціальний закон, який спрощує процедуру набуття статусу та надання тимчасового захисту. Станом на листопад 2023 року 95 тисяч біженців з України подали заяву на отримання притулку в Швейцарії, з них 66,5 тис. зареєструвалися в країні, отримали статус захисту та мають доступ до медичних, освітніх та соціальних послуг (8). Органи влади спільно з громадськими організаціями координують гуманітарну допомогу та заходи з інтеграції біженців. Швейцарія забезпечує вагому підтримку українцям на державному рівні. Швейцарська модель гуманітарної допомоги українцям відзначається комплексним підходом, що включає забезпечення продуктами, проїзними на громадський транспорт, надання житла, фінансова допомога та навчання. Українцям надають безкоштовний вхід до певних культурних заходів. Така багатогранна допомога дозволяє уникнути лише символічної допомоги та забезпечити сталий вплив на життя українців під час війни.

Важливою складовою швейцарської допомоги є сприяння інтеграції українців, що передбачає надання курсів для вивчення однієї з трьох державних

мов Швейцарії залежно від кантону – французької, німецької чи італійської. Це дозволяє налагодити тісніші стосунки та сприяє збереженню культурної ідентичності українців в умовах війни. Швейцарія виявляє інтерес до розвитку освіти в постраждалих регіонах, забезпечуючи можливості для навчання та професійного зростання. Зокрема, надаються стипендії та гранти для здобуття освіти і підвищення кваліфікації в швейцарських закладах освіти (2). Такі можливості допомагають українцям не лише пережити кризу, а й отримати навички та знання для подальшого відновлення економіки та розбудови майбутнього. Це свідчить, що Швейцарія зацікавлена в довгостроковому процвітанні України.

Але є нюанс, не всі українці, що перебувають у Швейцарії, бажають інтегруватися та навчатися. Це частково пояснює, чому влада Швейцарії вже розробляє план дій щодо повернення біженців в Україну після завершення війни. За оцінками Державного секретаріату з міграції Швейцарії (1), приблизно 80% українців зможуть добровільно повернутися додому. Ця група складається переважно з жінок та дітей, чиї чоловіки/батьки лишилися в Україні. Більшість вже мають біометричні закордонні паспорти, отже, не потребують додаткових віз чи документів для подорожей. Інших 20% українських біженців, які мають статус «S» - тимчасовий захист, ймовірно, можуть залишитись у Швейцарії навіть після закінчення терміну дії цього статусу та терміну, відведеного на виїзд. Очікується, що ця кількість може змінюватися в залежності від тривалості війни та масштабів руйнувань, завданих російською агресією в Україні. Чим довше особа перебуває в Швейцарії, тим менше ймовірність того, що вона вирішить повернутися в Україну за власним бажанням.

Влада Швейцарії усвідомлює, що після п’яти років безперервного перебування в країні, біженці мають право отримати посвідку на проживання категорії «B», що діє протягом року та підлягає щорічному оновленню (7). Отже, швейцарська влада розуміє, що важливо вжити всіх можливих заходів

для ефективного сприяння добровільному поверненню українців на батьківщину після війни.

Швейцарія вважає, що термін для добровільного виїзду біженців повинен становити від 6 до 9 місяців. Цей період має бути достатнім, аби спланувати логістику повернення, але недостатньо довгим, щоб люди відкладали виїзд на майбутнє. Випадки найбільш вразливих осіб чи тих, хто перебуває у складних життєвих обставинах, розглядатимуться індивідуально. Загалом процедура відповідатиме тій, що вже застосовується у Швейцарії для повернення шукачів притулку. За планом Швейцарії, добровільне повернення біженців має здійснюватися самостійно наземним транспортом, а примусова депортація повітрям лише як крайній захід. Також розглядається можливість надання фінансової допомоги у розмірі 1000-4000 швейцарських франків на особу (6).

Швейцарське суспільство та влада цілком підтримують українців, які постраждали внаслідок війни, виступають проти російської агресії в Україні. Швейцарія продемонструвала не лише високу гуманітарну відповідальність у наданні гуманітарної, фінансової та політичної підтримки, але й практично доводить, що ефективні заходи здатні поліпшити умови життя українського народу під час війни.

Список використаних джерел:

1. Інформація Федерального департаменту юстиції та поліції Швейцарії про допомогу українським біженцям URL: https://www.sem.admin.ch/sem/en/home/asyl/ukraine.html
2. Повідомлення Швейцарської конфедерації про гуманітарну допомогу Україні URL: https://www.eda.admin.ch/countries/ukraine/en/home/switzerland-and/humanitarian-aid.html
3. Стратегічні партнери України (реалії та пріоритети в умовах війни). *Національна безпека і оборона*. №3-4 (193-194). 2023. URL: https://razumkov.org.ua/images/2023/10/11/NSD193-194_2023_ukr_all.pdf
4. Українське суспільство в умовах війни. 2022: Колективна монографія / С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред. член.-кор. НАН України, д. філос. н. Є. Головахи, д. соц. н. С. Макеєва. Київ: Інститут соціології НАН України, 2022. 410 с. URL: https://i-soc.com.ua/assets/files/monitoring/maket-vijna...2022dlya-tipografiivse.pdf

5. GfS Opinion Survey on the War in Ukraine, May 2022 (Дослідження GfS Opinion щодо війни в Україні, травень 2022) URL: https://www.gfsbern.ch/en/umfragen/ukraine
6. Government releases more details of Ukraine refugee departure plans. SWI swissinfo.ch. URL: https://www.swissinfo.ch/eng/politics/government-releases-more-details-of-ukraine-refugee-departure-plans/48860764
7. State Secretariat for Migration. Residence permits for non-EU/EFTA nationals. URL: https://www.sem.admin.ch/sem/en/home/themen/aufenthalt/nicht_eu_efta.html
8. The Operational Data Portal (ODP) UNHCR's. Ukraine Refugee Situation. 2023. URL: https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine

Роман Євценко,
аспірант кафедри політичних наук і права
Південноукраїнського національного педагогічного університету
імені К.Д. Ушинського
Науковий керівник – *д. політ. н., проф.* ***С. М. Наумкіна***

Регулювання лобізму в країнах Східної Європи: кейси Польщі, Литви, Латвії

Східноєвропейські країни стикаються з викликами у сфері законодавчого регулювання лобізму в процесі впровадження стандартів ЄС і проявлення латентної лобістської діяльності представників різних як внутрішніх, так і зовнішніх груп інтересів. Різноманітність підходів до регулювання лобізму в цих країнах відображає пошук балансу між забезпеченням прозорості політичних рішень та необхідністю залучення експертних знань та інтересів приватного сектора в законодавчий процес. Особливо важливим це стає на тлі глобалізації та інтеграції в ЄС, що вимагає гармонізації правил лобіювання.

Досвід регулювання лобістської діяльності та традиційні практики лобізму в країнах Європи були досліджені в працях таких авторів як С. Мазі та Дж. Річардсон, Д. Наурін, Р. Айзінг, Д. Коен та А. Кацайтіс, П. Боуен, І. Де Брюйкер, А. Дюр, П. Бернхаген та Д. Маршалл, К. Кромбез. Серед досліджень

бракує тих, які б здійснювали порівняльний аналіз процесів регулювання лобіювання в регіонах Європи, зокрема в регіоні Східної Європи, що має історичні та інституційні особливості розвитку.

Регулювання лобізму в Республіці Польща зазнало кілька етапів реформ протягом останніх десятиліть після вступу країни до ЄС у 2004 році. Держав запровадила обов'язковий реєстр лобістів у 2005 р., коли після кількох резонансних корупційних справ Сейм прийняв *Закон «Про законодавчий та нормативно-правовий лобізм»,* який набув чинності в 2006 р., але в 2011 та 2015 рр. в закон вносилися зміни (13). Сам закон, яким передбачено створення *Реєстру* для обов'язкової реєстрації лобістів, застосовується лише до *професійних лобістів*, які працюють за контрактом (на платній основі від імені третіх осіб). Отже, норми Закону не поширюються на НУО. Зареєстровані лобісти отримують спеціальні перепустки для доступу до приміщень Сейму. Лобісти повинні декларувати, яке законодавство вони лобіюють. Вони не можуть відвідувати засідання підкомітетів без запрошення. Однак, будь-хто, хто цікавиться роботою підкомітету, може, отримавши запрошення від голови, вільно брати участь у всіх засіданнях. Реєстр є публічним, доступним через Бюлетень публічної інформації Міністра внутрішніх справ і адміністрації (MSWiA), який щорічно оновлюється (10). Оприлюднені записи включають інформацію про лобістів, їхніх роботодавців, питання, які вони лобіюють. Також, діють правила щодо «періоду охолодження» для екс-високопосадовців займатися лобістською діяльністю. Державні службовці зобов'язані вести облік лобістських контактів, який щорічно публікується. У перший рік функціонування системи в 2006 р. зареєструвалося 75 суб'єктів, в 2023 р. – 558. Суб'єкти, які здійснюють професійну лобістську діяльність без реєстрації підлягають штрафу в розмірі від 3 тис. до 50 тис. злотих (700-12 тис. євро). Скарги на лобіювання з боку незареєстрованих суб'єктів подаються посадовими особами міністерств. В Польщі не існує національного Кодексу етичної поведінки лобістів, але в якості стандарту діє Кодекс Асоціації професійних лобістів Польщі (11; 9). В країні тривають дискусії щодо

необхідності внесення змін до закону, посилення контролю за лобістською діяльністю, оскільки визначення лобіювання як «діяльності, що здійснюється… з метою здійснення впливу на державну установу *під час законотворчого процесу»* не охоплює процес бюджетного розподілу, діяльність високопосадовців у виконавчій системі влади. Також, проблемою є те, що галузеві експерти, представники торгово-промислових палат або неурядових організацій не зобов'язані реєструвати свою діяльність, навіть якщо їхньою основною діяльністю є вплив на законотворчий процес (у базі даних проекту «Track the Lobby» – «Jawny Lobbing» на 2023 р. інформація про 4045 професійних та 289 непрофесійних лобістів) (3). До числа ТОР-5 лобістів (за кількістю відвідувань засідань парламентських комітетів) у Сеймі віднесені: 1) Асоціація польських міст; 2) Об'єднання польських повітів; 3) Конфедерація Левіафан; 4) Національна рада сільськогосподарських палат; 5) НСЗЗ ФОП «Солідарність» (3).

В Литві перший спеціальний *Закон «Про лобістську діяльність*» (LVĮ) набув чинності 2001 р., але змінювався у 2018 та 2021 рр. (7). Останні зміни до Закону демонструють тенденцію до посилення жорсткості режиму регулювання лобізму. Законом, в редакції 2021 р. визначено, що *лобіст* – це «*фізична особа, юридична особа чи інша організація або підрозділ, які здійснюють лобістську діяльність*», яку закон тлумачить як «*дії фізичної особи, юридичної особи чи іншої організації або їхнього підрозділу, спрямовані впливати на осіб* (перелічені: Президент, члени Сейму, уряду, працівники міністерств, керівники політичних партій, мери, члени муніципальних рад, керівники адміністрацій муніципальних утворень та їх заступники, державні службовці)*, з метою ухвалення або неприйняття правових актів в інтересах замовника лобістської діяльності або бенефіціара лобістської діяльності*». Попередня версія закону визначала лобістську діяльність вузько, включаючи лише фізичних осіб які здійснюють лобістську діяльність як послугу третім особам, виключаючи штатних лобістів та неприбуткові організації (12). Нова редакція 2021 р. розширює сферу застосування закону про лобістську діяльність, розширює

коло лобістів. Проте, змінена версія виключає «діяльність неурядових організацій, що мають *суспільно корисне значення*» зі сфери дії законодавства, а з визначення лобізму вилучає формулювання: «дії… з метою впливу на зміни або скасування…адміністративних рішень». Нова редакція не розширила заходи контроль над лобізмом в сфері перерозподілу бюджету, про що точилися дискусії напередодні внесення змін 2021 р.

В законі визначається перелік осіб, які не мають права бути лобістами, встановлюється обов'язки вищих посадових осіб, на яких спрямовується лобіювання (наприклад, «не перешкоджати діяльності лобістів», «не приймати подарунки або іншу винагороду від лобістів», тощо). Включення зобов'язання посадових осіб декларувати лобістську діяльність, передбачено змінами до закону в 2021 р. з метою забезпечення механізму перехресного розкриття інформації для сприяння підвищенню прозорості лобізму.

Литовське законодавство передбачає обов'язковий тип реєстрації лобістів (як фізичних осіб, так і юридичних). За ст. 8 «особа, яка бажає бути включеною до списку лобістів, подає заяву про включення до списку лобістів, в якій вказує дані про себе і про сфери правового регулювання, у якій(их) особа прагне впливати на законодавство. Крім того, за законом, Вища комісія зі службової етики має право вимагати додаткові документи (14). За рішенням Комісії лобістська діяльність призупиняється у разі, якщо лобіст не подав декларацію про прозорість законотворчих процесів у зазначений строк; лобістська діяльність провадиться учасником, членом органу управління або працівником юридичної особи, який не має права бути лобістом. Вища комісія службової етики, встановивши, що юридична особа займається незаконною лобістською діяльністю, застосовує штрафи від 1000 до 4500 євро.

Лобіюванням не вважається діяльність видавців та працівників ЗМІ або журналістів, пов'язана зі збиранням, підготовкою, поширенням інформації; діяльність державних політиків, державних посадових осіб або службовців з метою ініціювання, підготовки, розгляду, прийняття та роз'яснення проектів законів та інших нормативно-правових актів, коли така діяльність здійснюється

відповідно до їхніх службових повноважень, наданих їм нормативно-правовими актами; пропозиції та оцінки, отримані в результаті консультацій з громадськістю; думка, висловлена фізичною особою щодо законодавства. В 2007 р. в Литві було зареєстровано 13 лобістів (12), в 2019 р. – 102 лобістів, в 2023 р. – список лобістів Республіки містив інформацію про 302 найменування (8).

В Латвії невдалі спроби врегулювати лобіювання здійснювалися з 2008 р. (6; 1). Лише в 2022 р. Сеймом Латвії було прийнято «*Закон про прозорість представництва інтересів»*, який набрав чинності з 1 січня 2023 р. (2). За Законом система представлення та декларування інтересів, яку вестиме Реєстр підприємств, почне діяти з 1 вересня 2025 р., але з 2024 р. уряд повинен буде один раз на рік направляти до Сейму звіти про досягнення мети, яка проголошується в законі: «сприяння відкритості процесу представлення інтересів, суспільній довірі до представників інтересів, які беруть участь в ініціюванні, розробці, прийнятті або застосуванні публічних рішень, а також до публічної влади, а також сприяння справедливості та рівним можливостям для всіх зацікавлених осіб займатися представництвом інтересів »(6).

Закон Латвії визначає *представництвом інтересів* «будь-яку пряму чи опосередковану комунікацію *приватної особи*, у власних інтересах або в інтересах інших приватних осіб, з представником органу публічної влади з метою впливу на ініціювання, розробку, прийняття або застосування публічного рішення» (2). *Представником інтересу* визначається *лише фізична особа,* яка представляє інтерес за винагороду чи ні, незалежно від правового статусу чи реєстрації. *Представники інтересів*, які здійснюють *систематичне представництво інтересів* (не менш як тричі протягом 12 місяців), *зобов'язані* зареєструватися в реєстрі. В законі деталізовано процедури внесення даних до реєстру, в тому числі розкривати представнику органу публічної влади приватну особу, в інтересах якої здійснюється представництво інтересів; повідомляти про систематичність представництва інтересів; не спонукати представника державної влади до порушення обов'язкових для нього правових

норм; тощо. Також, встановлено обмеження діяльності органів держуправління, наприклад, надавати переваги одному з представників інтересів. Передбачено, що представник органу публічної влади під час подання проекту публічного рішення або пропозиції вказує на контакти з представниками інтересів, які мали місце під час ініціювання або розроблення проекту публічного рішення. Встановлено також заборону для представника публічної влади протягом строку його повноважень бути представником інтересів у справах, у яких він сам бере участь як представник публічної влади. Це обмеження діє також протягом 2 років після закінчення строку його повноважень.

Закон Латвії передбачає порогові показники для реєстрації лобістів (щодо часу – «систематичність діяльності» та кількості контактів – «не менше трьох»), але не фіксує порогові показники отриманих гонорарів і не містить інформації про санкції. Очікується, що уряд включить до звіту за 2025 рік деталі забезпечення відповідальності за невиконання норм закону (6)

Поки що лобістська індустрія в Латвії не є великою, і лобізм не має офіційного статусу як професія (1, с. 19). За словами політолога В. Калнинша, професійне лобіювання в Латвії не перетвориться на велику індустрію, оскільки особи, які приймають рішення, як правило, доступні для зацікавлених груп та окремих осіб без професійної допомоги (4).

Висновок. Представлений огляд трьох східноєвропейських кейсів впровадження стандартів забезпечення прозорості та відкритості процесів лобіювання вказує на факт прийняття Республіками – Польщею, Литвою та Латвією – новітнього законодавства з тенденцією втілення більш жорсткої моделі регулювання, яка передбачає ведення обов’язкового Реєстру лобістів, Очевидно, що «нерозвинена індустрія» лобіювання буде змінюватися в цих країнах з метою виконання стандартів ЄС з сфері забезпечення транспарентності в процесах прийняття політичних та законодавчих рішень.

Список використаних джерел:

1. Designing lobbying regulation in Latvia. Transparency International Latvia (Sabiedrība par atklātību – Delna). Iceland, Liechtenstein and Norway : EEA. 2021. 46 p. URL: https://delna.lv/wp-content/uploads/2021/06/EN_Designing-Lobbying-Regulation-in-Latvia_final.pdf
2. Interešu pārstāvības atklātības likums, OP numurs: 2022/207.1. Pieņemts 13.10.2022. Saeima Veids: likums. Latvijas Vēstnesis, 207, 25.10.2022. URL: https://likumi.lv/ta/id/336676-interesu-parstavibas-atklatibas-likums
3. Jawny Lobbing. URL: https://jawnylobbing.pl/wykresy/
4. Kalniņš V. Latvia. *Lobbying in Europe – Public Affairs and the Lobbying industry in 28 EU Countries* / Eds. by A. Bitonti, P. Harris. London: Palgrave Macmillan. 397 p.
5. Latvia. Transparency in Lobbying (LV0042) *The Open Government Partnership (OGP).* URL:https://www.opengovpartnership.org/members/latvia/commitments/LV0042 /
6. Latvian parliament passes so-called lobbying law. BNN (Baltic News Network). October 13, 2022. https://bnn-news.com/latvian-parliament-passes-so-called-lobbying-law-239298
7. Lobistinės veiklos įstatymas (LVĮ) VIII-1749. Nauja redakcija nuo 2021-01-01. URL:https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.7B9B89F840E2/eXKZhbzvtF
8. Lobistų sąrašas URL: https://skaidris.vtek.lt/public/lobbyist/listPublic?filter=%7B%22page%22:1,%22pageSize%22:10,%22resourceStatusEnumList%22:%5B%22ACTIVE%22,%22BLOCKE
9. Makowski G. Czy Mozliwy Jest Przejrzysty Lobbing? Raport O Potrzebie Lepszych Regulacji I Dobrych Praktyk Działalnosci Lobbingowej. Fundacji im. Stefana Batorego, adiunkt w Instytucie Polityk Publicznych Collegium Civitas. 2015. 70 s. URL: https://www.batory.org.pl/upload/files/Programy%20operacyjne/Odpowiedzialne%20Panstwo/Lobbing_Raport.pdf
10. Rejestr podmiotów wykonujących zawodową działalność lobbingową. URL: https://www.gov.pl/web/mswia/dzialalnosc-lobbingowa
11. Stowarzyszenie Profesjonalnych Lobbystów w Polsce, SPLP. URL: https://jawnylobbing.pl/
12. Transparency of lobbying in Member States. Comparative analysis. Brussels.: EU. 2019. 47 p. URL: https://www.europarl.europa.eu/EPRS/Lobbying-transparency-comparative-analysis.pdf
13. Ustawy z dnia 7 lipca 2005 r. o działalności lobbingowej w procesie stanowienia prawa. Dz. U. z 2017 r., poz. 248.
14. Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos (VTEK). URL: https://vtek.lt/apie-vtek/komisijos-igaliojimai-ir-funkcijos/

IV СЕКЦІЯ:

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ.

Людмила Кормич,
доктор історичних наук, професор,
завідуюча кафедрою політичних теорій,
Національний університет "Одеська юридична академія"

Основні параметри, моделі і технології національної безпеки України в контексті сучасних викликів і загроз

Повномасштабне вторгнення військ РФ на територію України 24 лютого 2022 року прискорило остаточний вибір зовнішньополітичної стратегії, орієнтованої на членство в європейських структурах не лише економічного, а й безпекового спрямування. Абсолютна більшість громадян чітко усвідомила важливість і необхідність членства нашої країни як в ЄС, так і особливо в НАТО, як запоруки захисту суверенітету і цілісності України та її успішного демократичного транзиту.

Разом з тим, стали очевиднішими виклики та перешкоди, які потребують невідкладного вирішення як для підвищення ефективності державної влади в умовах повномасштабного збройного конфлікту, так і для просування шляхом євроінтеграції. Фактично перед країною стоїть складне завдання забезпечення стійкості публічного управління та застосування певних обмежень воєнного часту із одночасним забезпеченням реальної демократії в усіх сферах суспільного життя та функціонування держави. Наприклад, якщо ми говоримо про трансформацію системи публічного управління, то вона потребує не лише модернізації управлінських технологій та процесів, а й має відповідати вимогам відкритості, прозорості, розширення участі в прийнятті рішень, якості та спрямованості на задоволення потреб громадян. Найбільш гостро це питання стоїть у безпековому секторі, адже він є ключовим для існування держави в

умовах збройного конфлікту. Разом з тим, спрямування левової частки ресурсів на оборону, значно підвищує ризики неефективного використання цих ресурсів та ризики різних корупційних зловживань. Більше того, безпековий сектор все ще відчуває наслідки прорахунків в стратегії укріплення безпеки в попередні періоди становлення незалежної держави, які призвели до трагічних наслідків неготовності як до гібридної агресії РФ, починаючи з 2014 року так і до конвенційного збройного конфлікту.

Ця проблематика має як об'єктивний, так і суб'єктивний виміри. В об'єктивному аспекті питання сфокусовані на чисельності та матеріально-технічному забезпеченні збройних сил, розвитку військово-промислового комплексу, здатності, хоча б певною мірою, забезпечити виробництво сучасної зброї та боєприпасів. Разом з тим, не менш важливим є суб'єктивний вимір – готовність населення до виконання конституційного обов'язку по захисту батьківщини та до всебічної підтримки своїх захисників. Російсько-українська війна, на думку багатьох експертів, підтвердила, що не дивлячись на значні інвестиції у сучасні системи озброєнь, люди залишаються у центрі успішної військової стратегії. При цьому, в умовах повномасштабного збройного конфлікту та мобілізації, важливу роль починають відігравати можливості використання попереднього життєвого досвіду, різноманіття та унікальних якостей (4). В даному ключі слід оцінити, зокрема, формування служби капеланів в армії і широкий волонтерський рух серед цивільного населення, орієнтований на підтримку і допомогу військовим. Подібний досвід, що набуває українське суспільство, відіграє важливу роль в умовах війни, за потреби єдності суспільства, стійкості і витривалості всіх суб'єктів: від окремого громадянина до найвищих владних структур.

Нарешті, поточний збройний конфлікт наочно продемонстрував важливість зовнішньо-політичного вектору національної безпеки та тісної міжнародної співпраці демократичних держав. Саме в цих рамках Україна має просувати свій позитивний імідж як країна, громадяни якої відстоюють демократичні цінності, пріоритет прав людини, повагу до норм і принципів

міжнародного права. Україна сьогодні своєю позицією демонструє пов'язаність та обумовленість безпекових чинників глобального, регіонального та національного рівнів. Тому ми не тільки змінюємо власну стратегію безпеки, а й впливаємо на вдосконалення засад існування безпекового середовища європейського та світового рівнів. Саме такий підхід демонструє, наприклад, формат Рамштайну, в якому об'єднали спільні зусилля допомоги Україні в захисті від агресії РФ 50 цивілізованих країн. Також це відноситься до введення санкцій щодо РФ з боку значної кількості держав світу, особливо найвпливовіших як G–7. Але водночас ця війна висвітила і недосконаліть функціонування міжнародних організацій, включно з ООН; їх неспроможність оперативно і адекватно реагувати на агресію і тим більше працювати на випередження, формуючи безпековий простір. А це означає необхідність реформ на глобальному інституційному і нормативному рівнях для підвищення дієвості міжнародних інституцій і норм міжнародного права в протистоянні агресії і тероризму. Український досвід засвідчив важливість впровадження нової моделі формування безпекового середовища, що охоплює комплекс політики, культури, військового мистецтва.

Російсько-українська війна багато у чому продемонструвала відставання та наявність значних прогалин у теоретичних безпекових концепціях порівняно із розвитком та практичним застосуванням сучасних технологій для ведення війни. Найбільш показовим у цьому виявилися дослідження застосування дронів у сучасному збройному конфлікті, які фактично не помітили таких аспектів проблематики як: зміна логіки використання дронів від засобів дистанційної війни без присутності на землі до використання солдатами на місцях та надання підрозділам тактичної гнучкості; зміна основного користувача від недержавних акторів з епізодичним обмеженим використанням до держави з фокусом на масове розгортання; зміна акцентів від складних футуристичних концептів до переваг вже існуючих недорогих технологій, які забезпечують найкраще співвідношення між ціною та ефективністю (3).

Все це має суттєві наслідки для державної безпекової політики. З одного боку, є позитивні зрушення щодо стимулювання розробки, виробництва та застосування дронів, на зразок широко розрекламованих акцій типу «армії дронів» або створення значної кількості стартапів в цій сфері (в Україні сьогодні понад 200 компаній включились в проєкти виготовлення БпЛА різних модифікацій, необхідних ЗСУ; спрощено процедури прийняття нових БпЛА на озброєння тощо). З іншого боку, проблема масового, уніфікованого виробництва БпЛА навряд чи може бути вирішена без активної участі держави на всіх етапах від розробки до розгортання виробничих потужностей.

Останній аспект може бути критичним для національної безпеки України, адже Російська Федерація робить акцент саме на масовому виробництві БпЛА за участю держави. Адже ми вже стикнулись з масовим застосуванням ворогом такої зброї проти цивільних об'єктів, особливо енергетичної інфраструктури. Наприклад, тільки 25 листопада 2023 року російські агресори використали близько 75 дронів для масованого обстрілу столиці України – Києва задля руйнації цивільної інфраструктури, залякування населення, виснаження сил та засобів протиповітряної оборони.

Також досвід російсько-української війни очевидно впливатиме на подальшу трансформацію політик інформаційної та кібер-безпеки. Саме в даному аспекті агресор сьогодні нерідко намагається реалізувати асиметрію досягнення військового результату методами дезінформації, фейків, маніпуляцій, з метою залякування населення тимчасово окупованих територій чи спотворення причин війни в очах світової спільноти та власного населення. З іншого боку, Україна акцентує зусилля у просуванні правдивої інформації і поширенні позитивного впливу на широке коло представників світового співтовариства. Тож питання чи стане інтернет-простір інструментом укріплення безпеки або провокування конфліктів є виключно важливим в рамках глобальної, регіональної та національної безпеки.

Крім того, вже сьогодні широко визнається, що в рамках поточного конфлікту відбувається швидка еволюція концепції мережево-центричної війни.

Зокрема, найбільшого розвитку отримали такі її компоненти як зв'язок, системи ситуаційної обізнаності та БпЛА. При цьому з акцентом на масовому розгортанні. Наприклад, станом на липень 2023 року мова йшла про мережу з 42.000 терміналів супутникового зв'язку Starlink та більше 10.000 підготовлених пілотів БпЛА (1).

Нарешті, досвід майже двох років війни виявив доволі неочікувані результати в контексті кібер-безпеки, які вимагають переосмислення багатьох концепцій. Зокрема: кібератаки на цифрову інфраструктуру України були лише частково ефективними (порівняно з очікуваннями) завдяки підтримці союзників та запровадженій національній кібер-стратегії; кінетичні атаки на центри обробки даних прискорили міграцію даних і програм у хмарні сховища, які стали альтернативним засобом забезпечення безпеки та роботи чутливих систем, сталість телекомунікацій в основному покладається на постачальників супутникових мереж і мобільного енергетичного обладнання; глобальні технологічні компанії почали виконувати роль наддержав, адже в перше у практиці спостерігається цифрова блокада такими компаніями однієї сторони конфлікту та цифрова підтримка іншої сторони (2).

Таким чином, в умовах змін світового порядку формуються і нові підходи до глобальної, регіональної та національної безпеки. Україна сьогодні може виступати активним суб'єктом такого пошуку, відчувши повною мірою наслідки руйнації безпекового середовища в результаті агресії РФ і відсутності дієвих безпекових гарантій як внутрішнього так і зовнішнього походження. Потрібні нові механізми створення безпекового середовища, необхідного для сталого розвитку, які об'єднають ресурси держави і громадянського суспільства для протидії сучасним викликам і загрозам на всіх рівнях.

Список використаних джерел

1.Fedorov, Mykhailo. (2023). Game changers of the technological war. *New Voice of Ukraine,* June 30. https://english.nv.ua/opinion/game-changers-of-the-technological-war-opinion-50335460.html

2.Itzhak, Aviv, Ferri, Uri. (2023). Russian-Ukraine armed conflict: Lessons learned on the digital ecosystem. *International Journal of Critical Infrastructure Protection*, 43, 100637. https://doi.org/10.1016/j.ijcip.2023.100637

3.Kunertova, Dominika. (2023). Drones have boots: Learning from Russia's war in Ukraine, *Contemporary Security Policy*, 44(4), 576–591. https://doi.org/10.1080/13523260.2023.2262792

4.Rushing, Bonnie L. & Hunter, Kyleanne. (2023). The Human Weapon System in Gray Zone Competition. *Journal of Advanced Military Studies*, 14(1), 255–271. https://doi.org/10.21140/mcuj.20231401011

Ірина Кресіна,
доктор політичних наук, професор,
провідний науковий співробітник відділу міжгалузевих
і порівняльних правових досліджень
Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України

Анатолій Коваленко ,
доктор політичних наук, професор,
провідний науковий співробітник відділу міжгалузевих
і порівняльних правових досліджень
Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України

Ідентично-руйнівна форма консцієнтальної війни РФ проти України

Застосований путінською клікою термін «денацифікація» означає не лише фізичний, а й ідеологічний терор (залякування, страх) щодо української нації, національної ідеї, свідомості й ідентичності, історичної пам'яті, засад національної державності. А сама політика «денацифікації» є продовженням зросійщення і поневолення України, розпочатого ще в часи формування російської імперії. Тому боротьба з «українським націоналізмом і сепаратизмом» виглядає як своєрідний «пазл»: Переяславські (Московські) статті, анафема Мазепі, руйнування Запорозької Січі, заборони української мови, крадіжки нашої історії, культури, науки – повсякчас, червоний

більшовицький терор, нищення української інтелігенції і селянства (голодомор-геноцид), репресії, депортації, окупація, агресія, тортури, катівні – перманентно, протягом всієї історії і дотепер. Військові, насильницькі методи застосовуються агресором не тільки для територіальної анексії чи економічного виснаження України, а й руйнування засад української ідентичності, самостійності, державності, інформаційно-психологічного маніпулювання національною свідомістю, «стирання» історичної пам'яті, етнокультурного коду. Нинішня стадія цього терору особливо рельєфно виявила цю звірячу сутність російського імперського режиму. Тому в методологічних підходах до визначення російського тероризму та наукових оцінках викликів і загроз, спричинених ним, необхідно враховувати цей перманентний, екзистенційний характер війни Добра і Зла, Світла і Темряви, уособленої Росією.

Важливо не просто констатувати наявність очевидних проявів російського терору, що ми спостерігаємо в нашому інформаційному просторі, а й розкривати особливості застосовуваної ворогом зброї – консцієнтальної, ідентично-руйнівної та переспрямовувати її вістря проти самого агресора на тому ж полі битви – ідеологічному, науковому, культурному, психологічному. Цій руйнівній зброї треба протиставити власну потужну зброю. Це зброя – наша генетична волелюбність, наші козацькі вольності й нескореність, національна гідність і соборність, історична правда і справедливість, демократичні цінності й свободи. Її не треба позичати у друзів, вона в нас є в необмежених обсягах. Треба тільки навчитися з неї влучно стріляти, вражати зомбовану російською пропагандою свідомість.

Що ж являє собою консцієнтальна зброя і як вона руйнувала та принижувала, зокрема, українську науку? Результатом стали такі сумні реалії: 1) переважна більшість молоді не пов'язує свою майбутню професійну діяльність з Україною; 2) мільйони кваліфікованих працівників виїхали на роботу за кордон і не мають наміру повернутися на батьківщину; 3) наука й українські вчені зведені до злиденного стану внаслідок хронічного

недофінансування, інноваційна діяльність не стимулюється й не поціновується в суспільстві. Covid-епідемія показала, що Україна внаслідок нищення наукової сфери не змогла навіть запустити виробництво вакцин, які наші вчені за умови належного фінансування могли налагодити досить швидко і для себе, і на експорт. Цей приклад демонструє жахливі наслідки політики наукоциду та застосування проти нації консцієнтальної зброї; 4) внаслідок корупції, безгосподарності й марнотратства, безкарного економічного шпигунства новітні наукові розробки потрапляють за кордон, не знаходять замовника у власній державі, а збагачують, зокрема, агресора; 5) інтелектуальна власність не захищена попри численні державні структури, і зокрема судові, покликані захистити вітчизняного виробника найконкурентнішої продукції; 6) відсутність стратегії національного, і зокрема економічного, прагматизму призвела до бідності ресурсобагатої (йдеться не лише природні копалини, а й інтелектуальний ресурс, людський капітал) країни.

Полем бою в консцієнтальній війні є свідомість сучасної людини, її самоідентифікація, цінності та цілі майбутнього. Термін ввів у науковий обіг учений Ю. Громико (1, с. 7-8), який визначив 5 способів руйнування свідомості в консцієнтальній боротьбі: 1) ураження тканин мозку знижує рівень функціонування свідомості; це може відбуватися на основі дії хімічних речовин, тривалого отруєння повітря, їжі, спрямованих радіаційних дій; 2) зниження рівня організації інформаційно-комунікативного середовища на основі його дезінтеграції і примітивізації, в якій функціонує і «живе» свідомість; 3) окультний вплив на організацію свідомості на основі спрямованої передачі мислеформ суб'єкту ураження; 4) спеціальна організація і поширення по каналах комунікації образів і текстів, що руйнують роботу свідомості (умовно це може бути позначено як психотропна зброя); 5) руйнування способів і форм ідентифікації особистості щодо фіксованих спільнот, що приводить до зміни форм самовизначення і до деперсоналізації (2; 3). Ці п’ять способів і визначають основні напрями гібридної агресії: психологічна,

інформаційна, ментально-сугестивна, маніпулятивно-деструктивна, ідентично-руйнівна.

У працях українських учених (Т.В. Бєльська, О.В. Вартанова, Н.М. Ващенко, С.О. Гречка, О.В. Задерейко, М.І. Задорожна, Г.В. Задорожний, О.Д. Кузнецова, М.М. Тараненко, В.В. Шемчук та ін.) було розширено розуміння консцієнтальної війни. Зокрема, Г.В. Задорожний вважає, що «консцієнтальна війна є чи не найголовнішою формою реалізації глобальної фінансово-інтелектуальної влади, утримувачі якої мають свої особливі егоїстичні інтереси й прагнуть до безмежного світового панування» (4, с. 199). Це війна «психологічна за формою, цивілізаційна за змістом та інформаційна за засобами, в якій об'єктом руйнування і перетворення є ціннісні установки народонаселення противника, в результаті чого первинні життєві цілі замінюються вторинними, третинними і більш низькими, приземного рівня. З початком консцієнтальної війни вплив на стан масової свідомості зростає. Ця війна кардинально змінює перш за все людяні цінності через зміну звичних стереотипів... Об'єктом в консцієнтальній війні є культурна оболонка противника, а оскільки культура є стрижнем цивілізації, питання йде про руйнування цивілізації...» (4, с. 203, 205).

Саме ідентично-руйнівну форму консцієнтальної зброї вважаємо найнебезпечнішою в даний час. Вона змінює свідомість та ідентифікацію людини, застосовується відповідними суб’єктами в інтелектуальній сфері як найбільш чутливій щодо впливів на свідомість, через систему освіти, науки, виховання, соціальної адаптації. Руйнуючи національні засади освітньо-наукової діяльності, ця зброя фактично вражає національну свідомість і здатність людини і нації протистояти антицінностям і ворожим впливам. Нація, позбавлена свого інтелектуального потенціалу й ідентифікаційного опертя, стає меншовартісною (з точки зору національної гідності), розгубленою (в геополітичному й цивілізаційному сенсі) та вразливою (нездатною захищати суверенітет і державну самостійність).

Проілюструємо це наслідками денаціоналізації освіти і науки, яку здійснювали зденаціоналізовані чиновники. Якщо українському вченому відмовляють у академічній свободі творити на благо своєї Батьківщини, змушуючи публікувати результати своїх досліджень у зарубіжному виданні, включеному до сумнівної «наукометричної бази», позаяк без цього він не може бути атестований як «повносправний» учений, то це прямий наслідок наукоциду, свідомого застосування консцієнтальної зброї проти української науки. Тобто консцієнтальна зброя застосовувалася (свідомо? на замовлення певних антиукраїнських політичних сил?) проти своєї ж нації в період гібридної війни. А що роблять сьогодні окупанти на захоплених територіях? Продовжують наукоцид, що набув форми терору, залякування, реалізуючи консцієнтальну, ідентично-руйнівну політику, тільки під гаслом «денацифікації»: вилучають українську мову, літературу, історію з навчальних програм, блокують українські інформаційні ресурси, вербують кадри для окупаційної влади, переслідують і катують патріотів.

Як захиститися від консцієнтальної зброї, які пріоритети мають бути покладені в основу кардинальних змін у сфері інтелектуальної безпеки? Пріоритет можна сформулювати так: повернути нам власну гідність і повагу до всього українського. Українська нація – це гідні й волелюбні, талановиті й працьовиті, справедливі й відповідальні громадяни, що творять свою самостійну, соборну, демократичну державу для процвітання й щасливого майбутнього. Політика держави має спрямовуватися на створення необхідних умов для реалізації таких інтенцій української нації, забезпечення у суспільстві перспектив економічного, культурного прогресу, на протидію інформаційно-психологічним операціям агресора, нейтралізацію консцієнтальної зброї. В основі політики держави – національний прагматизм: стимулювання реальних і швидких результатів, користь у кожній сфері діяльності – для людини і нації, економія всіх видів ресурсів і захист людського й інтелектуального потенціалу. Деталізація напрямів державної політики національного прагматизму має

здійснюватися відповідно в стратегіях розвитку в кожній сфері, де мають бути проведені кардинальні реформи, особливо в ході повоєнної відбудови.

Список використаних джерел

1. Громыко Ю. Оружие, поражающее сознание, – что это такое? // Кому будет принадлежать консциентальное оружие в XXI веке. Москва: Россия 2010, 1997.
2. Громыко Ю. Консциентальное оружие и консциентальные войны. URL: http://gtmarket.ru/ laboratory/ publicdoc/2007/782/
3. Громыко Ю. Оружие, поражающее сознание, — что это такое? URL: http://www.pereplet.ru/text/ grom0.html
4. Задорожний Г.В. Консцієнтальна війна – провідна форма геоекономічного підкорення свідомості як нового предмету праці в умовах неоліберальної глобалізації. *Вісник економічної науки України*. 2021. № 1 (40). С. 199-206.

Юлія Лисенко,

кандидат політичних наук, доцент,

Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана

Юрій Манелюк,

кандидат політичних наук, доцент,

Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана

Соціальна безпека: місце і роль у системі національної безпеки.

Соціальна безпека є важливою складовою національної безпеки з огляду на стан українського суспільства, обумовлений повномасштабним вторгненням військ Російської Федерації у 2022 році в контексті російсько-української війни від 2014 року. Проблеми загрози соціальній безпеці в умовах глобальних викликів потребують всебічного наукового вивчення. Питання забезпечення соціальної безпеки і раціоналізації соціальної політики в Україні набуває все більшої актуальності в контексті вивчення суспільно-політичних процесів та національних інтересів української держави.

Забезпечення соціальної безпеки людини і громадянина можемо вважати пріоритетним напрямком внутрішньої політики в контексті формування стратегії національної безпеки. Якщо говорити про місце і роль соціальної політики, а також про безпекові аспекти соціальних процесів, то варто звернутися до питання структури системи національної безпеки. Український науковець Г.Ситник розглядає систему забезпечення національної безпеки як взаємопов'язану сукупність організаційних структур та певного процесу прийняття й реалізації управлінських рішень. При цьому згадуваний нами дослідник акцентує увагу на необхідності одночасно відслідковувати критичні параметри у таких сферах, як:

оборона – (забезпечення суверенітету, територіальної недоторканності та політичної незалежності);

економіка – (забезпечення добробуту суспільства, стійкого господарського зростання та технологічного прогресу, раціональної участі у міжнародному розподілі праці);

суспільний устрій – (базисні характеристики захисту конституційного ладу, корекції визначених процедур забезпечення правонаступності влади, тощо);

соціальна політика – (передусім сукупність параметрів, які характеризують стан соціальної напруженості у суспільстві та ефективність соціальної політики та ін.) (1, с.84). Отже, можемо констатувати, що питання раціоналізації соціальної політики і забезпечення соціальної безпеки є невід'ємною частиною реалізації стратегії національної безпеки. Соціальну безпеку складовою економічної в умовах військової агресії аналізує у своїх дослідженнях З.Варналій Автор пропонує структурно розглядати соціальну безпеку підсистемою третього рівня національної безпеки, що має такі складові як: безпека життя; безпека праці; безпека здоров’я; безпека соціального захисту; безпека честі і гідності; гуманітарна безпека; психологічна безпека; демографічна безпека; міграційна безпека (2,с. 93).

У межах політологічного і соціально-економічного дискурсу соціальна безпека досліджується як складова соціальної політики і як важливий елемент національної безпеки держави. Поняття соціальної безпеки держави трактується українськими науковцями (3) у вузькому і широкому розумінні. У вузькому розумінні її розглядають як ступінь чи рівень захищеності національних інтересів населення в соціальній сфері від внутрішніх і зовнішніх загроз, а в широкому характеризують як стан розвитку держави, за якого держава здатна захистити від загроз та забезпечити гідний і якісний соціальний рівень життя населення, сприяти всебічному розвитку людського капіталу. Вітчизняні науковці аналізують і оцінюють соціальну безпеку через показники, до яких відносяться: соціальна незалежність в структурі міжнародного співробітництва; стабільність та стійкість системи соціального захисту у періоди реформування економіки; здатність системи соціального захисту до системного саморегулювання, розвитку та вдосконалення; забезпечення соціальної стабільності в суспільстві (3, с.107-108). Соціальну безпеку в цьому контексті розглядаємо як функціонування системи взаємодії держави, громадянського суспільства, окремих суб'єктів господарювання, громадських організацій щодо мобілізації і використання ресурсів, необхідних для соціального забезпечення усіх верств населення і збереження основ соціальної стабільності. Окремі дії влади в цьому напрямі, спрямовані на забезпечення можливого рівня соціальної безпеки у суспільстві в складних умовах воєнного стану.

В умовах військових і глобальних загроз вирішення гострих соціальних питань не втрачає актуальності. Загрози соціального характеру суттєво впливають на національну безпеку держави як на глобальному, так і на регіональних рівнях. Саме тому місце і роль соціальної безпеки в структурі національної безпеки системного вивчення і прогнозування можливих змін задля формування безпеки життєдіяльності людини і громадянина, створення відповідного безпекового соціального середовища.

Список використаних джерел

1.Ситник Г. (2014) Проблемні питання розробки нової стратегії національної безпеки України. *Науково-інформаційний вісник Академії національної безпеки університету*. № 3. С.80 –97.

2. Варналій З. (2022) Соціальна безпека людини як об'єкт дослідження економічної безпекології. *Економічний вісник університету*. № 52. С. 90 – 97.

3. Варналій З., Білик Р., Хмеловський М. (2020) Соціальна безпека України: сутність, проблеми та шляхи забезпечення . *Економічний вісник університету*. № 45. С. 105 –113.

Аліна Іовчева,

кандидат політичних наук, доцент,

Чорноморський національний університет ім. П. Могили

Трансформація безпекової політики ЄС після повномасштабного російського вторгнення в Україну

Спільна політика безпеки та оборони ЄС (СПБО) є однією з ключових політик Об’єднання та уявляє собою комплекс стратегій, інструментів та механізмів, які спрямовані на забезпечення безпеки, стабільності й миру на локальному, регіональному та світовому рівнях. Інституційною основою СПБО став Маастрихтський Договір про Європейський Союз (1992 р.), в якому другим «стовпом» функціонування ЄС було визначено спільну зовнішню та безпекову політику. В подальшому, СПБО доповнювалася, уточнювалася й коригувалася рядом додаткових угод, установчих документів та рішень самітів ЄС. Наразі, ця політика розробляється та реалізується з врахуванням глобальних викликів, які включають в себе традиційні (військові) та гібридні загрози, тероризм, кіберзагрози, тощо. Особливостями СПБО є те, що вона: об'єднує цивільні та військові засоби для ефективного вирішення викликів та кризових ситуацій; розвиває механізми спільної оборони та безпеки, які включають спільні стратегії, оборонні ініціативи та спільні військові місії; передбачає утворення та використання мультинаціональних військових сил для

виконання завдань у рамках спільних місій та операцій; розвиває стратегічні партнерства з іншими країнами та міжнародними організаціями для спільного забезпечення безпеки та стабільності; ґрунтується на принципі колективної безпеки, згідно з яким держави-члени зобов'язуються підтримувати і захищати одна одну в разі загрози або агресії; спрямована на зміцнення позиції ЄС у світі та його глобальне лідерство у міжнародних справах, підтримку міжнародного миру і стабільності; реалізується в тісній взаємодії та співпраці з НАТО в галузі безпеки і оборони.

Наразі, в сучасній політичній науці існує ряд досліджень, які визначають певні резерви СПБО. Так, німецькі дослідники К. Мейджор та К. Меллінг акцентують увагу на тому, що оборона та безпекова стратегія ЄС має бути практичною, включати найактуальніші реалії європейської оборони та відповідати сучасним викликам та загрозам. Така стратегія повинна враховувати п'ять найважливіших факторів, серед яких: зростаюча потреба у нарощуванні військового потенціалу; покращення стану оборони Європи; забезпечення функціональної промислово-оборонної бази; об’єднання країн-членів навколо питань спільної безпеки і оборони; посилення центру прийняття рішень та реагування на зовнішні та внутрішні загрози. (4)

В свою чергу, румунська дослідниця Й. Тейшану визначає, що основними перепонами для вироблення ефективної стратегії спільної зовнішньої та безпекової політики є відсутність узгодженої політичної платформи, власної розвідувальної служби, відсутність бажання підпорядкувати національні позиції зовнішній політиці. Разом з тим оновлена концепція СПБО має:

– створити європейські збройні сили як спільний інститут для всіх держав-членів Об’єднання;

– стати основою для лідерів ЄС, щоб оперативно реагувати на різні загрози та мати постійний спосіб дій;

– передбачати більш конкретний механізм застосування збройних сил;

– регулювати співпрацю з НАТО і США, а разом з тим, і з іншими світовими геополітичними акторами. (7, с. 8)

Як можна побачити, всі зазначені позиції стосуються посилення військової боєздатності ЄС та створення потужної основи для нарощування військового потенціалу Об’єднання. Разом з тим, існують дослідники, які відстоюють думку, що розвиток СПБО не несе жодних серйозних переваг для Європи, оскільки існують інші способи посилення європейського потенціалу та ролі Європи у світі. Зокрема, британська політологиня М. Санджованні зазначає, що факторами зміцнення ЄС скоріше стануть дії, спрямовані на збільшення економічної та політичної потужності Європи (розширення на Схід, створення зони вільної торгівлі між ЄС та найближчими партнерами, підвищення довіри ринку до євро, посилення політичної згуртованості, тощо), а не «військовий авантюризм». (5, с. 204)

Однак, після повномасштабного російського вторгнення в Україну бачення щодо СПБО як серед науковців, так і серед пересічних громадян Європейського Союзу стало очевидно єдиним. До прикладу, дослідження групи іспанських вчених доводить, що з початком широкомасштабної російсько-української війни, населення ЄС однозначно позитивно сприймає збільшення фінансування на оборонну галузь Об’єднання. (3)

Разом з тим, практична реалізація СПБО також зазнала змін з початком російської агресії в Україні. Так, можемо говорити, що:

– ЄС переглянув свою зовнішньополітичну стратегію та став жорсткіше висловлювати позицію несприйняття Росії. Було введено санкції проти низки російських офіційних осіб, обмежено економічні зв'язки та фінансові операції. Це дало ЄС можливість висловити свою підтримку Україні та продемонструвати своє негативне ставлення до агресії.

– Європейський Союз посилив свою військово-оборонну політику та зміцнив співпрацю між державами-членами. Було створено нові механізми для забезпечення колективної безпеки, такі

як постійна структурована співпраця та Європейська оборонна ініціатива. ЄС також збільшив свої витрати на оборону та більш активно підтримує спільні операції та військові навчання за участю країн-членів. Були створенні механізми більш тісної взаємодії з НАТО у військово-оборонній галузі.

– Було вжито заходів для зміцнення енергетичної безпеки ЄС. Поступово збільшується диверсифікація постачання газу та розвиток енергетичної інфраструктури, щоб зменшити залежність від Росії.

– Всередині ЄС посилилася координація питань безпеки, включаючи інформаційну безпеку, боротьбу з кіберзлочинністю та тероризмом. Було створено нові агенції та механізми співпраці між правоохоронними органами різних країн-членів.

– ЄС продовжує зміцнювати партнерські відносини зі Східними партнерами, такими як Україна, Молдова та Грузія, шляхом надання фінансової та політичної підтримки. Так, Об’єднання прагне зміцнити демократичні інститути, правий сектор та безпеку в цих країнах. Окрім того, у випадку з Україною, прослідковується послідовна політика щодо військової підтримки та допомоги з боку європейських партнерів.

Таким чином, російське вторгнення в Україну стало важливим поворотним моментом у безпековій політиці ЄС. Російсько-українська війна показала, що традиційні методи врегулювання конфліктів та підходи до безпеки, які існували до 24 лютого 2022 року, є неефективними в нових геополітичних умовах. Російська агресія стала поштовхом для європейського співтовариства зміцнити свою військову й гібридну оборону політику, та імплементувати низку рішень, які б сприяли укріпленню СПБО.

Список використаних джерел:

1. Bailes A. J. K. The EU and a 'Better World': What Role for the European Security and Defence Policy? // International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-) , Jan., 2008, Vol. 84, No. 1, Ethical Power Europe? (Jan., 2008), pp. 115-130.
2. Bendiek A. A Paradigm Shift in the EU's Common Foreign and Security Policy: From Transformation to Resilience. Berlin : Stiftung Wissenschaft und Politik German Institute for International and Security Affairs, 2017, 30p.
3. Fernándeza Ó., Vandendriesscheb M., Saz-Carranzab A., Agellb N., Franco J. The impact of Russia's 2022 invasion of Ukraine on public perceptions of EU security and defence integration: a big data analysis // Journal of European Integration, 2023, Vol. 45, No. 3, pp. 463–485.
4. Major C., Mölling C. For a "New Realism" in European Defense:: The Five Key Challenges an EU Defense. Washington: German Marshall Fund of the United States, 2016. URL: https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep18841.pdf
5. Sangiovanni M. E. Why a Common Security and Defence Policy is Bad for Europe // Survival : Global Politics and Strategy 45:4, 2011, pp. 193-206. URL: https://cutt.ly/8wI00QeZ
6. Tardy T. Does European defence really matter? Fortunes andmisfortunes of the Common Security and Defence Policy // European Security, 2018, Vol. 27, No. 2, pp. 119–137.
7. Teișanu I. The European Security Strategy, A Critical Analysis // Defense Resources Management in the 21st Century: The 10th International Scientific Conference, pp. 281-289.

Марина Калашлінська,

кандидат політичних наук, асистент відділу Міжнародної співпраці адміністрації м. Люблін

Використання методів посередництва та медіації під час гібридних конфліктів

Вступ. Сучасний світ переживає значні зміни, одним з найбільших викликів для міжнародної безпеки в XXI столітті стали гібридні загрози. Вони характеризуються комбінацією військових, невійськових, конвенційних та неконвенційних засобів досягнення політичних, економічних та

соціокультурних цілей, і вимагають від міжнародної спільноти більш гнучких, адаптивних підходів та рішучих дій для забезпечення миру та стабільності. В такому контексті, дипломатія, посередництво та медіація, які є традиційними інструменти для вирішення конфліктів та підтримання миру на міжнародному рівні, отримують нові виклики і, одночасно, нові можливості.

Метою цієї статті є дослідження впливу гібридних загроз впливають на сучасну дипломатію, посередництво та медіацію, а також розгляд нові стратегії та тактики, які дипломати та посередники можуть використовувати для ефективної взаємодії в цьому новому контексті.

Актуальність. Гібридний характер сучасних політичних конфліктів значно ускладнює ефективну реалізацію міжнародного посередництва, медіації та дипломатії. Таким чином, аналіз дипломатії, медіації та посередництва в умовах гібридних загроз є не тільки актуальним, але і необхідним для розуміння сучасних тенденцій та викликів у міжнародних відносинах.

Виклад основного матеріалу. Гібридна війна не є новим феноменом в історії, гостро актуальною її зробили сучасний рівень технологічного прогресу, глобалізації та взаємозалежності світу, що ними обумовлений. Головною характеристикою гібридної війни є її багатоаспектність та комбінованість, коли традиційні військові дії можуть бути взаємопов'язані з невійськовими впливами, такими як інформаційні, економічні, політичні, технологічні та інші. Для наочної ілюстрації на Рис.1 представлені ключові інструменти гібридних загроз, що стають характерними інструментами в контексті ведення сучасних гібридних конфліктів.

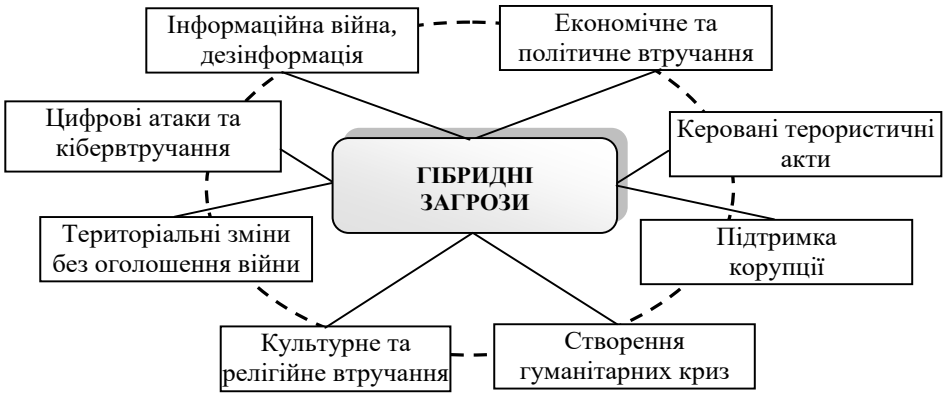

Рис. 1. Ключові компоненти сучасних гібридних загроз (систематизовано автором)

Детальний аналіз демонстрованої на рис.1 схеми дозволяє краще зрозуміти глибину і складність гібридних загроз. Вони являють собою синтез різноманітних методів та стратегій, що поєднуються для створення ефективного та гнучкого інструментарію впливу на супротивника. Цей комплекс взаємопов'язаних дій, які доповнюють традиційні методи ведення конфлікту, є спрямованими на досягнення стратегічних цілей та можуть містити військові, політичні, економічні, інформаційні та інші інструменти. Здійснюються вони, як правило, в прихований, неоднозначний спосіб, який дає можливість ухилитися від відповідальності за свої дії. Кожний окремий аспект цього феномену спрямований на використання слабких сторін супротивника, шляхом створення асиметричних вплів, що будуть дестабілізувати конкурента зсередини (1, С. 45). Так, гібридні методики часто супроводжуються масовою *інформаційною кампанією*, спрямованою на дезінформацію, створення психологічного тиску та формування вигідної стороні громадської думки. Також конфлікти гібридного формату стають полем для використання *нових технологій* та випробовування найновіших досягнень в цій сфері, що включає, зокрема, цифрові атаки, кібервтручання в інфраструктуру або виборчі системи тощо. *Економічне та політичне втручання* є ще одним інструментом гібридної війни, це може включати в себе економічні санкції, торговельні блокади, підтримку опозиційних сил або політичних груп всередині іншої держави. *Територіальні зміни без прямих військових дій* передбачають, наприклад, здійснення анексій або створення «заморожених» конфліктів та «сірих зон», де контроль над певними територіями переходить під владу іншої держави без відкритого військового вторгнення з боку офіційних збройних сил держави-агресора, де формальні військові сили однієї країни можуть не бути прямо задіяні, але замість цього використовуються «зелені чоловічки», найманці або недержавні бойові групи. *Культурне та релігійне втручання* – здійснюється шляхом сприяння або фінансування певних культурних, етнічних або релігійних рухів в інших країнах з метою провокування етнічних зіткнень,

створення розбрату на національному та/або релігійному ґрунті з метою здійснення впливу на стабільність та внутрішню безпеку іншої країни. *Створення гуманітарних криз* є ще одним методів дестабілізації ситуації, що здійснюється шляхом масового переміщення населення, створенням дефіциту ресурсів, перешкоджанням доступу до життєво важливих послуг тощо. *Підтримка корупції* та інших форм дестабілізації передбачають спонсорство або підтримку корумпованих елементів у владних структурах інших країн, що веде, по перше, до слабкості та нестабільності цих держав, а, по друге, створює можливість безпосередньо впливати на прийняття потрібних агресору рішень та здійснення саботажу всередині іншої країни. *Керовані терористичні акти*. Організація та виконання диверсій, терактів та інших провокаційних дій з метою викликання відповіді, яка б може бути використана для подальшого втручання або виправдання своїх дій. Наведений перелік гібридних загроз **не є вичерпним** або обов'язковим, все вказані елементи можуть використовуватися як спільно, так і окремо, крім того їх форми постійно змінюються та вдосконалюються, але головною їх рисою є те, що всі вони мають на меті внесення хаосу, викликання соціальної напруги та створення сприятливі умови для досягнення власної мети.

У контексті гібридної війни діяльність посередників та медіаторів відіграє особливо важливу роль, оскільки вони діють як міст між сторонами конфлікту заради запобігання ескалації насильства та пошуку шляхів до миру (2, С. 32). При цьому традиційні методи міжнародного посередництва виявляються недостатніми та вимагають розроблення нових підходів до розуміння та реагування на дії, реалізовані в межах цієї стратегії. Для посередників та медіаторів це означає необхідність адаптації своєї діяльності до нових умов, розробки ефективних інструментів для виявлення та протидії гібридним загрозам, а також пошук нових форм співпраці та діалогу на міжнародній арені.

Діяльність посередників та медіаторів у гібридних війнах вимагає особливого підходу з урахуванням їх непередбачуваності, неоднозначності

сторін та широкого спектру використовуваних інструментів. Звернемо увагу на **основні напрями** діяльності посередників та медіаторів в умовах гібридного конфлікту. *Адаптивність до змінних акторів*. У гібридних конфліктах може бути важко визначити, хто є основними учасниками. Посередники повинні постійно адаптуватися, аби визначити, з ким насправді потрібно вести переговори, щоб досягнути мети. *Контрпропаганда.* Оскільки інформаційні війни є ключовою складовою гібридних конфліктів, посередники мають бути готові працювати з дезінформацію, розрізняючи факти від неправди. *Робота в умовах невизначеності.* Гібридні конфлікти часто характеризуються прихованістю. Посередники повинні навчитися працювати, не маючи повної картини подій. *Протидія кіберзагрозам.* У гібридних війнах кібератаки є звичайною справою, тож посередники мають звертати особливу увагу захисту інформації та каналів комунікації. *Комплексний підхід.* Оскільки гібридні загрози охоплюють широкий спектр інструментів, від військових до інформаційних, посередники мають бути готові вирішувати проблеми комплексно, залучаючи експертів з різних галузей. *Етика та нейтралітет:* Умови гібридних конфліктів можуть ставити під загрозу принципи нейтралітету та неупередженості, які є ключовими для медіації. Посередники повинні докладати спеціальних зусиль для захисту власної об'єктивності та неупередженості незалежно від зовнішніх та внутрішніх тисків (3, С. 72).

Висновки. Гібридні війни вимагають нового підходу до посередництва та медіації. Зокрема, вони ведуть до того, що межі між внутрішньою та зовнішньою політикою стають менш визначеними та самі різні інструменти можуть бути використані в гібридному протистоянні. Це вимагає високого рівня гнучкості, адаптивності та професійної підготовки від посередників, розробки ефективних інструментів для виявлення та протидії гібридним загрозам, а також пошук нових форм співпраці та діалогу на міжнародній арені.

Список використаних джерел:

1. Knight D. Ch. A Realistic Path To Peace: How to Stop the New Cold War and Prevent Nuclear Disaster. Solidarity Publications, 2023. 376 p.
2. Gmurzyńska E., Morek R. Mediacje. Teoria i praktyka. Warszawa: Wolters Kluwer, 2018. 551 p.
3. Koopmans S. M. G. Negotiating Peace: A Guide to the Practice, Politics, and Law of International Mediation. Oxford University Press, 2018. 304 p.

Олександр Онищенко,

аспірант кафедри політичних теорій

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник – *д. і. н., проф.* ***Кормич Л. І.***

Вдосконалення державних механізмів протидії Дезінформації та «фейкам» в сучасних умовах

В сучасних умовах міжнародної нестабільності, коли людство знову зіткнулося із глобальним загостренням світових конфліктів та міждержавними війнами, система міжнародної колективної безпеки виявилася хиткою та неспроможною подолати нові виклики та загрози.

Сьогодні людство живе в цифрову епоху, де інформація набуває нового, надважливого значення. Саме тому інформаційний ресурс дуже часто використовується в сучасних війнах та протистояннях, адже саме він формує людську свідомість та закладає певну систему цінностей у людини. За допомогою інформації здійснюється вплив на громадську думку, в контексті вироблення певних суспільних упереджень стосовно будь – яких питань. Відтак, важливим є дотримання свободи слова та робота незалежних ЗМІ, які забезпечують цілісність, об’єктивність та доступність інформації для кожної людини. Наразі, в контексті кризи системи міжнародної безпеки, проблеми поширення дезінформації та «фейків» набувають нового значення, що вимагає

подальшого наукового аналізу й теоретичного обґрунтування способів протидії цим явищам.

З'являється поняття інформаційної влади. Інформаційна влада є здатністю власників інформації шляхом отримання, селекції, тлумачення, компонування, продукування та поширення інформації впливати на формування суспільної свідомості та культури, спонукати суб'єктів суспільної сфери (політики, економіки, духовної сфери) до запрограмованих чи спонтанних дій у заданому напрямі (1, с. 45).

Україна зіштовхнулася з масовим розповсюдженням дезінформації та «фейків», починаючи від 2014 року, коли Російська Федерація розпочала інформаційно – гібридну війну проти Української державності. Саме тоді РФ розгорнула цілеспрямовану кампанію, спрямовану на розпал внутрішньої ворожнечі та розколу в Україні. Також ціллю була дискредитація іміджу України на міжнародній арені, підрив довіри до органів державної влади та вищого політичного керівництва й насадження неправдивих історичних міфів. Щоб реалізувати задумане РФ використовувала різноманітні інструменти впливу, найпоширенішими з яких були «пропаганда», «дезінформація» та «фейки». Отже, для того, щоб успішно протистояти інформаційним маніпуляціям, необхідно детально визначити та дослідити дані поняття.

В основі будь – якої «дезінформації» завжди знаходиться завідомо неправдива, оманлива, маніпулятивна інформація, що має на меті нанесення прямої шкоди та викривлення об'єктивної реальності. Не слід плутати «дезінформацію» з недостовірною інформацією – яку розповсюджують самі люди, вважаючи її правдивою. Так, однією з характеристик «дезінформації» є її системний характер впровадження. Тобто, будь – яка дезінформація ґрунтується на повторюваності, постійній циклічності. Головною задачею «дезінформації» є сформувати хибне уявлення у людини стосовно певних подій, речей або явищ. Саме тому, дезінформація завжди має негативну конотацію та використовується в аморальних, злочинних цілях.

Дезінформацію використовують як інструмент впливу для того, щоб сформувати необхідні суспільні стереотипи та упередження. Яскравим прикладом слугує масштабна «дезінформаційна» кампанія РФ, стосовно історичної спадщини, яку вона використовує як зброю на міжнародній арені, так і всередині власної держави для створення необхідних історичних міфів та їх подальшого вкорінення в колективній людській свідомості.

Дезінформація завжди поширюється під контролем пропаганди, та не може їй суперечити. Саме тому ці два поняття виступають елементами єдиної системи інформаційного простору. Основними каналами поширення дезінформації є телебачення, радіо, друковані матеріали, особисті зустрічі тощо. Проте, сьогодні найпопулярнішим каналом поширення дезінформації виступає Інтернет - мережа. Саме в Інтернеті, зокрема в соціальних мережах, за відсутності системи стримувань та контролю, дезінформація набула масштабного характеру.

«Фейкові новини» або «fake news» явище яке стало масовим разом з глобальним розширенням Інтернет – мережі. В перекладі з англійської мови слово «Fake» - означає підробку, фальсифікацію або те, що не відповідає дійсності. Отже, «фейкові новини» - це хибна, сфальсифікована інформація, що подається в ЗМІ та соціальних медіа, з метою введення в оману та спотворення істини та фактів. Зчаста, "фейкові новини» імітують реальні репортажі, що заслуговують на суспільну довіру, проте, насправді мають на меті маніпулятивний обман, що переслідує певну ціль.

Головними ознаками «фейкових» новин є їх масовий характер, що охоплює величезну «споживацьку» аудиторію; миттєва швидкість розповсюдження по інформаційним каналам; спрощена для сприйняття форма викладення основного змісту, доступна для всіх споживачів інформація, акцент на емоційній складовій, використаний для того, щоб зачепити глядача та викликати в нього відповідну емоційну реакцію. Таким чином, «фейкові новини» становлять серйозну суспільну небезпеку як для окремої людини, так і для держави в цілому (2).

Україна активно протидіє «фейкам» та «фейковим новинам» від 2014 року в рамках інформаційно – гібридної війни, розпочатої Російською Федерацією. Використання «фейків» є одним з головних інструментів заміщення реальності, який РФ вдало застосовує на міжнародній арені. Головною метою «фейкових новин», які розповсюджує Росія, є забезпечення інформаційного супроводження воєнних кампаній та обґрунтування ведення воєнних дій на територіях суверенних держав. Таким чином, використання «фейків» допомагає РФ викривляти об'єктивну реальність та виправдовувати військові дії і навіть злочини в очах частини міжнародної спільноти та, головне, власної громадськості.

В сучасному світі багато держав використовують «дезінформацію» та «фейки» як інструменти зброї проти інших країн. А Інтернет – мережа є глобальним інформаційним середовищем розповсюдження такої дезінформації. Часто можна спостерігати як дезінформацію використовують для розпалу національної, регіональної, етнічної чи релігійної ворожнечі, розпалу конфліктів та війни. В свою чергу, «фейки» створюють привід та заклики до агресії, конфронтації, сепаратизму тощо. Таким чином, сучасна система міжнародної безпеки має перебудовуватися з урахуванням нових світових загроз та викликів.

Сьогодні в умовах повномасштабного вторгнення РФ на територію України, мають бути переосмислені державні механізми захисту інформації. Так, держава має не тільки вдосконалювати нормативно – правову базу, але й розробляти комплексну систему інформаційної безпеки людини, суспільства та держави. Державою має бути розроблений загальний стратегічний курс інформаційного розвитку. В умовах агресії ворога, мають бути посилені механізми протидії «дезінформації» та «фейкам». Також важливим є підвищення загального рівня політичної культури та правової свідомості громадян. Необхідною наразі є й реформа системи шкільної освіти, де обов'язковими мають бути ознайомчі дисципліни з медіа –грамотності, інформаційної «гігієни» та основ інформаційної безпеки.

Органи державної влади мають перебувати в постійному діалозі з громадянським суспільством, що ефективно позначиться на виробленні загальної стратегії та внутрішній згуртованості. Держава має вдосконалювати механізми захисту інформації та персональних даних. На рівні органів державної влади та органів місцевого самоврядування має бути впроваджене нове програмне забезпечення, засноване на новітніх технологіях, яке унеможливить потенційні кібератаки на урядові веб – сайти. Таким чином, можемо говорити, що сучасна інформаційна безпека держави має ґрунтуватися на комплексному підході, що буде заснований на перевірених наукових доктринах та розроблених концепціях.

Список використаних джерел:

1) Бебик В. М. (2011). Глобальне інформаційне суспільство: поняття, структура, комунікації. Інформація і право. № 1. К.: Нац. б-ка. України ім. В. І. Вернадського. С. 41-49.

2) Soroush Vosoughi., Deb Roy., Sinan Aral. (2018). The spread of true and false news online. Science 359. URL: https://www.science.org/doi/10.1126/science.aap9559

Богдан Грушецький,

кандидат політичних наук, Національний технічний університет "Дніпровська політехніка"

Поліна П'ятниця,

здобувачка Національного технічного університету "Дніпровська політехніка"

Роль Греції в Ініціативі трьох морів

Що таке Ініціатива трьох морів? Ініціатива Трьох морів - це регіональна співпраця між країнами Центральної і Східної Європи, яка охоплює територію між Балтійським, Чорним та Адріатичним морями.

Ініціатива була започаткована у 2015 році. (2) Основна мета об’єднання - сприяння економічному зростанню, інфраструктурному розвитку та зміцненню енергетичної безпеки в регіоні. Країни, які приймають участь, взаємодіють у таких сферах, як транспорт, енергетика, технології та інновації.

Головними ініціаторами створення Ініціативи Трьох морів були 12 країн Європи: Австрія, Болгарія, Чехія, Хорватія, Естонія, Угорщина, Литва, Латвія, Румунія, Словенія, Словаччина та Польща. Ініціатива покликана підтримати економічний розвиток регіону та посилити його роль в Європейському Союзі, саме маючи на меті такі цілі , об’єднання ще від перших днів існування працює над розробкою власних проєктів (8).

Вступ Греції до Ініціативи трьох морів. Греція стала 13 членом Ініціативи трьох морів у 2023 році (4). Рішення Греції приєднатися до Ініціативи як 13-ї країни-члена повністю відповідає цілям і пріоритетам уряду, найважливішими з яких є енергетична безпека та взаємозв’язок. Після першої участі Греції, як країни-гостя, у 6-му саміті в Софії у 2021 році на запрошення президента Болгарії Румена Радева, президент Грецької республіки справедливо заявив, що ця ініціатива значно сприяє економічному зростанню регіону та зміцнення добросусідських відносин з дотриманням міжнародного та європейського права. Участь Греції надає новий імпульс Ініціативі, додаючи до неї четверте море - Середземне. За участі Греції потенціал морських і сухопутних взаємозв'язків зростає завдяки перспективам розвитку портів країни і LNG -терміналів. Alexandroupolis FSRU, поряд з Revithousa SRU і з'єднувальними трубопроводами Trans Adriatic Pipeline - TAP і Interconnector Greece Bulgaria - IGB . Все це є життєво важливими інфраструктурами для просування енергетичної достатності та безпеки, а також поступового переходу на альтернативні джерела енергії з меншим вуглецевим слідом. Греція знову бере участь в ініціативах, які сприяють економічному зростанню та співпраці на міжнародному та регіональному рівнях,

підтверджуючи свою роль як центру взаємозв’язку та опори стабільності, зростання та процвітання в Південній Європі (4).

Які ж основні причини спонукали Грецію приєднатися до Ініціативи Трьох Морів?

1. Економічний розвиток: Греція шукає фінансування для розвитку інфраструктурних проектів після кількох років глибокого боргового кризу.
2. Зміцнення енергетичної безпеки: Однією з причин створення цієї ініціативи була зростаюча загроза з боку Росії та залежність членів ініціативи від російського енергетичного імпорту. Диверсифікація маршрутів та джерел постачання в регіоні, розгортання відновлюваних джерел енергії, а також енергоефективність та справедливий перехід до сталого та кліматично нейтрального енергетичного сектору є одними з першочергових пріоритетів.
3. Розвиток технологій: Одним з зобов'язаннь Ініціативи є співпраця для зв'язку в науці, освіті, технологіях та інноваціях для забезпечення сталого розвитку регіону Південно-Східної Європи, що є надзвичайно важливим для Греції.
4. Покращення зв'язку у регіоні: Створення відкритого діалогу допоможе приділити особливу увагу транспортному, енергетичному, цифровому та міжлюдському вимірам.
5. Зона безперешкодного пересування людей і товарів: Приєднання Болгарії та Румунії до Шенгенської зони без будь-яких подальших зволікань, сприятиме підвищенню стійкості та процвітання, як Греції так і усього регіону. (3)

Греції як стратегічний партнер у Ініціативі трьох морів. Після ознайомлення з основними причинами вступу Греції до Ініціативи трьох морів також варто звернути увагу на те, який внесок вона , як нова країна-

учасниця може зробити для розквіту Тримор'я. Першочергово можна зазначити, що Греція має стратегічне географічне положення, що дозволяє їй використовувати свої порти для транспортування товарів та енергії. Особливий прояв це може мати у співпраці з сусідами, наприклад, Болгарія приділяє особливу увагу вступу Греції до Ініціативи трьох морів.(5) Насамперед за рахунок трубопровідного транспорту та грецьких LNG-терміналів. Крім того, Болгарія має на меті покращити співпрацю з Грецією у газовій сфері. Адже в Греції є два LNG-термінали, а в Болгарії – жодного.(9) Через його територію також проходитиме Південний газовий коридор. Болгарія дуже зацікавлена в тому, щоб скористатися цими можливостями, особливо з огляду на те, що сусідня Греція може стати великим постачальником природного газу. Греція також дедалі більше стає важливим центром китайських інтересів у Європі. У зв'язку з цим варто згадати про інвестиції в порт Пірей. Китайська компанія COSCO Shipping є найбільшим акціонером грецького порту , їй належить 67% акцій. (1) Серед іншого Китай організовує контейнерні поїзди з порту Пірей до країн Центральної та Східної Європи, а саме до Болгарії, Румунії, Сербії, Угорщини, Австрії, Чехії та Словаччини.(9)

Одним з ключових напрямків майбутньої співпраці Греція виокремлює розвиток інфраструктури: Греція планує співпрацювати з іншими членами ініціативи для розвитку енергетичної, транспортної та цифрової інфраструктури. Наприклад, Польща запропонувала проект будівництва автомагістралі Via Carpatia від Литви до Угорщини вздовж східного кордону. Чотири роки потім, Румунія, Болгарія та Греція приєдналися до ініціативи та зараз активно співпрацюють задля реалізації проекту у найближчий час.(6) Автомагістраль Via Carpatia - це планована автомагістраль в східноєвропейському регіоні, яка пройде від литовського міста Клайпеда до грецьких Салонік, пролягаючи через території семи країн. Цей проект було започатковано в рамках "Ініціативи трьох морів" і планується завершити до кінця 2030 року. (7)

Маршрут за яким буде пролягати автомагістраль буде мати такий вигляд: північна кінцева точка - литовське портове місто Клайпеда. Дорога перетне країну з заходу на схід, пройде через східну Польщу, Словаччину та Угорщину. (10) Магістраль продовжиться вздовж західних кордонів Румунії та Болгарії, після чого закінчиться в Греції. Південна кінцева точка маршруту - грецьке портове місто Салоніки .(7)

Можливі наслідки для Греції після приєднання до Ініціативи трьох морів Найпершим та надзвичайно вагомим наслідком є підвищення інфраструктурного розвитку: Ініціатива Трьох Морів зосереджена на покращенні транспортних та енергетичних мереж, що може сприяти економічному розвитку Греції. Не менш важливим є зазначене раніше збільшення інвестицій, оскільки ініціатива приваблює як державні, так і приватні інвестиції, що може принести додаткові кошти для проектів в Греції. (3)

Також варто зазначити що ще одним з наслідків плідної співпраці всередині об’єднання може призвести до підвищення регіональної безпеки через плідну співпрацю з іншими країнами Європи.

Серед негативних наслідків можна виокремити факт того що, незважаючи на те, що Ініціатива може призвести до збільшення інвестицій, вона також може вимагати значних витрат від Греції.

Та попри ці ризики Греція все одно бере участь у міжнародних проєктах , підтверджуючи свою стабільність та готовність до плідної співпраці.

Список використаних джерел

1. Сааков В. Грецький уряд продав китайцям порт Пірея URL :https://www.dw.com/uk/%D0%B3%D1%80%D0%B5%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9-%D1%83%D1%80%D1%8F%D0%B4-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D0%B2-%D0%BA%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96%D0%B9-%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D0%B0%D0%BD%D1%96%D1%97-

%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82-%D0%BF%D1%96%D1%80%D0%B5%D1%8F/a-19174559

2. Carafano J. The ebb and flow of the Three Seas Initiative URL: https://www.gisreportsonline.com/r/three-seas-initiative-3/
3. Hellenic republic ministry of foreign affairs. Joint Declaration of the Ministers of Foreign Affairs of the Republic of Bulgaria, the Republic of Croatia, the Hellenic Republic and Romania URL: https://www.mfa.gr/en/current-affairs/statements-speeches/joint-declaration-of-the-ministers-of-foreign-affairs-of-the-republic-of-bulgaria-the-republic-of-croatia-the-hellenic-republic-and-romania-new-york-19-september-2023.html
4. Hellenic republic ministry of foreign affairs. Article by Deputy Minister of Foreign Affairs for Economic Diplomacy and Openness, Kostas Fragogiannis, in "Kathimerini" URL: https://www.mfa.gr/en/current-affairs/statements-speeches/article-by-deputy-minister-of-foreign-affairs-for-economic-diplomacy-and-openness-kostas-fragogiannis-in-kathimerini-newspaper-05092023.html
5. Mihai C. Three Seas Initiative to enlarge with Greece says Romanian president URL: https://www.euractiv.com/section/politics/news/three-seas-initiative-to-enlarge-with-greece-says-romanian-president
6. Poręba T. Via Carpathia – An Investment in the Future URL: https://warsawinstitute.org/via-carpathia-investment-future/
7. Warzecha J. Via Carpatia Under the TEN-T [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://3seaseurope.com/via-carpatia-ten-t/
8. Wemer D. The Three Seas Initiative explained URL: https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/the-three-seas-initiative-explained-2/
9. Zasiadko M. Greece a promising member of the Three Seas Initiative? URL: https://intermodalnews.eu/2021/06/16/greece-a-promising-member-of-the-three-seas-initiative/
10. Zasiadko M. Via Carpatia: a vital road for Three Seas Initiative and entire Europe URL URL: https://intermodalnews.eu/2021/07/13/via-carpatia-a-vital-road-for-three-seas-initiative-and-entire-europe

Dr.Svitlana Rostetska
Rights Lab Visiting Professor of Political Sciences and Law
University of Nottingham

Modern slavery in conditions of war

Modern conflicts and wars in the world not only cause many deaths among combatants and civilians, destroy infrastructure, and weaken social and governmental structures but also put the problem of modern slavery on the agenda. This is especially true for women and children, who are the most vulnerable categories in armed conflicts, and are the target of numerous abuses, including human trafficking, and sexual and gender-based violence. The use of human trafficking amid armed conflict further exacerbates the untold devastation experienced by communities and families and prolongs intimidation and fear among oppressed communities.

Of particular concern is the use of modern slavery as a tactic in armed conflict. As noted in studies by A. Smith, M. Datta, and K. Bales: «The slavery in conflict is distinctly and powerfully gendered. These data point to the widespread violent capture, enslavement, and exploitation of women by men in conflict. Parallel to this gendered enslavement is the fact that conflict facilitates predation on the very young – often by those not that much older. Children are vulnerable to abuse and enslavement, easier to control in the fluid context of battle, and likely to be seen as disposable inputs into the war effort. Exploitation of children within conflict stands in stark contrast to the social norms of the same warring societies in peacetime» (1, P. 9).

The conclusion «The war in Ukraine and associated risks of human trafficking and exploitation» states that: «The history of past conflicts and new evidence from Ukraine indicate that this war will also create and expand opportunities for trafficking and exploitation. War and displacement put people in desperate situations, and there are significant risks for both those who remain in Ukraine and the many millions of forced refugees. When people are in danger and/or

struggling to meet basic needs, they may have little choice but to make risky decisions ¬- even if they are aware of the risk» (2).

The International Organization for Migration has conducted a national study of the vulnerability of Ukrainians to human trafficking in the context of the war in Ukraine.

One in four Ukrainians is ready to accept a risky job offer abroad or in another locality. 27% of respondents would agree to accept at least one risky job offer abroad, in particular:

17% are ready to work without official employment.

13% abroad and 9% in Ukraine are ready to work in locked rooms without the possibility to leave the workplace freely.

2% abroad and 2% in Ukraine are ready to give the employer a cell phone or other personal belongings for the period of employment.

1% abroad and 3% in Ukraine are ready to give their passport to the employer for the period of employment (3).

Russia's war against Ukraine has caused the largest wave of migration in terms of numbers, which in turn has forced the governments of countries hosting Ukrainian refugees to search for the most optimal conditions and places to accommodate Ukrainian citizens. One of these models was the scheme of placing Ukrainian citizens in families (Germany, the UK, etc.), but this model carries the risk of another form of modern slavery, domestic servitude, which is the unpaid use of Ukrainian men and women for domestic work. It is often accompanied by psychological, physical, or sexual violence, restrictions on the rights to movement, free time, etc.

The forced deportation of Ukrainian children to Russia during the war can also be called a form of modern slavery, as the purpose of their removal is to be used in political propaganda, manipulated in negotiations and as a potential exchange fund. Often, children are taken to remote, sparsely populated regions of Russia to raise the gene pool, for adoption, and for further labour exploitation.

For example, according to the state portal Children of War, during the full-scale war, there were 19546 deported minors, and only 387 returned (as of November 20, 2023). These are registered, verified cases that are not finalized due to active hostilities and the temporary occupation of part of the territory of Ukraine (4).

Currently, the Ministry of Social Policy of Ukraine and international and all-Ukrainian NGOs have developed leaflets for Ukrainian citizens on the risks of falling into modern slavery and ways to prevent them. Unfortunately, statistics show that this is not enough, especially for Ukrainian citizens who are currently in forced migration and face new forms of slavery. It is important not only to inform, but also to determine the number of victims of modern slavery and provide them with qualified assistance, which is very difficult given the sensitivity of the topic and people's fear of talking about what happened to them, and in the case of Ukrainian refugees, this is complemented by the fear of being in another country, the language barrier, and in most cases, ignorance of their rights and the ability to protect them.

References

1. Smith A., Datta M., and Bales K. Contemporary slavery in armed conflict: Introducing the CSAC dataset, 1989–2016. Journal of Peace Research. 2022. P. 1 -11.
2. The war in Ukraine and associated risks of human trafficking and exploitation. Insights from evidence gathering roundtable. 29 April 2022. https://www.antislaverycommissioner.co.uk/media/1801/ucl-iasc-2022-roundtable-report-the-war-in-ukraine-human-trafficking-and-exploitation.pdf (20/11/2023)
3. Національне дослідження уразливості населення до торгівлі людьми та експлуатації в умовах війни. https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbdl1861/files/documents/Survey%20results_UKR_web.pdf (дата звернення 19.11.2023)
4. Діти війни. https://childrenofwar.gov.ua/ (дата звернення 21.11.2023)

Оксана Ярош,
доктор політичних наук, доцент,
професорка кафедри політології та публічного управління
Волинського національного університету імені Лесі Українки

До питання стратегій розвитку гендерної рівності в умовах збройної агресії росії проти України

Політика України із забезпечення гендерної рівності є державною й ґрунтується на таких законодавчих актах як Конституція України (1), Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків» (2), Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» (3) та широкій нормативно-правовій базі.

Після того як Україна приєдналась до «Партнерства Біарріц», то взяті зобов'язання, а саме – створити рівні умови для батьків по догляду за дитиною та рівні можливості для комфортного пересування маломобільних груп населення та сімей з дітьми, зменшити розрив в оплаті праці жінок та чоловіків, забезпечити дотримання гендерної рівності в освіті, а також протидіяти домашньому насильству та насильству за ознакою статі – актуалізували діяльність урядових структур, інститутів громадянського суспільства для виконання поставлених завдань і зумовили розроблення й прийняття нових стратегічних документів та спричинили зміни до чинного законодавства.

У 2021 р. ухвалено Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення рівних можливостей матері та батька у догляді за дитиною» (4), який спрощує можливість чоловіків брати відпустку для догляду за дитиною, а також Закон України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення відповідальності за вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі» (5), що дозволяє постраждалій особі отримати відшкодування збитків внаслідок насильства.

Серед стратегічних документів, прийнятих у період із 2021 по 2023 рр. є Державна стратегія забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 р., Стратегія впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 р., Національна стратегія подолання гендерного розриву в оплаті праці на період до 2030 р.

Вище згадані стратегічні документи мають чітко визначене гендерне спрямування навіть у назві, водночас гендерна тематика охоплює не лише гендернотематичні документи. Так, у Державній стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 рр. (6) акцентовано на таких гендерних розривах:

-в Україні найбільшу кількість громадян літнього віку становлять жінки;

-середня очікувана тривалість життя при народженні чоловіків на 10 років менша, ніж у жінок. Крім того, збройна агресія росії проти України, повільне впровадження стандартів Міжнародної організації праці щодо безпечних умов праці призводять до високої смертності чоловіків у працездатному віці;

-рівень зайнятості жінок працездатного віку нижчий порівняно з рівнем зайнятості чоловіків такого віку;

-жінки становлять більшість населення з низьким доходом, яке звертається за державною соціальною допомогою, що підвищує вразливість жінок до бідності.

-ризики бідності зростають серед жінок, які живуть у малих містах та на сільських територіях.

Відбуваються зміни у законодавстві із утвердження гендерної рівності у різних сферах. Наприклад, прийнятий Закон України № 1750-IX «Про внесення змін до Закону України «Про рекламу» щодо протидії дискримінації за ознакою статі» від 10 вересня 2021 р. поповнився нормою про заборону дискримінації у рекламі та посилив відповідальність за порушення цієї норми. Стаття 8 доповнена таким змістом, що «вміщувати твердження та/або зображення щодо інтелектуальної, фізичної, соціальної чи іншої переваги однієї статі над іншою

та/або щодо стереотипності ролі чоловіка та жінки, що пропагує принизливе та зневажливе ставлення; принижувати гідність людини за ознакою статі; демонструвати насильство за ознакою статі; використовувати зображення тіла людини (частини тіла) виключно як сексуального об'єкта з метою привернення уваги споживача та/або посилання (слова, звуки, зображення) на сексуальні стосунки, що не стосуються рекламованого продукту чи способу його споживання» (7).

Окрім законодавства удосконалюється інституційний механізм реалізації гендерної політики в Україні, діють спеціально уповноважені органи влади, посадові особи, радники і радниці із гендерних питань, консультаційно-дорадчі органи (КДО), інститути громадського суспільства.

Таким чином, державна гендерна політика в Україні активно розвивається. Міжнародні зобов'язання та громадський активізм впливають на позитивні зміни по утвердженню гендерної рівності в усіх сферах життєдіяльності суспільства, незважаючи на російсько-українську війну із 2014 р. та повномасштабне вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 р., оскільки гендерні нерівності прав та можливостей різних соціальних груп не зникають, а загострюються. Вирішення проблем гендерної нерівності – це завдання для утвердження справедливості, участі та інклюзії.

Список використаних джерел:

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28.06.1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text
2. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08.09.2005 р. № 2866-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text
3. Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» від 06.09.2012 р. № 5207-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text
4. .Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення рівних можливостей матері та батька у догляді за дитиною» від 15 квітня 2021 р. № 1401-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-20#Text
5. Закон України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення відповідальності за вчинення домашнього

насильства та насильства за ознакою статі» 1 липня 2021 р. № 1604-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1604-20#Text

6. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 рр. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text
7. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про рекламу» щодо протидії дискримінації за ознакою статі» від 10.09.2021 № 1750-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1750-20#Text

Ірина Габро,

кандидат політичних наук, доцент,

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Олександр Шевчук,

доктор політичних наук, професор,

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Безпекові перспективи повоєнної України

Російська агресія проти України спровокувала найбільшу безпекову кризу в Європі з часів холодної війни. Героїчний опір України прив'язує її до ЄС і НАТО. Попри те, що питання майбутнього членства України в НАТО часто дипломатично відкидається, Європа в знак солідарності надала Києву статус кандидата у ЄС, допустивши набуття повноправного членства протягом кількох років.

Можна виокремити три варіанти потенційних безпекових гарантій, які Захід може надати Україні.

Першим варіантом є повне забезпечення України зброєю, щоб вона могла сама себе стримати від російської агресії. Втім, такий сценарій є нестійким та збитковим для самої України.

Другий варіант - мережа міжнародних гарантій, коли різні країни дають персональні гарантії. Цей сценарій є досить проблематичним, адже після Будапештського меморандуму, українцям буде складно повірити запевненням

партнерів. Таке рішення може бути лише транзитним, на шляху до членства в НАТО.

Третій варіант - найбільш ефективний – членство України в НАТО (3).

Процедура вступу до НАТО є складним процесом, який включає наступні етапи: 1) подання країною заявки на вступ та виконання Плану дій щодо членства в НАТО (ПДЧ) – «Membership Action Plan»; 2) отримання згоди всіх членів НАТО; 3) отримання офіційного запрошення до переговорів про вступ; 4) переговори, узгодження етапів вступу до НАТО; 5) отримання офіційного запрошення від Генерального секретаря НАТО.

Відносини між Україною і НАТО почали формуватися ще на поч. 90- х рр. XX ст., а з 2014 р. у зв'язку з незаконною анексією Криму рф, співробітництво між Україною та НАТО було активізовано. Від початку повномасштабного вторгнення рф у лютому 2022 р. НАТО стоїть на боці народу України, її демократично обраних державних інституцій та заявляє про підтримку незалежності, суверенітету і територіальної цілісності України в межах її міжнародно визнаних кордонів (2).

11-12 липня 2023 року у Вільнюсі пройшов саміт лідерів країн НАТО. 11 липня 2023 року саміт НАТО у Вільнюсі ухвалив пакет рішень щодо України: скасовується етап Плану дій щодо членства, а запрошення до Альянсу країна отримає після виконання вимог для вступу і за умови згоди всіх союзників. Президент України В. Зеленський обурився наявністю «умов» для отримання Україною запрошення до НАТО.

Країни Альянсу погодили підсумкове комюніке щодо України і заявили, що пам'ятають про зобов'язання 2008 року щодо того, що Україна стане членом НАТО. Також у документі визнали, що сьогодні шлях України до повної євроатлантичної інтеграції вийшов за межі необхідності в Плані дій щодо членства. Країни-члени наголосили, що Україна стає більш оперативною та політично інтегрованою з Альянсом і досягла значного прогресу на шляху до реформ. Міністри закордонних справ країн НАТО регулярно оцінюватимуть прогрес за допомогою Річної національної програми.

Після Вільнюського саміту, за словами генсека НАТО Є. Столтенберга, всі члени Альянсу погодилися із тим, що Україна вступить до НАТО. І було ухвалено три історичних рішення для того, щоб це втілити у реальність", - зазначив генсек Альянсу. Перше рішення - скорочення шляху України до НАТО завдяки усуненню вимоги щодо виконання плану дій щодо членства. Друге - узгодження програми, за якою українські збройні сили стануть повністю сумісними із арміями країн-членів НАТО. Третє - зміцнення політичних зв'язків НАТО та України на безпрецедентному рівні. Йдеться про створення комісії Україна-НАТО (1).

Отже, Україна потребує зовнішніх гарантій безпеки, найефективнішою з яких є вступ в НАТО. Однак, до завершення війни в Україні, перспективи вступу нашої держави в НАТО є малоймовірними.

Список використаних джерел:

1. Доломанжи А. (2023, вересень 28). Перспективи членства України в НАТО: Столтенберг зробив заяву. *Уніан*. URL: https://www.unian.ua/politics/ukrajina-v-nato-stoltenberg-vislovivsya-pro-perspektivi-chlenstva-12408171.html

2. Іліка М. (2023, квітень 30). Вступ України до НАТО: досягнення, проблеми та перспективи. URL: https://law.chnu.edu.ua/vstup-ukrainy-do-nato-dosiahnennia-problemy-ta-perspektyvy/

3. Матвійчук І. (2023, травень 5). Які гарантії безпеки Україні після війни справді спрацюють - аналіз експертів. *Радіо свобода*. URL: https://www.holosameryky.com/a/ukraina-partnery-garantii-bezpeky/7079334.html

Тетяна Шендер,
аспірантка Державної установи
“Інститут економіко-правових досліджень
імені В.К. Мамутова Національної академії наук України”
Науковий керівник – *завідувач відділу*
господарсько-правових досліджень проблем
економічної безпеки, к. ю. н. ***Єремєєва Н.В.***

Використання альтернативних джерел енергії як крок до стабілізації енергетичної безпеки України

З початком військового вторгнення збоку сусідньої країни перед нами постали значні виклики у всіх сферах життя. Починаючи з 24 лютого 2022 року ми живемо в умовах повномасштабних воєнних дій. Ворог безжально нищить цивільні об’єкти, залишаючи в руїнах цілі міста та села. Крім того, на території України активно ведеться енергетична війна, в якій агресор наносить прицільних ракетних ударів по об’єктах критичної інфраструктури, залишаючи людей без світла, тепла та інших базових засобів комунікації.

Хоча воєнні дії на території нашої країни ще тривають, маємо готуватись до повоєнного відновлення вже зараз, оскільки, напрацювання механізмів відновлення зруйнованих об’єктів критичної інфраструктури є складним та тривалим. Тому, проблеми визначення напрямів, умов та порядку розвитку енергетичної безпеки України у воєнний час та в її повоєнному відновленні є актуальними вже сьогодні.

Серед важливих кроків на шляху повоєнної відбудови країни максимальне впровадження альтернативних (відновлювальних) джерел енергії у багатьох сферах. Стимулювання розвитку відновлювальних джерел енергії має бути одним із пріоритетних напрямків державного регулювання, оскільки, їх основна роль полягає у підвищенні стійкості енергетичної системи країни, покращення екологічної ситуації та зменшенні залежності від імпортованих видів палива.

Ворожий напад російських загарбників на Україну завдав істотних негативних екологічних, економічних, гуманітарних та соціальних наслідків не тільки для нашої країни, а й для усіх країн Чорноморського регіону та частини ЄС. Через масові ворожі атаки наша країна живе у страху підвищеної радіаційної небезпеки, у зв'язку з постійним шантажем усього світу підривом Запорізької АЕС, яка є найбільшою в Європі та Україні атомною електростанцією.

Одним із найцинічніших злочинів в новітній історії є підрив 6 червня 2023 року російським агресором Каховської ГЕС. Це теракт міжнародних масштабів, який привів до зміни солоності та підвищення рівня забрудненості всього Чорноморського регіону та, як наслідок, погіршив екологічну ситуацію низки країн.

"Незважаючи на те, що ЄС зумів подолати енергетичну надзвичайну ситуацію, спричинену нападом Росії на Україну, звіт Bankwatch, опублікований сьогодні, показує, що уряди Польщі, Хорватії та Болгарії все ще шукають щонайменше 1,5 мільярда євро державних коштів ЄС для будівництва нової інфраструктури для викопного газу під виглядом екстреного реагування. Країни-члени ЄС мають до 31 серпня подати запит на фінансову підтримку для планів відходу своїх енергетичних секторів від російського викопного палива в рамках стратегії ЄС REPowerEU." (2, с.1).

Таким чином, через російсько-українську війну енергетична системи багатьох країн світу зіштовхнулася з новими викликами, які є наслідками війни, а саме: економічними, соціальними, демографічними, екологічними, технологічними процесами на глобальному та національному рівнях. А підрив окупантами Запорізької АЕС стане світовою катастрофою, саме тому, на нашу думку, стимулювання розвитку альтернативних джерел енергії займає вкрай важливе місце у забезпеченні енергетичної безпеки України та світу.

Вагомим поштовхом стимулювання розвитку альтернативної енергетики в Україні були економіко-правові стимули до виробництва та споживання

енергії, які мали сприяти активізації зростання будівництва альтернативних електростанцій в Україні та господарсько-правове врегулювання даної галузі.

Дуже слушною з цього приводу є думка голови ДТЕК ВДЕ О. Селищева. Зокрема, він аналізує функціонування “зеленої” енергетики в Україні в умовах воєнного стану. Так, на жаль, через тимчасову втрату контролю над виробництвом електроенергії на окупованих територіях, існує ризик, що держава буде змушена імпортувати надзвичайно дорогу електроенергію з ЄС. У такому разі українські сонячні та вітрові електростанції, які вже зараз виробляють дешевшу за європейську, стають запорукою енергетичної безпеки України.

Одним із пріоритетних завдань, зважаючи на постійні терористичні акти Росії у вигляді ударів по критичній інфраструктурі, виходячи з необхідності забезпечення енергетичної безпеки для збереження потужностей під час війни є впровадження розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 квітня 2023 року № 373-р “Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2050 року”, яким схвалено Енергетичну стратегію України на період до 2050 року та доручено Міністерству енергетики разом з іншими центральними органами виконавчої влади забезпечити розроблення плану заходів з реалізації Енергетичної стратегії України на зазначений період до 2050 року.

Метою Енергетичної стратегії України до 2050 року, на нашу думку, є заохочення розвитку відновлювальних джерел в Україні, використання інноваційних технологій у розвитку відновлюваних джерел енергії та істотна роль альтернативної енергетики у післявоєнному відновленні енергетичного сектору України.

“Місією Енергетичної стратегії України до 2050 року є створення умов для сталого розвитку національної економіки через забезпечення доступу до надійних, стійких і сучасних джерел енергії. До 2050 року енергетичний сектор має бути максимально наближений до кліматичної нейтральності. Це означатиме наявність чистої енергії, подолання енергетичної бідності, розвиток інноваційної та децентралізованої енергосистеми, повноцінне функціонування

національних енергетичних ринків і їх інтеграцію в міжнародні. Ключовими принципами Енергетичної стратегії України є економічна обґрунтованість, екологічність, доступність, соціальна справедливість та ринковість". (1, с. 1).

Енергетична стратегія України до 2050 року, зокрема, враховує: "наслідки повномасштабної війни російської федерації проти України, посилення ролі енергетичної безпеки та зміцнення стійкості енергосистеми; результати приєднання ОЕС України до європейської мережі операторів системи передачі електроенергії (ENTSO-E) та поглиблення інтеграції енергетичної системи України в загальноєвропейську; наявність новітніх технологій (зокрема виробництво та використання водню в енергетичних цілях, малі модульні ядерні реактори, установки зберігання енергії тощо), технічні зміни в енергетичному секторі, світові тренди та інноваційні рішення, вимоги до екологічної безпеки згідно з нормами ЄС та прийнятим зобов'язанням України; міжнародні зобов'язання України щодо енергоефективності та використання ВДЕ, зменшення викидів парникових газів тощо; децентралізація генерації електроенергії по всій території країни для поліпшення стійкості та надійності енергозабезпечення. Стратегія передбачає досягнення Україною вуглецевої нейтральності енергетичного сектору до 2050 року." (3, с. 1).

На нашу думку, реалізація саме такої Енергетичної стратегії України до 2050 року має стати джерелом інновацій, нових технологій та робочих місць, а використання новітніх технологій у відновлюваній енергетиці сприятиме розвитку високотехнологічних галузей та збільшить конкурентоспроможність країни на міжнародному ринку.

Незважаючи на вкрай важкі умови воєнного часу наша країна активно впроваджує застосування альтернативних джерел енергії у багатьох сферах. Важливим досягненням є спільний проєкт Міністерства енергетики України та Міністерства охорони здоров'я України з оснащення українських лікарень сонячними панелями під назвою "Промінь надії".

Безумовно, реалізація вищезазначеного проєкту "Промінь надії" є одним із проривів впровадження альтернативних джерел енергії в умовах енергетичної

війни. Облаштування приміщень лікарень сонячними панелями зробить українські лікарні автономними та незалежними від централізованого електропостачання та критичної інфраструктури країни, яка постійно зазнає терористичних атак ворога та, як наслідок, збільшить шанси багатьох людей на якісну медичну допомогу.

В той же час, активний розвиток альтернативної енергетики – це більше ніж просто чергова інновація, це новий спосіб функціонування енергетичної системи, що має свої особливості, потенційні загрози й вимагає розробки відповідних правових підходів до свого регулювання.

З огляду на вищезазначене, доходимо до логічного висновку, що розвиток альтернативних (відновлювальних) джерел енергії може вирішити не лише світові проблеми енергетичної безпеки у вкрай важких умовах воєнного часу, але й сприяти сталому розвитку та захисту навколишнього середовища. Співробітництво України та ЄС у сфері енергетики підвищить енергетичну безпеку, конкурентоспроможність та стабільність, що є необхідним для просування економічного зростання та досягнення прогресу у напрямку ринкової інтеграції.

Список використаних джерел:

1. Енергетична стратегія. Міністерство енергетики України. 08 лютого 2022 року. URL: https://www.mev.gov.ua/reforma/enerhetychna-stratehiya.

2. Три уряди шукають гроші ЄС, щоб поглибити залежність від викопного газу під виглядом надзвичайної ситуації в енергетиці. 27 липня 2023 року. URL: https://bankwatch.org/press_release/three-governments-are-seeking-eu-money-to-deepen-fossil-gas-dependence-under-the-guise-of-energy-emergency.

3. Україна – енергетичний хаб Європи. Уряд схвалив Енергетичну стратегію до 2050 року. Міністерство енергетики України. 01 травня 2023 року. URL: https://mev.gov.ua/novyna/ukrayina-enerhetychnyy-khab-yevropy-uryad-skhvalyv-enerhetychnu-stratehiyu-do-2050-roku.

V СЕКЦІЯ:

СУБ'ЄКТНО-ОБ'ЄКТНИЙ СТАТУС УКРАЇНИ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН.

Сергій Дерев'янко,
доктор політичних наук, професор,
Прикарпатський університет ім.Василя Стефаника
Руслан Бичай,
здобувач ступеня доктора філософії,
Прикарпатський університет ім.Василя Стефаника

Потреби вдосконалення державної міграційної політики в умовах інтеграції України до Європейського Союзу

Питання належного законодавчого регулювання державної міграційної політики є не тільки правовим, але й політичним. Особливо вагомою ця проблема стала з наповненням реальним змістом перспектив набуття Україною повноцінного членства в ЄС. Широке вивчення й використання в новітніх українських реаліях досвіду правового регулювання міграційних процесів нормативними актами держав-членів Європейського Союзу та його інституцій безперечно видається корисним.

Масштаби міграційних процесів початку XXI століття, міграційні кризи в Європі 2015-2016 рр. дали підстави керівництву ЄС визнати міграцію «глобальним феноменом» та переглянути кардинально свої підходи до її регулювання, що відображено у прийнятих базових нормативних актах і практиці взаємодії країн у межах Європейської політики сусідства.

Порівняльний аналіз дозволяє стверджувати, що регулювання свободи пересування громадян в Україні та державах-членах ЄС має чимало спільного, хоча є певні відмінності, зумовлені особливостями національного державотворення. Детально виписані конституційними актами, відповідні норми конкретизовані у законах про міграцію, які прийняті у більшості держав ЄС. Водночас, зауважимо, що

єдиної інтегрованої моделі регулювання міграційних процесів у межах ЄС не створено, оскільки держави-члени євроспільноти різняться за соціально-економічним розвитком, стандартами та рівнем життя й як наслідок можливостями належного регулювання міграційних процесів.

Не містить такої моделі Договір реформування або й Лісабонська угода (2007 року), яка істотно збільшує кількість сфер, де рішення ухвалюватимуться кваліфікованою більшістю, а не одностайно. Серед них – сфера свободи, безпеки та юстиції (прикордонний контроль, надання притулку, імміграція) та ін.

Вагомість проблем міграції зафіксована в "Угоді про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони" 2014 року (1). У преамбулі до Угоди вміщено, зокрема, зобов'язання сторін «посилювати діалог, який ґрунтується на основних принципах солідарності, взаємної довіри, спільної відповідальності й партнерства, та співробітництво з питань міграції, надання притулку та управління кордонами, використовуючи системний підхід та приділяючи увагу законній міграції і співробітництву в боротьбі з незаконною імміграцією, торгівлею людьми, а також ефективному виконанню положень Угоди про реадмісію».

У тексті Угоди є окрема стаття 16 "Співробітництво у сфері міграції, притулку та управління кордонами", у частині першій якої зафіксовано, що «Сторони підтверджують важливість спільного управління міграційними потоками між їхніми територіями та надалі розвиватимуть всеохоплюючий діалог щодо всіх питань у сфері міграції, зокрема нелегальної міграції, легальної міграції, незаконного переправлення осіб через державний кордон та торгівлі людьми, а також включення проблемних питань у сфері міграції до національних стратегій економічного та соціального розвитку регіонів, звідки походять мігранти. Такий діалог ґрунтується на основоположних принципах солідарності, взаємної довіри, спільної відповідальності та партнерства». Далі у цій статті прописані конкретні напрями співробітництва згідно з відповідним законодавством ЄС та чинним національним законодавством, які полягають у: «а) подоланні причин виникнення міграції, активно використовуючи можливості співробітництва у цій сфері з третіми країнами та в рамках міжнародних

форумів; b) спільному запровадженні ефективної та превентивної політики щодо боротьби з нелегальною міграцією, незаконним переправленням нелегальних мігрантів через державний кордон та торгівлею людьми, у тому числі щодо методів боротьби з організованими злочинними групами, що здійснюють незаконне переправлення нелегальних мігрантів через державний кордон та торгівлю людьми, а також захисту жертв таких злочинів; c) запровадженні всеохоплюючого діалогу з питань притулку, зокрема стосовно практичних аспектів реалізації Конвенції ООН про статус біженців 1951 р., Протоколу щодо статусу біженців 1967 р. та інших відповідних міжнародних документів, а також шляхом забезпечення поваги принципу «невислання»; d) правилах щодо доступу, забезпеченні прав та статусу осіб, яким надано доступ, гідному поводженні та інтеграції іноземців, які проживають на законних підставах; <...> h) обміні поглядами щодо нелегального працевлаштування мігрантів» (1).

На виконання цієї Угоди вже прийнято окремі зміни до чинних законодавчих та низку підзаконних нормативно-правових актів, реалізація яких має визначальне значення для приведення національного законодавства до норм права ЄС. Стратегічні цілі, принципи та завдання державної міграційної політики, напрями діяльності державних органів у сфері управління міграційними процесами викладені у низці проєктів і чинних стратегічних документах, які безпосередньо акцентують на впливі міграційних процесів на забезпечення національної безпеки.

Водночас, зауважимо, що в Україні упродовж останніх більш ніж тридцяти років було здійснено декілька невдалих спроб прийняти базовий законодавчий акт з міграційної політики. Проте й донині парламентом не прийнято закону “Про державну міграційну політику”, хоча потреба в ньому є очевидною. Актуальність і своєчасність прийняття такого закону пов’язувались з процесами розширення кордонів ЄС й наближенням їх до кордонів України, а нині об’єктивується істотним розширенням зовнішніх і внутрішніх міграційних процесів, що поглибились в умовах повномасштабної війни рф проти України.

Отже, модернізація належного законодавчого регулювання міграційної політики України в умовах європейської інтеграції покликана інтегрувати

національне міграційне законодавство в загальноєвропейську міграційну систему, а тому є не тільки правовим, але й політичним пріоритетом діяльності владних інституцій. Доцільним видається запозичення норм правового регулювання міграційних процесів загальноєвропейськими інституціями та окремими державами-членами ЄС, що сприятиме формуванню відповідних національних стандартів в умовах нашої інтеграції до ЄС, що є одним із фундаментальних національних інтересів України.

Список використаних джерел

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами–членами, з іншої сторони : підписана 21.03.2014 р. (політична частина), 27.06.2014 р. (економічна частина); ратифікована Європейським парламентом і Верховною Радою України синхронно 16.09.2014 р. із заявою Законом України № 1678-VII; поточна ред. - Ред. від 25.10.2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

Юлія Шмаленко ,

к*андидат політичних наук, доцент*

доцент кафедри соціології

Національного університету «Одеська юридична академія»

Анастасія Цебренко

здобувачка,

Національний університет «Одеська юридична академія»

Динаміка та вплив міжнародної міграції: порівняльний аналіз України та країн Європи у контексті сучасних викликів

Міжнародна міграція набуває все більшого значення в умовах глобалізації та посилення взаємозв’язків між країнами. Міграція як процес переміщення людей через державні кордони або в межах однієї країни охоплює усі види переміщення населення незалежно від масштабів, тривалості

чи складу мігрантів, до яких належать біженці, вимушені переселенці, евакуйовані, економічні мігранти. Процес міграції властивий кожному етапу розвитку людства, але ніколи раніше міграція не мала такого впливу на економічний розвиток, політику, соціальне життя та культуру як країн, що приймають мігрантів, так і країн їх походження (1). Основними факторами, що спонукають людей до міжнародної міграції, є несприятливі економічні умови в країні проживання (низька зарплата, безробіття, бідність); відносно високі стандарти праці та життя в країнах імміграції; кращі можливості для самореалізації; менша кількість стихійних лих та вищий рівень захисту; політичні причини, зокрема переслідування; військові конфлікти тощо (3). Люди прагнуть покращити свої економічні, соціальні, політичні умови, шукаючи їх в інших країнах.

Україна та країни Європи є важливими учасниками сучасних міграційних процесів, тому вивчення міграційних процесів є вкрай актуальним, адже вони впливають на соціально-економічний розвиток та безпеку країн, змінюючи їхню демографічну структуру. Дослідження показує значну динамічність та непередбачуваність міграційних потоків в Україні та Європі. Порівняння з європейськими країнами може виявити спільне та унікальне в українській міграції, враховуючи її глобальний вплив на світовий порядок. Окрім економічних факторів, міграцію в Європі визначають також політичні та соціокультурні впливи. Розглядаючи взаємодію України та Європи в контексті міграції, можна оцінити роль міжнародних відносин, дипломатії тощо у формуванні міграційних потоків. Також слід врахувати динаміку міграційних процесів українців, які виїхали через війну. Повномасштабне вторгнення росії в Україну у лютому 2022 року спричинило масові жертви серед цивільних та руйнування інфраструктури, що змусило мільйони українців покинути домівки в пошуках безпеки. З лютого 2022 року безліч біженців перетнули кордони сусідніх з Україною держав, а мільйони стали вимушеними переселенцями усередині країни. Про масштабність вимушеної міграції з України внаслідок війни та гуманітарної катастрофи свідчать дані УВКБ ООН. Станом на

листопад 2023 року загальна кількість зареєстрованих в світі біженців з України складає понад 6,33 млн, з них за межами Європи зареєстровано близько 392 тисячі, а кількість зареєстрованих біженців з України в Європі становила майже 5,95 млн осіб (5). З 24 лютого по 30 листопада 2022 року через контрольно-пропускні пункти в'їзду-виїзду було зафіксовано майже 10 мільйонів випадків перетину кордону повнолітніми громадянами України, які виїжджали з країни (5). У 2023 році тенденція збільшення українців за кордоном зберігається. Зокрема, у вересні з України до Польщі виїхало на 73 тисячі осіб більше, ніж повернулося в Україну. Загалом кордон з Польщею в напрямку Польщі перетнуло понад 840 тисяч українців, тоді як у зворотному напрямку – близько 767 тисяч (6). Проте з початку повномасштабного вторгнення оцінки загальної кількості населення в Україні покращилися, що вплинуло на порівнянність даних про кількість населення між деякими раундами опитування в рамках звіту про внутрішнє переміщення в Україні за жовтень 2023 року, підготовленого Міжнародною організацією з міграції за уточненою методологією оцінювання, що дозволило точніше відстежувати зміни кількості населення країни на тлі війни та масової міграції (4). Біженці з України гостро потребують захисту та гуманітарної підтримки. Враховуючи безпрецедентні масштаби цієї біженської кризи, було запущено міжвідомчу регіональну програму реагування, аби допомогти країнам, що приймають українців. Ця програма консолідує зусилля урядів, структур ООН, неурядових та громадських організацій з метою полегшення інтеграції біженців та задоволення їхніх нагальних потреб. Об'єднання ресурсів допомагає ефективніше впоратися з гуманітарною катастрофою.

Порівнюючи можливості та умови життя для мігрантів в Україні та європейських країнах можна зробити висновок, що значна частина українців вбачають кращі перспективи в Європі. Згідно з результатами останніх соціологічних опитувань, Європа має кращі можливості порівняно з Україною за багатьма показниками. Зокрема, 87% респондентів вважають, що рівень доходів у Європі вищий, тоді як в Україні – лише 3%. Також 75% відзначили

краще соціальне забезпечення в Європі проти 15% в Україні, 67% порівняно з 19% позитивно оцінили захист громадянських прав, 60% проти 26% – комфортні умови проживання, 54% проти 30% – можливості працевлаштування. Респонденти відзначили, що Східна та Південна Європа поступаються Північній та Західній за рівнем соцзабезпечення та захисту прав. 40% опитуваних вважають, що бути успішним можна як в Європі, так і в Україні (41%), проте в Україні трохи кращі можливості для ведення бізнесу (45% проти 34% в Європі) (2,с.18). Аналіз даних щодо сфери послуг показав, що її можна умовно поділити на три групи (57% загальної дисперсії): сфера послуг та сервіс, соціальна та гуманітарна сфери, інфраструктура. При цьому лише інфраструктура повністю відповідає європейським стандартам. Сфера послуг та соціально-гуманітарна сфера, зокрема освіта й охорона здоров'я, загалом поступаються рівню Європи. До того, на думку українців, індустрія краси в Україні значно краща (85%) порівняно з Європою (5%). Так само краще оцінюються кафе і ресторани (60% проти 16%), поштово-кур'єрські послуги (54% проти 25%), онлайн-шопінг (51% проти 22%). Щодо роздрібних мереж думки розділилися: 42% вважають кращими в Україні, 36% - в Європі (2,с. 21-22).

Водночас існує чітка кореляція між тривалістю перебування українців за кордоном та їхнім ставленням до країни, куди вони переїхали. Мігранти, які прибули не так давно, оцінюють рівень життя в Україні вище. За ними йдуть ті, хто живе в новій країні близько року. Обидві групи ще не встигли повністю адаптуватися. Зазвичай рішення про переїзд приймаються швидко і не дуже обґрунтовано (окрім питань безпеки). Натомість ті українці, які прожили в Європі кілька років і виїхали не через війну, а за кращими можливостями, схиляються саме до Європи (2, с. 24).

Аналізуючи динаміку та вплив міжнародної міграції в контексті України та європейських країн, можна виділити кілька ключових тенденцій. Спостерігається значна мінливість міграційних потоків за рівнем та напрямками. Попри соціально-економічні труднощі та війну, Україна

залишається ареною інтенсивної міграції. Ситуація у країні нестабільна й динамічна, що провокує як еміграцію через війну, економічні проблеми та прагнення кращих умов, так і імміграцію. Спостерігається значний відтік населення пов'язаний із загостренням воєнного конфлікту, економічними труднощами та потребою в пошуку кращих умов життя. Водночас, низка європейських країн стикається із зростанням міграції через політичні та економічні чинники. Політична нестабільність, економічні кризи та соціальні конфлікти змушують громадян шукати нові можливості та безпеку в інших регіонах. Вагому роль відіграють також воєнні конфлікти як рушій масової міграції.

Важливо збалансувати переваги та виклики, пов'язані з міграцією, для забезпечення сталого розвитку всіх залучених сторін. З одного боку, міграція стимулює економіку країн, що приймають мігрантів. З іншого боку, вона призводить до відтоку людських ресурсів та потенціалу з країн-донорів. Наприклад, в Україні через війну та економічні труднощі спостерігається значна еміграція фахівців та робочої сили, шо може негативно позначитися на соціально-економічному розвитку країни в найближчій перспективі. За даними звіту Міжнародної організації міграції, загальна кількість переміщених осіб в Україні становила 13,7 млн, з них 5,7 млн залишили країну (4).

Загалом, сучасні міграційні тенденції вказують на необхідність тіснішої співпраці держав у виробленні ефективних стратегій регулювання міграції. Гнучка та прозора міграційна політика з фокусом на правах і гідному ставленні до мігрантів сприятиме спільному добробуту та культурному розмаїттю в умовах глобальних суспільно-економічних змін.

Список використаних джерел:

1. Українське суспільство: міграційний вимір : нац. доповідь / Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. К., 2018. 396 с. URL: https://www.idss.org.ua/arhiv/Ukraine_migration.pdf

2. Всеєвропейське дослідження українців у Європі. Дослідницька лабораторія Rating Lab. 2023. URL: https://sau.in.ua/app/uploads/2023/09/rl_refugees-from-ukraine-in-the-eu_082023_ua.pdf .
3. Короленко Н. В., Петросян А. А. Міжнародна міграція робочої сили: причини та наслідки. *Ефективна економіка*. 2021. № 1. – URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8515 (дата звернення: 26.11.2023). DOI: 10.32702/2307-2105-2021.1.85
4. Ukraine Internal Displacement Report General Population Survey Round 14 October 2023. IMO. URL: https://dtm.iom.int/reports/ukraine-internal-displacement-report-general-population-survey-round-14-september-october
5. The Operational Data Portal (ODP) UNHCR's. Ukraine Refugee Situation. 2023.URL: https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine
6. Дослідження аналітичного центру Gremi. З України виїжджає більше, ніж заїжджає — причина. 2023. URL: https://gremi-personal.com.ua/z-ukraini-viizhdzhaie-bilshe-nizh-zaizhdzhaie-prichina/

Альона Козьміних,

кандидат політичних наук, доцент,доцент кафедри політичних теорій Національного університету «Одеська юридична академія»

Особливості воєнної дипломатії при здійсненні зовнішньої політики України

Воєнна дипломатія – це ненасильницьке використання збройних сил, адаптація публічної дипломатії за допомогою таких інструментів та заходів, як обміни офіцерами, комбіновані навчальні програми, культурні обміни, відвідування кораблів тощо для сприяння дипломатичним зв'язкам країни та просування свого міжнародного порядку денного. Незважаючи на те, що цей звичай існував у різних формах протягом сотень років, цей звичай та його використання як інструмент державного управління привернули напрочуд мало уваги як проблема для наукових досліджень. За останні кілька десятиліть воєнна дипломатія перетворилася на важливий інструмент на глобальній

політичній платформі для державних діячів, щоб налагодити політичні відносини між союзниками (3, с. 63). Варто відзначити, що ресурси української та російської дипломатії суттєво відрізняються. З самого початку було очевидно, що протистояти російській дипломатичній активності, яка простежується аж до штаб-квартир міжнародних організацій буде важко (2).

В даний момент система забезпечення зовнішньої політики України працює в умовах воєнного стану, що визначає специфіку дій держави на міжнародній арені. З одного боку, необхідно, щоб державні інституції висловлювалися єдиним голосом, але, з іншого боку, реалії воєнного часу вносять свої корективи в структуру та функції владних органів.

Наприклад, Указ Президента від 22 грудня 2021 року, що визначає координуючу роль Міністерства закордонних справ (МЗС) в зовнішній політиці, стає менш актуальним у контексті воєнного стану, коли центр управління зовнішньою політикою переміщується в Офіс Президента (1).

Триває обговорення стосовно конституційних повноважень Глави держави та Верховної Ради під час воєнного стану. Варто відзначити, що важливою частиною повноважень Парламенту є «визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики», але чинний закон, що регулює ці повноваження, є застарілим і потребує оновлення.

Мета воєнної дипломатії у даному контексті визначається важливими завданнями: забезпечення поставок озброєння та фінансово-економічної підтримки, посилення санкцій та ізоляції країни-агресора. Головною метою є визволення території України. Водночас, важливим етапом в подальшому є відшкодування збитків і втрат, а також покарання за злочини, що відбулися під час конфлікту.

Список використаних джерел:

1. Пашков, М. (2022). Деякі чинники воєнної дипломатії. *Центр Разумкова.* URL: https://razumkov.org.ua/statti/deiaki-chynnyky-voiennoi-dyplomatii
2. Сила Росії – нафтодолари. України – правда та хист. Як Україна перевинайшла дипломатію. Розповідає міністр закордонних справ Дмитро Кулеба. *Журнал*

Forbes Ukraine. 24.08.3023. URL: https://forbes.ua/war-in-ukraine/yak-ukraina-perevinayshla-diplomatiyu-rozpovidae-ministr-zakordonnikh-sprav-dmitro-kuleba-21082023-15523

3. Muniruzzaman, A. N. M. (2020). Defence Diplomacy: a Powerful Tool of Statecraft. *CLAWS Journal*, vol. 13, no. 2, 63-80.

Tetiana Krasnopolska,
Associate professor, PhD in Political Science
National University "Odesa Law Academy", Ukraine
Eddy Orinda
Lawyer, Kenia

Cultural diplomacy as a tool of «soft power» in Kenya

Currently, Kenya is the leading country in East Africa. Until recently, the African continent was the object of influence of the "soft power" of other countries. In particular, the USA, the People's Republic of China, Russia and other states have geopolitical interests in the region and are implementing their own "soft power" tools on its territory.

However, as modern researchers rightly claim, Kenya has a significant positive impact on political and economic processes in East African countries precisely because of the wide use of "soft power" tools. Prior to the Covid-19 pandemic, Kenya was one of the fastest growing economies in Africa with annual growth of 5.9% and a GDP of $95 billion (1).

It is worth noting that the concept of "soft power" was developed by the American political scientist J. Nye. For the first time in 1990, the scientist suggested that when one state encourages other countries to desire the same thing it desires, a special kind of power arises - "soft power" (4). At that time, the idea of realizing one's own interests in the international arena by forming attractive images among recipients was very successfully tested in the practice of the USA, which in many ways served as an incentive for its understanding at the level of a scientific approach.

The term "soft power" is used by J. Nye along with the concept of "hard power", which is implemented through coercion, threats or bribery. "Soft power", in turn, relies on persuasion, inducement, attraction and voluntary consent to interaction.

The author gives the following definition of "soft power": "the ability to achieve what is desired with the help of attraction, not coercion or payment" (5); "the ability to influence others by interacting in the sphere of setting the agenda, influencing by attracting sympathy to achieve the desired results" (6, c. 21). Among the main resources of "soft power" J. Nye includes culture, political values and foreign policy (which is legitimate, value-oriented and in accordance with the norms and rules declared by the state-subject) (5, c . 11).

In his work, the researcher defines public diplomacy, which is an advertising campaign, the goal of which is to establish long-term relations with other countries, as the most effective method of building the potential of "soft power" (3). Public diplomacy aims to: cultivate a certain public opinion abroad; interaction of private groups of one country with groups of other countries; promotion of intercultural communication between states, peoples, civil societies and civilizations. It is precisely on such levers of influence that the leadership of Kenya bets.

A. Odanga notes that: «Kenya's soft power hegemony stems from admirable characteristics especially non belligerent approach in external relations under the policy of good neighborliness, economic prosperity through open markets, aptness to promote peace in the region through mediation of internal and external conflicts» (7). The leading position of the country in the region is due to the geostrategic position of Nairobi, the capital of Kenya, and its significant role in the development of trade and business in the region. Economic hegemony is strengthened by a non-aggressive foreign policy - Kenya has not participated in the armed conflicts inherent in the region. The country chose "soft power" as the main means of realizing geopolitical interests and foreign policy.

Cultural diplomacy, as a form of public diplomacy, is becoming a leading tool in Kenya. Thus, T. Oluwaseun includes culture and the fashion industry, sports diplomacy and tourism as the main tools of Kenya's "soft power" (8). In particular

«“Made in Kenya” goods are now visible in key US chain stores and boutiques nd to a lesser extent in places like Canada and the Netherlands (10).

The influence of cultural diplomacy significantly increased in the 2000s, when the volume of cultural exports in the fields of cinema and music increased significantly. In addition, attractive nature, national parks and protected areas have become popular tourist destinations and increased the influence of Kenya's "soft power".

Active economic development and stability, peacekeeping efforts in the region strengthen the influence of the country in the region and the growth of the country's ratings in the world. In particular, the creation of a favorable business climate, the simplification of the business registration process and the creation of special economic zones led to the fact that Kenya entered the world leaders in "Future Growth Potential", taking 16th place in the world.

According to U. Serem: «The country's diversity, natural resources, vibrant cultural scene, and contributions to regional peace and stability have all contributed to its Soft Power. Kenya's Soft Power is a valuable asset that can be used to enhance its global influence and promote its interests – but there is certainly a lot of work to be done in coming years and decades» (9).

Culture has become a major instrument of "soft power" that has helped Kenya defend its national interests. Culture has become a strategy for promoting the national interests of the state. This is because a country's image and self-image are best conveyed through its culture.

According to B. Nanyang «Kenya has significant cultural resources in the form of media, art, music, and literature that it has tried to harness in transforming its diplomatic engagement with the international community» (2). Kenya's huge cultural industry has given it considerable opportunities to appropriate its soft power. With the help of media stations, the image of the country was created both in the East African region and throughout the world in general, which subsequently contributed to the formation of international perception of Kenya.

The main problems of using cultural diplomacy include the lack of institutional capacity to use it and effectively promote one's national interests.

Kenya uses various aspects of cultural diplomacy to advance its national agenda. In particular, Kenyan music and dance and the arts as a whole represent Kenyan culture at the local, regional and international levels. Through sport, Kenya builds relationships with nations and builds a positive image on the global stage.

In addition, Kenya annually hosts international festivals that promote the convergence of cultures and popularize Kenyan culture. Thus, in December 2021, Ukrainian diplomats from the Embassy of Ukraine in Kenya, at the invitation of the Deputy Minister of Foreign Affairs of Kenya, presented Ukraine at the Isambo festival in Busia (11).

Thus, cultural diplomacy has become a key instrument of Kenya's "soft power". To enhance the effectiveness of the use of cultural diplomacy tools, a strong marketing strategy must be employed to seize every opportunity to promote Kenya on the international stage through sports or human capital exports. It is also worth improving cross-cultural educational programs and creating our own institutes for the promotion of cultural diplomacy in foreign countries, such as Confucius Institutes.

References:

1. Kagwanja P. Kenya’s steady rise as a soft power in the Horn of Africa. 2021. Nation. URL: https://nation.africa/kenya/blogs-opinion/opinion/kenya-s-steady-rise-as-a-soft-power-in-the-horn-of-africa--3618160
2. Nanyanga B. D. The role of culture as a soft pomtr strategy in the promotion of national interests among African states: a case study of Kenya. 2021. 107 p.
3. Nye J. S. Bound to lead: the changing nature of American power. N.Y.: Basic Books, 1990. 336 p. URL: https://www.foreignaffairs.com/reviews/capsule-review/1990-06-01/bound-lead-changing-nature-american-power
4. Nye J.S. Soft Power. *Foreign Policy.* 1990. No 80. P. 153–171. URL: https://doi.org/10.2307/1148580
5. Nye J.S. Soft Power: The Means to Success in World Politics. New York: Public Affairs, 2004. URL:

.https://www.academia.edu/28699788/Soft_Power_the_Means_to_Success_in_World_Politics_Joseph_S_Nye_Jr

6. Nye J.S. The Future of Power. New York: Public Affairs, 2010. URL: https://www.academia.edu/23946693/THE_FUTURE_OF_POWER
7. Odanga A.W. Kenya's soft power status in the Eastern Africa region. 2012. URL: http://erepository.uonbi.ac.ke:8080/xmlui/handle/123456789/11398
8. Oluwaseun T. Africa's Soft Power. Philosophies, Political Values, Foreign Policies and Cultural Exports. 2021. URL: https://library.oapen.org/viewer/web/viewer.html?file=/bitstream/handle/20.500.12657/48769/9781000402179.pdf?sequence=1&isAllowed=y
9. Serem W. Insights on Kenya_ Rich History and Culture Yet Untapped Potential on the Global Stage. 2023. *Brand Finance*. URL: https://brandfinance.com/insights/insights-kenya
10. The Kenyan Textile and Fashion Industry Report. *The Kenyan Textile and Fashion Industry: The role of fashion designers and small tailors in the fibre to fashion value chain*. Nairobi: Hivos East Africa Office, 2016.
11. Україну представили на міжнародному фестивалі в Кенії. 2021. IRL: https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/3376748-ukrainu-predstavili-na-miznarodnomu-festivali-v-kenii.html

Елла Мамонтова,

доктор політичних наук, професор, професор кафедри політичних теорій Національного університету «Одеська юридична академія»

Співпраця України з міжнародними організаціями: напрямки, проблеми, перспективи

З набуттям незалежності Україна пройшла динамічний шлях по входженню на правах рівноправного партнера у систему міжнародних відносин. Важливим напрямком цієї стратегії стало набуття членства у багатьох міжнародних організаціях.

За результатами аналітичного дослідження Є Доронцевої, за 30 останніх років Україна уклала та приєдналася в межах 55 блоків та союзів 1996 міжнародних законодавчих актів. Крім того, Україні долучилась до «46

міжнародних стандартів і правил, які були розроблені для нормування певних сфер» (1).

За даними Міністерства закордонних справ України, станом на 1 січня 2022 року Україна є членом 81 міжнародної організації (2). У більшості з них, яка складає 69 організацій, Україна має статус повноправного члена. Це дає нашій країні право брати участь у роботі міжнародних організацій на постійній основі, зокрема голосувати на засіданнях, формувати порядок денний, готувати стратегії розвитку, розробляти спільно з іншими учасниками організації міжнародні документи, імплементувати стандарти, розроблені в межах компетенції організації, тощо.

У таких організаціях, як Світова асоціація автомагістралей, Європейська організація ядерних досліджень та Генеральна конференція з мір і ваг Україна є асоційованим членом. А у роботі ще трьох (Міжнародна організація цивільної оборони, Міжнародна організація з франкофонії та Євразійська група з протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму), - приймає участь в статусі спостерігача.

До трійки організацій, із якими Україна має найбільше спільного міжнародного законодавства входять ООН, Рада Європи, СНД.

Не зважаючи на події останніх років, що розгорнулись на території нашої держави і здетонували переформатування всього світового порядку у глобальному масштабі, на сьогодні найбільшу кількість міжнародних документів Україна має в рамках співпраці з СНД (всього944 одиниць). При цьому, не зважаючи на те, що Україна була однією з країн-засновниць СНД, вона так і не стала членом організації, оскільки не взяла на себе зобов’язання країни-члена, позаяк не підписала рішення про ухвалення статуту організації. А вже у 2018 році Україна остаточно вийшла із усіх статутних органів СНД. Тим не менш, чинними у рамках Співдружності незалежних держав залишаються 365 документи, а втратили чинність або були денонсовані лише 71 (2).

На відміну від СНД, в двох інших організаціях, що входять у лідерську трійку, Україна є повноправним членом. Основними сферами співробітництва

України з ООН є екологія (39 документів), захист прав людини (34 документи) та безпека (36 документів), міжнародне судочинство (30 документів). Щодо Ради Європи, то ключовими напрямками співробітництва України з цією організацією є захист прав людини (28 документів), правоохоронна діяльність (21 документ), сфера інформаційної політики та культури (19 документів).

Активно співпрацює Україна із такими міжнародними організаціями, як Європейський Союз, НАТО, ОБСЄ, Міжнародна організація праці, ЮНЕСКО, Світова Організація Торгівлі, Всесвітня медична асоціація, Міжнародна морська організація, Всесвітній поштовий союз, Рада з міжнародних стандартів фінансової звітності, Гаазька конференція з міжнародного приватного права, Міжнародна організація цивільної авіації, Рада митного співробітництва, Міжнародна організація з міграції, Євратом, Організація Чорноморського економічного співробітництва.

Кількісний аналіз документів, підписаних Україною з різноманітними міжнародними міжурядовими організаціями, дозволяє визначити ключові сфери співробітництва нашої країни з ними. Це, перед усім, є сфера безпеки, соціальна політика, співробітництво в економічній і торгівельній галузях, інформаційна політика і культура. Кількість міжнародних документів, які Україна уклала або до яких приєдналася у кожному з цих напрямків, перевищує сотню.

Найважливішим напрямком міжнародного співробітництва для України є співпраця з організаціями європейських країн. Ключовими партнерами нашої країни на Європейському континенті виступають Європейський Союз, Рада Європи, ОБСЄ. «Загалом, Україна співпрацює з двадцятьма чотирма організаціями Європи і має з ними 221 міжнародний документ. У тринадцяти європейських організаціях Україна є повноправним членом, ще в одній — Європейській організації з ядерних досліджень (CERN) — асоційованим членом. У десять європейських організацій Україна не входить, але має з ними угоди та розвиває співпрацю. До останніх належить ЄС, Європейське агентство

авіаційної безпеки (EASA), Євратом, Європейське космічне агентство, та інші» (1).

З Європейським Союзом, як ключовим партнером України, підписано 31 міжнародну угоду про співробітництво. Серед найважливіших документів слід назвати угоди про асоціацію між Україною та ЄС; про спрощення оформлення віз (т. зв шенгенські угоди); про спільний авіаційний простір; про вантажні перевезення автомобільним транспортом, угоду про т. зв. «митний безвіз», а також закони про приєднання до Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами та Конвенції про процедуру спільного транзиту. Україна співпрацює з ЄС також у питаннях безпеки і оборони, правоохоронної діяльності, цивільної безпеки, а також у сфері науки і технологій.

В цілому, з міжнародними міжурядовими організаціями країн Європи Україна найактивніше співпрацює у сфері захисту прав людини (27 документів); економіки й торгівлі (24 документи); інформаційної політики, культури і спорту (23 документи); правоохоронної діяльності (23 документи); сфері безпеки (20 документів); у митному і податковому співробітництві (10 документів); екології (9 документів); публічного управління та адміністрування (9 документів); енергетики (8 документів); міграційна політика (8 документів) тощо.

В сфері захисту прав людини Україна ратифікувала всі ключові конвенції Ради Європи, що торкаються питань протидії торгівлі людьми, скасування смертної кари, захисту гендерного рівноправ'я.

В економічній сфері крім ЄС, Україна, співпрацює ще з такими організаціями, як Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР/EBRD) та Європейський інвестиційний банк (ЄІБ/EIB). У сфері торгівлі наша країна активно співпрацює і з організаціями окремих європейських країн. Це, приміром, такими як союз Бельгії, Нідерландів та Люксембургу – т. зв. Бенілюкс, або об'єднання європейських країн, які не стали членами ЄС – Ліхтенштейну, Швейцарії, Ісландії та Норвегії, (ЄАВТ).

Не зважаючи на вагомі показники присутності України у полі міжнародної співпраці, неможливо оминути і деякі проблемні питання. Передусім відзначимо, що, говорячи про співпрацю України з міжнародними організаціями, сьогодні не можна залишити поза увагою і низку проблем, які з особливою гостротою проявились у зв'язку із повномасштабною агресією рф проти нашої країни. Мова йде про неспроможність системи міжнародної безпеки запобігати і протидіяти збройним конфліктам. Так, з 24 лютого 2022 року ми зіткнулись з активною практикою використання росією права вето для блокування рішень у Раді безпеки ООН. Також через постійні перешкоди з боку російського окупаційного корпусу була згорнута робота спеціальної моніторингової місії ОБСЄ, що відкрито слід розцінювати як прояв слабкості, ненадійності та бездіяльності. Ці та інші приклади стали справнім лакмусом того, що уся світова колективна безпекова система потребує суттєвого реформування, а, можливо, і переформатування.

З іншого боку, повномасштабна війна позначилась на зростанні міжнародної підтримки України і пожвавленні певних інтеграційних процесів. Серед них відзначимо, перед усім, прискорення процедури отримання Україною статусу кандидата у члени ЄС та реальну, а не декларативну інтеграцію з НАТО.

Для успіху на шляху інтеграції до простору європейської цивілізації та її інституціонального закріплення Україні потрібно виконати низку завдань.

Зокрема умовами вступу до НАТО, поряд з прискоренням впровадження стандартів Альянсу у військовій сфері, українське суспільство на чолі з урядом повинно: 1) запровадити стійку, засновану та сталих інституціях, демократію, та 2) значно знизити рівень корупції.

Дорожньою картою до пункту «початок переговорів про вступ до України до Європейського Союзу» передбачено здійснення українською владою семи блоків реформ: завершення судової реформи; антикорупційної реформи; приведення національного законодавства про боротьбу з відмиванням коштів у відповідність до стандартів FATF та реформування правоохоронних

органів; реалізація «антиолігархічного закону» з урахуванням висновків Венеційської комісії; приведення національного законодавства про аудіовізуальні послуги у відповідність до європейського; завершення реформи законодавства про нацменшини.

Отже, перед Україною постала невідкладна робота з посилення свого нормативно-інституціонального статусу як суб'єкту міжнародних відносин, що передбачає активізацію співпраці з міжнародними організаціями, перед усім, у напрямку європейської та євроатлантичної інтеграції.

Список використаних джерел

1. Доронцева Є. Між радянським минулим та європейською інтеграцією // Вокс Україна 19.10.2022. URL: https://voxukraine.org/mizh-radyanskym-mynulym-ta-yevropejskoyu-integratsiyeyu-oglyad-spivpratsi-ukrayiny-z-mizhnarodnymy-organizatsiyamy-ta-spilnotamy-derzhav (дата звернення 10.11.2023).
2. Єдиний державний реєстр Міжнародних організацій, членом яких є Україна. URL: https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/uchast-u-mizhnarodnih-organizaciyah МЗС України. Офіційний сайт. (дата звернення: 11.11. 2023)

Юлія Мельник,

кандидат політичних наук, доцент,

Національний університет «Одеська політехніка»

Відносини зі Сполученими Штатами Америки як один із пріоритетних напрямів зовнішньої політики України

Сучасна незалежна Українська держава багато уваги надає розвиткові співробітництва зі світовим співтовариством й процесові вироблення та затвердження власного позитивного іміджу як європейської демократичної й правової держави й передбачуваного партнера у системі дво- та багатосторонніх міжнародних відносин. На першому місці виступає розвиток

міждержавних відносин зі світовими лідерами, передусім Сполученими Штатами Америки (9).

Сполучені Штати Америки є однією з найпотужніших держав сучасності, вплив якої на світову політику та світовий ринок у контексті глобалізаційних процесів подеколи є визначальним. Після розпаду СРСР США проводять досить активну політику у Східній Європі, приділяючи особливу увагу країнам пострадянського простору, передовсім Україні (2).

Відносини зі США традиційно вважаються одним із пріоритетних напрямів зовнішньої політики України (5).

США визнали Україну 25 грудня 1991 р. Дипломатичні відносини між двома країнами було встановлено 3 січня 1992 р.

Розвиток українсько-американських міждержавних відносин можна умовно поділити на кілька періодів, що характеризувалися як проривами української дипломатії, її великими здобутками, так і не меншими помилками і втратами. Однак лише після перемоги Революції гідності у 2014 р. українсько-американські відносини за ступенем співробітництва наблизилися до рівня стратегічного партнерства (4).

Доленосним у контексті підтримки національної безпеки України стало підписання колишнім президентом США Б.Обамою «Акту на підтримку свободи в Україні» (11). Виходячи із положень документу Сполучені Штати стали розглядати Україну як важливого партнера, якому Вашингтон готовий був надавати підтримку у вирішенні таких стратегічних завдань: відновлення та підтримка територіальної цілісності України; зміцнення економічної та політичної незалежності України, а також її самостійності як демократичної держави із ринковою економікою; досягнення політичної та економічної стабільності; перетворення України у лідера Чорноморського регіону та серед держав ЦСЄ; інтеграція у міжнародні економічні та регіональні політичні організації; ефективне використання стратегічного розташування України як ланцюга для зміцнення торгівлі та стабільності у регіоні (10).

У 2021 році був забезпечений безпрецедентно тісний діалог на найвищому та високому рівнях з новою адміністрацією США. Перлиною дипломатичної роботи став візит Президента України до США на початку осені, який приніс понад 20 нових угод і заклав фундамент подальшого зміцнення стратегічного партнерства України та США, яке базується на спільних цінностях і спільних інтересах обох держав, «включаючи непорушність кордонів, відданість мирній, вільній і цілісній Європі, захист суверенітету і територіальної цілісності, прав і свобод людини, визнання демократії і верховенства права як головних гарантів безпеки, свободи і процвітання» (7).

Як підкреслює Надзвичайний і Повноважний посол України у США Оксана Маркарова, за рік до 24 лютого 2022 року ми значно просунулися в напрямках безпеки, підписали нову Хартію Стратегічного партнерства, Рамкову угоду щодо стратегічних основ оборонного партнерства на п'ять років і відчули послідовну підтримку США, але це не йде у жодне порівняння з тим, як наш стратегічний партнер включився у підтримку нашого захисту проти російської агресії: миттєво, однозначно, потужно. Не буде перебільшенням сказати, що Сполучені Штати є безумовним лідером з надання допомоги Україні та мобілізації світової підтримки нашої держави: оборонної, фінансової, політичної та гуманітарної, а також із забезпечення санкційного тиску на країну-агресора (3).

Слід зазначити, що починаючи з 2014 року Сполучені Штати Америки надавали фінансову допомогу Україні на постійній основі (динаміка вказаної допомоги наведена у таблиці 1).

Таблиця 1

Динаміка фінансової допомоги Сполученими Штатами Америки Україні

№ п/п	Роки	Розмір фінансової допомоги Сполученими Штатами Америки Україні, млн дол. США
1	2014	54
2	2015	100
3	2016	362

4	2017	560
5	2018	420,7
6	2019	691
7	2020	698 (250 млн дол. США допомоги для галузі безпеки та 448 млн дол. США – на інші різні галузі)
8	2021	Понад 700

У 2022 році відносини із США стали ключовими для забезпечення обороноздатності України та координації західної політичної, економічної та військової підтримки в умовах повномасштабного вторгнення РФ. На підтримку України Конгрес за 2022 рік ухвалив десять законопроєктів, серед яких закон «Про ленд-ліз для захисту демократії в Україні», провів величезну кількість слухань, засідань, публічних подій (3).

З 24 лютого 2022 року по серпень 2023 року США надали Україні допомогу на загальну суму 66,2 млрд дол. США (військова допомога у розмірі 43,1 млрд дол. США, фінансова підтримка українського бюджету – 20,5 млрд дол. США і гуманітарне реагування – 2,6 млрд дол. США) (1).

Щодо двосторонньої торгівля між Україною та США, то протягом останніх років вона характеризувалась стійкою тенденцією до зростання. Однак з огляду на об’єктивні причини умов воєнного часу значно впали торговельно-економічні показники відносин зі США у порівнянні з 2021 роком. Загальний товарообіг між двома країнами склав 3 млрд дол. США, порівняно з 4,9 млрд дол. США у 2021 році. Згідно з даними Митної служби України, основою імпорту до України залишилася продукція автомобільної галузі, електричні та телекомунікаційні прилади та вугілля. Український експорт переважно був представлений продукцією сільського господарства (мед, соняшникова олія та плодові соки) та промисловою продукцією (чавун) (6).

У 2024 році український уряд розраховує отримати від США великий пакет фінансової допомоги. Про це повідомив міністр фінансів України Сергій Марченко. За його словами, Україні потрібно від 12 до 14 млрд доларів фіндопомоги від США, оскільки витрати бюджету залишаються високими на тлі російського вторгнення (8).

Україна та США ставлять перед собою амбітні цілі у подальшому розвитку двосторонніх відносин та «залишаються відданими відстоюванню спільних пріоритетів та цінностей у дусі стратегічного партнерства» (7).

Список використаних джерел

1. Загальний обсяг допомоги, яку Україна отримала від Сполучених Штатів, становить 66,2 млрд доларів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://minre.gov.ua/2023/08/07/za-pivtora-roku-vijny-dopomoga-ukrayini-vid-ssha-perevyshhyla-66-milyardiv-dolariv/.

2. Лясковець С.С. Торгово-економічне співробітництво України та Сполучених Штатів Америки: історичний екскурс [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.hist.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/4_2021/46.pdf.

3. Не лише «до перемоги». Як, чим та до якого часу США допомагатимуть Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.eurointegration.com.ua/experts/202302/24.

4. Седляр Ю.О., Кравченко Н.В. Стратегічне партнерство між Україною і США у сучасних геополітичних реаліях / Ю.О. Седляр, Н.В. Кравченко // Молодий вчений. 2018. № 4 (56). С. 51-56.

5. Толстов С.В. Українсько-американськівідносини в контексті зовнішньо-політичних пріоритетів США / Толстов С. В. // Проблеми всесвітньої історії. – 2019.

6. Українська призма: Зовнішня політика 2022. Аналітичне дослідження // ГО «Рада зовнішньої політики «Українська призма», Фонд ім. Ф. Еберта. ТОВ «Вістка». – Київ, 2023. – 308 с.

7. Україна та США сьогодні святкують 30-річчя дипломатичних відносин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://lb.ua/world/2022/01/03/502309_ukraina_sshasogodni.

8. У Мінфіні розповіли, яке фінансування Україна планує отримати від США у 2024 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.slovoidilo.ua/2023/09/11/ novyna/ ekonomika/minfini-rozpovily-yake-finansuvannya-ukrayina-planuye-otrymaty-ssha-2024-roczi.

9. Шамраєва В.М. Стратегічне партнерство в українсько-американських міждержавних відносинах: концептуально-теоретичний і практичний аспекти [Текст]: автореф. дис. ... д-ра політ. наук: 23.00.04 / Шамраєва Валентина Михайлівна; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2016. – 43 с.

10. Шамраєва В.М. Українсько-американське стратегічне партнерство: концептуальні засади й практична реалізація: монографія /В.М. Шамраєва. – Х.: ТОВ «Оберіг», 2015. – 364 с.

11. President Obama signs Ukraine Freedom Support Act of 2014. 22.12.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.tmtindustryinsider.com/2014/12/22president-obama-signs-ukraine-freedom-support-act-of-2014.

Юлія Мельник,
кандидат політичних наук, викладач
Одеського державного аграрного університету
Владислав Форостов ,
здобувач Одеського державного аграрного університету

Релігійний фактор і питання інтеграції Туреччини до ЄС

Туреччина сьогодні є країною з найдовшим терміном заявки на членство в ЄС. Європейський вибір Туреччини ще в середині 1970-х рр. ознаменував вектор її політичного та соціально-економічного розвитку як у кінці XX ст., так і на початку XXI ст. Однак, незважаючи на реальні здобутки турецької державності й у сфері економічного зростання, й у сфері політичної стабільності, і в безпековій сфері, все-таки Туреччина нині не стала реальним претендентом на остаточний вступ до ЄС. Безперечно, знаходиться безліч проблем, об'єктивізація яких є завданням європейських політиків щодо того, що Туреччина сьогодні не відповідає повною мірою всім тим критеріям членства, що закріплено в нормативно-правовій системі ЄС.

Найбільшою перешкодою для Туреччини на шляху до ЄС є релігійний фактор. Він розкривається через різноманітність релігійних уподобань населення Туреччини та більшості населення країн-членів ЄС. Іслам, який є домінуючою релігією для турецького суспільства, не поділяє цінностей християнського релігійного вчення та є фактично ворожим до будь-якої іншої релігії

Найважливіші чинники, які впливають на інтеграцію до ЄС, пов’язані з релігією:

1. Роль ісламу: Туреччина має значну мусульманську популяцію і іслам є важливою частиною її культурної спадщини. Проте, питання стосовно відношень між релігією і державою викликають суперечки. Європейський Союз наголошує на секулярності і недискримінації на релігійній основі, тому питання взаємодії ісламу та політики в Туреччині стає важливим для переговорів щодо вступу.

2. Свобода віросповідання: ЄС вимагає гарантії свободи віросповідання та захисту прав меншин, включаючи християнську меншину в Туреччині. Питання стосовно дотримання цих стандартів викликають певні сумніви щодо відповідності турецького законодавства європейським нормам.

3. Релігійний плюралізм: Європейський Союз сприймає різноманітність релігій та культур як важливий аспект своєї ідентичності. У Туреччині існують певні обмеження для нерезидентів та релігійних меншин щодо віросповідання та будівництва молитовних споруд, що може бути причиною занепокоєння для ЄС.

Посилення уваги до релігії в країнах ЄС та майбутніх членів спільноти зумовлене насамперед процесом формування нової європейської ідентичності. І поряд з універсальними демократичними цінностями саме християнська спадщина притаманна більшості народів Європи, часто є визначальною цивілізаційною рисою європейців.

Навіть незважаючи на те, що Туреччина ніколи не вважалась ортодоксальною ісламською державою, вплив цієї релігії на процеси правового регулювання, формування правосвідомості та встановлення системи національних цінностей є величезним. Політика релігійного плюралізму ЄС та толерантності щодо віросповідань об’єктивують можливість збереження такого впливу ісламського фактора на суспільні процеси в Туреччині, але з погляду існування чітких, визначених на нормативно-правовому рівні стандартів і критеріїв вступу до ЄС антагонізм ісламського та християнського віровчення є об’єктивною проблемою на шляху вступу Туреччини до ЄС.

Розглядаючи питання інтеграції Туреччини до Європейського Союзу (ЄС) можна сказати, що це складна та багатогранна процедура. Основні питання, що впливають на цей процес, включають в себе візовий режим, торговельні відносини, політичні реформи, геополітичний контекст і публічну думку.

Щодо візового режиму, Туреччина веде переговори щодо спрощення візового режиму для своїх громадян, але це питання залишається відкритим.

Торговельні відносини між Туреччиною та ЄС мають особливий статус завдяки митному союзу, але існують питання, пов'язані з дотриманням правил у сфері підтримки та іншими аспектами торгівлі.

Політичні реформи в Туреччині є ключовим аспектом інтеграції до ЄС. Це включає в себе покращення ситуації з правами людини, свободою слова, незалежністю судової системи та іншими аспектами політичної структури країни. Геополітичний контекст також впливає на інтеграційний процес, з огляду на конфлікти в сусідніх регіонах, такі як Сирія, Крим та ситуація на Сході України.

Однак одним із найважливіших аспектів є публічна думка. Як в Туреччині, так і серед країн-членів ЄС, існують різні думки щодо членства Туреччини в ЄС, і це може бути важливим фактором, що впливає на рішення стосовно інтеграції.

У підсумку, інтеграція Туреччини до ЄС залишається складним завданням, що вимагає політичної волі та зусиль обох сторін, а також врахування різних аспектів, які впливають на цей процес

На мою думку, для урегулювання релігійної проблеми та вирішення інтеграційного питання владі потрібно провести деякі процедури, які уряд поетапно намагається впроваджувати:

1. Зміцнення принципів секуляризму: Туреччина може активно зміцнити і захищати секулярний характер свого уряду і суспільства. Це може включати поліпшення регулювань стосовно релігійних груп, а також розробку політики, яка забезпечить рівність усіх релігійних громадян перед законом.

2. Діалог між релігійними спільнотами: заохочення діалогу та співпраці між різними релігійними спільнотами може сприяти зменшенню напруженості. Програми спільних ініціатив та міжрелігійних форумів можуть сприяти взаємному розумінню та співпраці.

3. Реформи в системі освіти: поліпшення освіти, яка включає в себе релігійну та культурну толерантність, може сприяти більш позитивному сприйняттю інших релігій та культур. Інклюзивна освіта може сприяти зменшенню релігійного екстремізму.

4. Роль громадянського суспільства: підтримка ініціатив громадянського суспільства, спрямованих на розбудову толерантного суспільства, може грати важливу роль у зменшенні релігійних конфліктів.

5. Міжнародна співпраця: Туреччина може співпрацювати з іншими країнами та міжнародними організаціями для обміну досвідом та підтримки проектів, спрямованих на зміцнення релігійної та міжконфесійної гармонії.

Список використаних джерел:

1. Вступ Туреччини до Європейського Союзу. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D1%81%D1%82%D1%83%D0%BF_%D0%A2%D1%83%D1%80%D0%B5%D1%87%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%B8_%D0%B4%D0%BE_%D0%84%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D0%A1%D0%BE%D1%8E%D0%B7%D1%83
2. Галан В.О., Маринів І.І. Вплив принципу недискримінації на набуття членства в ЄС: довгий шлях Туреччини. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 3. С. 354–360. URL: http://lsej.org.ua/3_2021/92.pdf
3. Релігія та створення Нової Європи. URL: https://zn.ua/ukr/SOCIUM/religiya_ta_stvorennya_novoyi_evropi.html
4. Туреччина та Європейський Союз. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D1%83%D1%80%D0%B5%D1%87%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%B0_%D1%82%D0%B0_%D0%84%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%A1%D0%BE%D1%8E%D0%B7

5. Шлях Туреччини до ЄС. URL: https://prismua.org/%D1%88%D0%BB%D1%8F%D1%85-%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B5%D1%87%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%B8-%D0%B4%D0%BE-%D1%94%D1%81/

Валентин Панасюк,

кандидат політичних наук, доцент,

Міжнародний гуманітарний університет

Українські землі, як об'єкт в системі міжнародних відносин (історичний екскурс)

На протязі століть українські землі перебували в епіцентрі експансіоністської боротьби сусідніх держав. Короткочасні спроби українського народу побудувати власну державу завершувались військовою інтервенцію іноземних країн, окупацією її територій та знищенням державотворчих процесів.

Українські землі приваблювали окупантів вдалим географічним розташуванням на перехресті важливих торгових шляхів, матеріальними і людськими ресурсами.

Трагічним актом міжнародної договірної експансії української державності можна вважати Андрусівську угоду 1667 року. Річ Посполита і Московське царство юридично закріпило розподіл українських земель.

Відповідно до договору офіційно закріплювався географічний і територіальний розподіл українських земель між загарбниками. Лівобережжя відходило Московському царстві. Правобережжя - Польщі. Запорізька Січ мала перебувати під спільним керівництвом двох держав. Відбулася спроба знищити українську державу - Військо Запорозьке витворену в ході визвольної війни українського народу в сер. XVII ст (2, с. 5).

В 1681 році в Бахчисараї було укладено угоду між Османською імперію, Кримським ханством та Московським царством. розмінною монетою вкотре стали українські землі.

Кордон між Османською імперією і Московським царством мав проходити по Дніпру. Київщина, Брацлавщина і Поділля оголошувались сферою впливу Османів. Лівобережна Україна і Київ з навколишніми містечками потрапляли під зверхність Москви. Запоріжжя формально ставало незалежним.

Логічним продовженням Бахчисарайської угоди стало підписання Вічного миру в 1686 році між Московським царством і Річчю Посполитою. Аналогічно до Андрусівської угоди предметом поділу у договорі учасників переговорів знову стали українські території.

До Москви відходили – Лівобережна Україна, Київ, Чернігово-Сіверська земля, Стародуб та Смоленськ.

Річ Посполита загарбала Північну Київщину, Волинь і Галичину. Південна Київщина і Брацлавщина мала залишатись незаселеною.

Вічний мир остаточно закріпив поділ козацької держави між країнами розколовши та послабивши національно-визвольних рух українців (3, с. 3).

18 березня 1921 році між ІІ Польською Республікою РСФРР і УСРР було укладено Ризьку угоду. Відповідно до договору Східна Галичина, більша частина Волині і Західне Полісся залишалось за Польщею. ІІ Польська Республіка визнала існування РСФРР, УСРР і БСРР (1, с. 79 – 80).

Таким чином, на протязі століть українські землі переважно були об'єктом в міжнародних відносинах. Навіть у складі СРСР радянська Україна перебувала під окупацією Москви, а її представництво в міжнародному житті було формальним. Все це обумовлювало не лише неможливість побудувати незалежну державу, а привело до величезних матеріальних та людських втрат.

З розпадом СРСР здійснилась споконвічна мрія українського народу. На політичній карті світу з'явилась суверенна Україна. Однак правосуб'єктність України в міжнародних відносинах і курс на інтеграцію в ЄС та НАТО стали на

перешкоді путінського режиму в сучасній РФ, що переслідує реваншистські цілі по відродженню злочинної держави СРСР. В. Путін та його оточення не визнає правосуб'єктність України. Гібридна війна РФ з 2014 року не дала бажаного результату. Тому з 24 лютого 2022 року РФ розпочала повномасштабну війну з метою знищити Україну встановивши тут окупаційний режим.

Отже, українські землі на протязі століть виступали здебільшого об'єктом, а не суб'єктом міжнародних відносин.

Загарбання українських земель негативно позначалось на її народу і робили неможливим державотворчий процес, послаблюючи національно-визвольний рух.

Ворогом українського народу традиційно залишається Росія, що розпочала черговий геноцид з метою знищення українців та України, розв'язавши для цього повномасштабну війну.

Список використаних джерел:

1. Захожай З. В. Проблеми соборності українських земель в 20-х рр. XX ст. Гілея : науковий вісник, збірник наукових праць. Київ, 2012. Вип. 65 (10). С. 75 - 82.

2. Чабан А. Ю. Середня Наддніпрянщина за часів Петра Дорошенка (1665 - 1676 рр.) у дослідженнях вітчизняних та зарубіжних дослідниках. с. 1 - 14. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Chaban_AYu/Serednia_Naddnieprianschyna_za_chasiv_Petra_Doroshenka_1665-1676_rr_u_doslidzhenniakh_vitchyznianykh.pdf?PHPSESSID=55i5ktinltf6c6qpij9j1p0l15

3. Чухліб Т. В. Правобережна Україна в міжнародних договорах у II половині XVII на початку XVIII ст. URL :

https://docs.google.com/viewer?url=https%3A%2F%2Fshron3.chtyvo.org.ua%2FChukhlib_Taras%2FPravoberezhna_Ukraina_v_mizhnarodnykh_dohovorakh_u_druhii_polovyni_XVII_-_na_pochatku_XVIII_st.pdf

Діана Гевелюк

аспірантка кафедри політичних теорій

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник – *д.і.н., проф.* ***Л .І. Кормич***

Просування іміджу держав інформаційними ресурсами

Інформаційні ресурси та інфраструктура мережі Інтернет все частіше стає ареною міждержавної боротьби за лідерство, а свідомість населення все більшою мірою залежить від онлайн-інформації. Саме ці факти визначають потребу у розробці іміджевих внутрішніх та зовнішніх заходів та програм в онлайн-середовищі, а також у забезпеченні інформаційної та кібербезпеки.

З метою формування іміджу країни застосовуються інструменти іміджевої реклами, з різних каналів впливу (ЗМІ, Інтернет-реклама, зовнішня реклама, соціальні мережі та площадка Інтернету). При цьому варто зазначити, що найчастіше вона проводиться міністерствами, департаментами та комітетами з культури та туризму, а також великими туристичними компаніями.

Розберемо, як канали впливу та інформаційні технології допомагають у формуванні іміджу держави.

Розпочнемо із соціальних мереж. Сторінка в соціальних мережах стала не новинкою, а майже вимогою, як для звичайного громадянина так і для глав держави, а іноді соціальні сторінки мають і країни. У більшості президентів є офіційні сторінки, у соцмережах, таких як Twitter, Facebook та Instagram. Дана ідея із соціальними сторінками є гарним прикладом, що країна прогресивна та в подальшому стане нагодою на створення бренду держави на просторах Інтернету. Треба розуміти, що для політика будь-якого рівня успішна робота зі створення собі іміджу в мережі часто залежить від сумлінності його помічників, які створюють та ведуть інтернет-сторінки, безпосередньо контактуючи зі своїми підписниками. Хороша робота в соціальних мережах

може бути лише постійною, креативною та заснованою на знанні специфіки даного інтернет-майданчика та його аудиторії.(1)

Необхідно звернути увагу на можливості цільового використання соціальних мереж у підвищенні іміджу та авторитету країни в усьому світі за допомогою пропаганди культури, історії та нинішніх досягнень народу держави. Оскільки формування позитивного іміджу держави в інтернеті, у тому числі через соціальні мережі, сприяє:

-залучення інвестицій;

-залучення туристів;

-формування надійності та стабільності в очах інвесторів;

-збільшення політичного впливу всередині країни та за її межами;

-посилення ефективності партнерства з іншими, державними та приватними дослідницькими організаціями та університетами, приватними компаніями;

-формуванню почуття приналежності до нації та почуття гордості бути громадянином певної країни.

Для формування іміджу держави за допомогою соціальних мереж, потрібно лише три етапи. Перший, це яку саме платформу соціальних мереж обрати. Другий етап, це розробка дизайну сторінки, вирішити та сформувати контент для сторінки. І останній третій, це розкрутка сторінки, але якщо говорити про сторінку держави, то це буде швидко. Прикладом стала Україна, яка має свою сторінку на платформі Instagram, де під час війни освітлюють всі події, які є в країні.

Перейдемо до Інтернет-ЗМІ та ЗМІ. Інтернет-ЗМІ широко використовуються для формування та зміцнення іміджу країни. Це основне джерело інформації, через яке можна отримати інформацію про іншу державу. Засоби масової інформації безпосередньо впливають на формування іміджу країни за кордоном. Медіа образ створюється ненавмисно, а під впливом світогляду автора тексту та редакційної політики, самої інформації, а також світогляду адресата. Образ будь-якої країни формується та інтерпретується за

допомогою засобів масової інформації, які не лише інформують про ті чи інші події, а й формують певне уявлення про цю подію у свідомості аудиторії. У процесі поширення образу тієї чи іншої країни в медіа полі кожна країна прагне продемонструвати свої позитивні сторони, а негативну інформацію вважає за краще приховати. Однак цей метод часто не дає бажаних результатів. Для країни, яка формує свій імідж після того, як зовнішній світ сформував якийсь свій стереотип щодо неї, необхідно змінювати свої комунікативні стратегії та формати, починаючи з деталей та формуючи нові у повсякденному житті та комунікативній діяльності.(2)

В епоху інтернет-ЗМІ слова та вчинки користувачів мережі дуже впливають на імідж країни.

Дуже важливо подавати правдиву інформацію, яка буде прикріплена фактами особливо це стосується новин які виходять на світовій розгляд. Бо це може зіпсувати імідж держави, і навіть якщо інформація буде стосуватися ще одного суб'єкта привести до « інформаційної війни». Програш від якої залишиться не позитивний відбиток на іміджі, після якого треба буде певний час реабілітуватися в міжнародній спільноті. Яскравим прикладом є Росія, як здається веде інформаційну війну зі всім світом.

Підсумовуючи усе вищевикладене варто зазначити, що при правильній та сумлінній роботі зі ЗМІ та соціальними мережами можна досягти залучення інвестицій; залучення туристів; формування надійності та стабільності в очах інвесторів; збільшення політичного впливу всередині країни та за її межами; посилення ефективності партнерства з іншими, державними та приватними дослідницькими організаціями та університетами, приватними компаніями; формування почуття приналежності до нації та почуття гордості бути громадянином певної країни.

Список використаних джерел:

1.Формування іміджу держави та її лідера URL: https://seanewdim.com/wp-content/uploads/2021/03/Image-creation-of-a-state-and-its-leader-V.-V.-Chekalyuk.pdf

2.Чекалюк В. В. Формування іміджу держави та її лідера. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences.* 2016. IV (13). Issue. 82. URL: https://seanewdim.com/wp-content/uploads/2021/03/Image-creation-of-a-state-and-its-leader-V.-V.-Chekalyuk.pdf